

Alfredo D. Gravina

FRONTIERE DESCHISE VÎNTULUI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

ALFREDO D. GRAVINA

FRONTIERE DESCHISE VÎNTULUI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

PARTEA ÎNTÎI

FERMA

Jur să nu-mi precupeţesc puterile, pînă cînd nu voi arăta lumii întregi atît statornicia mea, cît şi înverşunarea cu care se tinde la nimicirea noastră.

ARTIGAS

I

Florentino Nunez, noul inspector veterinar al departamentului Tacuarembo, trecea călare într-o dimineaţă de primăvară, în trapul uşor al calului său murg, pe şoseaua naţională care, tăind culmea Santo Domingo, şerpuia prin paraginile aspre şi printre malurile repezi ale dealului Haedo.

Cînd ajunse în dreptul gării Pampa, blestemă în gînd pustiul ce se înstăpînise peste tot. Clădirea de piatră, făcută de englezi cu o jumătate de veac în urmă, nu mai simţise de atunci grija nimănui. Se înălţa mai departe în veşnică singurătate în mijlocul cîmpiilor necuprinse, unde privirea călătorului doar arareori se putea opri pe un pîlc de eucalipţi sau pe silueta îndepărtată a vreunei gări. Stăpînul acelor întinderi nu lăsase să i se parceleze nici o palmă de pămînt, şi de aceea în jurul gării nu se putuse înjgheba nici un fel de aşezare omenească. Tot el era vinovat că zeci şi zeci de leghe în jur, nu exista o şcoală în care oamenii să-şi poată trimite copiii, un medic pe care-l să-l cheme la nevoie sau, cel puţin, elementarul semn al civilizaţiei pe care-l constituie orice prăvălie.

Încetul cu încetul, soarele se ridicase tot mai sus pe bolta cerului şi razele lui, răzbătînd prin poncho[1]-ul

[1] *Poncho* — un fel de pelerină, formată dintr-o bucată dreptunghiulară de stofă, cu o tăietură la mijloc, pentru cap.

de culoarea scorţişoarei, începură să-l ardă, nemiloase. De la înălţimea la care se găsea, Florentino Nunez îmbrăţişă cu privirea, gînditor, întinderile nesfîrşite care se pierdeau în zare, spre apus, în departamentul Paysandu, străjuite în depărtări de umbrele unor coline, în timp ce spre dreapta, în departamentul Tacaurembo, linia lor se topea în lumina strălucitoare a zilei ce începea.

Necuprinsul albastru al cerului nu era pătat de nici un nor. Cîmpul era pustiu. Doar ici-colo, covorul verde trăda prin cîteva pete întunecate drumul turmelor, răspîndite la mari depărtări una de alta. Şoseaua era străjuită de copaci de mult uscaţi, acum pe jumătate putreziţi, în jurul cărora creşteau din dezmăţ spini şi ciulini. Ici-colo o băltoacă, un muşuroi sau ciolanele înălbite în mijlocul petei întunecate pe care o lăsase în iarbă mortăciunea încercau zadarnic să spulbere plictisul priveliştii. Nici calea ferată — a Companiei Centrale — care alerga de-a lungul şoselei în curbe nenumărate nu izbutea să însufleţească peisajul care, pe măsură ce dimineaţa făcea loc zilei, îşi pierdea orice urmă de frumuseţe în lumina tot mai orbitoare a soarelui.

În trapul liniştit al calului, Florentino îşi răsuci o ţigară şi îşi struni puţin mersul, cît să scapere bricheta. O pală de vînt îi întoarse în faţă primul fum. Florentino era un bărbat cu obraz lat, cu ochi negri, plini de neastîmpăr, cu nas vulturesc, iar sub pălăria cu margini late, trăsăturile feţei, ascunse în mare parte de barbă, ar fi părut şterse, de n-ar fi fost linia hotărîtă a nasului său acvilin.

Era nou în slujbă, dar nu din pricina asta nu folosea şi el cele cîteva şmecherii ale meseriei. Era fiul unui fermier sărac din Tres Cruces. Taică-său, după ce se văzuse, ca atîţia alţii, adus în sapă de lemn de nemiloasa secetă din 1943, fusese nevoit să se mute cu toţi ai lui la Tacuarembo, oraş în care crescu şi îşi termină şcoala Florentino. Bătrînul, după ce fusese fermier o viaţă întreagă, se văzuse deodată transformat în ajutor de licitator rural; sora lui, ceva mai mică decît el, era acum

studentă la agrononomie și aștepta ca fratele ei să-i trimită o sumă de bani lunar ca să poată urma studiile la Montevideo.

Florentino, care dorise toată viaţa să lucreze în mica lor fermă, pe care o visa mai bogată printr-o mai bună îngrijire a vitelor, prin prelucrarea produselor lactate și prin cultura cerealelor, se vedea acum silit să facă pe hingherul și să umble cu arcanul după vitele rîioase. Și-apoi, majoritatea colegilor lui, bine puși cu botul pe labe prin amenințări sau, mai simplu, corupţi de marii proprietari, se purtau ca niște zbiri cu micii proprietari, ale căror turme, de cele mai multe ori, se îmbolnăveau de rîie de la oile vecinilor lor atotputernici și nepăsători.

Noul inspector veterinar era hotărît să se arate necruţător, indiferent cine ar fi fost infractorii. Asta, nu atît din simţul datoriei și nici din pricina caracterului său ferm, calitate care determină pe unii oameni să-și facă cu sfinţenie datoria, cît mai ales din pricina scîrbei pe care i-o inspirau, după atîtea grele încercări, toţi indivizii aceia care, continuînd să-și exploateze pămînturile după metode semifeudale, erau adevăraţii propagatori ai rîiei.

Mergînd așa în trap ușor de-a lungul drumului scăldat de soare, Florentino se gîndea la noua lui viaţă și la planurile sale de viitor. N-avea de gînd să măsoare prea multă vreme în lung și-n lat cîmpiile acelea, ca să aplice amenzi „rîioșilor", cum **le** zicea el fermierilor la care rîia, după ce făcea ravagii printre vitele fermei lor, molipsea apoi și pe cele ale vecinilor. E drept că, în primul an, banii pe care va trebui să-i trimită în fiecare lună surorii sale îi vor micșora binișor bugetul, dar după aceea, va izbuti să și-i pună deoparte aproape în întregime. Ei, și o dată stăpîn al acestui mic capital, strîns în trei, patru ani, la care se va mai adăuga și suma, fie ea cît de modestă, pe care va trebui să i-o acorde împrumut banca, va arenda o bucată de pămînt arabil și se va așterne pe muncă. Pînă atunci Alcira, soră-sa, care nu era, firește, străină de planurile lui, o să-și ia diploma de inginer agronom și o să-i fie un ajutor într-adevăr preţios.

Bineînţeles, visurile lui nu se mărgineau numai la planul în slujba căruia îşi pusese toată energia şi-şi închinase toată viaţa, atît de sobră pînă atunci. Da, era sigur că va izbuti şi singur. Nutrea totuşi speranţa că va găsi un asociat cu care să cadă de acord să lase şi pentru agricultură vreo sută de cuadras[1] de pămînt, sacrificînd în acest scop cîteva mii de pesos, dar în aşa fel, ca să nu se pomenească robit de un pămînt străin, cum se întîmplase altor dijmaşi şi arendaşi de acolo, din miazăzi, şi de pe malul oceanului.

Ştia că nu va fi prea uşor să izbîndească aici, în miazănoapte, unde-l aruncase soarta şi sărăcia. Va avea de luptat pe de o parte cu tradiţionalismul colonial şi cu interesele marilor latifundiari, duşmani de moarte ai planurilor sale, iar pe de alta cu rezistenţa, ignoranţa, rutina şi, în special, cu preferinţa celorlalţi fermieri pentru creşterea vitelor. Iar acestea toate la un loc nu prevesteau nimic bun pentru izbînda planurilor sale. Dar nimic nu e imposibil. Şi-apoi, ce avea de pierdut ? Mijloacele de transport nu-i lipseau, iar pămîntul era din cel mai bun. Iată aşadar tot atîtea motive care-i întăreau curajul.

Soarele se ridicase de o suliţă pe cer, cînd Florentino ajunsese la porţile fermei La Marca. Dincolo de gardul de sîrmă ghimpată, făcut din şapte rînduri de fire, se întindeau pînă hăt, în zare mai bine de douăsprezece mii de cuadras de păşuni cu iarbă grasă, bogate în pîraie, smîrcuri, rîpe, şanţuri de irigaţie şi diguri.

Cînd se apropie însă mai bine, faţa i se strînse într-o crispare de revoltă : poarta era încuiată cu un lacăt cît toate zilele.

Descălecă, totuşi, întrebîndu-se ce să facă, şi din curiozitate, se uită la lacăt. Era o piesă solidă, de oţel inoxidabil, şi se prindea într-o parte de capetele unui lanţ din verigi groase, înfăşurat de mai multe ori în jurul unuia din stîlpii gardului, iar de cealaltă de drugul porţii.

---

[1] *Cuadras* — măsură de lungime, aproximativ 87 m ; măsură de suprafaţă, aproximativ 0,75 ha.

— Ar merita să-l sparg cu un glonte! bombăni el înfuriat. Banditții ăștia n-au poftă să le calce cineva pămîntul!

Dincolo de gard, la vreo doi kilometri depărtare, se înălţau, pe culmea unei coline, clădirile fermei, pe jumătate ascunse printre copaci.

Florentino scoase revolverul și trase un foc în aer. Dintr-o văgăună, ecoul îi întoarse o pocnitură seacă. Speriate, cîteva vaci care păşteau prin apropiere ridicară capul, se uitară cu teamă la călător și o luară la fugă într-un trap dezordonat; după cîteva clipe se opriră, întoarseră capul, îl priviră mirate și fugiră din nou, înghesuindu-se una într-alta, pentru a se opri iar ceva mai departe. În preajma clădirilor lătrau ca turbaţi cîinii.

Inspectorul strînse puţin din pleoape, încercînd să vadă dacă vine cineva. Apoi mai trase un foc în aer.

Îi răspunse același ecou, cu sunetul lui sec. Vacile o luară din nou la fugă, iar liota de cîini începu să latre și mai înverșunată. Încolo, nici un semn de viaţă.

Florentino se uită la ceas: trecuse de unsprezece. La ora aceasta, oamenii se întorseseră de la cîmp. Altfel, ce rost ar fi avut cîinii, lăsaţi în libertate? Totuși, nimeni nu se apropia de poartă, ca să afle cine era și ce dorea călăreţul care trăgea cu pistolul. Dimpotrivă, cineva potolise probabil cîinii, pentru că liniștea, întreruptă doar cîteva clipe de larma lor, se așternu iar peste cîmpii.

— Tare rîios trebuie să mai fie ăsta! bombăni furios Florentino, hotărît să nu mai strice alt glonte de pomană; era clar că nu aveau de gînd să-i deschidă.

Se făcea tot mai cald. După ce-și mai răsuci o ţigară, Nunez încălecă pe calul său cu grumazul înspumat, și-și văzu de drum, cu gîndul la raportul atît de drastic pe care-l va face împotriva stăpînului fermei La Marca; dar, puţin încrezător în eficacitatea lui, se gîndea în același timp și la mijlocul de a se introduce totuși pe proprietăţile acestuia, ca să-i aplice o amendă pe care s-o ţină minte o viaţă întreagă.

Cu nădejdea că va descoperi undeva vreo spărtură în gard sau vreun stîlp șubrezit, dădu ocol îngrăditurii, dar nu izbuti să facă nimic.

În zare, în locul unde linia colinelor arse de soare se frîngea brusc, apăru după o curbă, ca un uriaș șarpe negru, un tren. Scîrbit, Florentino se hotărî să-și vadă de drum și să pornească de-a dreptul spre Piedra Sola, unde era aproape sigur că îl așteaptă o scrisoare de la mama lui, pe care o lăsase bolnavă.

Sosi acolo după ora prînzului. De-a lungul ulicioarei care lega rezervorul de apă, aflat la un capăt, și rampa de vite, de la capătul celălalt, erau risipite vreo douăzeci de căsuțe modeste, de cocioabe și de ranchos [1]. În izbitor contrast cu clădirile acestea mizere, pe jumătate povîrnite, se desprindea, puțin mai la o parte și depășind cu mult eucalipții și arborii de casuarina, crescuți la voia întîmplării, o capelă, care se înălța, albă și grațioasă, încoronată de un turnuleț ce se vedea pînă la mari depărtări.

Dînd pinteni calului, Florentino o luă în sus pe ulicioară. Nu se vedea țipenie de om. Întrezări printre copaci generatoarele electrice acționate de vînt, care nu funcționau însă în ceasul acela al zilei.

În Piedra Sola erau două prăvălii, dintre care una era în același timp și han; avea și un atelier mecanic, mic, se-nțelege, instalat într-o magherniță de tablă ondulată. Cum era prea tîrziu ca să mai poată lua prînzul la vreuna din fermele apropiate, Florentino se îndreptă spre han. Pe la jumătatea drumului se încrucișă cu un călăreț, al cărui cal era la fel cu al său, numai spume. Omul, să tot fi avut treizeci de ani, avea în cap o pălărie de pai și era îmbrăcat în haine de gabardină, cu pantaloni bufanți, cum se poartă la Buenos Aires, și cizme înalte, fără pinteni. În fața lui, prinsă de șa, atîrna o valiză, sau mai curînd o lădiță de medicamente. Călătorul își opri calul în dreptul unei case pe care Florentino văzu strălucind o placă de bronz. Era medicul.

---

[1] *Rancho* — locuință sărăcăcioasă, construită din lut, tablă, paie etc.

După un timp, instalat comod în fața unei farfurii aburinde cu supă, Florentino îl întrebă pe stăpînul hanului, un tip uscățiv, arămiu, cu ochii sîngerii și cu părul bogat, zbîrlit ca o coamă :

— Va să zică așa ! Doctorul își face vizitele călare ! Înseamnă că treburile nu-i prea merg, de vreme ce nu și-a luat mașină !

Hangiul își legă întîi peste pantalonii jegoși o treanță și mai murdară decît pantalonii, și numai după aceea se îndură să-i răspundă.

— De... Nu e de prea mult timp aici...

— De cînd a venit ?

— ...Păi... să tot fie vreo trei, patru luni...

— Ar fi avut tot timpul să intre pe sub pielea vreunui grangur de pe aici, să-l omoare, să-și scoată pîrleala din moștenire și să-și cumpere un automobil ! Pentru că, aflǎ de la mine, nimic nu e mai de preț ca o mașinuță cînd omul e grav bolnav și stă departe !

Hangiul rînji, dezgolindu-și dinții rari, ca de cal. Apoi, vrînd să arate că i-a gustat gluma, ridică mîna și goni o muscă ce se tot învîrtea pe deasupra farfuriei clientului. După aceea se trînti pe un scaun. Pica de oboseală și numai curiozitatea — voia să afle cu ce gînduri venise noul inspector — îl mai ținea în picioare.

— ...Și... îs multe vite rîioase pe-aici ? întrebă el cum îl văzu pe Florentino că începe să guste din farfuria cu fidea cu carne de berbec.

— Așa și așa... Un lucru este însă sigur... pe aici, pe la dumneavoastră, numai cei mici dau bani pe medicamente ; cei mari fac pe surzii și stau cu porțile ferecate...

— Aha ! Ați trecut pe la La Marca... E șiret ca o vulpe bătrînă, Don Jesús !

— Las' c-o să-i scot eu șiretenia pe nas !

Hangiul se uită la noul inspector cu un zîmbet șters, neîncrezător :

— Hm... N-a fost inspector care să fi trecut pe la Santa Rosa sau la Marca și să nu închidă ochii !...

— Nu mai spune! răspunse Florentino, făcînd puţin pe fanfaronul. Află atunci de la mine că orice drum ai apuca, fie de-a dreptul, fie pe ocolite, pînă la urmă tot ajungi la ţintă! Spune-mi, unde e? La La Marca?

— Cine, Don Jesús? Da de unde! Stă mai tot timpul în Tambores, la Santa Rosa. Chiar azi dimineaţă mi-a spus un peon[1] de la fermă că e acolo! Aveţi de gînd să vă duceţi după el?

— Meseria mea e să inspectez toate fermele, şi n-o să-mi schimb eu pentru el itinerariul! încheie Florentino.

Apoi adăugă:

— N-aş putea să mă odihnesc puţin aici, la dumneata? Dar, să ştii că nu mă împac de loc cu ploşniţele! Aveţi multe?

— ...De... Chiar dacă mai iese cîte una... În orice caz, sînt străine, nu-s de pe aici!

— Străine zici? Atunci să ştii că sînt şi mai lihnite de foame! Mai bine mă las păgubaş!

— Cum doriţi, senor...

Peste două zile, Florentino, care inspectase cîteva ferme din regiunea Piedra Sola, îşi continua drumul spre miazănoapte, spre Tambores. Încetul cu încetul, cărarea suia tot mai mult pe culmea dealului Haedo şi-n faţa călătorului orizontul se deschidea tot mai larg.

Nu mai era singur. Îl însoţea un peon de la ferma lui Jesús Zabaleta, care se întorcea la Santa Rosa. Era un om bătrîn ca vremea. Sub sprîncenele lui cărunte, stufoase, care-i acopereau aproape în întregime pleoapele, albul ochilor luase culoarea aceea albăstrie, lăptoasă, pe care o au ochii oamenilor foarte bătrîni. Zeci şi zeci de zbîrcituri îi brăzdau faţa în lung şi-n lat, dinţii îi căzuseră, obrajii i se scofîlciseră, iar nasul, pe care se încrucişau zeci de vinişoare stînjenii, atîrna, neaşteptat de cărnos, în mijlocul feţei stafidite. Cîţi ani să fi avut oare don Lorena? Nici el nu mai ştia! În orice caz, trecuse

---

[1] *Peon* — muncitor la ferme, în America de Sud.

de optzeci. Florentino credea că avea cel puţin optzeci şi doi: îi povestea de întîmplări petrecute cu mai bine de şaizeci de ani în urmă, la care fusese martor. Era, de altfel, un fel de cronică vie a unor întîmplări care intraseră aproape în istorie. Mai mult sau mai puţin veridice, poveştile lui atingeau cîteodată fantasticul.

Deşi bătrînul se cam ferea să pomenească ceva de stăpînul lui din Santa Rosa, pînă la urmă Florentino izbuti să aducă vorba şi despre ceea ce îl interesa. La început, ori de cîte ori îi pusese o întrebare în legătură cu el, don Lorena îi răspunsese fie prin mormăieli, fie prin monosilabe. În schimb, cîştigat de voioşia tînărului său tovarăş de drum, în care descoperise pe omul trăit la ţară, bătrînul îi vorbise în felul lui de viaţa acestor regiuni.

— Vezi coasta aceea, din dreapta caselor? Generalul Neto, îi fi auzit cred de el!, îi omora pe toţi cei care nu-i erau pe plac, şi îi lăsa apoi să putrezească grămadă acolo, pe deal!...

— Cum aşa? Fără să-i îngroape?

— Fără să-i îngroape, păgînul! Ridicase, de jur împrejur, un zid mare, de piatră, dar i l-au măcinat anii. Fiindcă tot ce vezi dumneata aici, cît cuprinzi cu ochii, au fost odinioară pămînturile lui. Cînd trimitea după vreun vecin, cum că ar avea o vorbă cu el, omul ştia dinainte la ce să se aştepte: pusese căpcăunul ochii pe pămîntul lui! Şi nici dracu nu se putea tocmi cu el! Generalul spunea preţul, atît şi atît, şi gata! Îi mersese vestea, de calic şi de lacom ce era!... Dacă se întîmpla ca vreunul să nu primească tîrgul, noaptea îl prindeau oamenii generalului, îi făceau seama cu cuţitele, şi apoi îi tîrau leşul pe cal colo sus, în deal...

— Şi nemernicul ăsta, dacă era general, cu atît îi era mai mare nemernicia, nu a dat peste nici un gaucho[1] în stare să adune o mie de oameni de prin

---

[1] *Gaucho* — păstori băştinaşi din Argentina şi Uruguay proveniţi din indieni şi spanioli. Au luat parte la războiul pentru independenţă împotriva Spaniei şi în războaiele civile.

împrejurimi și să-i tragă o mamă de bătaie? Ce fel de bărbați erau ăștia? Babe?

— Nu. Generalul avea sumedenie de oameni la curte!... Și pe mulți dintre cei care nu erau cu el, îi ținea frica la fund. Pe aici, în anii aceia, erau mari și tari cei din partidul „colorado"[1].

În clipa aceea, speriat de un mușuroi, calul lui don Lorena făcu un salt în lături, dar bătrînul îi înfipse zdravăn pintenii în burtă și, după ce-l sili să se întoarcă în drum, porni mai departe, în pas cu Florentino.

— Ei, nărăvașule! își certă el calul.

Apoi, luînd tabachera pe care i-o întindea tovarășul său de drum, adăugă, cu o voce înăsprită:

— Generalul spunea că vrea să calce pînă la Paysandu numai pe pămînturile lui. Și dacă a fost sîngeros din născare, ambiția l-a făcut și mai sîngeros!

— Cum adică? Tot departamentul ăsta a fost al lui? făcu neîncrezător Florentino, care nu pricepea cum de nu se găsise nimeni să pună capăt nemerniciei generalului. Și, a ajuns într-adevăr la Paysandu, ucigașul ăsta?

— Nu, n-a ajuns, pentru că a dat în drum peste unul și mai sîngeros ca el. Într-o bună zi, a primit vestea că Latorre[2] îl poftește să vină pînă la el, la Montevideo...

— Îmi place că erau curtenitori!...

— ...Colonelul Latorre era pe atunci șeful guvernului și începuse să curețe țara de hoți și de criminali. Lumea spunea că nu-i cruța nici pe partizanii lui! Ce și-a zis atunci generalul Neto: „Dacă mă cheamă jupîn Latorre la el, înseamnă că-i groasă"... Și a șters-o în goana cailor drept spre graniță!

---

[1] *Colorado* — („roșii") unul din cele două partide politice care guvernau în Uruguay în timpul războaielor civile din sec. XIX și XX. Astăzi din aceste partide s-au format o serie de partide independente care și-au păstrat numele tradițional. Celălalt partid se numea Blanco („albii").

[2] *Lattore* — președintele Uruguay-ului (1876—1880).

Hohotele de rîs ale lui Florentino acoperiră chicotitul bătrînului. Apoi se lăsă iar tăcerea.

Se însera. Razele soarelui mai tiveau cu aur înălţimile, dar prin văi şi văgăuni umbrele creşteau ; în scurtă vreme, năpădiră şi cîmpiile prinse între dealuri. Priveliştea, învăluită în umbre uşoare, calde încă de mîngîierea soarelui, liliachii pe aici, întunecate mai încolo, pierzîndu-se cenuşii în depărtare, îşi arăta de pe înălţimile dealului Haedo întreaga şi măreaţa ei frumuseţe.

Tropotul cailor pe pămîntul stîncos, glasurile celor doi drumeţi şi fîlfîirea neaşteptată a aripilor unei potîrnichi ce-şi lua zborul nu izbuteau să tulbure liniştea înserării.

O vale gîtuită, pe care o coborîră la pas, le trimise în obraji răcoarea ei plină de umezeală. În fund îşi scurgea apele un pîrăiaş. Don Lorena îi arătă o cruce de lemn, înfiptă lîngă terasamentul căii ferate, năpădit de iarbă.

— Aici şi-a dat sufletul un vagabond. Tot aici l-au şi îngropat... De atunci, locul e bîntuit...

— O fi... pentru fricoşi !

Don Lorena clătină din cap jignit.

— Am văzut moartea de multe ori în faţă, şi niciodată nu m-a cuprins frica. Într-o noapte, însă, s-a întîmplat că n-am putut să trec valea. Precum bine ai văzut şi dumneata, ştiu să-mi stăpînesc calul, dar în noaptea aceea s-a speriat şi oricît i-am dat eu pinteni, n-a fost chip să-l urnesc din loc ! Două ceasuri m-am luptat cu el... Să mai zici că nu era stafia mortului !

— Ai văzut ceva ? îl întrebă Florentino cu o vădită neîncredere.

— De văzut n-am văzut nimic... Dar află de la mine că nici un cal nu se sperie aşa, din senin ! Crede-mă, n-ar fi răbdat el atîta bătaie dacă n-ar fi fost vorba de o arătare de pe ceea lume...

— Şi pînă la urmă ?

— Ei, pînă la urmă, i-am făcut voia... Cînd e vorba de ceva ce ţine de lumea asta, nu Lorena e omul care să se dea bătut ! Dar, vezi că era de pe

lumea cealaltă! Am deșeuat calul și m-am culcat, colo sus. Ce alta puteam să fac decît să dorm! Mi-am făcut socoteala să pornesc mai departe a doua zi, în zori.

— Și ai putut dormi?

Don Lorena se prefăcu că n-a auzit întrebarea, dar Florentino nu se lăsă.

— Ei, și în zori ce s-a mai întîmplat?

Don Lorena se uită la el mirat și dojenitor.

— Ce fel de întrebare e asta? Unde s-a pomenit strigoi să umble ziua?

Urcară încet coasta pe partea cealaltă. La orizont soarele se cufunda într-o mare de nori străbătuți parcă de flăcări. Prin spărturile lor apăreau, nefiresc de calme, peticele de un verde șters, aproape ireal, care se văd uneori în pojarul apusului. În drumul lui spre asfințit discul soarelui se ivi din nou privirilor, mai strălucitor parcă, în geana de lumină din zare, unde nu răzbiseră norii. Cîteva clipe scăldă totul într-o lumină aurie, ca apoi, încet, pe nesimțite, să piară după deal.

Și deodată, ca la un semn, totul încremeni într-o liniște adîncă. În depărtare, ridicîndu-se din hăurile și văile Cuchillei, întunericul creștea, se întindea cu repeziciune...

Cei doi călăreți merseră încă o bucată de vreme împreună, dar în dreptul unui drumeag lăturalnic, care ducea la o fermă din apropiere, se despărțiră.

— Spune-i lui Jesús Zabaleta că săptămîna viitoare mă abat și pe la el! îi zise Florentino bătrînului.

Apoi, chiar în clipa în care don Lorena se pregătea să pornească în galop, îi mai strigă:

— Și să nu care cumva să încerce să ascundă rîia de mine, că îi sparg lacătul cu pistolul!

Mereu la trap, învăluit în liniștea plină de reculegere a naturii, trecînd pe lîngă vitele care pășteau moleșite, moleșit și el, Florentino apucă pe drumul lăturalnic.

II

Toată viaţa Lorena dormise puţin. Acum, la bătrîneţe, abia dacă mai închidea ochii. Fusese peon, ostaş, însoţitor de cirezi, puestero[1], tot meserii în care somnoroşii n-au ce căuta. Se pare însă că nici oamenii care nu dorm nu ajung prea departe. La o vîrstă cînd alţii se odihnesc, Lorena, de pildă, trebuia să muncească, şi încă din greu. Îşi sfîrşea viaţa ca peon, aşa cum o începuse.

Se tocmise la stăpîn la vîrsta de cinci ani, dacă nu chiar mai devreme. Ca orice copil de ţăran trebuise să înveţe să ducă paharul cu mate[2] stăpînului, fără să-l verse. Aşa aflase el ce înseamnă să ai răspundere.

Lorena crescuse într-unul din rancho-urile care se formaseră, asemenea cartierelor mărginaşe ale marilor oraşe coloniale, în jurul vechilor ferme întărite cu turnuri şi ziduri crenelate. Bunicul lui fusese gaucho şi purtase chiripá[3] şi mocasini. Apucase vremea în care cu puterea braţelor lor înarmate cu lănci gauchos, înfruntaseră tunurile şi puştile spaniolilor şi izbutiseră pînă la urmă să arunce în mare oştile care luptau în numele crucii şi al comerţului monopolist, vărsîndu-şi sîngele în lupta de eliberare sub steagurile lui Artigas. Lorena însă nu avusese parte în tinereţe decît de sîngeroase şi violente lupte interne.

Pînă şi taică-său, care-şi petrecuse cea mai mare parte din viaţă pe cîmpul de luptă, avusese o soartă mai bună. Ce mîndru era Lorena cînd avea prilejul să povestească de tatăl său, care, ostaş al trupelor

---

[1] *Puestero* — un om angajat să păzească vitele fermierului, stabilit pe pămîntul acestuia şi cu drept să-şi pască vitele sale proprii (n.t.).

[2] *Mate* — un fel de ceai făcut din frunzele uscate ale plantei cu acelaşi nume, care creşte în America de Sud (n.t.).

[3] *Chiripá* — pantaloni pe care îi poartă crescătorii de vite şi păstorii din America de Sud.

ce asediaseră Montevideo, în timpul Marelui Război [1], ajunsese sergent și căzuse apoi, luptînd ca un leu alături de cei cîțiva eroi care, în asediul de la Paysandu, rezistaseră pînă la ultimul în fața oștilor lui Flores și ale Imperiului ! [2]

În schimb, viața lui Lorena fusese cu totul alta. Era încă un prunc ce învăța să facă primii pași, cînd generalul Flores, care își trădase țara, se aliase cu oligarhia argentiniană și cu seniorii feudali brazilieni, pornind un război de exterminare împotriva Paraguay-ului, vecinul care le stătea în gît, deoarece țăranii lui aveau pămînt din belșug pentru arătură, industrie în dezvoltare, școli și centre pentru luminarea poporului. De atunci, ca și cum viața și-ar fi urmat cursul sub semnul crimei care frînsese viitorul luminos al unui popor, rolul maselor țărănești, al miilor de oameni ca Lorena, care își duceau veacul pe cîmpiile străbătute de fluvii ale Uruguay-ului, se schimbase. Se stinsese epopeea eroică, se duseseră revoluțiile care ridicau noroade întregi în numele acelorași idealuri. Nu mai rămăseseră în urma lor decît răzmerițele și rebeliunile generalilor sau ale baronilor creoli, care tîrau după ei cîțiva gauchos ignoranți, supraviețuitori ai unei epoci ce nu mai era a lor. Fără să-și dea seama, luptau împotriva țării lor, împotriva progresului. Se nășteau dușmănii de moarte, răzbunări sălbatice și masacre îngrozitoare. Iar sîngele, sîngele curgea valuri pe pămîntul înstrăinat, tot mai înstrăinat, mai dușman oamenilor care își dăduseră viața pentru el, și a căror soartă era ca, o dată cu scurgerea timpului, să se vadă zvîrliți la marginea societății, ca ciumații pe drumurile pustiite, proscriși pe propria lor patrie.

Cîte nu se schimbaseră de cînd văzuse lumina zilei Lorena, peon la Santa Rosa ! Întîmplări pe care le văzuse cu ochii lui, întîmplări pe care nu le văzuse, unele de care aflase doar din auzite, și altele

---

[1] Război civil între partizanii partidului „Blanco", care se bucurau de sprijinul Argentinei și ai partidului „Colorado", care era susținut de Brazilia. (1842—1851).

[2] E vorba de Brazilia.

care-i rămăseseră pe veci necunoscute, lucruri pe care le înțelesese și multe pe care nu le înțelesese și care nu avuseseră nici un răsunet în ființa lui și nenumărate altele care-l făcuseră să sufere cumplit. Cînd se încheiase veacul, se rupsese și acest șir nesfîrșit al războaielor. Dar le luase locul, și asta încă înainte de a se fi stins ecoul ultimului bubuit de tun, îngrădirea pămînturilor care întărise proprietatea feudală. Tot atunci începuse construirea primelor drumuri de fier, care înlocuiseră căruțele și diligențele scîrțîietoare. Veacul cel nou adusese cu el frigoriferele și reproducătorii de rasă, bazinele pentru spălarea oilor, ocolurile pentru marcarea vitelor și dinamurile. Și într-o bună zi, Lorena, puestero-ul află, uluit, că nu mai avea nimeni nevoie de el. Trebuia să plece. Da! Să plece! Proprietarul nu mai voia vite străine pe pășunile sale. Îi trebuia toată întinderea cîmpiilor, ca să scoată vite selecționate și să aibă administrația într-un singur loc.

Și bătrînul Lorena rămăsese iar pe drumuri, cum mai rămăsese și atunci cînd delimitarea proprietăților prin garduri lăsase muritori de foame atîția și atîția peoni-paznici.

Și iată cum s-a făcut că, din fragedă copilărie și pînă la adînci bătrînețe, muncise bietul pe pămîntul strămoșilor săi, de fiecare dată tot mai greu, tot mai sărac și mai batjocorit. Nu avusese niciodată siguranța zilei de mîine. Ce nu a făcut el în acei îndelungi șaptezeci și cinci de ani de muncă? Rupsese sute de mături curățind curți și șoproane străine, umpluse mii de butoaie cu apă, pe care tot el le cărase în spinare, spărsese zeci de mii de surcele... Mînase vite și cai în ocol, mulsese vaci, îngrijise, prinsese cu laso-ul și marcase mii de vite; alte sute de mii le dusese la tîrg, în tinerețe pe jos, apoi cu trenul, străbătînd cale de sute și sute de mii de kilometri! Tăiase copaci în pădure, îngrădise pămînturi și îmblînzise cai sălbatici. Tunsese oi, construise cu brațele sale rancho-uri din paie și lut; mînase căruțe, asudase și se spetise în muncile cele mai grele

și mai primejdioase. Iar în atîția ani și ani de zile, nu știuse ce e duminica sau sărbătoarea.

Ce greu îți vine să crezi că un om a putut să muncească atît! În cei șaptezeci și cinci de ani, Lorena avusese în grijă bogății nemăsurate, ferme și cîmpii care valorau grămezi de aur. Vacile și oile îngrășate prin grija și veghea lui Lorena și a altora ca el îmbogățiseră pe fermierii spanioli, pe acționarii căilor ferate și pe afaceriștii englezi și nord-americani, proprietari ai frigoriferelor. Iar acum, la sfîrșitul vieții, don Lorena era sărac ca un șoarece de biserică. Muncise șaptezeci și cinci de ani în șir, dar în fața lui nu se deschidea decît singura și mereu aceeași cale; trebuia să muncească mai departe, să se trudească pînă o cădea, pînă la moarte!

Dar asta nu era încă totul. Lorena avea și familie... Cu ani în urmă, luase o femeie de două ori mai tînără ca el și, deși lumea spunea că cei doi copii care se născuseră din această legătură ar fi „din vecini", Lorena îi socotea ai săi, și se purta cu ei ca și cum ar fi fost într-adevăr așa. Din păcate, însă, nu cîștiga de ajuns ca să-i poată ține. Femeia și copiii lui trăiau la patru leghe de Santa Rosa, în satul Tambores. Sărmana femeie își cîștiga pîinea spălînd rufe pe la casele oamenilor. O dată sau de două ori pe lună, Lorena se ducea să-i vadă, și de fiecare dată lăsa acolo o parte din cîștigul său.

Asta era soarta lui Lorena și a celorlalți peoni din Santa Rosa și din La Marca. Chiar dacă ar fi cîștigat mai mult, tot n-ar fi putut trăi alături de nevastă și copii, pentru că Jesús Zabaleta nu voia să vadă pe pămînturile sale familiile peonilor. Da, vremurile se schimbaseră! Înainte, cînd proprietățile nu erau încă îngrădite și cînd fermele se întindeau cît vedeai cu ochii, proprietarul avea nevoie de cît mai mulți oameni, credincioși lui, bărbați gata să se răscoale împotriva guvernului, sau să apere bunurile proprietarilor, de bandele de hoți. Da, pe vremea aceea, era nevoie de oameni mulți, și peonul care locuia cu femeia și copiii lui pe pămîntul unei ferme se muta cu greu de acolo. În schimb, acum, de cînd războa-

iele civile încetaseră, de cînd proprietățile fuseseră îngrădite și nimeni nu mai venea să prade avuțiile fermierului, nu mai era nevoie de atîția peoni. Relațiile oarecum patriarhale care domniseră atunci, între comandant și soldat, cu poleiala lor romantică, fusese înlocuite prin relații de la patron la peon. Acum, femeile deveniseră o piedică. După părerea stăpînului, ele nu făceau decît să slăbească puterea de muncă a peonilor, mărind în schimb, cu copiii, numărul gurilor de hrănit.

Iată de ce Lorena se vedea nevoit, la anii lui, să trăiască departe de familie.

*

Și în dimineața aceea, Lorena fu primul care se deșteptă la Santa Rosa. Afară era încă întuneric. Prin ferăstruica mare cît o batistă, care dădea în ocolul vitelor, întrezări un crîmpei de cer înstelat. Aerul avea încă răcoarea nopții și mireasma ierbii se îmbina cu mirosul acru al bălegarului și al pieilor puse la uscat în șopron.

Lorena se sculă și, trecînd prin șopron, ieși afară. Noaptea părea încremenită, scufundată în neliniștea de nepătruns care prevestește zorile.

Undeva, departe, dincolo de ocolul vitelor, morișca de vînt gemu de cîteva ori. Lipită de șopron, se afla o cișmea, care le ajuta mult la adăpatul vitelor și la spălatul cailor. Tot la cișmeaua asta se spălau și peonii. Lorena, depărtînd picioarele și aplecîndu-se de mijloc, deschise robinetul și începu să se spele pe față, pe gît și pe brațe. După ce isprăvi, se îndreptă spre bucătăria peonilor, aprinse focul și puse mate-ul la fiert.

— Bună dimineața, don Lorena !

Un om intrase pe nesimțite în bucătărie în urma lui Lorena și se așezase pe o lăvicioară făcută dintr-o buturugă de ceibo [1], înaltă de o palmă.

Bătrînul îi răspunse „bună dimineața“ și se uită la el. In lucirile sîngerii pe care le împrăștiau în jur

[1] *Ceibo* — copac cu trunchiul foarte gros.

pîlpîirile focului, văzu un obraz tînăr, negricios, cu trăsături energice, buzele bine croite și nas drept. Părul des, în care străluceau încă stropi de apă, îi cădea pe frunte, făcînd-o să pară și mai îngustă. O cămașă de pînză groasă îi acoperea pieptul puternic. Flăcăul luă băutura din mîinile bătrînului și începu să bea cu poftă.

Juan Méndez venise de curînd la Santa Rosa. Puternic și neobosit, îl îndrăgise pe Lorena pentru priceperea cu care știa să iasă din împrejurările cele mai grele. Căuta să învețe de la el, și ori de cîte ori se nimereau împreună, era numai ochi și urechi. De aceea se și trezea mai devreme ca ceilalți peoni. Voia să se poată bucura de tovărășia lui Lorena, cu care își petrecea totdeauna primul ceas al zilei, stînd de vorbă în bucătărie și bînd mate. Nu erau prea vorbăreți din fire, dar ce pline de farmec i se păreau clipele acestea, petrecute la gura sobei, unde asculta glasul neobosit al bătrînului ! Lorena îi povestea uneori despre feciorii săi, atît despre cei mici care trăiau în Tambores, cît și despre cei pe care îi avusese în tinerețe cu alte neveste, acum bărbați și femei în toată firea și despre care nici el, tatăl lor, nu prea știa mare lucru. Nu-i mai văzuse doar de atîta vreme și nu primise de ani și ani vreo veste de la ei !

Și bătrînul îl prețuia pe flăcău. Îi plăcea pentru că nu era zănatic și voia să învețe. Nu se purta prea blînd cu el — nici n-ar fi fost potrivit cu viața grea pe care o duceau. Lorena îi era totuși recunoscător pentru respectul pe care i-l purta și pentru ajutorul pe care i-l dădea în clipele mai grele, dar niciodată, prin nici un cuvînt și prin nici un gest, flăcăul nu se fălise cu tinerețea și forța lui în fața neputinței tot mai vădite a lui don Lorena. Fără îndoială că, dacă ar fi făcut-o, bătrînul s-ar fi simțit umilit.

Încetul cu încetul, intrară și ceilalți peoni în bucătărie. Cînd începu să se crape de ziuă, se adunaseră toți. Așezați pe lavițele joase, doar cu o palmă mai ridicate de la pămîntul bătătorit, ședeau roată și vorbeau încetișor, cu vocile lor groase, în încăperea plină de fum. Erau opt bărbați în încăperea aceea

mică și totuși, uneori, liniștea se așternea atît de adîncă, încît auzeai șuierul pe care-l făcea mate-ul trecînd prin bombilla[1], sau lemnele trosnind în foc.

Oamenii vorbeau despre munca ce-i aștepta în ziua aceea, sau despre cine știe ce întîmplări care-i impresionase, întîmplări în legătură cu viața lor și a fermei. Deodată, cineva își aminti despre ce le spusese Lorena cu cîteva zile în urmă și întrebă :

— Dar inspectorul, don Lorena? Se cam lasă așteptat! Au trecut vreo două săptămîni de atunci...

— N-o fi avut curaj să spargă cu pistolul lacătul, glumi altul.

Un al treilea adăugă :

— Sau o fi aflat că lui don Jesús nu prea-i place să dezlege baierile pungii... chiar pentru lacăte.

Fețele aspre și bătute de vînt ale peonilor se destinseră într-un zîmbet batjocoritor. De cînd aflaseră cît este de îndrăzneț noul inspector veterinar, erau curioși să-l vadă. Și cum Lorena părea că are multă încredere în el, îi așteptau cu nerăbdare sosirea la Santa Rosa ca să vadă ce-o să facă stăpînul. Deși nu-l cunoșteau, erau întru totul de partea inspectorului. Totuși, omul nu mai venea și peonii, care-și pierduseră răbdarea, se răzbunau făcînd glume pe scoteala lui.

— Trebuie să fie un lăudăros!...

— Zi-i orășean, și gata! Îi fluieră vîntul prin buzunare, dar de ifose nu-l întrece nimeni.

— La pomul lăudat, du-te omule cu sacul spart!

Lorena, înțelegînd unde băteau, zîmbi :

— O fi un fricos, cine știe! Oricine se poate înșela... Dar nu e un filfizon de oraș, credeți-l pe Lorena, că l-a văzut cu ochii lui și l-a auzit cu urechile care nu-l înșală niciodată!

Peonii răspunseră cu un chicotit. Apoi Juan se sculă și ieși. Voia să scoată caii înainte de sosirea administratorului de la care așteptau ordine pentru ziua aceea.

---

[1] *Bombilla* — tub, de obicei de sticlă, prin care se soarbe ceaiul „mate".

Afară, totul era tăcut, nemişcat. Un cocoş îşi trimise chemarea, spintecînd o clipă valul de linişte, care se întinse apoi din nou peste cîmpii.

Doi cîini se repeziră gudurîndu-se în întîmpinarea lui Juan. Iarba era încă acoperită cu covorul ei de rouă. Cît ai clipi, sandalele i se umeziră. Puse frîul pe un cal, îl încălecă pe deşelate şi se îndreptă spre ocolul în care erau ţinuţi caii. Tropotul copitelor răsuna surd. Spre răsărit, o lumină ştearsă se străduia să risipească albastrul întunecat încă al cerului pe care păleau ultimele stele. Un firicel de vînt răscoli dintr-o dată liniştea pînă atunci încremenită a nopţii.

Îndemnîndu-şi calul în trap şi şuierîndu-şi biciul deasupra capului lui, adună caii împrăştiaţi şi-i mînă spre ocol. Din cînd în cînd, trecea pe lături, aducîndu-i în rînd pe cei care se răzleţeau şi atunci biciul i se abătea cu lovituri seci, în timp ce striga de răsuna văzduhul :

— Hep, hep, hep !...

În lătratul dezlănţuit al cîinilor, caii porniră în galop, cu un tropăit prelung, izbindu-se cu copitele şi muşcîndu-se unii pe alţii. Juan îl ţinu în frîu pe al lui. Se gîndea la tot ce-i povestise bătrînul Lorena despre inspectorul veterinar şi rămase puţin în urmă. Poate că în mintea nici unuia dintre peoni nu se statornicise cu atîta putere chipul necunoscut al omului în stare să înfrîngă, prin violenţă, respectul care înconjura de ani şi ani toate faptele şi năravurile lui Jesús Zabaleta. Acum se simţea parcă înşelat. Glumele pe care oamenii le făcuseră cu cîteva clipe în urmă făceau să i se pară şi mai amară dezamăgirea, deşi nutrea încă speranţa că inspectorul va apare într-o bună zi şi la ferma lor. Nădejdea aceasta nu era decît manifestarea unui sentiment, neştiut aproape nici de el, de răzvrătire împotriva lui Zabaleta. Ei, peonii, nu aveau cum să-şi arate ura, scîrba sau protestul împotriva nedreptăţii decît cerînd să li se facă socoteala şi plecînd de la fermă. La Santa Rosa obligaţiile şi răspunderea fiecăruia erau bine şi dinainte stabilite, nedînd loc

la nici un fel de neînţelegere. Nici Jesús Zabaleta, nici administratorul nu ţipaseră niciodată la vreun peon.

În schimb, o dată cu sosirea inspectorului, lucrurile puteau să se schimbe. Inspectorul avea o misiune de împlinit şi era mai mult ca sigur că stăpînul se va împotrivi cu înverşunare. De aici, gata ciocnirea! Şi nimic nu i-ar fi plăcut mai mult lui Juan Méndez decît să vadă pe omul în stare să-i îndoaie puţin grumazul lui Jesús Zabaleta!

În tropot puternic, caii se năpustiră spre ocol, scurmînd pămîntul reavăn, acoperit încă de rouă, care îşi amesteca aroma plăcută cu adierea înmiresmată a ierburilor. În lumina ştearsă a dimineţii, contururile începeau să se desluşească, pline încă de umbre. Numai sub arborii paradisului, noaptea îşi mai apăra ultimele poziţii, asediată de murmurul nedeslușit al zilei şi de trîmbiţele cocoşilor.

Alături, în ocolul vacilor, Remigio, peonul tocmit să facă toate treburile gospodăriei, mulgea vacile împreună cu Benita. Cînd trecu Juan prin ocol, cu calul de căpăstru, cei doi îşi vedeau de treabă în tăcere. Benita şi cu mama ei, bucătăreasa, erau singurele femei la fermă. Fata crescuse aici, sălbatică şi neştiutoare, ducînd încă de mică aproape toată grija casei. Trebuiau măturate odăile şi aşternute paturile? Benita mătura odăile şi aşternea paturile. Trebuiau spălate şi călcate rufele? Benita le spăla şi le călca. Trebuiau mulse vacile şi servită masa? Benita mulgea vacile şi servea la masă. Avea numai cincisprezece ani, dar era foarte bine dezvoltată. Faţa ei, cu pielea tînără, arsă de soare, era poate puţin cam mare. Avea buze cărnoase, nas mic şi cîrn, cu nări răsfrînte, şi ochii negri, codaţi.

Fără să-şi dea seama, gîndurile lui Juan se îndepărtaseră de la inspector şi stăpîn şi începeau acum să se învîrtească în jurul fetei. Trase cu urechea, încercînd să audă dacă Benita vorbea ceva cu Remigio. Dar cum fata tăcea, slobozi calul, pe care îl luase din grămadă, şi intră în ocol ca să-l înşeueze pe al său. Mai tîrziu, îl văzu pe Remigio îndreptîn-

du-se spre bucătărie, cu găleţile pline de lapte. In clipa următoare se apropie încetişor de gardul care despărţea cele două ocoluri.

— Bună dimineaţa, Benita, spuse el.

Fata ridică capul şi Juan îi văzu dinţii strălucind în lumina tulbure a zorilor.

— Bună ziua, Juan!

Din spatele şoproanelor, răzbi pînă la ei glasul aspru al administratorului. Un fum gros se ridica pe coşul bucătăriei stăpînilor, şi se risipea încet, greoi, în aerul cenuşiu al dimineţii. Peonii se îndreptau spre ocol, grăbiţi să-şi înşeueze caii.

Văzînd că Juan sta pironit locului, fără să scoată o vorbă, Benita ciripi veselă:

— Ce e cu tine, Juan? Ai văzut ceva? De ce ai rămas aşa nemişcat? Sau vrei poate o cană de lapte!

— Nu, mulţumesc. Ce, n-am voie să mă uit?

— Nu văd la ce!

— La tine!

Benita făcu o strîmbătură:

— Da' ce, nu m-ai mai văzut pînă azi?

— Ba da... Dar nu mă mai satur privindu-te!

O dată cu intrarea peonilor în ocolul cailor, văzduhul se umplu de larmă şi de nechezări, şi cei doi tineri fură nevoiţi să tacă. De fel, Juan nu era sfios, dar Benita era singura femeie printre atîţia bărbaţi care o doreau. Aventurile de dragoste erau posibile numai cu femeile de moravuri uşoare din Tambores. Iată de ce se bănuiau unii pe alţii. Dar tocmai bănuiala asta, care le aprindea pe ascuns dorinţele, le şi frîna în acelaşi timp. Fiecare trăgea nădejdea să fie alesul ei, dar nici unul nu voia ca ceilalţi să-şi închipuie că aleargă după fată!

Bucătăreasa începu să bată repede cu vătraiul într-o bucată de fier ce atîrna de o sîrmă în uşa bucătăriei, semn că masa era gata. Pe o tavă grosolană de lemn, Remigio aduse în şopron cîte o cană de cafea cu lapte şi cîte o jumătate de galetă, pentru fiecare peon. Cafeaua subţiată, abia dacă izbutea să

coloreze puţin laptele aproape neîndulcit. Galetele, în schimb, erau tari ca piatra...

După vreo zece minute, administratorul ceru ca patru oameni să plece după cireada de tauri tineri. Alţi trei urmau să mîne în ocol vitele care se aflau pe o păşune din apropriere, pentru a lăsa loc de trecere taurilor ce trebuiau marcaţi.

La Santa Rosa, marcarea cu fierul roşu nu mai era de mult un prilej de sărbătoare. Proprietarul nu mai poftea vecinii, ca odinioară. Nu se mai făceau prăjituri şi nici plăcinte, nu se mai frigeau boi întregi, nu se mai bea caña [1] şi nu se mai dansa! Pentru peoni, zilele treceau, unele după altele, mereu aceleaşi, la fel de cenuşii, la fel de mohorîte. Pe de altă parte, marcarea, operaţie încă destul de grea şi de obositoare, fusese mult simplificată, pierzînd aproape tot ceea ce îi dădea colorit. De pe cîmp vitele erau mînate în ocol, iar de aici, într-o trecere îngustă, în formă de pîlnie, mărginită de un gard de scînduri, care ducea la bazinul de scaldă a oilor. Hăituite prin strigăte şi lovituri de bici, vitele pătrundeau, una cîte una, în gîtul pîlniei, unde o bară, fixată imediat după aceea între scîndurile groase ale gardului, nu le mai îngăduia să dea înapoi. Împinse de la spate, zbătîndu-se neputincioase, ajungeau pînă la capăt. Acolo, tocmai cînd să scape, prin deschizătura făcută anume, ca să le aţîţe dorul de libertate, li se prindea, cît ai clipi, un jug de grumaz. O bară pusă între picioare la imobiliza, iar mîinile nemiloase ale oamenilor le apucau de coadă şi de bot, pe care îl strîngeau în nişte inele. Îndată după aceea, în sălbaticele mugete de groază ale vitelor, fierul roşu umplea aerul de miros de păr pîrlit şi de carne arsă, în timp ce ferăstrăul hîrîia, tăind coarnele, acum inutile. Înnebunite de durere, cu coarnele retezate, prin cioturile cărora ţîşnea sîngele mînjind obrajii şi hainele oamenilor, bietele animale ieşeau, în sfîrşit, greoaie, orbite, clătinîn-

---

[1] *Caña* e un fel de rachiu făcut din trestie de zahăr.

du-se, prostite parcă, învinse fără să fi putut lupta. Şi aici, prinse în laso, erau culcate la pămînt, pentru a suferi ultima şi cea mai crudă umilinţă din partea oamenilor: castrarea.

Strigătele puternice ale peonilor acoperiră ciripitul voios al păsărilor care vesteau dimineaţa. Soarele răsărise. Poleia acum cu aur vîrfurile copacilor şi ale arbuştilor, făcînd să sclipească mărgăritarele de rouă ascunse prin frunze. Alunecînd peste acoperişurile de tablă ale şoproanelor şi peste sîrma udă a gardurilor, razele lui porneau la asaltul clădirilor, zidiri vechi, din vremuri bune, trainice, scunde şi cu ferestrele zăbrelite, avîntîndu-se apoi la cucerirea cîmpiilor. Văzduhul era plin parcă de o energie nestăvilită care, revărsîndu-se asupra pămîntului, învăluia totul, oameni, animale şi lucruri, contopindu-le într-o singură fiinţă, vie, zglobie şi luminoasă.

Juan simţea nevoia să-şi descarce într-un fel surplusul de energie. Nu putea uita privirea şi glasul dulce al Benitei. Toată fiinţa lui ardea de neastîmpăr. Trebuia să facă ceva, să alerge, să strige, să muncească pînă la istovire. Învăluit într-un nor de praf mîna vitele, împingîndu-le uneori cu calul, pe care îl rotea pe loc, strigînd într-una:

— E-he-he-hei! E-he-he-hei!... Viţelule!.... Ţi s-a făcut de laso?

Bicele şuierau, abătîndu-se cu pocnete seci pe spinările vitelor, care, bulucindu-se, căutau să spargă cercul de cai şi oameni dar care, pînă la urmă, împinse de cai şi mînate de strigătele peonilor, dădeau năvală orbeşte în gîtul strîmt al pîlniei.

— Închideţi porţile! strigă administratorul.

Trei oameni, printre care şi Juan, descălecară şi se repeziră în ocol. Ceilalţi, de afară, îi ajutau căţăraţi pe gard. Era o treabă plină de primejdii. Puteau oricînd să se pomenească fie loviţi de copite, fie călcaţi în picioare, împunşi sau striviţi de năvala vitelor, de gardul de scînduri al ocolului.

Strigătele se înteţiră. Înnebunit de atîtea zgomote, un taur, ajungînd la gura pîlniei, ridică puţin capul,

adulmecă, scoase un muget și se repezi într-o parte, cu grumazul plecat. Se iscă o învălmășeală de nedescris. Ca să nu fie strivit unul dintre peoni fu nevoit să sară peste gard. Juan se întoarse în loc, și începu să dea peste botul unui taur uriaș, care se năpustise asupra lui.

— Mai încet, mai încet... îi sfătui bătrînul Lorena, pe care risipa de energie a flăcăilor îl nemulțumea. Pînă dă căldura, o să fiți frînți de oboseală !

— Cum asta, don Lorena ? întrebă Juan, apropiindu-se de el.

Lorena își pregătea laso-ul. Fără să-l privească, spuse încetișor :

— În schimb, la alte lucruri te pricepi, nu-i așa ?

Juan zîmbi. Bătrînul îl auzise vorbind cu Benita!

În vreme ce unul dintre peoni prindea în jug vita tînără, ca s-o însemne cu fierul roșu, ceilalți, dornici să nu piardă timpul, se exersau în aruncarea laso-ului.

Doi peoni dădură greș. Administratorul își învîrti laso-ul, îl aruncă bine, dar greși ultima smucitură, și lațul se strînse în aer. Atunci se apropie Lorena. Laso-ul lui se desfășură tremurînd și taurul fu trîntit într-o clipă la pămînt.

— Dacă nici din asta nu învățați nimic, nu sînteți buni decît de porcari !

Vorbise stăpînul fermei, Jesús Zabaleta !

Dacă oricine altul, chiar și administratorul, ar fi spus una ca asta, peonii s-ar fi prăpădit de rîs. În gura stăpînului însă, cu toate că păreau firești și, trebuie s-o recunoaștem, fuseseră rostite cu destul umor ,aveau ceva amenințător. Nimeni nu zîmbi măcar. Pentru că peonii nu puteau îngădui nimănui, indiferent cine ar fi fost, să le dea drept pildă îndemînarea altuia.

Zabaleta nu se sinchisi însă prea mult. Era un om sigur de el. De altfel nu prea avea obiceiul să stea de vorbă cu peonii. Începea chiar să regrete gluma făcută. Înalt, uscățiv, arăta încă bine pentru vîrsta lui. Nimic din făptura lui nu trăda cei cincizeci și cinci de ani pe care îi avea. Umbla întot-

deauna îmbrăcat elegant și pieptănat cu grijă, iar sticla de whisky pe care o bea zilnic lăsase urme mai mult interne, pentru că nimic pe chipul lui nu trăda alcoolicul. Poate doar o anumită sticlire a ochilor. Dar nici asta întotdeauna.

Zabaleta nu se amesteca niciodată în munca oamenilor. Se mulțumea să dea ordine și să vegheze la îndeplinirea lor. Administrarea fermei îi lua destul timp. Și-apoi, nu lipsea de la nici o licitație sau tîrg, chiar dacă se țineau la douăzeci de leghe depărtare. Îi plăcea să cumpere și cumpăra orice, dar mai ales pămînt. După șaptezeci de ani, visul neîmplinit al generalului Neto reînviase în sufletul latifundiarului Zabaleta. Cu singura deosebire că, în timp ce primul mînuise pumnalul, cel de al doilea lupta cu carnetul de cecuri. Și în timp ce primul fusese un sălbatic „colorado“, care se vîra în tot felul de încăierări, cel de al doilea punea interesele sale economice mai presus de toate certurile politice. Avea însă grijă să fie totdeauna în relații foarte bune cu membrii guvernului, oricare ar fi fost partidul căruia îi aparțineau, „blanco“ sau „colorado“, și indiferent care din aceste două partide ar fi fost la putere.

Zabaleta nu se ocupa numai de creșterea vitelor. Intre altele mai avea, în asociație cu un frate al său, un mare magazin la Montevideo. Nu avea încredere în semenii lui, dar tocmai puținii oameni care se bucurau de încrederea lui, fratele său și administratorii, erau cei care îl furau. Cu toate acestea, nici grosolanele pungășii ale administratorilor, nici hoția mai rafinată a fratelui său nu izbuteau să-i știrbească cu ceva averea care se ridica la cîteva milioane.

În dimineața aceea Zabaleta nu stătu mult în ocolul vitelor. Trecuse pe acolo numai ca să arunce o privire, să vadă cum muncesc oamenii. După ce îi spuse lui Camilo să dea ordin oamenilor să nu mai arunce laso-ul, ca să nu-i omoare cumva vreo vită, plecă.

— Îl cheamă iubita! glumi un peon.

— Ce să-i faci! E îndrăgostit omul! Se duce să-i mai dea cîteva sărutări! rîse altul.

„Iubita“ era sticla cu whisky. Rîse și Juan. Îl scoseseră din fire cuvintele lui Zabaleta, în legătură cu lipsa de îndemînare a peonilor. Păcat că nu aruncase și el laso-ul greșit! Atunci ar fi știut să folosească prilejul acela rar și i-ar fi răspuns cum merita.

Își aduse însă aminte de Benita și trebui să recunoască că nu i-ar fi venit bine de loc să fie dat afară de la Santa Rosa.

— Păzea!

Strigătul îl smulse din gîndurile sale. Un taur tînăr, deșirat, lățos scăpase din laso și se năpustea asupra lui. Juan avu timp să se arunce într-o parte, dar se împiedică și căzu, răsturnînd vasul cu apă din care tocmai băuse. Stropii îi udară toată fața. Era atît de caraghios, încît toți peonii din jur izbucniră în rîs.

Unul dintre ei își luă laso-ul, îl învîrti și prinse taurul de gît. Roșu de furie și de rușine, Juan se ridică, se repezi la primul animal ce-i veni în cale și-l apucă de coarne. Vita, speriată, se smuci înnebunită, căutînd să scape. Scrîșnind din dinți și așteptînd să-și poată înfige bine picioarele în pămînt, ca să-i răsucească grumazul, Juan mormăia, orbit de furie:

— Faci pe grozavul, da? Vrei să faci pe grozavul!

Lupta fu scurtă, dar grea. Ridicat și tîrît în neștire de taur, Juan izbuti în cele din urmă să se înțepenească bine pe picioare și, cu o mișcare îndemînatică, îi răsuci gîtul. Taurul căzu greoi la pămînt, iar Juan îl ținu culcat, apăsîndu-i grumazul cu genunchiul.

— Mi-a plăcut băiatul ăsta! îl lăudă un peon. Frumoasă treabă, ce ziceți?

Pînă în seară, nu se mai întîmplă nimic deosebit. Marcarea cerea sforțări mari, și pe măsură ce soarele începea să dogorească și norii de praf din ce în ce mai groși să învăluie totul în jur, oamenii

se simţeau mereu mai obosiţi. Sudoarea curgea şiroaie pe chipurile tăbăcite de soare, lucind pe braţele lor voinice, cu vine umflate. Cînd se întîmpla ca vreo vită să cadă sau să-şi prindă piciorul între scînduri, trebuiau s-o ridice şi, cu toate că îşi uneau cu toţii puterile, sforţarea lor era uriaşă, aproape supraomenească.

Şi aşa avea să continue zile şi săptămîni întregi, pentru că pe păşunile din Santa Rosa erau mii şi mii de vite!

III

— Nu mai sînt bun de nimic! se plînse Lorena.

Trebuise să se ţină de şale ca să se poată aşeza! Îmbătrînise. Durerea aceea pe care o simţea veşnic în spate îi chinuia zilele şi sta să-l doboare. E drept că munca fusese istovitoare, şi mai toţi peonii erau frînţi, unii chiar plini de vînătăi şi de răni. Şase zile în şir, din zori şi pînă în noapte, în praful gros şi înecăcios din ocol, munciseră ca robii, fără alt răgaz decît pauza de la prînz, cît să soarbă pe nerăsuflate o ceaşcă de mate, să înghită o bucată de friptură de berbec cu fidea şi să se întindă o jumătate de oră, prea obosiţi ca să poată dormi însă.

— Nu vorbi aşa, don Lorena! Numai morţii nu mai sînt buni de nimic! se auzi glasul adînc al lui Lucio Morales, un indian de vreo patruzeci de ani, voinic, spîn şi cu umerii obrajilor mult ieşiţi în afară, care păstra totdeauna în gesturile şi mişcările sale o anumită demnitate.

Acum, în umbra înserării, aşezat în prag, cu spatele rezemat de uşor îşi dezlega cîrpa cu care îşi oblojise piciorul. Cu cîteva zile în urmă îl lovise un taur cu copita, dar cum asta era un lucru obişnuit, bietul om muncise pînă în seară, cu rana plină de praf şi bălegar. Bineînţeles, făcuse puroi şi Morales

umbla acum șchiopătînd, deși ca orice indian știa să-și stăpînească durerea.

Noaptea se lăsa încet, estompînd culorile, miresmele și sunetele. Deodată se stîrni o pală de vînt și arborii paradisului începură să foșnească. Roata morii de vînt se învîrtea încetișor și, la fiecare mișcare a pistonului, se auzea pînă departe, ca un fel de toacă ușoară și înăbușită. Țîrîitul greierilor părea că iese chiar din pămînt, iar licuricii își încrucișau în întuneric sclipirile verzui, fugare. Cîte un behăit îndepărtat tremura încetișor în singurătatatea fără de hotar a cîmpiei.

În ultima săptămînă, vitele aduse în ocoluri umpluseră zi și noapte ferma Santa Rosa de mugetele lor. Oamenii se sculaseră și se culcaseră în vaietele lor triste, plicticoase, mereu aceleași. Acum însă se statornicise din nou liniștea adîncă, tainică asupra înserărilor.

Peonii, tăcuți, își treceau din mînă în mînă ceașca cu mate proaspăt fiert. Pe o bucată de tinichea ardeau mocnit cîțiva cărbuni. Din cînd în cînd, lemnele ude trosneau cu gemete ciudate.

Căutînd parcă să nu tulbure liniștea, un peon șopti încetișor:

— Ți-am văzut azi iapa, Morales! Frumoasă s-a mai făcut, omule!...

— Da! Are ce mînca aici... Ar fi arătat ea și mai bine, de n-aș fi alergat-o atît în iarnă!

Iarna fusese într-adevăr grea și pentru Morales și pentru iapa lui. Femeia lui Morales, ca și nevasta lui Lorena, trăia în Tambores. Era servitoare într-o casă de oameni înstăriți și an de an aducea pe lume cîte un pui de indian. Copiii mai mari, pe care îi avusese înainte de a-l cunoaște pe Morales, își făcuseră fiecare rostul. Îi mai rămăsese acasă doar o fetișcană de vreo doisprezece ani, care avea grijă de frățiorii mai mici, șase țînci murdari și veșnic uzi. Țîncii plîngeau toată ziua de frig și de foame, și dacă nu-i durea burta, îi dureau urechile. Spre sfîrșitul lunii august, difteria se cuibări în casa lui Morales. Întîi unul, apoi altul, și tot așa la rînd,

patru din cei șase copilași fură cuprinși de boală. În tot timpul acesta, Morales își înșeuase în fiecare seară iapa și, ca și cum toată viața n-ar fi făcut decît asta, străbătuse în galop cele patru leghe care îl despărțeau de rancho. În zorii zilei, îl găseai bînd mate în bucătăria din Santa Rosa. Nimeni nu știa dacă apucase să se odihnească un ceas, două, sau dacă veghease toată noaptea. În schimb toți îl vedeau muncind pe rupte pînă la căderea serii, cînd pleca din nou.

Într-o dimineață, însă, Morales nu veni. Lorena ieși afară, privi cîmpul albit de chiciură și clătină din cap. Ziua trecu fără să aibă nici o veste de la el. A doua zi însă, în zori, Morales se ivi, ca de obicei, în bucătărie și se așeză la locul lui cu aceeași înfățișare de nepătruns ca întotdeauna.

Unul dintre copilași, îngrijit prea tîrziu sau prea puțin, dacă nu și una și alta, murise. Morales făcuse pînă atunci cel puțin o sută de leghe. Se dusese în fiecare noapte pînă la rancho, pe drumul aspru și stîncos al înălțimilor Cuchillei, în șfichiuirea înghețată a vîntului, care l-ar fi înspăimîntat și pe cel mai curajos dintre muritori. Așa trăise el zece zile și zece nopți : ziua robind la Santa Rosa, iar noaptea înfruntînd mușcătura gerului, urmărit de spectrul bolii, al mizeriei și al morții. Iapa abia de i se mai ținea pe picioare. Într-un rînd căzuse, și Morales îl rugase pe Zabaleta să-i împrumute un cal. Dar don Jesús îi explicase pe îndelete că făcea o nebunie și adăugase că rostul cailor lui nu era să fie goniți pe drumuri. Încăpățînat, Morales nu voi să ia nici unul din caii pe care voia să-i dea tovarășii săi, pînă ce iapa sa, schilodită, deșelată, nu mai fu bună de nimic. După aceea, nopți de-a rîndul, pornea la drum, pe jos, prin viscol, vînt sau ploaie, înfășurat doar într-un biet poncho, grăbind spre rancho-ul unde ființele dragi lui se zbăteau în ghearele morții.

După ce greul trecu însă, nimic în purtarea lui Morales nu lăsa să se vadă suferințele pe care le îndurase. Nu vorbea niciodată cu nimeni despre co-

piii săi. Numai la sfîrşitul lunii, se ducea, ca de obicei, să-i vadă şi să le dea salariul, din care el îşi oprea foarte puţin pentru tutun şi vin. Dar de atunci ascundea în fundul sufletului său o tainică amărăciune împotriva stăpînului. Zabaleta nu se purtase brutal atunci. Nici măcar nu fusese grosolan. Ba, la drept vorbind, fusese impresionat de nenorocirea indianului şi îi dăduse nişte bani ca să poată face faţă nevoilor, pentru că, de fapt, el nu era un om lipsit de suflet. Dar simţămintele sale se subordonau într-atît intereselor sale, încît nu se contraziceau niciodată cu ceea ce socotea el că înseamnă buna administrare a fermei. De aceea nu se învoise să-i împrumte un cal.

Morales însă înţelegea cu totul altfel viaţa şi nu putea uita purtarea stăpînului. Primul lui gînd fusese să plece, dar după ce se mai gîndise se lăsase păgubaş ; avea nevoie de banii lui Zabaleta. Şi-apoi ştia că nu se va simţi liber cu adevărat atîta vreme cît nu-i va plăti datoria. Se întîmpla însă ceva ciudat ! În amărăciunea cu care se gîndea la Zabaleta, se amesteca şi recunoştinţa ! Nu putea uita că stăpînul îi împrumutase bani cînd fusese la nevoie şi că-l lăsase să plece în fiecare seară, lucru nemaivăzut şi nemaipomenit la Santa Rosa. Ceea ce nu ştia însă bietul Morales era că bunăvoinţa lui Zabaleta se datora unui motiv destul de simplu : indianul era un muncitor foarte bun. Îndatorîndu-l, Zabaleta îl lega într-un anumit fel de pămîntul lui.

Trezit din gîndurile ce-l cuprinseseră cînd peonul îi vorbise despre iapa sa, Morales întrebă :

— Cine a fost ultima dată pe păşunea din Cerro? Tot administratorul ?

— Tot ! Se pare că o ţine pentru el ! Dar de ce întrebi ? se miră unul din peoni.

— Am văzut pe La Coste o vacă moartă. Cred că zace acolo de vreo trei, patru zile... Pielea ei nu mai e bună de nimic...

— De, ce să-i faci ! Administratorul nu are ochi decît pentru rancho-ul lui Isidoro...

— Eu unul aş zice că nici n-a fost pe păşune...

— Dar pe unde crezi că o fi umblat? întrebă Juan, făcînd pe neştiutorul.

Remigio, un omuleţ vioi, roşcat, cu ochii verzui şi gură mare, pricepu imediat unde bătea Juan:

— Cum, pe unde? Prin păduri! Că păduri sînt pe acolo berechet!

Peonii rîseră stînjeniţi. Nu prea voiau să vorbească despre legătura dintre administrator şi femeia lui Isidoro. Unul dintre ei încercă să îndrepte discuţia pe alt făgaş:

— Mare leneş şi Isidoro ăsta!

— Cum aşa?! E leneş şi cu nevastă-sa? sări din nou Juan.

Ceilalţi izbucniră din nou în rîs, mai puţin stînjeniţi de data asta.

— Totuşi l-or fi ţinînd pentru ceva aici! zise în sfîrşit Lorena, care nu suferea oamenii leneşi; pentru el omul trîndav era unul din marile mistere ale creaţiunii.

— Se-nţelege! Numai că, vezi şi dumneata, cînd vine celălalt, nu e niciodată acasă şi nici măcar la cîteva leghe în jur!

— Omul e bine crescut, ce crezi!

Peonii rîseră iar. Unul dintre ei rosti, dînd încet din cap:

— Bună treabă, nu? Bună treabă!

Vorbise Aparicio Correa, nou-sosit — nu împlinise nici anul de cînd se afla la Santa Rosa. Tînărul avea o anumită gingăşie în mişcări, o voce subţirică, cîntătoare şi păşea mărunt, ca o femeie. În schimb muncea cît trei şi nu se lega niciodată de nimeni şi de nimic. Nu prea îi plăcea să vorbească despre el. Asculta numai ce vorbeau ceilalţi şi mereu spunea: „Bună treabă, nu? Bună treabă!" chiar dacă era vorba de cine ştie ce crimă înfiorătoare. Singura deosebire era că dădea cu mai multă hotărîre din cap. Atunci peonii rîdeau de se prăpădeau de el, dar Correa, ca şi cum habar nu avea de ce rîd, nici nu se sinchisea.

Cufundat din nou în gînduri, Morales se minuna cît de curioasă era viaţa! Stăpînul lor era un om

aspru, care se lega de orice fleac, dar se lăsa înșelat și furat de administrator și Isidoro.

Întrebarea lui Lorena îl trezi:

— I-ai spus lui don Camilo despre vacă?

— I-am spus.

— Și ce-a zis?

— Nimic. A mormăit ceva în barbă și a dat poruncă să ardem hoitul.

— Bun administrator! rîse Lorena. O dată și o dată, cînd oi avea o fermă a mea și punga plină, pe el o să-l tocmesc administrator!

Apa din ceainic clocotea. Încetul cu încetul tăcerea se lăsă tot mai adîncă. Oamenii rămăseseră cu ochii ațintiți la foc, la flăcările jucăușe care se stingeau, una cîte una, și la jeraticul ce se acoperea cu cenușă.

Juan se ridică și ieși afară. Răsărea luna, palidă și îndepărtată, împrăștiindu-și lumina de vis deasupra cîmpiei.

Tupilîndu-se în umbra copacilor, Juan înconjură șoproanele, trecu prin fața locuințelor și, strecurîndu-se printre piersici, ajunse într-un loc de unde putea să se uite în tihnă la o anumită fereastră.

Chiar în dimineața aceea, printre tufișurile de cucută ce creșteau sălbatice pe o bucată de pămînt lăsată în paragină, dăduse peste un cuibar plin cu ouă de găină și, în loc să se ducă la Remigio, cum s-ar fi cuvenit, pentru că el era însărcinat cu treburile casei, așteptase un prilej să-i spună Benitei ce descoperire făcuse.

— Roșcatul nu l-a văzut? îl întrebase fata.

Așa fusese poreclit Remigio, din cauza părului său roșu ca focul. În gura Benitei însă porecla avea ceva duios parcă.

— Dacă nu ți-a spus nimic... răspunse Juan. Îl jignise întrebarea ei.

Benita zîmbise:

— Bine, îți mulțumesc, Juan! De-ai ști ce poftă aveam să fac niște pișcoturi!

— Nu știam că Roșcatului îi plac pișcoturile!

Benita începuse să rîdă.

—Roșcatului ? Dar cine ți-a spus că am de gînd să i le dau lui ?

Văzînd însă că Juan tace, adăugase :

— Hai, vino să-mi arăți cuibarul !

Se strecurară printre tufișurile de cucută, înalte cît ei aproape. Juan pășea înainte, dînd la o parte cu grijă crengile de un verde crud, care se uneau apoi imediat în urma lor. De cîteva ori, înainte de a da drumul ramurii, simțise pe mînă atingerea caldă a mîinii Benitei. Ajungînd la cuibar, fata se lăsase în genunchi.

— Vai, ce bine-mi pare ! Ia să vedem cîte ouă sînt ? Zece ! Tii, ce pișcoturi grozave o să fac ! Îți plac pișcoturile, Juan ?

— Cui nu-i plac dulciurile ? răspunse el.

— Bine, atunci, poate că o să-ți dau și dumitale... pentru că dumneata le-ai găsit ! Ei, acum ajută-mă să pun ouăle în poală.

Fata își strînsese capetele șorțului și făcuse un fel de săculeț. Juan se chincise lîngă ea, despărțiți de lume prin umbra verde a cucutei, începuse să pună ouăle în șorț, și la fiecare mișcare îi atingea genunchii. Fata părea că nu bagă de seamă. La întoarcere, Benita se oprise deodată :

— Ce proastă sînt ! N-o să pot să-ți dau pișcoturi ! N-o să ajungă pentru toți, căci sînteți mulți ! Și ca să-ți dau numai dumitale, fără să știe ceilalți...

— Știam eu că n-o să mă aleg cu nimic pînă la urmă ! făcu Juan pe supăratul.

Benita zîmbi iar, arătîndu-și dinții albi, strălucitori :

— Uite că s-a supărat... Lasă, că o să opresc o bucățică și pentru dumneata.

— Și cînd o să mi-o dai ?

Ieșiseră la loc deschis. Fără să-și dea sema, Juan o apucase de braț, dar Benita se smucise ușor din strînsoarea lui.

— Ei, bine... dacă n-ai să mă vezi pînă atunci, vino în dreptul ferestrei de la cămară, înainte de masa de seară... Dar să nu te gîndești la cine știe ce, auzi ?

Acum, după cele întîmplate de dimineaţă, Juan sta ascuns sub piersici, la vreo douăzeci de metri de fereastra cămării. Şi deşi nu era sigur, nădăjduia cel puţin că va căpăta ceva mai mult decît o bucată de pişcot.

În ultimul timp, Benita ajunsese, într-un anumit fel, singura stăpînă a casei. Familia lui Zabaleta era formată dintr-un fiu, om în toată firea, şi din trei femei nevricoase şi agitate, nevasta şi cele două fiice, care se arătau numai cînd şi cînd la fermă şi de fiecare dată întovărăşite de prieteni şi prietene din Montevideo. Veneau la Santa Rosa ca într-o excursie, cărînd după ele nu ştiu cîţi servitori, ca să poată avea grijă de toţi musafirii. Fiul, cel mai mare dintre copii, era avocat la o mare societate anonimă şi se vîrîse pînă peste cap în politică, aşa că nu venea decît foarte rar pe la fermă. Cît despre Zabaleta, el pleca aproape în fiecare seară cu maşina la Tambores, de unde se întorcea a doua zi dimineaţa. Asta cînd nu lua trenul de seară spre Tacuarembo, unde rămînea iar toată noaptea. Era sătul pînă-n gît şi de familie, şi de viaţa de la Montevideo. Prefera să trăiască izolat la Santa Rosa, mai ales că de acolo putea ajunge uşor la oraş, cînd avea chef să joace cărţi.

Ca să-i poată da pişcotul fără s-o vadă nimeni, Benita alesese o fereastră mai depărtată de bucătărie, alta decît aceea la care îi spusese lui Juan s-o aştepte. Era sigură că acolo n-o să-i prindă nici maică-sa, nici administratorul. Scoţînd o mînă printre zăbrele, începu să facă semne înspre locul unde îl zărea pe Juan, rezemat de trunchiul unui piersic. Dar cum tînărul nu-şi mai dezlipea privirea de la fereastra cămării, fata fu nevoită să-l strige.

— Puteam să te aştept toată noaptea fără să mă vezi, îl certă ea.

— Bine, dar nu aici ne-a fost vorba...

— Ei, lasă, nu face nimic. Vrei pişcot? Dar să ştii că nu mi-au ieşit atît de bune pe cît mă aşteptam!

•

Juan își lipi fața de zăbrele. Îi făcu plăcere răcoarea fierului pe pielea lui înfierbîntată.

— Dacă le-ai făcut dumneata, trebuie să fie grozave!

— Crezi că le-am pus miere?

— Miere ai dumneata!

— Atunci, nu mă atinge! Ia mîna, să nu ți se lipească!

— Nu fi rea! De ce fugi? Tot sînt gratiile astea între noi! șopti Juan, strîngîndu-i mîna.

— Pînă la urmă rămîi și fără pișcot!

Dar fata nu putu să i se împotrivească prea mult. Inima îi bătea să-i spargă pieptul și sîngele îi zvîcnea cu putere. Se lăsă atrasă de Juan spre el și-i spuse că dacă n-ar fi fost gratiile acelea între ei, nu l-ar fi lăsat niciodată să facă ceea ce făcea. Își lipise capul și umerii de gratii și atingerea bărbatului îi dădu o amețeală nouă, necunoscută încă. Juan o trase și mai mult spre el. Fata se lăsă cu totul în voia lui. Supunîndu-se chemării lui, se cățără cu genunchii pe pervaz și tot trupul i se lipi de gratii și de brațele tremurînde ale bărbatului.

Fu o îmbrățișare sălbatică. Gratiile de fier le pătrundeau în carne. Cu cît se strîngeau mai tare, cu atît erau mai departe unul de altul, ei, ale căror trupuri înfierbîntate ar fi fost în stare să topească orice stavilă. Îmbrățișarea aceea printre gratiile ferestrei, cu o grabă deznădăjduită și sălbatică, avea ceva ridicol, dar își puneau în ea toată duioșia, toată viața lor. Era o duioșie aspră și crudă, care îi răsplăteau pentru tot ceea ce suferiseră pînă atunci, pentru tot ceea ce le fusese răpit încă de cînd se treziseră aruncați în lumea asta sub semnul robiei și al supunerii, buni numai ca să muncească pentru alții. Copii, tineri și chiar bătrîni robeau fără să aibă nimic, niciodată nimic din tot ceea ce face fericirea omenească.

Nu, nu era numai chemarea cărnii! Îi legau zilele lungi de singurătate de la Santa Rosa, plictisul adunat de săptămîni și luni, scurgerea nesfîrșită a ceasurilor de apăsare; doreau să trăiască o zi altfel decît celelalte, o zi în care să poată da glas bucu-

riei tinereţii lor, o zi de sărbătoare zgomotoasă, în care să poată cînta din toată inima, să se privească în ochi, fără să se mai ferească de ceilalţi, să uite pentru o clipă cît de greu era jugul pe care-l purtau. Erau nevoile trupului, ale inimii și ale sufletului lor, nevoi pe care resemnarea le ucide, dar care la ei erau încă vii pentru că erau amîndoi tineri şi sănătoși.

Clopotul, care chema oamenii la masa de seară, rupse brusc liniştea. Mîinile li se descleştară.

— Du-te... Să nu dea cineva peste noi... șopti cu blîndeţe Benita. Ferește-te de don Camilo...

— De ce? întrebă Juan, bănuitor.

Benita își dădu seama că n-ar fi trebuit să spună asta, dar era prea tîrziu.

— Știu și eu?... Cum e el, de nestăpînit...

— O fi nestăpînit cu femeile. Dar aici n-are ce să se amestece.

— Nu, dar... încercă Benita s-o dreagă.

Juan o întrerupse tăios:

— Dacă are ceva, o fi avînd cu maică-ta, nu cu tine! Că tu nu ești fata lui.

— Ai dreptate, Juan! Dar acum, pentru numele lui Dumnezeu, du-te! șopti Benita aproape într-un suspin.

Benita îl tutuise pentru prima oară și simţea că i se topește inima.

— Uite pișcotul...

I-l puse în mînă și într-o clipă se făcu nevăzută.

Juan plecă de la fereastră, cu sîngele clocotind și sufletul răscolit. Sfatul Benitei, departe de a-l face mai prevăzător, îi aprindea în piept dorinţa de a se răzbuna. Pînă atunci administratorul nu-l supărase prea mult. Dar acum îl ura. Își vedea singurul bun de preţ ameninţat, chiar în clipa în care îl căpătase. Juan nu era un om stăpînit. Dacă din întîmplare i-ar fi ieșit atunci administratorul în cale, cu greu și-ar fi putut stăpîni furia.

Totuși, cînd intră în bucătărie, după ce trecu prin odaia peonilor și ascunsese bine pișcotul sub pernă, nimic nu trăda zbuciumul său. Peonii îl primiră în

tăcere. Juan începu să-și soarbă cu gîndurile aiurea supa pe care bucătăreasa i-o încălzise. Nici nu-și dădu seama cînd își goli farfuria. Ceilalți peoni, după ce-și băură cana de lapte crud care întregea cina, se duseră la culcare.

Era zăpușeală, noaptea care se lăsa era umedă. Înspre răsărit se adunau nori grei amenințători. Numai cînd și cînd luna izbutea să se strecoare printre spărturile lor, împrăștiindu-și lumina sfioasă.

— Nu ți-e teamă c-o să te plouă? întrebă Lorena, văzîndu-l pe Juan care se pregătea să se culce afară.

— Nu, don Lorena, aici e mai bine. Înăuntru e prea cald și n-o să pot dormi.

Se culcă în grădină, sub arborii paradisului. Un cîine, dînd din coadă, veni să se întindă la picioarele lui. Juan îl goni:

— Marș de-aici, potaie! Vrei să mă umpli de purici!

Nu-i era somn, de altfel nici n-ar fi vrut să doarmă. Cu toate că-i erau gîndurile înfierbîntate, era totuși destul de lucid ca să-și dea seama că, la prima ciocnire cu administratorul, va fi dat afară. Asta însemna că o va pierde pe Benita. Trebuia să se stăpînească și să încerce, încetul cu încetul, s-o convingă pe Benita, dacă totuși lucrul acesta se va întîmpla, să fugă cu el de la Santa Rosa.

IV

Plouase toată dimineața.

Pe la prînz, ploaia se mai potoli, dar cerul rămase acoperit de nori cenușii, care atîrnau grei deasupra cîmpiei. Șanțurile și bălțoacele erau pline ochi. Văzută de departe, toată cîmpia părea presărată de foițe sclipitoare de poleială. Din pîrăiașele care curgeau pretutindeni se ridica un murmur surd.

Deodată, se auzi țipătul scurt, strident, al păsării teru-tero. Găinile, cu penele lor de toate culorile,

se adunară pe lîngă casă și, de undeva, un cocoș își trimise chemarea, ascuțită și răsunătoare. Dinspre baltă se ridică orăcăitul triumfător al broaștelor.

În sufrageria spațioasă, cu fereastra larg deschisă spre grădină, Benita punea masa pentru don Camilo. Zabaleta nu era acasă. Plecase, chemat de treburi, la Montevideo.

Auzind pașii administratorului, care se opri o clipă să se șteargă pe picioare de grătarul din fața ușii, Benita, care cînta, amuți. Omul intră. Nici unul, nici altul nu scoase un cuvînt. Administratorul străbătu încăperea cu pași mari și se așeză la masă. Sub greutatea trupului său, scaunul trosni.

Cînd stăpînul era la fermă, mînca împreună cu el. Cînd Zabaleta lipsea, don Camilo se folosea de sufragerie numai în timpul verii. Era mai răcoare. Iarna prefera să mănînce în bucătărie.

Era un om de vreo cincizeci de ani, gras și aproape chel. Privi spre fată, ca de obicei, printre pleoapele abia întredeschise. Iar privirea lui, strecurată printre gene, sub sprîncenele stufoase, îi împrumuta o expresie vicleană, cinică, deși don Camilo nu era nici viclean, nici cinic, ci doar ambițios și zgîrcit. Dacă oamenii nu-l iubeau, asta se datora mai ales lăcomiei lui nesățioase, care-l împingea să-i fure pe toți, chiar și pe Zabaleta. Avea și un tovarăș, pe puestero-ul Fleitas. Șiret și prevăzător din fire, nu intra niciodată în legături directe cu geambașii. Nu avea pe nimeni pe lume. Nevasta îi murise dînd naștere unui copil, care nu trăise nici un ceas, și el nu se mai însurase. De altfel, orice femeie era bună pentru el. S-ar fi mulțumit încă mult timp cu mama Benitei, care era cu cîțiva ani mai bătrînă decît el, dacă sănătatea bietei bucătărese, din zi în zi mai neputincioasă, nu l-ar fi făcut în ultimul timp să-și îndrepte privirile asupra nevestei lui Fleitas, femeie zdravănă, care știa să-l țină legat de ea și să-i ațîțe dorințele.

Una din urmările acestei schimbări petrecute în viața lui era că-i îngăduia lui Isidoro să-i spună „cumetre". Iar a doua era că Benita s-a pomenit tot

mai des urmărită de privirile fostului amant al maică-si, care, pe zi ce trecea, avea față de ea o atitudine tot mai suspectă.

Benita îi servi supa și ieși. Se ferea să rămînă singură cu el. Nu voia să-i dea prilejul să-i spună cine știe ce grosolănie. Erau însă clipe cînd nu putea să se ferească din calea lui. Atunci o apuca un fel de tremur, se fîstîcea și nu mai era în stare să-i spună nimic. Pierdea orice urmă din îndrăzneala cu care se obișnuise să-i înfrunte pe bărbați, îndrăzneală care se datora în parte vîrstei, în parte trecerii pe care ea, femeie care se știa dorită, o avea asupra peonilor din Santa Rosa.

Don Camilo începu să mănînce: lua o lingură de supă, sufla în ea și o sorbea apoi cu zgomot. Benita îi aduse niște rasol de berbec, o friptură la cuptor, tot de berbec, și o farfurie de orez cu lapte. Administratorul înghiți totul, stropind din belșug bucăturile cu vin. Printre genele abia întredeschise, privirile sale urmăreau orice mișcare a fetei, care, îngîndurată și cu buzele strînse, nu se uita la el niciodată. După ce don Camilo termină masa, Benita străbătu curtea dreptunghiulară și se duse să se închidă în odăița ei.

Administratorul nu păru că se sinchisește prea mult de purtarea fetei. Își turnă vinul care mai rămăsese în carafă și începu să-l bea încet, cufundat într-o dulce toropeală. Cînd mînca cu stăpînul, se mulțumea cu două, trei pahare, dar cînd Zabaleta nu era de față, dădea pe gît toată carafa. Nu pentru că ar fi fost bețiv — la Santa Rosa se găsea întotdeauna vin bun — ci pentru că era lacom și lăcomia îl împingea să se înfrupte fără măsură din tot ce era al stăpînului.

Don Camilo își bea vinul și se gîndea la Benita. Fata îi plăcea din ce în ce mai mult. Cu un an, doi în urmă nici nu se uita la ea. Pe atunci era încă un copil, și-apoi, don Camilo n-ar fi îndrăznit să înfrunte scandalul pe care i l-ar fi făcut mama fetei. Acum, sărmana bucătăreasă, istovită, chinuită de o boală de inimă, nu mai nutrea nici o speranță că

administratorul s-ar hotărî să se însoare cu ea. Știa bine acum că, după moartea lui, toată averea lui don Camilo va reveni statului. Nu-l mai voia de bărbat, dar se gîndea că ce nu izbutise să facă ea, ar putea face tinerețea și frumusețea fiicei ei. Își schimbase deci felul de a fi și, firește, schimbarea asta nu scăpase neobservată de administrator. Cu toate acestea, don Camilo, om prudent, nu voia să săvîrșească nimic din ce i-ar fi putut compromite situația la fermă, deoarece bănuise că Zabaleta voia să păstreze fata pentru el. Dar se înșelase. Fie de teama unui scandal cu nevasta și copiii, fie din cauza anilor, fie pentru că Benita nu îl atrăgea, Zabaleta îi lăsa administratorului drumul liber. Așadar, teama că l-ar putea supăra pe stăpîn îi dispăruse. Cu dorințele aprinse de nevasta lui Isidoro, îndemnat pe de o parte chiar de fosta lui concubină și ațîțat de bănuiala că Benita întreține pe ascuns legături cu Juan, administratorul ajunsese la convingerea că fata trebuia să fie a lui, și numai a lui.

Dar nu asta rumega el în dulcea somnolență a după-amiezii. Se gîndea la un lucru mai serios, mai important. Își dădea seama că trebuie să termine cu nevasta lui Fleitas. Femeia specula cu nerușinare legătura aceasta : pe lîngă că îi zicea „cumetre“ cînd se mai aflau și alții de față, dar îi și vorbise o dată pe șleau, cînd erau singuri, de cîrdășia dintre ei la furatul vitelor. Toate acestea, precum și furturile pe care Isidoro le făcea pe cont propriu, fără să-i mai dea ce i se cuvenea, dovedeau că puestero-ul încerca să vadă pînă unde putea merge. Da, trebuia neapărat s-o termine cu femeia, pentru a putea pune șaua pe bărbat ! Și apoi, începea să îmbătrînească, și-i venea greu să străbată în trap o leghe și jumătate ca să se culce cu o femeie, care mai devreme sau mai tîrziu avea să-l coste scump. Nu încăpea nici o îndoială : lui îi trebuia Benita ! O avea aici, la îndemînă, era frumoasă, și nici Zabaleta, nici bucătăreasa nu-i puneau vreo piedică. Era într-adevăr femeia care îi convenea.

Bineînțeles, don Camilo nu se aștepta ca Benita să-i cadă singură în brațe. Și poate că împotrivirea fetei l-ar fi adus la realitate, dacă n-ar fi fost femeia lui Fleitas și îngăduința binevoitoare a bătrînei bucătărese. Și apoi, nu trebuie să uităm că Benita reprezenta pentru el soluția mai multor probleme, pe care voia să le rezolve cît mai curînd.

După ce bău și ultima picătură de vin, părăsi sufrageria și se duse în odaia lui, să se odihnească. Din cauza vinului și a zăpușelii de după ploaie, dormi cam mult și se sculă mahmur. Ieși din odaie și se îndreptă spre bucătărie, cu gîndul să bea cîteva cești de mate. Cînd ajunse acolo auzi, în liniștea care domnea în casă, sunînd telefonul. Alergă să răspundă, dar se ciocni de Benita, care se grăbea și ea spre aparat. Fata își ceru iertare:

— Credeam că dormiți, și voiam să răspund eu, fiindcă nu știam dacă vreți să fiți trezit...

— Bine, nu-i nimic! răspunse el, binevoitor. Puteai să răspunzi și dumneata!

Telefonul nu funcționa niciodată cum trebuie. La fiece furtună legătura se întrerupea. Și în ziua aceea se auzea foarte prost. Administratorul începu să strige:

— Alo, alo!... Santa Rosa! Daaa, aici Santa Rosa!... Cum? Cu cine?... Ah!... Alo... Cine-i grav bolnav?... Cum? Să-l anunțăm acum, dimineața?... Să vie acolo, zici?... Bine, bine, o să-l anunțăm...

Pînă pe înserat, cînd peonii se întoarseră de la cîmp, nimeni nu putuse afla cine era grav bolnav și cine trebuia anunțat. Numai atunci îl chemă administratorul pe Pilar Tabárez. Tabárez era un negru uriaș, voinic ca un luptător, cu pielea destul de deschisă și cu ochii mari, umili și nevinovați. Abia dacă tresări cînd întrebă:

— V-au spus că e foarte rău copilul, don Camilo?

— Da, se pare că e destul de grav...

— Da, dacă m-au anunțat, trebuie să fie grav, fără îndoială... Atunci, dacă îmi dați voie...

— Desigur, du-te! Intr-un caz ca ăsta...

— Mulţumesc, don Camilo.

Pilar le spuse şi tovarăşilor săi necazul ce se abătuse asupra lui, dar veştile astea nu mai mirau pe nimeni acolo. Peonii se obişnuiseră cu ele şi ştiau să facă faţă nenorocirilor bărbăteşte, fără să se vaiete. Suferinţele unuia le îndura acum un altul, şi-atîta tot. Cîteodată, se întorceau la muncă mulţumiţi că îi lăsaseră pe ai lor sănătoşi sau pe cale de a se însănătoşi. Alteori însă, veneau cu o basma neagră la gît. Le murise copilul, mama şi nevasta. Altă dată, nici nu se mai întorceau : moartea îi oprise în drum.

Adevărul era că, în afară de Juan, nici unul nu-şi avea familia atît de departe de Santa Rosa, ca Pilar. Pînă în satul Tiatucura, era cale de unsprezece leghe, şi omul trebuia să le străbată noaptea, pe drumurile desfundate de ploaie.

Juan, care de cînd începuse s-o iubească pe Benita, simţea mai vie ca oricînd dorinţa de a fi darnic, îi spuse :

— Ia murgul meu, Pilar ! Ţine la drum greu... Lasă-i frîul liber ! O ia singur la galop. Uite, îl am aici, în ocol !

Juan nu se lăsă pînă nu-l făcu pe Pilar să-i ia calul. In timp ce peonul se îmbrăca, se duse după murg. Apoi, pe cînd Pilar înşeua calul, Juan se apropie şi-i spuse :

— Dacă o vezi pe mătuşa-mea pe acolo, salut-o din partea mea. Uneori îi trimit ceva bani, dar de data asta ţi-i dau ţie. Adică, ţi-i împrumut !

Pilar se împotrivi, cu un surîs trist :

— Dar ce, prietene ? Eşti tatăl meu ? Şi cal, şi bani... Nu, nu se poate !

— Hai, lasă ! I-ai şi nu mai vorbi ! Dumneata ai un copil. Să dea Dumnezeu să nu fie nimic, dar acum e bolnav, bietul de el. Ia-i ! Ia-i, şi ţine minte că Juan Méndez nu suferă să fie refuzat !

Noaptea se lăsa ameninţătoare. Dincolo de Cuchilla Haedo, cerul, negru ca smoala, părea de piatră. Atmosfera era încărcată. Nu se mişca nici o frunză. Pe coasta stîncoasă a unui deal, cîteva oi se strînseseră căutînd un loc unde să se adăpostească.

Pilar Tabárez plecă. Murgul, o corcitură, scundă dar puternică, cu grumaz vînjos şi ochi vii, străbătu în trap curtea din faţa magaziilor şi ocolurile viţelor, înconjură casele şi coborî valea, dispărînd din ochii oamenilor. După o clipă însă, călăreţul se ivi pe creastă, o urcă şi ajuns sus, struni calul care o luă în galop spre Tiatucura.

Peonii rămaseră mult timp tăcuţi. Din cînd în cînd, un fulger sfîşia, cu lumina-i verzuie, bolta întunecată.

— Se pare că vine o vijelie! zise Seráfin.

— Vijelie, cu vînt şi ploaie, mormăi Lorena. O să fie o noapte cumplită...

— Numai să nu ajungă Pilar prea tîrziu...

Remigio, care în seara asta era mai tăcut ca de obicei, se amestecă în vorbă:

— Putea să fie de mult acolo...

Vorbise fără să privească chipurile oamenilor ce se adunaseră roată în jurul focului. Răsucea în mînă surcica pe care o scosese din foc, ca să-şi aprindă ţigara. Ceilalţi se uitară la el; crezuseră că omul glumeşte.

— Ce vrei să spui, Roşcatule? îl întrebă Morales, liniştit, ca de obicei.

Tot atît de simplu, Remigio începu să vorbească:

— Mi-a spus Benita adineauri, în bucătărie, că telefonul a sunat astăzi numai o dată, îndată după prînz. Să fi fost două şi jumătate. Abia plecasem la cîmp...

— Păgînul! sări Juan. Putea să te trimită pe tine după bietul Pilar! Nemernicul!

— În ce priveşte bunătatea, ar putea să se ia la întrecere cu stăpînul! se mulţumi să şoptească Morales, îngîndurat.

Aparicio clătină din cap, gata să spună, ca de obicei, „Bună treabă"..., dar Juan, care fierbea, i-o luă înainte:

— Dacă s-ar ţine un concurs de netrebnici, administratorul din Santa Rosa i-ar bate pe toţi. În ziua în care don Jesús o avea poftă să miroase o baligă, administratorul se va repezi s-o hălpăne!

Lorena îl trase ușurel de mînecă. Trebuia să fie mai prevăzător. Nu te puteai încrede chiar în toți peonii. Adevărul era că Lorena nu-și închipuise o clipă că vreunul dintre ei ar fi fost în stare să-i pîrască administratorului, dar Seráfin Olmos era o gură spartă, gata să melițe ca o muiere cînd se îmbăta.

— Dacă n-o să-ți ții gura, băiete, îi spuse el mai tîrziu, cînd rămaseră singuri, administratorul o să aibă ce caută! O să-ți găsească nod în papură, și o să te dea afară! Ce-o să faci atunci? Nu-i așa că o să pierzi fata?

Era prima dată că Lorena vorbea despre dragostea lui cu Benita.

Dîndu-și seama că bătrînul voia să stea serios cu el de vorbă, Juan începu să se simtă neliniștit:

— Adevărat! Ai dreptate, don Lorena! Nemernicul ăsta a și început să mă urmărească. Dar lasă, că nu mă las eu prins în undiță ca un pește flămînd! Poate să arunce undița cît o vrea, că n-o să pescuiască mare lucru...

Lorena zîmbi prin întuneric:

— Să ai răbdare și să înduri, prietene, asta trebuie să faci. Un om nici nu-și merită numele de om, dacă nu știe și nu învață că lucrurile trebuiesc făcute la timpul lor! Nici înainte, nici după!

— Dar cînd cineva te provoacă...

— Dacă într-adevăr te provoacă, nu zic nimic! Partea proastă este însă că omul își iese singur din sărite, dar dă vina pe alții!

Juan recunoscu adevărul spuselor lui Lorena, dar încercă totuși să se apere:

— De data asta nu-i așa, don Lorena! M-a scos într-atît din fire răutatea administratorului față de bietul Pilar, încît nu mi-am dat seama că era și Seráfin de față!

— Altă dată să nu uiți un lucru: dacă Seráfin n-ar avea gură, și-ar cresta singur obrazul cu cuțitul ca să poată flecări!

Tăcură amîndoi. Lorena trase un fum de țigară și la lumina ei, obrazul lui întunecat, brăzdat de cre-

ţuri, apăru îngîndurat. Pe urmă începu să vorbească, încet, pe îndelete :

— O să-mi spui acum : „Ce mă tot bate la cap bătrînul ăsta neputincios ? De ce-mi dă sfaturi pe care nu le-a folosit nici el ? Ce greutate are cuvîntul unui om care a ajuns la bătrîneţe şi e tot atît de sărac ca şi la început ?..."

— Nu, don Lorena, nu vorbi aşa ! rosti Juan cu hotărîre. Apoi, neştiind cum să-şi arate recunoştinţa faţă de el, repetă :

— Nu vorbi aşa ! N-ai dreptate ! Nu vorbi aşa !

Lorena se apropie de el ca şi cum s-ar pregăti să-i spună o taină :

— Ştii ceva, băiete ? Eşti încă prea tînăr, şi sînt unele lucruri pe care n-ai avut de unde le afla... Să nu dea Dumnezeu să treci prin tot ce-am trecut eu ! Nu mă laud, crede-mă, dar ştiu că nu mi-am trăit viaţa ca un neghiob ! De mic copil a trebuit să deschid ochii bine, şi am înţeles ce este lumea. După cum vezi, acum sînt un om bătrîn şi istovit, dar tot nu mă dau bătut... A trebuit însă să ajung la anii ăştia, cînd nu-mi mai rămîne decît să-mi aştept liniştit moartea, ca să-mi dau bine seama de un lucru. Cum îţi spuneam, eram încă un copil cînd am căutat să înţeleg lumea din jurul meu. Şi am învăţat, flăcăule, crede-mă ! Am învăţat mereu de la viaţă... Partea proastă alta a fost : eu căutam să învăţ ce e viaţa, dar viaţa se schimbă într-una, şi eu asta n-am ştiut-o !

Lorena se opri o clipă. Apoi urmă :

— Am fost ostaş, dar într-o bună zi nu s-au mai făcut războaie ! (Bine că a dat Dumnezeu să nu se mai facă !) Am fost pe urmă însoţitor de cirezi, dar a venit drumul de fier (bine că a venit, dacă asta este spre folosul ţării, cum zice lumea). Am fost după aceea puestero şi am pus ceva bănuţi deoparte, dar a venit îngrădirea pămînturilor, vitele au fost domesticite, şi m-am trezit iar pe drumuri ! O dată cu anii ce trec, lumea se schimbă tot mai mult. Dar

ce minune! Acum sînt mai multe vaci ca înainte, mai multe oi, totul are preț mai mare, numai biet săracul abia dacă-și poate agonisi o bucată de pîine, trăind ca un pușcăriaș departe de ai săi.

Juan asculta tăcut, nemișcat. Lorena își încheie sfaturile:

— Și uite, așa s-a întîmplat că am rămas mereu de căruță! Ca și cînd nu m-aș fi spetit muncind, ci mi-aș fi petrecut viața dormind.... Pricepe, fiule, că-ți spun asta ca să înțelegi un lucru: cască bine ochii și uită-te cum merg lucrurile. Să știi că ce vezi azi, mîine poate fi pe dos! Dacă nu ești pregătit, te prinde vîltoarea...

Cuvintele bătrînului îl tulburară. Tăcerea se întinse din nou. Intr-un tîrziu, Lorena se ridică, intră în bucătărie și stinse cărbunii din vatră cu apa rămasă în ceainic. Cînd să plece, Juan întrebă:

— Unde o fi ajuns acum Pilar?

— Cred că pe la Vista Alegre...

Un fulger spintecă întunericul nopții. Printre copaci, vîntul își făcea de cap, izbind crengile una de alta.

— Mi se pare că pînă la urmă n-o să fie nimic! rosti Juan.

Lorena clătină din cap și plecă urîndu-i noapte bună.

Juan adormi cu gîndul la Pilar. Sărman negru! Atît de blînd, și atît de bun, cu sufletul lui limpede cum e cristalul! Pentru asta își băteau joc stăpînul și Camilo de el. Ah, dacă i-ar fi făcut lui una ca asta! I-ar fi învățat el minte! Nu e rău cînd omul sărac e și bun dar nici într-atît de bun încît să-și bată toată lumea joc de el. O să vie o zi și toți nemernicii ăștia o să plătească cu sîngele mîrșăvia lor! O să capete răsplata!

Juan ajunsese să-l urască pe administrator din tot sufletul. Își dăduse seama că era tot atîta de ticălos ca don Jesús dacă nu și mai ticălos.

V

Peste două zile, trecuse de amiază, Pilar se întoarse în trapul ușor al calului și intră în curte fără să facă nici un zgomot, deși era aproape amețit. Băuse mult pe drum. Peonii, cînd îl văzură, se apropiară pe rînd unul cîte unul, îngîndurați și-i strînseră mîna.

— Îmi pare rău...

Nu întrebau nimic, nu adăugau nimic. După un timp, roșcatul se desprinse tăcut de ceilalți și se duse la bucătărie, să vadă dacă mai rămăsese ceva de mîncare.

Cînd dădu cu ochii de Juan, pe chipul lui Pilar flutură o clipă un zîmbet trist. Spuse :

— Bun e murgul tău la drum. Nici nu simți oboseala pe un cal sprinten ca el...

— Dacă ar fi fost o gloabă, nu ți l-aș fi dat, îi răspunse Juan modest. Acum lasă, nu te mai osteni, că am eu grijă de el.

Pilar nici nu voi să audă. Spălă singur calul, îndelung și cu răbdare. Cînd sfîrși, îi dădu o palmă ușoară pe crupă, și calul porni liber, spre locul lui.

În timp ce își înghiți fiertura pe care i-o adusese Remigio, peonii se duseră la treburile lor. Nu rămaseră în bucătărie decît Juan și, bineînțeles, Remigio. Vorbiră de furtuna ce se dezlănțuise cu cîteva zile în urmă și despre drumurile desfundate. După un timp, veni și Benita. Îi încălzi mîncarea. Se apropie de Pilar și-i șopti, blînd, că-i împărtășește și ea durerea. Atunci abia, în fața femeii, bietul om pomeni despre nenorocirea ce se abătuse asupra lui :

— A murit, bietul copil, dintr-o nimica toată !

Cuvintele lui, triste, sfîșietoare, rămaseră parcă în aerul îmbîcsit al bucătăriei afumate. Benita se simțea mișcată pînă în fundul sufletului. Era atîta durere în jurul ei, încît i s-a părut un păcat fie și numai faptul că voia să se uite la Juan. Dar ochii nu i se supuseră voinței și, fără să-și dea seama, își îndrepta privirile spre el.

— Ai ajuns cel puţin la timp ca să-l mai găseşti în viaţă ? îl întrebă ea, blînd.

— Nu, Benita, nu ! şopti negrul îndurerat. Şi adăugă, fără să aştepte ca fata să-i spună vreun cuvînt de mîngîiere : Aşa o fi fost scris ! Ce crezi ?

— Aşa a vrut Dumnezeu, şopti fata, şi după cîteva clipe plecă, nu însă fără a-i fi aruncat lui Juan o privire plină de dragoste.

După ce se odihni puţin, Pilar se duse la lucru şi viaţa la Santa Rosa intră în făgaşul ei obişnuit, aşa cum intră şi la Tiatucura, fără ca nimeni să ştie ce boală secerase pe nefericita fiinţă, fără ca nimeni să bage de seamă cîtă ironie era în diagnosticul pus de doftoroaia, bătrînă şi ignorantă : „A murit fiindcă a mîncat prea mult, şi i s-a aplecat !“ Asta, cînd singura boală de care piereau copiii din Tiatucura era foamea !

După cîteva zile, Pilar şi Juan se îndreptau spre hotarul unei păduri, în căutarea unei vaci despre care aflaseră că i se pusese un os în gîtlej. Ros de o durere surdă, Pilar se întoarse spre tovarăşul său :

— Juan ! Tu ştii că plec de aici ?

Între ei, peonii se tutuiau. Numai arareori, cînd se ivea cine ştie ce prilej deosebit, îşi vorbeau cu „dumneata“. Asta nu însemna că apropierea dintre ei dispărea, ci că încercau, mai degrabă, să dea o anumită solemnitate celor cîtorva clipe de răgaz pe care şi le îngăduiau.

— Bănuiam eu... Spune, ţi-ai găsit altă slujbă ?

Cu bereta lui veche şi roasă trasă pe ochi, negrul se uită gînditor la linia dantelată a pădurii ce creştea printre semeţele culmi stîncoase.

— Altă slujbă ?... răspunse el. Nu ! Vreau numai să plec de aici... Ce-o fi pe urmă, om vedea. Inima îmi spune c-ar trebui să ne mutăm la Tacuarembo, sau la Montevideo... Nicolasa nu se împotriveşte. Şi dacă ea nu se împotriveşte... Spune, crezi că fac bine ? Am auzit că la Montevideo găseşti de lucru berechet, cu o plată de cinci, şase ori mai mare ca aici...

Juan căzu pe gînduri. Oamenii părăseau fermele ! Nimeni nu era mulţumit, fiindcă duceau cu toţii o

viaţă mult prea grea. Nimeni nu mai avea răbdare să stea locului. Unii, mulţi la număr, erau atraşi de viaţa oraşelor, ca Pilar. Alţii porneau prin sate şi îşi cîştigau pîinea muncind pe ici-colo, pe unde găseau. Nici unul nu rămînea prea mult timp într-un loc, ci pornea mai departe, tot mai departe, fără astîmpăr şi odihnă. Şi totuşi, găsea că Pilar făcea bine că pleca de la Santa Rosa. Cine putea spune că era mulţumit la crescătoria lui don Jesús? Nimeni! Şi, la drept vorbind, dacă n-ar fi fost Benita, de mult şi-ar fi luat şi el catrafusele! Trebui însă să mărturisească :

— Pe mine unul, Pilar, oraşul nu mă atrage. Am un văr. Într-o vreme, cînd lucra la o instalaţie de frigorifere şi părea omul mulţumit, a vrut să mă ia chiar la el, dar nu m-am învoit. N-a trecut mult, şi a rămas bietul de el fără lucru! Treabă-i asta?... Acum, să nu crezi că o spun pentru tine! Tu, dacă pleci, faci foarte bine!...

Un timp, călăriră mai departe în tăcere. Urcau coasta repede a dealului, pe drumul oilor. La un colţ de pădure, zăriră vaca.

— Pe aici sînt prea multe pietre! Ce-ar fi s-o gonim înspre poiana aceea? zise Juan, începînd să desfacă legăturile laso-ului său de piele împletită.

Vaca era numai piele şi oase. Parcă era o arătare! Din gură i se prelingea o spumă groasă. Se uita sălbăticită la cei doi oameni, fără să se mişte din loc. Cînd un cîine se apropie însă de ea, se repezi să-l împungă. Cîinele o muşcă de picioare, ferindu-se cu îndemînare de coarnele ei.

— Marş, Guardián! strigă Pilar, învîrtind biciul în aer.

Cîinele se feri într-o parte. Amenințătoare, vaca se întoarse spre ei, întărîtată de muşcăturile cîinelui. Juan îşi învîrti atunci laso-ul deasupra capului şi se aruncă, urmat de Pilar, asupra ei, strigînd din răsputeri. Vaca, speriată, dădu să se întoarcă şi s-o ia la goană. Dar laţul i se strînse într-o clipă în jurul gîtului şi ea, simţindu-se prinsă, începu să se zbată şi să mugească. Pilar descălecă. Pîndind clipa în care Juan trăgea laso-ul, o apucă de coadă şi, smucind-o

deodată cu putere, o trînti la pămînt. Apoi, îi îndoi grumazul și, apăsîndu-i de pămînt capul cu genunchiul, se lăsă pe ea cu toată greutatea trupului.

Juan vîrî repede codirișca biciului între fălcile animalului.

— Doamne, ce os! se minună el.

Operaţia nu fu ușoară. Osul intrase adînc în carne. Juan se proptise de falca bietului animal înnebunit de dureri şi smuci cu putere, căutînd să-l desprindă. Sîngele înroşi iarba, dar strădania lui rămase zadarnică.

— Apucă de partea cealaltă, îl sfătui Pilar.

Lui Juan i se îmbrobonase fruntea de sudoare. Împinse din răsputeri codirișca biciului spre locul în care se înfipsese osul, și numai după ce-o propti de codirișca biciului lui Pilar, izbuti să-l scoată. În sfîrșit!

Cînd îi dădură drumul, vaca încercă să se năpustească asupra lor, dar Pilar, cu cîteva lovituri de bici, o potoli!

— Hai, șterge-o acum și du-te de te-ngrașă, nerecunoscătoareo!

— Parcă ar fi o femeie! Îi faci un bine, și ea îţi pune coarne! glumi Juan.

Pilar rîse încetișor. Apoi multă vreme nu mai scoaseră un cuvînt. Tot Pilar rupse în cele din urmă tăcerea :

— De cîte ori nu se întîmplă, frate, să simţi un os în gît, ca vaca asta!

— Da. Și numai sîngerînd poţi să-l scoţi! încheie Juan, întunecat.

Negrul îl privi speriat :

— Nu! De ce spui asta? Uită-te la mine! Știi ce mi-a făcut ticălosul ăsta! Dar eu tot n-am de gînd să-mi pătez mîinile și sufletul cu sîngele lui! Nu, Juan, nu e bine! Trebuie să te stăpînești!

Juan, tăcut, lăsă capul în jos. Adevărul era că se lupta într-una cu firea lui nestăpînită. Știa că peonii au dreptate și numai teama că o va pierde pe Benita îl făcea să-și înfrîneze furia nestăvilită. Avea deplină încredere în Benita, dar, la urma urmelor, era și ea o biată femeie! Cu cîteva clipe în urmă glumise pe

seama infidelității lor și adevărul era că se convinsese de mult despre asta. Nu avea o experiență proprie, dar realitatea care-i depășea cu mult puterea de înțelegere îl neliniștea. Înainte de a veni la Santa Rosa muncise pe la alte ferme și se încurcase fie cu femei măritate, fie cu femei care trăiau cu alți bărbați. Și cum același lucru făceau toți peonii, ajunsese să nu mai aibă încredere. Cum putea ști cineva dacă nevasta sau iubita îi e credincioasă? Pornea deci de la o stare de fapt, de la o realitate cu atît mai tristă, cu cît nu putea să-și dea seama dacă era dreaptă sau nedreaptă, sau dacă se va putea schimba cîndva. Și-apoi, la crescătorii bărbații erau siliți să trăiască despărțiți de femeile lor. El nu-și dădea seama cît de greu puteai rămîne credincios în aceste condiții, pentru că aceasta era lumea în care se născuse și trăia. Își dorea o femeie credincioasă, își dădea seama că cere mult, dar nu știa de ce.

— În fiecare femeie se ascunde o taină! spuse el, întorcîndu-se spre Pilar. Călăreau acum spre casă; trecuseră pe lîngă rancho-ul lui Fleitas și, bineînțeles, făcuseră cîteva glume pe seama nevestei acestuia.

Negrul dădu din cap, așteptînd ca celălalt să-i vorbească mai amănunțit. Lui Juan nu-i venea greu să discute cu Pilar. Negrul, pîinea lui Dumnezeu, era un om la locul lui. De altfel, problema nu-l preocupa prea mult, într-atît era de convins că Nicolasa îi era credincioasă.

— Da, o mare taină, repetă Juan. Atît de adîncă e taina asta încît, uneori, nici dracul nu-i în stare s-o dezlege! Uite, de pildă, să-ți povestesc ce mi s-a întîmplat anul trecut! Eram tocmit la don Bautista Ayala, și stăpînul își făcuse obiceiul să mă care după el ori de cîte ori se țineau întruniri religioase ca să le fac tot felul de treburi de care aveau nevoie. Pînă la urmă, ce crezi că i-a dat prin minte? Să iau și eu parte la întruniri! Asta însă n-am mai înghițit-o! I-am spus de la obraz că nici nu mă gîndesc să fac una ca asta, pentru că eu nu sînt bisericos. Pe urmă m-am pomenit cu popa că vine să mă convingă cu dulcegăriile lui. I-am zis: „Nu, părinte! Nu cred

în toate astea, și înțeleg să mă port după cum îmi poruncește conștiința mea". S-au dat ei și peste cap, dar degeaba, că nu m-am lăsat !... Pentru că vezi tu, Pilar, eu cred într-adevăr într-o ființă care a făcut lumea, pentru că cineva trebuie s-o fi făcut... Dar să cred în preoți !... Atunci popa începu cu sfaturile. Că să nu mai vorbesc așa, că e păcat, că să mă însor, și nu știu cîte și mai cîte. Cînd a început să-mi vorbească de însurătoare, n-am mai putut răbda. „Și cu cine să mă însor, părinte ? Spune-mi dumneata ! Uite, să zicem că dumneata nu te însori, pentru că nu te lasă sutana ! Dar aș vrea să văd ce te faci dacă, peon fiind, vine unul la dumneata și-ți spune să te însori ! Dar dacă femeia te înșală chiar a doua zi după nuntă ? Ei, atunci să te văd ! Să fii și încornorat și să muncești, ca altul să trăiască din ce amar cîștigi ! Ehei, femeia e o taină și nu poți să știi niciodată dacă îți va fi credincioasă sau nu ! Dacă nu mă crezi, leapădă sutana și încearcă !"

— Prea ai vorbit urît, omule !

— De ce urît ? Dacă așa gîndeam !

— Și el ce-a zis ?

— Ce să zică ? A oftat, a spus că o să aibă mult de furcă cu mine și că lipsa de credință o să mă piardă !

În liniștea serii rîsetele lor izbucniră nestăvilite. În sinea lui, Juan nădăjduia că Pilar nu este de aceeași părere cu el și c-o să-i vorbească de Nicolasa. Avea nevoie de o excepție de la regulă ca să poată crede în Benita.

Dar negrul tăcea. Se gîndea la femeia lui. Le murise copilul, dar n-o s-o poată vedea decît peste o lună. Ce greu îi venea ! Iată de ce se hotărîse să-și schimbe pentru totdeauna felul de viață de pînă acum.

Ce fuseseră zilele lui în toți acești ani ? Orice, numai viață nu ! Un an are trei sute șaizeci și cinci de zile, dar din toate numai douăsprezece le petrecuse Pilar cu nevasta și cu copilul său. Ce fel de tată fusese el ? Ce fel de nevastă îi era Nicolasa? Familie, cămin ? Avea într-adevăr Nicolasa bărbat ?

Nu. El era doar un musafir, care venea să stea cu ea douăsprezece zile pe an. Avea bărbat o dată pe lună, într-o duminică! Și să-i mai fie credincioasă? Ce întrebare! După ce în noaptea de sîmbătă spre duminică străbătea în galop unsprezece leghe, se prăbușea în zori lîngă trupul flămînd al femeii, iar în amurg trebuia să plece iar. Și Nicolasa rămînea acolo, singură, tulburată, cu sîngele clocotind, fără bărbat, și înconjurată de peonii de pe la fermele învecinate, care căutau la Tiatucura, la fel ca și Pilar, să-și potolească dorințele înfrînate săptămîni și săptămîni de-a rîndul. Cine putea pune mîna în foc pentru Nicolasa? Tiatucura nu era patria femeilor credincioase, ci a foamei și a nevoilor.

Pilar începu să se gîndească la dragostea lui Juan. Nu-i prevestea un sfîrșit bun. Cît o să se poată împotrivi fata aceea, silită să trăiască așa cum trăia, toată ziua la îndemîna administratorului, împinsă de la spate de maică-sa, care făcea pe mijlocitoarea?...

In urma ploilor din ultima vreme, cîmpul se acoperise cu un covor pestriț de flori galbene și trandafirii. Iarba, de un verde tînăr, strălucea sub primele raze ale soarelui de toamnă. Parcă niciodată nu fusese aerul atît de blînd și de străveziu. Sus, sus de tot în înaltul cerului, plutind în cercuri mari, într-o seninătate desăvîrșită, se roteau doi corbi. Nu mai aveau parcă nimic din rapacitatea neamului lor. Erau acum întruchiparea zborului, a înălțimilor, adîncul fără de fund al nemărginirii albastre.

Călăreții urcară tăcuți un dîmb. Ajunși sus, zăriră în depărtare clădirile fermei.

— Uite-l și pe Matías, nebunul! rosti Pilar deodată.

— Bietul nostru haiduc! Aduce mereu soarele cu el!

Omul care mergea pe jos, părea un punct pierdut în zarea fără de hotare a cîmpiei. Era încă departe de clădiri.

Matías era într-adevăr nebun, dar un nebun care nu făcea rău nimănui. Colinda fermele și întreba ce

se mai aude cu poliţia. În timpul revoltei din 1935[1], revoltă înăbuşită în sînge, fugise în codru urmărit de oamenii partidului la putere, care percheziţionau toate locuinţele fermierilor ostili guvernului, în căutare de arme. De atunci, în nebunia lui, Matías se credea urmărit, izbutea să scape întotdeauna şi asta îl umplea de mîndrie. Această închipuită înşelare a urmăritorilor săi era singura lui bucurie. În mintea lui bolnavă, ajunsese să se creadă un adevărat haiduc.

Zabaleta, pe care repetatele lui apariţii la fermă îl plictisiseră, îi spuse odată, cînd îl nimerise în toanele rele :

— Pe dumneata nu te urmăreşte nimeni şi nu eşti nici haiduc, nici nimic. Te foloseşti de nebunia dumitale, dacă într-adevăr eşti nebun, ca să trăieşti fără să munceşti, pe socoteala altora. Aşa că, mîine dis-de-dimineaţă, şterge-o de aici şi să nu te mai prind vreodată pe pămîntul meu, că pun cîinii pe dumneata !

Nebunul, rănit pînă în adîncul fiinţei sale, răspunsese :

— Vai, vai ! Va să zică şi dumneata, te-ai vîndut guvernului. Urît mi-a fost totdeauna gaucho-ul ce se întoarce împotriva alor săi !

Şi plecă, măreţ în nebunia lui, să-şi ducă mai departe închipuita viaţă de haiduc, adăpostindu-se prin păduri şi case părăsite, umbră a unui trecut de mîndrie sălbatică, fantomă a neînfrînţilor gaucho de altădată, despre ale căror vitejii mai povesteau, cînd şi cînd, bătrînii ca Lorena. După întîmplarea asta, nu mai dăduse timp de trei ani pe la Santa Rosa. Pînă ce, într-o zi, uitînd de cele petrecute sau mînat poate de foame, venise să ceară adăpost şi un bild cu mîncare.

Pe măsură ce călăreţii se apropiau de clădirile fermei, silueta sărmanului drumeţ se desena tot mai limpede pe cerul albastru. Uitîndu-se însă mai bine, Juan spuse mirat :

---

[1] E vorba de revolta împotriva preşedintelui Gabriel Terra, care a instaurat în 1933 dictatura sa şi a abrogat constituţia.

— Parcă nu e mersul nebunului.

— Ai dreptate! Dar atunci... cine să fie?

Ochii lor, obişnuiţi să desluşească totul pînă la mari depărtări, zăriră curînd un cal înșeuat, legat de poarta cea mare.

— O fi vreun păstor care s-a abătut să-și pască vitele pe-aici, glumi Juan.

Și cei doi își văzură mai departe, tăcuţi, de drum.

Ajunseră la ocoluri tocmai cînd apunea soarele. Administratorul plecase dis-de-dimineaţă la puestero-ul Isidoro și nu se întorsese încă. Cei doi peoni își deșeuară caii, îi spălară şi intrară în bucătărie. Dădură acolo peste drumeţul necunoscut care tocmai se pregătea să bea mate cu Lorena. Purta cizme cu pinteni și era îmbrăcat cu pantaloni de călărie și haină cenușie. Ceilalţi peoni erau pe afară, care la spălătorie, care mînat încă de cine știe ce treabă. Se salutară așa cum se salută oamenii de la ţară, fără să-și spună numele.

— Nu știţi, o fi venit don Camilo? întrebă Lorena. Dumnealui a găsit poarta încuiată și a venit pe jos pînă aici. Este inspectorul veterinar. I-am spus că stăpînul e la Tacuarembo și că se întoarce abia mîine.

Mirat, Juan începu să se uite la el cu luare-aminte. Va să zică, el era omul în care avea atîta încredere Lorena! Venise, în sfîrșit, după atîtea zile, pe jos, blînd ca un mieluşel!

Ochii începură să-i lucească, batjocoritori. De data asta, bătrînul se înșelase. În zadar îi așteptase atîta timp sosirea!

— Credeam că ai să vii mai devreme, spuse Juan, zîmbind puţin a batjocură.

— Da? făcu Florentino, măsurîndu-l, la rîndul său, de sus pînă jos.

Juan se simţi jignit:

— Partea proastă e că administratorul n-o să vină decît noaptea tîrziu... Nu ţi-e teamă, de pildă, că ţi s-ar putea fura calul?

Întrebarea lui era plină de batjocură. Florentino zîmbi.

— Nu. Cu atît mai puţin aici, unde lumea, se pare, nu ştie ce-i frica !

La asta, Juan nu mai găsi nimic de zis. Pe buzele bătrînului don Lorena, care îi întindea în tăcere o ceaşcă cu mate, apăru un zîmbet ghiduş.

Tocmai atunci intrară în bucătărie indianul Morales şi Serafín. Juan îşi făcu socoteala că Serafín îi va putea ajuta să-şi bată puţin joc de inspector, mai ales că i se păruse a desluşi în ultimele lui cuvinte o ironie ascunsă.

— Dumnealui a venit pe jos, dar cum pare a orăşean, cred că i-a plăcut plimbarea !

Serafín, care abia se întoarse de la Tambores şi era cam ameţit, prinse gluma :

— Pe răcoare e bine să-ţi mai dezmorţeşti puţin picioarele ! Călăritul oboseşte...

Florentino se uită la ei cu curiozitate. Întorsătura pe care o lua conversaţia lor nu era firească. Unde vroiau să ajungă ?

Morales căută să potolească lucrurile :

— Cît ai băut, Serafín ? Tare mi se pare mie că vorbeşte acum alcoolul din tine ! Spune mai bine dacă ai umplut sticla, să bem cu toţii.

— Am umplut-o, sigur că am umplut-o ! Am zis că o aduc plină, şi am adus-o... Eu nu sînt din aceia care îşi uită făgăduielile sau lasă lucrurile de azi pe mîine...

Florentino prinse dublul înţeles al cuvintelor lui Serafín, dar se prefăcu că n-a auzit. Nerăbdător, Morales îl zori pe Serafín :

— Dacă ai adus-o, ce mai aştepţi, omule ?

— Să se adune toţi, asta aştept !

În clipa aceasta, intrară încă doi peoni.

— Ei, acum sîntem toţi ! Lipseşte numai Roşcatul. Mai puţină vorbă şi mai multă treabă, ce zici ?

Juan prinse din zbor vorba asta şi o întoarse împotriva inspectorului :

— Asta spuneam şi eu !

Zîmbind acru, Serafín scoase sticla, care începu să treacă din mînă în mînă. Fiecare o ducea la gură şi

trăgea cîte o dușcă bună. Cînd veni rîndul inspectorului, Juan îl preveni :

— Ia seama, e cam tare !

— Mulțumesc de sfat, amice !

— N-ai pentru ce. Ți-am spus-o numai așa, ca să nu-ți arzi cumva gîtlejul !

— Nu mă „ard" eu așa de ușor !

— Cu atît mai bine pentru dumneata ! îi ținu hangul Serafín.

Sîcîit de obrăznicia lui, Lorena încercă să schimbe vorba :

— E multă rîie prin partea locului ?

— Așa și-așa. Unii nu-și spală oile bine, sau nu le spală de loc și dau apoi vina pe medicamente! Eu...

— Dar dumitale nu-ți scapă nimeni, pentru că unde nu intri cu calul, vii pe jos ! Se vede că-ți place să te plimbi, îl întrerupse Juan, rîzînd icnit. Spune-mi, don Lorena, dumnealui era cel care voia să spargă lacătul cu pistolul ?

Ochii negri ai inspectorului scînteiară. Cu un zîmbet ironic, răspunse :

— Auzisem eu că stăpînul fermei e bătăios ca un cocoș, dar nu știam că mai sînt și cocoșei pe aici...

Juan își dădu seama că greșise, dar nu mai putea să dea înapoi.

— Dacă de mine e vorba, pot să-ți dovedesc că am pinteni buni !

— Ia mai taci din gură ! se amestecă Morales. Ce-i cu tine ? Sau te-ai îmbătat dintr-o singură înghițitură ?

Sări și Pilar în ajutorul lui Morales :

— Nu ți-e rușine să te dai la un om care vine aici cu o însărcinare din partea statului ?

— Însărcinare ? Dar repede a mai venit cu ea !

— Ție ce-ți pasă ? Uită-te la el ! De cînd trebuie să ți se dea socoteală ? strigă Morales. Dacă ai draci, du-te afară și te răcorește ! Ce te-a apucat ?

Și întorcîndu-se spre inspector :

— Nu vă uitați la ce spune, domnule ; cum se văd cu cuțitul la brîu, băiețandrii ăștia se cred oameni în toată firea !

— Dar dumneata ce te amesteci? răcni Serafín, jignit de cuvintele indianului.

Atunci Morales se înfurie. Nici Lorena, nici Florentino nu-l mai putură potoli. Sări în picioare și-i aruncă în obraz lui Serafín:

— Tu să taci, gură spurcată!

Serafín amuţi. Ştia că dacă mai spunea o singură vorbă, încăierarea era gata! Liniştit, dar palid de mînie, Florentino rosti:

— Adevărat, prietene, aşa e, cum zici dumneata! Eu n-am venit aici ca să mă bat. Dar se pare că oamenii ăştia au ceva cu mine, şi n-aş vrea să-şi închipuie că nu mă pot apăra şi singur! Cine are ceva cu mine, să poftească afară!

Şi ieşi el cei dintîi. Serafín nu se clinti, dar Juan se şi repezi spre uşă. În clipa următoare, însă, bucătărioara se umplu de zgomote: oamenii încercară să-l oprească. Pilar şi Morales se aşezară în faţa uşii, în timp ce Lorena căuta să-l potolească:

— Ce te-a apucat, omule? De cînd te-ai făcut atît de al dracului? Frumos, n-am ce zice! Să cauţi ceartă din senin unui om paşnic, care nu ţi-a făcut nimic şi care îşi îndeplineşte numai datoria! Sau poate că n-are dreptul să cîştige şi el o bucată de pîine!

Adevărul era că Juan nu putea găsi nici o explicaţie pentru ieşirea lui. Nu putea să le mărturisească cîte speranţe, acum înşelate, îşi făcuse cînd auzise tot ce-i povestise Lorena despre inspector. Nu se aşteptase de loc la intervenţia lui Morales şi nici la bărbăţia şi bunul simţ al lui Nunez. Îşi dădea seama că se purtase urît, dar se lăsa dus mai departe de furie.

— Lăsaţi-mă să ies, lăsaţi-mă să ies!

— Stai jos! îi porunci Lorena. Nu ţi-e ruşine să te porţi ca un copil prost crescut?

— Dă-te la o parte, don Lorena, că nu răspund de mine! Lăsaţi-mă să ies!

Fu însă în zadar, pentru că se lovi de voinţa celorlalţi care, umăr la umăr, făcuseră zid şi păzeau uşa. Învins, Juan se duse într-un colţ şi, scoţînd pumnalul, îl aruncă pe jos.

— Acum lăsaţi-mă să ies! spuse el cu o voce răguşită, copleşit de o umilinţă fără margini. Lăsaţi-mă să ies!

Morales se uită afară. Voia să vadă dacă nu cumva inspectorul îl pîndește să-l doboare cu un foc de armă. Dar Nunez părea neînarmat. Ședea lîngă Roşcat şi lîngă Aparicio. Aparicio, duşman înverşunat al oricărei sfade, încerca, cu o energie neaşteptată din partea lui, să-l liniștească.

Atunci îi dădură drumul.

Juan ieși, trecu cu capul în jos la cîţiva pași de inspector și se îndreptă spre şoproane, topindu-se în umbra înserării care se întindea peste cîmpii.

VI

— Benita, Juan pleacă!

Benita simţi că o trec fiori.

— Cum pleacă? Unde pleacă?

— Pleacă de aici!

Spaima din ochii întunecaţi ai fetei făcu loc îndoielii.

— Nu face pe prostul, Remigio! Ce rost au glumele astea?

— Dacă-ţi spun că pleacă. S-a certat cu inspectorul veterinar şi acum se duce. Nimeni n-o să-l roage să rămînă. Acum a ieșit pe cîmp, să-și aducă calul!

— E adevărat? Nu mă minţi?

— Pentru ce te-aş minţi tocmai pe dumneata?

Vorbise cu o sinceritate dureroasă aproape. Cu cîteva clipe în urmă, cînd aflase că Juan se hotărîse să plece, simţise în fundul sufletului o tresărire de bucurie. Văzînd că sforţările de a-l convinge să rămînă erau zadarnice, fusese cu atît mai bucuros. Dar venise pînă la urmă să-i spună Benitei ce se întîmplase, deşi ştia că fata era singura care ar fi putut să-l reţină şi că, prin asta, i se spulberau toate speranţele.

„Sînt un om fără noroc!“ își zise el, văzînd tulburarea care o cuprinse pe fată. Îi povesti pe scurt tot ce se petrecuse și se întoarse apoi în bucătărie.

— Se vede că a fost un ceas rău! zicea inspectorul. Dar pînă la urmă a reușit să mă scoată din sărite și dacă ar fi ieșit pînă afară, cred că aș fi tras în el fără șovăire!

— E băiat bun, nu știu ce-a avut azi! Parcă a intrat strechea în el, zise Lorena. Sînt sigur că acum îi pare rău că pleacă!

— Nu trebuie să-l lăsați! se grăbi să spună Florentino. Dacă i-a trecut supărarea împotriva mea, sînt gata să-l rog chiar eu să rămînă. La urma urmelor, nu are nici un motiv serios să-și părăsească locul!

— Bună treabă, nu? Bună treabă! găsi de cuviință să filozofeze Aparicio, și cuvintele lui, care la început îl mirară pe inspector, îl făcură să rîdă pînă la urmă, și toată lumea se înveseli.

Benita, fără să se sinchisească de maică-sa, care, pentru a-i face pe plac administratorului, n-o slăbea din ochi, îl pîndi pe Juan și cînd îl văzu venind de pe cîmp alergă spre șopron. După îngrijorarea ce i se citea pe față, Florentino, care se îndrepta și el într-acolo, ghici totul. Oprind-o pe Benita, îi zise:

— Spuneți-i, señorita, că și eu îl rog să rămînă! Da, știu, a fost un ceas rău și ne-am aprins fără rost amîndoi! Dar între bărbați, nu trebuie să ne păstrăm pică. Spuneți-i așa.

— Du-te, fata mea, o îndemnă și Lorena.

Lorena și Florentino, care se opriseră în loc, dădură să se întoarcă înapoi în bucătărie.

— Bine, suspină Benita și o luă la fugă.

Florentino o urmări cu privirea, și un zîmbet îi apăru pe buze.

— Frumoasă fetișcană! spuse el impresionat de farmecul Benitei. Mai sînt și alte femei la fermă?

— Nu. Doar maică-sa, dar i-a trecut de mult vremea.

— Ei, atunci înțeleg! Cu o fată ca asta alături, omul se aprinde și i se înfierbîntă sîngele! Fru-

moasă fată!... Ascultă, don Lorena! Ce-ai zice dacă am aştepta rezultatul bînd cîte un mic mate? Sînt gata să fac prinsoare că rămîne!

— Dumneata nu-l cunoşti pe Juan. Cînd îi intră lui ceva în cap!...

— Eu zic că o să cîştige totuşi fata.

— După mine, tot o să plece. Cu ce ochi o să se mai uite el la ceilalţi?

— Mofturi! Eu am încredere în fată.

Intrară zîmbind în bucătărie, unde Florentino se apucă să-i povestească lui Lorena ce i se întîmplase în tot acest timp:

— Cum îţi spuneam, am călcat cu stîngul de la început în slujba asta blestemată! Chiar a doua zi după ce m-am despărţit de dumneata — îţi mai aduci aminte? — am vorbit la telefon cu Tacuarembo şi am aflat că maică-mea e foarte grav bolnavă. Am alergat într-un suflet într-acolo. Doctorii mi-au spus că trebuie dusă la Montevideo. Am transportat-o pînă acolo. Au operat-o, operaţia a reuşit, părea că merge spre mai bine, şi deodată s-a prăpădit! Sărmana mea bătrînă! M-am întors abia peste o lună de acolo şi mi-am reluat inspecţia de la Caraguata!

În timpul popasului său forţat la Montevideo, Florentino stătuse îndelung de vorbă cu sora lui despre planurile lor de viitor, planuri care, într-un anumit fel, erau identice. Alcira termina facultatea şi era plină de entuziasm pentru cariera pe care şi-o alesese. Îi lipsea însă protecţia necesară ca să poată obţine un post. O revolta faptul că ţăranii erau siliţi să-şi părăsească ogorul de către marii proprietari de pămînturi, care se conduceau după bunul lor plac. Se înfierbînta vorbind despre necesitatea unor reforme agrare în ţară, despre legi care să protejeze şi să stimuleze cultivarea pămîntului. Florentino o ascultase din ce în ce mai interesat. Alcira mai spusese că lucrul de căpetenie era ca fratele ei să inspire oamenilor încredere şi să ia în arendă o bucată de pămînt. Pentru ca să poată începe s-o lucreze, îşi vor ipoteca căsuţa lor din Tacuarembo. Pentru asta, va şti ea să-l convingă pe tatăl lor. De fapt,

Florentino, fire deschisă, vorbise pînă acum cu cîţiva fermieri mai mici de prin partea locului despre dorinţele şi chiar despre planurile sale de viitor.

Lătratul cîinilor vesti sosirea administratorului. Se lăsa noaptea. Umbra Benitei trecu pe dinaintea ferestrei, fata se strecura spre casă, temîndu-se să n-o vadă cineva în baracă. Lorena ieşi să-i comunice administratorului sosirea inspectorului.

— Să se ducă Juan şi să-i aducă calul! porunci acesta, încredinţîndu-i bătrînului cheia de la poartă.

De la un timp, toate treburile mai grele, sau cele care se făceau la ore nepotrivite, cădeau asupra lui Juan. Lorena, îndreptîndu-se spre încăperea peonilor, văzu lumina aprinsă. Cînd intră, îl găsi pe Juan în mijlocul camerei. Cu fălcile încleştate, cu ochii împînziţi de vinişoare sîngerii, băiatul părea că duce o luptă aprigă cu sine însuşi. La intrarea bătrînului, îi aruncă o privire întunecată şi neliniştită în acelaşi timp. Apoi întoarse capul.

Lorena nu ştia cum să înceapă. Îi fu teamă că însărcinarea cu care venea să nu-i grăbească plecarea. Crezu totuşi că e mai bine să spună lucrurile deschis. Zise :

— Mai întîi, băiete, nu mai face mutra asta! Inspectorul e gata să uite totul, aşa că te poftesc să faci şi tu la fel! Nimeni nu vrea să pleci de aici. Şi-acum, uite despre ce e vorba : administratorul zice să te duci şi să-i aduci calul. Du-te, băiete, ascultă ce-ţi spune bătrînul Lorena. Că dacă nu te duci tu, o să trebuiască să mă duc eu!

Fără să aştepte răspunsul, puse cheia pe o măsuţă de brad şi ieşi :

— Don Lorena! Ascultă, don Lorena!

Nimic. Bătrînul făcu pe surdul şi se îndreptă spre bucătărie.

Pe noul venit don Camilo se mărginise să-l salute şi să-l anunţe că stăpînul nu se înapoiază decît în dimineaţa următoare. Atît, şi nimic mai mult. Nu se aşteptase la sosirea inspectorului şi bănuia că lui Zabaleta nu-i va face nici o plăcere, aşa încît îl lăsă cu peonii şi plecă.

Florentino, jignit pe de o parte de purtarea administratorului, dar pe de alta amuzat, glumi:

— Bun băiat! Îmi place! Fire delicată! Nu se aștepta să apar așa, prin contrabandă...

Apoi, întorcîndu-se spre Lorena.

— Și cu calul meu, ce se aude, don Lorena?

— Administratorul a poruncit să se ducă Juan după el. Cînd i-am adus cheia de la poartă, ședea în mijlocul odăii, tras parcă de Dumnezeu de o parte și de dracul de alta! Eu zic că ar trebui să-l lăsăm să hotărască singur!

Serafín nu se clintise din colțul său. Rămăsese acolo, neluat de nimeni în seamă, rumegîndu-și umilința. Fumurile beției i se risipiseră și acum îi era rușine. La un moment dat, luă sticla de caña și i-o întinse lui Pilar, făcîndu-i semn cu cotul. Pilar se uită la sticlă, apoi la cel care-l poftea să bea și, fără să scoată un cuvînt, întoarse capul.

— Să mai tragem o dușcă! rosti deodată Florentino, care văzuse totul. Ce Dumnezeu! Doar nu s-a întîmplat nimic! De ce să vă certați? Hai, o dușcă, ca Juan să nu plece!

Băură. Dar Serafín, căruia iertarea străinului i se păru o nouă insultă, mormăi un „bună seara" și ieși din bucătărie; după plecarea lui, se așternu o tăcere grea, pe care Florentino nu îndrăzni s-o tulbure. Era o fire potolită, gata întotdeauna să ierte o jignire. De data aceasta, se adăuga și faptul că, prevenit de ostilitatea lui Zabaleta și a administratorului, căuta instinctiv apropierea peonilor.

Despre Juan nu știa ce să creadă. Oamenii îi spuseseră că băiatul nu era certăreț, ci numai cam nestăpînit. Dorea din tot sufletul ca tînărul să nu plece. Nu se gîndea numai la el, ci și la Benita, care îi plăcuse din prima clipă.

În tot acest timp, Juan nu se mișcase din camera peonilor. Lampa pîlpîia, încercînd cu greu să împrăștie întunericul din jur. Își arunca lucirile șterse cînd pe ușa și fereastra oarbă, fără geamuri, cînd pe pereții de cărămidă nearsă, oprindu-se mai îndelung pe o fotografie ruptă dintr-o ilustrație veche, din care o

„girl" își arăta pulpele goale. Juan simțea încă în toată ființa lui atingerea trupului fremătînd al Benitei. Fără să-și mai dea bine seama ce face, fata se agățase de gîtul lui și-l copleșise cu rugăminți arzătoare: „Nu pleca Juan! Nu mă lăsa! Sînt a ta, nu mai am pe nimeni pe lume". Cuvintele ei, care îi sfîșiau inima, îi turnaseră parcă plumb în picioare. Dacă pleca, o pierdea pentru totdeauna. Fata spusese: „Inspectorul nu e supărat! Zice că ar vrea chiar el să te roage să rămîi". Atunci el se înfuriase și o dăduse la o parte, dar Benita îl cuprinsese iar în brațe și începuse să-l roage din nou. Supunerea, dăruirea ei totală, strigătul desperat al ființei ei sfîrșiseră, încetul cu încetul, prin a-l împăca. Pînă în clipa aceea păruse că totul îl apasă, se simțea prăbușindu-se în golul înspăimîntător al rușinii. Dar venise ea, și Juan călca iar pe pămînt sănătos. Exista pe lume cineva în stare să-i cadă supusă și tremurătoare la picioare!... După ce Benita plecă, mistuindu-se în întuneric, el rămase nemișcat, țintuit locului.

Nu știa de cine să asculte...

Îl hotărî intrarea lui Lorena care venise cu porunca administratorului. În prima clipă, îl cuprinse o furie oarbă. Nu, nu se va supune! Dar imediat îi trecu un alt gînd prin minte: Cum! S-o piardă pe Benita? Gemu ca o fiară rănită și tot trupul i se moleși. Abia mai putea respira.

Rămase nemișcat și încetul cu încetul își reveni. Într-un tîrziu, luă cheia și ieși în noaptea care coborîse, învăluind copacii și șoproanele în umbră. Numai spre apus mai stăruia o geană de lumină, care îmbrăca în argint trunchiurile înalte ale plopilor singuratici.

Își înșeuă calul, încălecă și o luă spre cîmp. Se simțea încă buimăcit. Parcă tot ce i se întîmplase fusese un vis. I se părea că viața lui era sfîrșită, că și-o trăise pînă la capăt. De ce trebuise să i se întîmple asta tocmai lui? Da, se înșelase asupra inspectorului. În furia lui, fusese gata să-l înjunghie! Și totuși, acum, deși îi crăpa obrazul de rușine, îl oprea ceva, o împotrivire înverșunată, să se recunoască vinovat. Nu

ştia cum, în ce fel, pe ce căi tainice îşi făcuse adevărul drum pînă la el, dar îl simţea cu toată puterea fiinţei lui, cu o tărie de neînvins: vinovaţi de tot ce se întîmplase, şi pentru asta îi şi ura, erau Zabaleta şi administratorul!

Pe cînd se întorcea cu murgul inspectorului, un gînd ţîşni pe neaşteptate în mintea sa. Ce-o să facă Zabaleta a doua zi dimineaţa, cînd va da ochii cu Nunez? Va avea loc o ciocnire puternică, pentru că inspectorul, după cum dovedise, nu suferea să-l calce nimeni în picioare.

Fără să-şi dea seama, trecuse de partea inspectorului! Lua naştere în sufletul lui dorinţa, nevoie firească oricărui om de a fi pentru unul sau pentru altul.

Îşi struni calul şi începu să meargă la pas. Nu voia să ajungă prea curînd. Ştia că o dată sosit, va trebui să intre în bucătărie şi să-şi ceară iertare inspectorului. Asta, oricum, îi rănea mîndria.

În timp ce Juan se întorcea încet spre casă, Benita era chinuită de cea mai dureroasă nesiguranţă pe care o trăise vreodată. Nu ştia dacă Juan plecase sau nu şi, în mijlocul frămîntărilor prin prin care trecea, nu izbutea să găsească un pretext ca să iasă şi să se ducă pînă la şoproane. Bucătăreasa şi administratorul se uitau la ea bănuitori:

— Ce-i cu tine, Benita? De ce eşti aşa de trasă la faţă? o întrebă administratorul. Hai, vorbeşte, fetiţo!

Aşezat în uşa bucătăriei pe un scăunel, o punea să-i umple mereu paharul cu mate, şi de fiecare dată cînd Benita îi lua sau îi dădea paharul, îi atingea mîna. Fata îl ura cu toată puterea fiinţei sale, nu atît pentru această atingere, care întotdeauna i s-a părut dezgustătoare, ci pentru că o ţinea ţintuită în bucătărie. O ura şi pe maică-sa. Ajunsese să creadă că îl urăşte şi pe Juan, de fiecare dată cînd, în închipuirea ei, îl vedea plecînd. Pîndea toate zgomotele de afară, dar noaptea încremenise parcă. Nu se auzea decît din cînd în cînd ţîrîitul sîcîitor al unui greiere ascuns în cine ştie ce crăpătură de zid sau ţipătul speriat al vreunei bufniţe. Apoi, foşnetul vîntului printre crengile copacilor; şi uneori, ceva care aducea cu un murmur

de glasuri șoptite. Dar nu era nimic! Absolut nimic! Pînă la urmă, toate zvonurile venite de afară începură să se amestece. Era deznădăjduită. Simțea că o îneacă lacrimi de furie neputincioasă. Apoi o apucă spaima: Nu se auzea oare tropot de copite pe culmea dealului? Nu! Nu era nimic!

Dacă Juan pleca? Ce-i rămînea ei? Bătrînul ăsta? Sau femeia prostită de boală care era mama ei? Cum să-și ducă mai departe zilele între aceste două ființe mărunte, străine sufletului ei?

Dar în mijlocul acestui vălmășag de închipuiri, țîșni deodată un gînd luminos: dacă Juan ar fi plecat, ar fi venit cineva să-i spună administratorului!

— Unde mănîncă inspectorul, don Camilo? întrebă bucătăreasa, cu vocea ei veștejită, atît de potrivită chipului și trupului ei obosit.

În afara ceasurilor pe care le petrecuseră împreună în pat, biata femeie îl tratase întotdeauna pe administrator cu cel mai adînc respect. I se simțea inferioară și, pe măsură ce îl vedea înbogățindu-se, simțămîntul acesta îi sporea. În ultima vreme, mai ales de cînd stăpînul lipsea tot mai des de la fermă, prins de patima băuturii și a jocului de cărți, puterea lui don Camilo crescuse atît de mult, încît bucătăreasa începuse să-l socotească ca pe un al doilea stăpîn.

Administratorul își dăduse seama din prima clipă că inspectorul era un om destul de subțire ca să nu se compromită dacă-l va invita la masă, dar nu voia să-i arate nici un fel de considerație. Se temea ca Zabaleta să nu se înfurie, mai ales că inspectorul picase pe neașteptate, fără să-și anunțe vizita prin telefon, deci, fără îngăduința de a călca pe pămîntul lui. Dar îi era frică în același timp că, lăsîndu-l să mănînce cu peonii, Zabaleta se va înfuria și mai rău. Don Camilo nu era un om prea deștept. Și chiar dacă ar fi fost, neașteptatele toane ale lui Zabaleta îl lăsau întotdeauna descumpănit. Iată de ce nu știa cum să procedeze în cazul acesta cu totul neprevăzut. Dar mîncarea era gata, și trebuia să se hotărască într-un fel.

— Bine! Să mănînce acolo și gata! mormăi el plictisit. Auzi! Să vină fără să anunțe! Numai de n-ar ieși mîine cine știe ce dandana...

Benita stătea ca pe jeratic. Se strecură pînă în camera ei și se uită pe fereastră, dar afară întunericul era de nepătruns. Șoproanele, care abia se conturau, își păstrau taina. Dar dacă Juan totuși plecase, iar peonii întîrziaseră să aducă vestea?

Deodată, simți că nu mai putu îndura nesiguranța. Străbătu curtea interioară și se îndreptă spre poartă, sub privirea iscoditoare a administratorului.

— Unde te duci, Benita?

— Am uitat o rufă pe frînghie!

Știa că administratorul n-o crede și că va ieși pînă în poartă să vadă unde se duce, dar n-avea încotro. O dată ajunsă afară, o luă la fugă spre bucătăria peonilor. Juan nu era acolo. Alergă mai departe pînă la șoproane. Intră în primul: mirosea a piele și a ceară. Cu inima bătînd, pătrunse în al doilea șopron, care dădea spre ocol. Acolo mai mult ghici decît văzu umbra unui om și a doi cai.

— Juan! șopti ea.

Umbra se apropie.

— Benita!

Ea îl cuprinse în brațe.

— Juan, dacă vreodată ți se va întîmpla ceva și va trebui să pleci, ia-mă și pe mine! Nu mă lăsa singură aici! Plec cu tine, Juan, oriunde ar fi! Auzi tu? Să nu mă lași, să nu mă părăsești niciodată!

Juan o strînse în brațe cu atîta putere, încît Benita își pierdu răsuflarea.

VII

În vagonul restaurant al trenului cu care se întorcea de la Tacuarembo, Jesús Zabaleta se întîlni cu vecinul său Timote Valdenegro. Valdenegro, un bărbat ca la vreo cincizeci de ani, era voinic, chiar

prea voinic poate, cu priviri sincere și blînde. Cearcănele vinete și cutele adînc săpate în jurul gurii erau o dovadă, ca și pielea tăbăcită de soare și vînt, a unei vieți de muncă și de griji.

Se așezară la aceeași masă, în vreme ce trenul, luînd viteză, străbătea suburbiile orașului. Văzură trecînd în goană rancho-uri sărăcăcioase din nuiele, tablă și pămînt, cu acoperișurile aproape povîrnite, care nu se știe prin ce minune nu se prăbușiseră încă. Ici-colo, cîte o salcie, o răchită, doi, trei eucalipți sau o tufă de zorele încercau în van să ascundă cu frunzișul lor toată hidoșenia acestor mizerabile adăposturi omenești.

Din ușa unui rancho. sub soarele blînd al dimineții de toamnă o fetiță făcea semne călătorilor din vagoanele de clasa a doua, care, la rîndul lor, își fluturau pălăriile spre oamenii ce ieșiseră în praguri. Era o clipă de înfrățire între ființe ce nu se cunoscuseră și nu aveau să se cunoască, poate, niciodată. Călătorii vedeau în ea uriașa tăcere a pămîntului și a ființelor legate pe viață de el, în timp ce pentru cei care priveau vagoanele trecînd în goană prin fața lor, ea reprezenta miracolul depărtării și al necunoscutului.

În curînd, trenul lăsă în urmă mahalalele orașului, ulicioarele desfundate și pătrunse în regiunea fermelor, suprafețe regulate, risipite la întîmplare pe cîmpii. Acum nu mai vedeau altceva decît cîmpii, cîmpii nesfîrșite.

— Dumneata ce iei ? îl întrebă Zabaleta pe Valdenegro cînd se apropie chelnerul. Pentru mine, un whisky. Iei și dumneata ?

— Nu ! refuză Valdenegro. Nu beau niciodată dimineața. Adu-mi o cafea.

Zabaleta zîmbi. I se păruse a desluși în cuvintele celuilalt o urmă de dispreț, și toți cei care cunoșteau ura ce și-o purtau unul altuia ar fi înțeles în asta că Valdenegro îl făcea bețiv ! Adevărul era că cei doi nu se certaseră niciodată. Ura lor era continuarea unei vechi dușmănii de familie, stîrnită cu jumătate de veac în urmă de părinții lor. Tatăl lui Jesús Za-

baleta, don José, fusese un om ambiţios şi repezit şi folosise cam aceleaşi metode care făcuseră faima generalului Neto. Într-o dimineaţă de iarnă, pe cînd îşi făcea obişnuita plimbare pe cîmp, bătrînul Valdenegro, pe atunci un tînăr de vreo treizeci de ani, descoperise că hotarul care despărţea una din păşunile sale de cele ale lui Zabaleta fusese mutat, mîncîndu-i din proprietate cincizeci de metri pe o lungime de vreo zece cuadras. Valdenegro se văzuse frustat nu numai de pămînt, dar şi de cele mai bune izvoare. De felul lui nu avea încredere în judecăţi şi se ferea de procese ca dracul de tămîie. Munci deci toată noaptea cu toţi peonii săi şi, a doua zi în zori, gardul era iar la locul lui. Dar nu peste mult timp, vecinul mută din nou hotarul. Valdenegro se duse atunci la Zabaleta. Era curajos din fire. Se duse singur. Îl preveni că, pe viitor, o să pună oameni de pază, şi că oamenii aceştia vor trage în oricine se va mai atinge de gard. Don José, care nu era prost, făcu din cinism ceea ce făcea celălalt din onestitate: avu obrăznicia să se plîngă că Valdenegro era cel care căuta să-i fure pămîntul! Valdenegro îşi pierdu cumpătul şi cearta se termină, bineînţeles, cu focuri de armă. Fură răniţi amîndoi; don José poate ceva mai grav. Deci, cum se însănătoşi, îşi dădu vecinul în judecată şi cîştigă procesul, rămînînd cu pămîntul şi cu izvoarele vecinului. Acesta se văzu nevoit să-şi vîndă o parte din pămînt ca să-şi poată plăti cheltuielile de judecată. Cu timpul, Zabaleta cumpără tot pămîntul din jur. Singurul care se încăpăţînă, plin de îndărătnicie, şi nu vru să-i vîndă nimic fu Valdenegro, ale cărui cîmpii rămaseră înfipte în trupul moşiei lui Zabaleta. La moartea bătrînului Zabaleta, don Jesús, împăciuitor, s-a dus să-l viziteze pe vecinul său şi i-a făcut o nouă ofertă, extrem de avantajoasă. Îi arătă tînărului Valdenegro că nu va putea scoate mare lucru din cele şase sute de cuadras ale sale, pierdute în mijlocul proprietăţilor lui Zabaleta. De atunci, i-a mai făcut în cîteva rînduri propunerea să-i cumpere pămîntul, întîmpinînd însă mereu acelaşi refuz.

Dacă ceva pe lumea asta îl supăra într-adevăr pe Zabaleta, erau cele șase sute de cuadras înfipte în pămînturile sale ca un os în gît. Așa că, în timpul îngrozitoarei secete ce ruinase țara în anii 1943—1944, văzuse un prilej fericit de a-l convinge pe Valdenegro să-i vîndă pămîntul. Seceta făcuse ravagii înspăimîntătoare. Peonii nu mai pridideau cu jupuitul vitelor, care mureau cu miile, după ce ajunseseră numai piele și oase. Oriunde îți aruncai privirea, nu vedeai decît pămînt ars, negru, sterp și priveliștea îți strîngea inima. Vitele, sărmanele, ajunseseră să scurme pămîntul cu copitele, în căutarea unei rădăcini cît de mici; răscoleau furnicarele după ouă de furnică; vacile se îngrămădeau în jurul caselor, întinzîndu-și deznădăjduite gîtul după frunzele de ombú și după crengile arborilor paradisului, gata să apuce orice se putea mînca ; pe cîmp, caii sălbatici se apropiau fără teamă de om, gata să le mănînce din palmă ; pîraiele se prefăcuseră în mocirle în care vitele zăceau ceasuri în șir, nemișcate, ca să poată lupta mai ușor cu urgia nemiloasă a foamei și a soarelui. Albiile secate ale rîurilor veniră să-și adauge mărturia la jalea cîmpiilor pustiite. În căutarea pășunilor salvatoare, țara era străbătută de la un capăt la celălalt de cirezi flămînde, iar drumurile erau pline de mormane de hoituri. Mii de vite mureau în vagoanele de cale ferată, în drum spre Tablada, iar pentru cei mai mulți fermieri, singura scăpare rămăsese sinuciderea.

Seceta bîntuise cu furie și la Santa Rosa. Aici, însă, pagubele nu fuseseră prea mari, deoarece pe moșia lui Zabaleta erau păduri dese și ape din belșug. De altfel, cînd seceta era la început și vitele puteau fi încă transportate pe calea ferată, legăturile lui Zazaleta îi ajutară să pună mîna pe cele cîteva vagoane care se mai găseau și-și transportase grosul turmelor. Nici nutrețul, care la toți ceilalți se terminase de mult, nu lipsi cailor și vitelor de prăsilă din Santa Rosa. Pe de altă parte, în La Marca, situată cu cîteva leghe mai spre sud, seceta nu fusese atît de cruntă și Zabaleta își putuse salva cîteva mii de vite, mutîndu-le acolo.

Cu totul alta fusese situaţia lui Valdenegro. Dacă extraordinara rezistenţă a oilor îi salvă în mare parte turmele, din o sută şi cincizeci de bovine cîte avusese, rămase doar cu un sfert.

Bătrînul Valdenegro, de fiecare dată tot mai întunecat, îşi petrecuse zilele, săptămînile şi lunile acelea de chin pîndind pe cerul nemilos un cît de mic semn de ploaie, sau rămînînd cu ochii pierduţi pe cîmp, unde cea mai mică suflare de vînt stîrnea nori de praf şi unde vitele piereau una după alta, sub ochii neputincioşi, deznădăjduiţi, ai oamenilor.

S-a spus pe urmă că bătrînul a murit din cauza secetei.

Zabaleta întrebase în stînga şi-n dreapta şi aflase că ceilalţi fii ai lui Valdenegro îşi făcuseră un rost prin alte părţi, îşi luaseră partea de moştenire încă de pe cînd bătrînul era în viaţă. Deci, singurii care aveau să rămînă acolo erau Timote şi o soră de-a lui, văduvă. Mai aflase cu acest prilej că pămînturile erau grevate de o ipotecă şi-şi făcu socoteala că prilejul mult aşteptat sosise. Încercă să-l momească pe Timote, oferindu-i, tocmai cînd îi mergea mai rău, un preţ pe care nu i l-ar fi oferit nimeni. Dar Valdenegro refuză. Atunci Zabaleta căută să-l convingă că o a doua ipotecă, chiar în cazul fericit în care banca i-ar acorda un împrumut, nu l-ar scoate din impas, şi îi oferi cu titlu de împrumut o sumă mult mai mare decît cea pe care ar fi putut-o cere de la bancă. Valdenegro îl refuză cu încăpăţînare. Îşi dăduse seama că împrumutul acesta nu ar fi făcut decît să-i amîne cu un an ruina. În orice caz, Zabaleta ştia că vecinul lui nu va putea ieşi din încurcătură şi pîndea, răbdător, clipa în care îi va cădea în gheare. Dar tocmai cînd se aştepta mai puţin, Valdenegro obţinu un ajutor de la fraţii săi şi cum, după secetă, preţul vitelor crescu vertiginos, Zabaleta rămase cu buzele umflate!

Trenul se opri în gara Valle del Edén şi deodată, în splendoarea acestei dimineţi, zgomotul roţilor fu înlocuit de ciripitul miilor de păsărele pitite în frunzişul copacilor. O punte aruncată peste un pîrăiaş dă-

dea priveliştii sălbatice o notă idilică; în depărtare, deasupra unui pisc golaş lucind în soare, se roteau în cercuri mari doi corbi.

Zabaleta îl întrebă pe vecinul său dacă nu auzise cumva zvonul care circula în oraş şi după care, mai mulţi ofiţeri superiori, nemulţumiţi de guvern, conspirau să pună mîna pe putere.

— N-am auzit nimic! îi răspunse Valdenegro. Nu m-ar mira însă ca golanii ăştia să clocească!

— Eu cred că e un simplu zvon, se grăbi să răspundă Zabaleta. Armata este astăzi o garanţie a legilor...

— Pe dracu! Toţi sînt nişte fascişti!

— Or fi, dar nu toţi! Numai cîţiva.

— Nu cîţiva! În orice caz, cîţi or fi, trăiesc ca paraziţii pe spinarea celor ce muncesc!

— Nu exagera, Timote! Au şi ei o misiune de îndeplinit!

— Ce fel de misiune, mă rog?

— Dumneata ştii că, de un timp, pericolul comunismului devine tot mai mare?! Prima dată a fost în timpul războiului! Acum, începe din nou să-şi arate colţii... Ia spune-mi, ţi-ar plăcea ca, de pe o zi pe alta, să ţi se ia bucăţica de pămînt?

Pe cînd vorbeau, trenul se pusese din nou în mişcare şi intrase în lanţul munţilor Tambores. Crestele lor semeţe, acoperite de păduri dese, unde milioanele de frunze lucioase, smălţuite în verde, trimiteau spre cerul albastru lumina uşoară, tremurătoare a dimineţii, se întindeau pînă hăt, departe, unde privirea se lovea de formele conice ale piscurilor învăluite într-o ceaţă viorie. Strecurîndu-se printre luminişuri, razele pătrundeau pînă în fundul izvoarelor limpezi, care îşi arătau albiile de piatră. Ici-colo, răsărea printre copaci pata de un verde-auriu a sălciilor spaniole.

— Cum aşa! Să munceşti o viaţă întreagă, ca să vină apoi nişte haimanale şi să-ţi ia totul? se înfurie Zabaleta.

Valdenegro, gînditor, îşi trecu încet palma peste frunte. Îşi adusese aminte de o întîmplare petrecută cu ani în urmă, care îi redeştepta ura împotriva lui

Zabaleta. În timpul răscoalei din ianuarie 1935 împotriva dictatorului Terra, un detaşament de soldaţi intrase în casa lui şi întorsese totul cu susul în jos, căutînd arme. Lui Valdenegro îi intrase în cap că fuseseră trimişi la el de Zabaleta, care sprijinea dictatura şi care, la trei săptămîni după lovitura de stat, aplauda cu entuziasm, în cadrul Congresului Federaţiei Rurale din Peysandú, o scrisoare de felicitare trimisă dictatorului. Valdenegro era ostil guvernului. În primul rînd pentru că partidul din care făcea parte era în opoziţie, şi apoi pentru că se plictisise de cînd tot aştepta votarea unor legi care să ocrotească pe micii fermieri. Îi fusese ciudă că făcuse atunci drumul ca să ia parte la congres şi jurase să nu se mai intereseze niciodată de federaţie. Iar de cînd veniseră soldaţii şi îi luaseră, ca pradă, o veche armă Winchester, nimeni nu mai era în stare să-i zdruncine convingerea că autorul acestei acţiuni arbitrare fusese Zabaleta. Iată cui şi la ce servea armata !

— Cînd o să se întîmple ceea ce spui dumneata, răspunse el, bineînţeles că-mi vor lua tot, dacă va trebui să mă lase fără nimic ! Dar marele păgubit nu voi fi eu, ci dumneata ! Ce-o să te faci fără cele douăzeci de mii de cuadras ale dumitale ? Gîndeşte-te bine ! O să-ţi fie mult mai greu, pentru că eu, de bine, de rău, pot să muncesc. Dar dumneata ?

Zabaleta se pregătea tocmai să-i răspundă, cînd Valdenegro, urmărind să-şi zăpăcească de tot duşmanul, care fusese dintotdeauna o primejdie pentru mica sa proprietate, adăugă :

— Şi încă ceva ! Spune-mi, ce-or să facă comuniştii cu pămîntul ? N-au să-l mănînce, sper !

— De mîncat n-au să-l mănînce, dar au să ţi-l ia !

— Am mai auzit eu istoria asta, dar stau şi mă întreb ce-au să facă cu cele trei sute de cuadras ale mele şi cu cele trei sute ale Paulitei ! Şi te mai întreb o dată : au să-l mănînce ? Nu ! Zău aşa ! Au să-l mănînce ?

— De mîncat, sigur că n-au să-l mănînce, dar au să ţi-l ia şi au să te zvîrle apoi în stradă !

— Bine ! Să zicem că ai dreptate ! Dar pe urmă, pă-

mîntul au să-l împartă la săraci, o spun chiar ei! Pentru că, indiferent cine ar fi la putere, amice, pămîntul trebuie lucrat! Trebuie să-i storci seva, fie prin creşterea vitelor, fie prin agricultură. Şi cum şi eu am braţe de muncit, o bucată de pămînt o să mi se cuvină şi mie... Pentru că eu sînt învăţat cu munca... Dar dumneata? Da! Pe dumneata aş vrea să te văd!

Zabaleta zîmbi, şiret. După o clipă îl întrebă, cu subînţeles:

— Deci, dumitale nu ţi-e frică?

Valdenegro îl privi, ţuguindu-şi buzele groase. Îi răspunse cu tot atîta subînţeles:

— Ca să-ţi spun drept, pînă una alta, sînt alţii de care ar trebui să-mi fie frică şi, după cum vezi, nu mă tem de loc.

Pe chipul uscăţiv al lui Zabaleta flutură din nou zîmbetul acela şiret. Zărise în ochii lui Valdenegro o străfulgerare de mînie şi cum tot nu-şi pierduse nădejdea că o dată şi o dată o să-i cumpere pămîntul, se gîndi să schimbe vorba înainte ca Timote să se fi înfuriat.

Peste o clipă, la o curbă a trenului, se ivi pe neaşteptate Tambores, împrăştiat pe întinsul cîmpiei, cufundat în umbra copacilor. Zabaleta îşi goli paharul cu wkisky, ceru plata şi îl pofti pe vecinul său să-l ducă cu maşina. Valdenegro refuză.

Din compartimentele de clasa a doua, lumea, bărbaţi cu cizme şi pantaloni ţărăneşti, femei cu basmale, cu copii în braţe, prinse să se reverse pe peron, cu valize, coşuri şi pachete. Dintr-un vagon de bagaje, doi peoni descărcară nişte lăzi. Un comisionar trecu în grabă de-a lungul trenului, cu o scrisoare în mînă, căutînd pe cineva, în timp ce un vînzător de ziare, coborîse şi el din tren, striga numerele cîştigătoare de la loteria Spitalului de Caritate şi titlurile revistelor ilustrate argentiniene. Peste tot larmă, mişcare. Numai un poliţist, într-o uniformă cenuşie, mototolită, rezemat de un stîlp, stătea liniştit. Era atît de moleşit şi de adormit, încît numai uitîndu-te la el, simţeai că te cuprinde o plictiseală de moarte.

Şeful gării fluieră, locomotiva îi răspunse şi peste cîteva clipe gara rămăsese pustie. Zabaleta trecu drumul şi se îndreptă spre atelierul mecanic, unde îşi lăsa de obicei maşina.

Tambores era un sat în care vieţuiau vreo mie cinci sute de suflete, oameni de toată mîna. Locuitorii lui se mîndreau că aveau în sat o şcoală publică, o agenţie a Băncii Republicii, doi medici, o farmacie, o brutărie şi cîteva prăvălii în care puteai găsi tot felul de mărunţişuri. Dacă lăsai însă la o parte atelierul mecanic, tîmplăria şi făbricuţa de unt şi brînză, Tamboresul era complet mort. Nimeni nu semăna nimic. Doar ici-colo, cîte un răzor, două pe lîngă rancho, pentru nevoile casei. Iată de ce peonii şi muncitorii nu puteau găsi de lucru în sat la ei, şi se vedeau nevoiţi să plece aiurea, de obicei la fermele din împrejurimi. Aceasta era situaţia, deşi Tambores era între Paso de los Toros şi Tacuarembo, adică pe o distanţă de două sute de kilometri, singura aşezare omenească mai însemnată.

Automobilul străbătu duduind uliţele liniştite ale satului, şi după ce coti pe un drum ceva mai larg, care se întindea pe o lungime de vreo trei, patru cuadras, dădu apoi în şoseaua naţională. În liniştea dimineţii senine de toamnă, şi pămîntul şi cerul aveau o strălucire orbitoare. Călărind în galop pe un căluţ cu coada lungă şi coamă mare, un tînăr îl salută pe Zabaleta, scurt, printr-un „bună ziua". O cantaridă, numai smarald şi aur, scînteie o clipă prin văzduh, ca o piatră preţioasă. De undeva se auzea gunguritul răguşit al porumbeilor. Pe şosea înainta la pas o brişcă, în care se îngrămădise o familie întreagă, şi pe măsură ce trăsura se depărta, siluetele călătorilor se contopeau într-o singură pată întunecată.

Zabaleta opri maşina în faţa unei prăvălii, unde i se lăsa corespondenţa. Pereţii prăvăliei pe care se ridicau pînă sus rafturile erau încărcaţi cu cele mai pestriţe mărfuri pe care şi le poate închipui mintea omenească. Se vindeau acolo de toate: săpun, stofe, toate felurile de alimente, îngrămădite în rafturi, aruncate pe jos, sau atîrnate de grinzi. Alături de curele şi şei, vedeai

oale, cratițe, vase, brînzeturi sau fiare de plug. Puteau cumpăra acolo sirop de tuse și leacuri pentru rîie, cizme sau petrol.

Prăvălia era în același timp birou de informații, club și centru al bîrfelilor din regiune. Puteai afla, de pildă, ce afaceri se încheiaseră în ultima vreme, cum mai mergea cu politica, ce făcuse și ce mîncase cine vrei și cine nu vrei. Patronul, Pablo Iriarte, se îndeletnicea de mult cu meseria asta. Era un om ca de patruzeci de ani și ședea în dosul tejghelei de douăzeci și cinci de ani, întîi ca băiat de prăvălie, apoi ca furnizor și în ultimul timp ca patron, veșnic vesel, guraliv ca o vrabie și iscoditor ca o babă. Nu se putea spune despre el că ar fi un ipocrit; privea și comenta cusururile și păcatele aproapelui său ca pe niște realități, ca pe rezultatul unei fatalități, și dacă îi plăcea să vorbească despre ele, o făcea numai din curiozitate, pentru că simțea nevoia să știe tot ce se întîmplă.

— Cînd transporți vite, Jesús?

— Săptămîna viitoare.

— Cîte vagoane?

— Cincisprezece.

— Nimica toată!

Apoi, fără să-l întrebe nimic pe Zabaleta, cu care se cam înrudea, îi venea nepot prin alianță, deschise răcitorul și îi turnă un whisky cu sifon; după ce puse în pahar două bucățele de gheață, așeză paharul pe biroul lîngă care se așezase don Jesús.

— Ce mai veste-poveste? Ce fac ai dumitale? vru el să știe. Sînt bine toți?

— Mai bine decît mine.

— Cînd au de gînd să se mărite fetele?

— Du-te și întreabă-le!

— Ce ți-e și cu fetele astea de azi! Pe vremuri, femeile se dădeau în vînt după măritiș, și acum, uită-te la ele! Verișoarele astea ale mele, de pildă, sînt, care cum s-ar spune, destul de trecute, au fiecare cîte un logodnic, dar fug de măritiș ca dracul de tămîie!

Apoi, lăsîndu-l o clipă singur pe Zabaleta, se repezi la tejghea, glumi o clipă, două cu o bătrînă, care se

văieta că prețul mate-ului și al zahărului crescuse iar, și se întoarse îndată înapoi :

— Dar bătrînul meu prieten Camilo ? N-a mai dat de multișor pe aici ! Ultima oară cînd l-am văzut, mi-am dat seama că i s-au aprins rău călcîiele după Benita. Și, fiindcă veni vorba, tot prizonieră, biata fată ? De ce nu o aduceți frate o dată și pe aici, să mai vadă și alți oameni ? Că și dumneata, ca și toți de la Santa Rosa, v-ați sălbăticit de tot !

— Las', c-o să ți-o aduc ! răspunse Zabaleta ironic.

— Ultima dată cînd am văzut-o, cît să fie de atunci ? mai bine de un an, se făcuse tare frumușică fata ! O mai fi crescut de-atunci, ștrengărița ! Spune-mi, a scăpat, sau v-a încăput pe mînă ?

Obrăznicia era prea sfruntată, și Zabaleta nu răspunse. Tăcu în timp ce celălalt rîdea în hohote. Una din plăcerile cele mai mari ale lui Pablo Iriarte era să facă glume pe socoteala lui don Jesús, și nu scăpa niciodată prilejul, cu atît mai mult cu cît știa că pe Zabaleta îl înfuriau glumele lui, deși se stăpînea și nu-i răspundea niciodată. Iriarte se credea îndreptățit să se poarte așa : Zabaleta, ca rudă bogată, îi dăduse o mînă de ajutor cînd deschisese prăvălia : îi împrumutase trei mii de pesos, cu o dobîndă de opt la sută ! De atunci, nu-i putea ierta nici dobînda asta cămătărească și nici faptul că se aproviziona direct de la Montevideo. De la el cumpăra doar galeta și, din cînd în cînd, cine știe ce fleac de care avea nevoie urgentă.

— O să ai mari neplăceri cu fata asta ! îi proroci el. Parcă văd că oamenii dumitale o să se înjunghie pentru ea ! Ai grijă ! Eu, în locul dumitale, i-aș castra pe toți, ca să fiu liniștit ! Tot îi ții ca pe niște robi, mai mult morți de foame, decît sătui ! De aici pînă la castrare...

Pentru glumele sale îndrăznețe și usturătoare, Iriarte își pierduse mulți clienți. Pe de altă parte, însă, nesecata lui bunăvoie și sacul cu noutăți pe care-l avea veșnic plin atrăgeau mereu alți și alți mușterii. E adevărat însă că nu glumea niciodată pe socoteala clienților care îl interesau.

— Spune-mi, Jesús, întrebă el după cîteva clipe, n-ai primit încă vizita noului inspector veterinar ?

— Nu.

— Am auzit că e un om integru și că nu prea are obiceiul să închidă ochii. Îți trîntește amendă cît ai zice pîs, ba-ți mai ține și o predică. Așa că, pregătește-te !

— N-o fi chiar așa... ridică Zabaleta din umeri. Mai toarnă.

— Numai dumitale ?

— Bea și dumneata, dacă vrei.

— Bine, dacă insiști, o să iau și eu un păhărel de bere ! Și întorcîndu-se spre vînzător :

— Băiete ! Vezi de clienți ! Mai puțină vorbă și mai multă treabă. Servește repede fiecare cumpărător, pentru că eu am puțină treabă cu Jesús. Și nu lua pildă de la mine, că te dau afară... Așa că, Jesús, dacă ai vite rîioase, fii cu ochii în patru, pentru că omul nu glumește, iar, după cîte știu eu, dumneata ai trecut de mult vîrsta la care te poți bate cu cineva!

Zabaleta era însă cu gîndurile foarte departe, și nici nu auzea obrăzniciile nepotului. Pierduse în noaptea trecută zece mii de pesos la cărți. Și dacă suma pierdută nu-l tulbura prea mult, după cum nu-l mai impresionau nici cîștigurile, fără să vrea îi veneau mereu în minte amănunte din timpul jocului. Pînă la urmă, Iriarte izbuti totuși să-l scoată din gîndurile sale, cînd îl vesti că nevastă-sa era din nou însărcinată. Zabaleta, după ce spuse în treacăt că, după părerea lui, șase copii erau destul și că ar fi timpul să se potolească, bău încă un whisky și plecă. Motorul dudui din nou pe drumul pustiu. Pe măsură ce se apropia de fermă, don Jesús simțea sporind în el neliniștea aceea care de cîțiva ani nu-l mai părăsea și care, după cum își dădea el seama, nu-l va mai părăsi pînă la moarte. Alcoolul, doar, dacă mai reușea să i-o domolească. În schimb, era stăpînit de o obsesie care, dacă nu-i rodea organismul cu forța destructivă a alcoolului, nu-l părăsea decît la masa de joc ; apărea la orele cele mai nepotrivite — în zori, de pildă — întîi sfioasă, ascunsă sub grijile zilnice, dar

pe măsură ce timpul trecea, creştea, creştea într-una, pînă devenea de nesuferit. Cu toate acestea, Zabaleta mai salva încă aparenţele, nu-şi trăda încă viciul. În ochii lumii, nu era un beţiv şi un cartofor. Avînd milioane şi fiind mare fermier putea să apară unora ca un om de lume care ştie să-şi petreacă viaţa. Ceea ce nu ştia lumea însă era tocmai faptul că averea şi renumele lui, fără care nu ar fi fost decît un beţiv ordinar, sforţarea lui de a-şi rotunji mereu pămînturile, de a-şi mări tot mai mult averea, era şi ea un vîrtej, o cursă oarbă, fără sfîrşit, o sete şi mai obsedantă, şi mai nesăţioasă. Spre deosebire de celelalte vicii, acesta avea urmări mult mai grave, pentru că se răsfrîngea asupra multor oameni creînd sau agravînd situaţii care loveau în cei mulţi.

Cînd ajunse la Santa Rosa, îl găsi pe administrator în faţa garajului, unde-l aşteptase ca să-i vestească sosirea inspectorului.

— Cum a intrat ? ţipă Zabaleta. S-a anunţat prin telefon ?

— Nu. A venit pe jos. Şi-a lăsat calul la poartă...

— Şi dumneata, bineînţeles, ai trimis pe cineva să i-l aducă...

Vorbise cu atîta siguranţă, încît administratorul nu-şi dădu seama dacă stăpînul îşi bate sau nu joc de el.

— Da, recunoscu el. Tot intrase... Am crezut că n-avea rost să...

Zabaleta se îndreptă spre casă fără să-i răspundă nimic. Don Camilo fusese aproape sigur că sosirea inspectorului n-o să-i aducă decît necazuri. Iată, nemulţumirea lui Zabaleta era începutul !

Florentino se plictisea. Se săturase de atîta aşteptare şi de lipsa de consideraţie cu care se vedea tratat. Îl enervase în special purtarea lui Zabaleta care se închisese în casă, fără să-i spună măcar „bună ziua". Da, proprietarul fermei se închise în casă şi de atunci nu trimisese pe nimeni să-l cheme. Venise într-un rînd administratorul şi, pe de o parte, pentru a nu părea prea posac, iar pe de alta pentru a-şi bate puţin joc de el, îl întrebase :

— Cam plictisit, nu-i aşa ? De, nu-i prea plăcut să stai degeaba o zi întreagă !

— Ai dreptate ! Mi-am pierdut toată dimineaţa de pomană !

Pe urmă administratorul amuţi, iar Florentino continuă să fumeze în tăcere. Era revoltat. Văzuse cum năpădiseră buruienile o întreagă bucată de pămînt în pantă, pe care ploile cărau tot bălegarul din ocoluri. „Ce delăsare ! gîndea el ; ar putea să pună cartofi, sau dovleci ! Ca să nu mai vorbesc de porumbul pentru caii de curse !"

Pe la unsprezece, după ce aşteptase în zadar să fie primit de Zabaleta, căruia de altfel îi trimisese vorbă că se grăbeşte, îi spuse lui Pilar :

— Stăpînul dumitale crede că o să-mi pierd răbdarea şi că o să mă las păgubaş ? Cum de-i suportaţi pe banditii ăştia doi ?

Sinceritatea inspectorului, care cîştigase încrederea tuturor peonilor, învinse şi rezerva obişnuită a negrului, care zîmbi.

— Eu plec de aici la sfîrşitul lunii...

— Ţi-au făcut cine ştie ce porcărie... Ascultă, prietene, eu cunosc bine oamenii de la ţară, pentru că aici m-am născut, am crescut şi am învăţat să muncesc ! Aş putea spune că mi-am petrecut viaţa mai mult la ţară, decît la oraş. Sînt printre ei şi oameni buni, şi răi, şi de toată mîna ! Dar indivizi ca ăştia doi, n-am mai pomenit ! Se pare că i-a zămislit Dumnezeu numai ca să jupoaie lumea.

Pilar rîse scurt. Inspectorul adăugă, punîndu-şi tot sufletul în cele ce rostea :

— Da, au fost zămisliţi ca să jupoaie lumea ! Gîndeşte-te şi dumneata cum îl mai jupoaie pe bietul peon, care se speteşte muncind şi căruia îi plăteşte, acolo, o nimica toată. Cîte cuadras de pămînt sînt aici ?

— Vreo douăsprezece mii...

— Ei, poftim ! Douăsprezece mii de cuadras şi numai opt peoni ! N-ai timp nici să-ţi tragi sufletul ! Şi cît plăteşte peonul pentru cal, pentru şea şi pentru boarfele de pe el ?

— Păi, munca pe un an.

— Fă și dumneata socoteala... Fără să mai vorbim de faptul că, dacă ai familie, trăiești despărțit de ea. Dumneata fumezi ?

Îi întinse tabachera. Apoi urmă :

— Sau să ne gîndim, de pildă, la micul fermier. Și pe el îl jupoaie ăștia ! De arendat, nu poate să arendeze nici un petic de pămînt, pentru că dacă există prin apropiere vreun mare proprietar, acesta e întotdeauna gata să ofere mai mult. Dacă vrea să cumpere un lot, se întîmplă același lucru. Bietul om își spală oile, așa cum scrie la regulament, dar dacă are vreun gard mai șubred, gata, i le-a umplut de rîie ! Și dacă își cere sărmanul dreptate prin judecată, cine stă să-l asculte ?

Pilar dădea din cap. Era întru totul de părerea inspectorului.

— Pentru tîlharii ăștia nu există legi ! continuă Florentino. Legile sînt doar pentru cei mici. Fiecare are legături cu guvernul, ba mulți dintre ei sînt în guvern ! Și mai au și Federația rurală ! S-au unit în ea, ei, toți marii proprietari, nu ca să apere interesele tuturor fermierilor, ci numai pe ale lor ! Iar glasul lor se face auzit și în guvern !

Florentino putea spune multe încă despre Federația rurală pentru că sora lui, Alcira, îi vorbise pe larg despre ea, dar în toiul discuției apăru administratorul și discuția se curmă.

— M-a trimis stăpînul să-ți comunic că nu se simte prea bine, anunță el, și că ar vrea să amîni inspecția pentru după-amiază.

— Cum poftește ! Dar n-ai putea să-i ții locul dumneata ?

Obișnuit cu atitudinea respectuoasă a peonilor, don Camilo vedea în purtarea inspectorului o totală lipsă de cuviință și considerație. Îl înfuria mai ales tonul lui ironic. Așa că răspunse, sec :

— Eu nu fac decît să primesc și să îndeplinesc ordinele stăpînului meu...

— Bine, dacă e așa, spune-i atunci stăpînului dumitale să nu se deranjeze. Nu-i nevoie să bage oile

în ocol! Mă duc să le controlez pe cîmp. Am să le controlez pe toate, pînă la ultimul mielușel, așa cum am obiceiul să fac pretutindeni. Cu mine nu prind figurile astea!

Lui don Camilo i se sui sîngele la cap. Nu era laș, dar nici erou. Prezența lui Pilar îl sili însă să ridice tonul, așa că, privindu-l pe Nunez de sus, spuse:

— Las-o mai moale, tinere, dacă nu vrei să te coste cam mult! Sau poate că ai venit aici să cauți cearta cu tot dinadinsul?

— Iartă-mă, dacă te-am jignit cu ceva, zise disprețuitor Florentino, care fierbea. Dar cum dumneata nu faci decît să primești și să transmiți ordinele, află că ceea ce am spus se referea la stăpînul dumitale și nu la dumneata! Și mai află că eu caut un singur lucru, aici sau aiurea: să-mi fac datoria.

Juan și bătrînul Lorena, care se întorseseră între timp de pe cîmp, auziseră totul, dar nevrînd să pară că se amestecă, rămăseseră ceva mai departe.

Nici scuzele și nici explicațiile lui Florentino nu puteau șterge jignirea cuprinsă în cuvintele „dumneata nu faci decît să primești și să transmiți ordinele“, pe care inspectorul le strecurase în răspunsul său. Dar administratorul crezu de cuviință să dea altă întorsătură discuției:

— Foarte bine. După mine, însă, dumneata n-o să controlezi nimic astăzi!

Dacă după ce-a plecat, administratorul ar fi întors capul și ar fi văzut zîmbetele celor patru oameni, nu i-ar mai fi rămas altceva de făcut decît să se ia la bătaie cu Florentino.

Juan se apropie încet de Pilar și de inspector, urmat de Lorena. Bătrînul gustase din plin toată scena, care sfărîmase, într-o oarecare măsură, orînduielile statornicite la Santa Rosa și scosese la iveală curajul oamenilor pînă atunci robiți unei munci istovitoare.

— Ia te uită! S-a dus și nici mulțumesc nu a spus! rîse Juan. Zău că mi-e milă de el, sărăcuțul!

— E o rușine! întări Pilar.

— Frumoasă pereche!

— Feriți-vă! îi sfătui în glumă Lorena. Nu știi niciodată cine stă la pîndă și trage cu urechea.

Izbucniră cu toții în rîs. Gluma lui don Lorena era veninoasă, împrăștiind într-o oarecare măsură aureola de putere a lui Zabaleta. Oricare dintre ei se simțea în stare, în clipa aceasta, să înfrunte nu persoana fizică a stăpînului, de care nu se temeau de loc, ci însăși intangibila sa persoană morală, cu toată forța bogăției, autorității și situației lui.

— Dacă nu mă înșel, cel ce trage cu urechea nu-și va arăta mutra, îmi pun mîna în foc! îi răspunse Juan lui Lorena.

Un alt hohot de rîs cutremură șopronul.

— O să trebuiască să așteptăm cam mult pînă o fi să se întîmple ceva! Tare îmi vine să cred că treaba o să se lungească! spuse Lorena.

Morales, indianul, aflînd despre cele întîmplate, se apropie de inspector și-i spuse:

— Eu cred că au de gînd să te păcălească, prietene!

— Cum adică?

— Cum? Au să te lase să aștepți, pînă o să-ți pierzi răbdarea. Don Jesús o fi el cum o fi, dar nu e prost, și nu se înfierbîntă cu una, cu două, n-avea grijă!

— Ei, și?

— Dumneata n-o să poți da ochii cu el! O să-l aștepți pînă o să te saturi de-atîta stat, și-atunci ai să pui șaua pe cal și-ai să-ți vezi de drum!

Florentino nici nu se gîndea că ar putea face una cu asta. Era sigur că în cel mai rău caz, preaputernicul Jesús Zabaleta putea să se folosească de autoritatea și trecerea lui ca să-i poruncească s-o șteargă de pe pămînturile sale tot pe unde intrase. Cum așa? Venea cineva să-și vîre nasul în treburile lui, iar el să stea nepăsător?

Juan n-ar fi vrut ca prevestirea lui Morales și a lui don Lorena să se adeverească. Aștepta cu nerăbdare ciocnirea, violentă desigur, ce urma să se producă între stăpîn și Florentino, și era încredințat că acesta din urmă îl va pune pe Zabaleta cu botul pe

labe, așa cum îl pusese și pe administrator. Simțea cu toată ființa lui că tot ce se întîmplase pînă acum nu-i domolise ura. Ura aceea îl privea mai mult pe administrator decît pe Zabaleta, dar acum, fără să înțeleagă de ce, își dădea seama că înfrîngerea administratorului nu însemna mare lucru, dacă Zabaleta, îmbătîndu-se, se va culca liniștit și-l va lăsa pe inspector să-l aștepte ca un cîine. La gîndul acesta, sîngele începu să-i fiarbă în vine. Înțelegea că Nunez, care era un om drept, s-ar putea mulțumi cu satisfacția de a-l fi umilit pe administrator și că nu s-ar mai îndîrji împotriva lui. Dacă Zabaleta nu-și arăta mutra, chiar dacă oamenii ar vedea în atitudinea lui o înfrîngere, dat fiind însă reputația lui de om extravagant și capricios, în stare să se măsoare cu oricine, purtarea lui putea fi socotită, pînă la urmă, ca o dovadă de dispreț față de inspector.

În timpul prînzului, Florentino întrebă dacă la fermă erau multe oi bolnave de rîie. Credea că numai așa își putea explica împotrivirea lui Zabaleta. Fu foarte mirat cînd află că se înșelase. Lorena îi lămuri taina. Cu douăzeci și mai bine de ani în urmă, tatăl lui Zabaleta, un bătrîn plin de prejudecăți, scurt la minte și rău ca o viperă, gonise cu focuri de armă un inspector și închisese porțile în urma lui, poruncind să nu mai fie lăsat să intre nici un străin pe pămînturile fermei. Pe atunci, rîia făcea într-adevăr ravagii printre oile de la Santa Rosa. Bătrînul, putred de bogat dar zgîrcit ca nimeni altul, nu înțelegea să cheltuiască nici un ban ca să aducă vreo îmbunătățire acestei stări de lucruri. Bietul inspector se plînsese autorităților, dar bătrînul, care avea prieteni sus-puși, amenințase că va trage fără multă vorbă în oricine se va încumeta să-l mai plictisească. Astfel continuă să domnească mai departe după bunul său plac. După moartea lui, ferma intrase pe mîna lui don Jesús, care adusese diferite îmbunătățiri și izbutise să lecuiască mai toate oile de rîie. Apoi, făcînd un împrumut, cumpărase și ferma La Marca, hotărît să folosească aceeași metodă ca și tatăl său

pînă va scăpa definitiv de rîia oilor. Se purtase deci în consecință. Abia după aceea, îngădui inspectorilor să vină, dar și atunci nu le arăta decît animale anume alese în acest scop. Peste cîțiva ani, Zabaleta, respectat și temut de toți, își consolidase într-atît averea, prestigiul și puterea, încît odată, cînd, în lipsa lui, administratorul din La Marca lăsase să se facă o inspecție, de pe urma căreia se alesese cu o amendă destul de mare, dăduse poruncă să se închidă cu lacăte toate porțile fermelor sale.

— Rîia apare totdeauna oricît ai spăla oile! încheie Lorena. E drept însă că aici nu avea prea multe oi bolnave. Și, la drept vorbind, dacă mai avem vite rîioase, vina e mai mult a lui don Camilo, decît a stăpînului. Dar să știi că nu din cauza rîiei nu-i convine lui don Jesús să-i inspectezi vitele! Nu! Se poartă așa, fiindcă așa vrea el și pentru că face întotdeauna ce vrea, la fel ca și răposatul taică-său! Nu-i place să-și vîre nimeni nasul în treburile lui! Mai ales că ăi mari închid întotdeauna ochii, cînd e vorba de el...

După-masă, peonii se duseră să se odihnească puțin. De Juan însă nu se lipi somnul. La toate neplăcerile lui se adăuga acum neliniștea pe care i-o stîrnea purtarea lui Serafín. Acesta mîncase în tăcere, încruntat, și cum pusese lingura jos, dispăruse; patul lui de fier era gol. Unde se dusese? Juan se temea ca nu cumva, de ciudă, Serafín să se fi dus să-i spună administratorului tot ce se întîmplase cu o seară înainte. Dacă afla, don Camilo îl va da imediat afară. Cum s-o ia pe Benita? Cum să-și poată pregăti și aduce la îndeplinire fuga?

Gîndurile-i negre aduceau mereu altele în urma lor. Dacă o s-o fure pe Benita, n-o să scape cu una, cu două. Fata era minoră. La cererea mamei sale, pe care administratorul o va pune desigur să facă plîngere, și la intervenția lui Zabaleta, justiția i-o va lua înapoi! Ba, pe deasupra, îl vor zvîrli și la închisoare!

Furios, Juan scrîșni din dinți. Da, Zabaleta, pentru care legile nu erau decît un petic de hîrtie, va stîrni asupra lui toți judecătorii și toată poliția! Ca

să strîngă de gît un biet peon, legile vor alerga pe urmele lui mai repede ca un ogar!

Tot zvîrcolindu-se pe patul său zări, în penumbra încăperii, ochii inspectorului ațintiți asupra sa, și nici el nu știa de ce, i se păru că ochii aceștia, întunecați și strălucitori, îi ghiceau gîndurile. Nemairăbdînd să stea culcat, se ridică și ieși, cu gîndul să dea o raită pe la șoproane, ca să vadă dacă Serafín nu era cumva pe acolo.

Peste cîteva clipe, ieși și inspectorul. În ocoluri, behăitul tremurat și plîngăreț al oilor dădea după-amiezii liniștite ceva neînchipuit de jalnic. Soarele de toamnă îmbrăca în aur cîmpiile; în zare, hăt, departe, aproape de marginea cerului, pluteau cîțiva nori de un alb orbitor.

Pe Serafín îl găsi întins în șopron, pe niște pături. Dormea, sau se prefăcea că doarme. Cînd Florentino intră în al doilea șopron, care dădea direct în ocoluri, îl zări înaintea sa pe Juan. Stătea în soare și se uita spre casă. Auzind pași, tresări și se întoarse. Inspectorul se apropie, zîmbind:

— Cum mai merge tovarășe? Pari nemulțumit! Bănuiesc că vina o port eu!

Juan încercă să nege, dar celălalt stărui cu sinceritate:

— Dacă n-ar fi fost venirea mea, cred că n-ai fi avut motive să fii acum așa de agitat.

— Dumneata îți faci datoria! N-are rost să vorbești așa.

Inspectorul stărui însă, fără să țină seama de împotrivirea lui Juan:

— Să nu crezi că vreau să mă amestec în treburile dumitale! Nu, prietene. Mie îmi place ca fiecare să-și vadă de ale lui! Dar toți spun, ai spus-o chiar dumneata, că dacă se află de cele petrecute aseară, au să te dea afară!

— Asta cam așa e, trebui să recunoască Juan. Dar să nu crezi că te învinuiesc pe dumneata! Nu, niciodată! Vina o port eu și numai eu! Și dacă au să mă dea afară, pagubă-n ciuperci! Găsesc eu de lucru în altă parte!

Florentino începu să-și răsucească în liniște o țigară. După ce și-o aprinse, rosti :

— Nu e vorba de asta, prietene... Știu că nimeni nu se sperie pentru atîta lucru... Aici mai e vorba de altceva, după cîte am putut să-mi dau seama. Fiindcă nici eu nu sînt chiar atît de prost... Crezi că aș putea să-ți fiu de vreun ajutor, într-un fel ?

Juan se încăpățînă și nu vru să recunoască că mai era și altceva la mijloc.

— Bine ! Dacă dumneata crezi că am spus asta numai din curiozitate, uite, tac ! zise inspectorul.

— N-am crezut niciodată asta din partea dumitale!

Florentino rîse.

— Atunci ascultă ! Eu nu sînt un naiv, și mi-am dat seama de tot ce se petrece aici! Asta atît din cîte am văzut și am auzit, cît și din ce mi-au spus alții. Și sînt sigur că nu mă înșel. Se vede cît de colo că fetei (te rog iartă-mă că vorbesc de ea) îi e frică de administrator. Ieri cînd l-a văzut venind, a ieșit din șopron zburînd !

Juan, tăcut, îl lăsă să vorbească.

— Ceva trebuie să fie la mijloc... Dacă dumneata te ferești să nu fiți văzuți împreună, înseamnă că cineva o urmărește, nu-i așa ?

Tînărul dădu din cap.

— Bine ! Și cred că n-o face de florile mărului ! În oamenii ăștia doi nu poți avea încredere. Eu însă altceva voiam să-ți spun : dacă dumneata nu te grăbești, ăștia pot oricînd să-ți facă vînt de aici, și atunci fata ar rămîne în ghearele lor. Și nu are să treacă mult timp, să știi.

— Știu, șopti Juan descurajat.

— Dar să te învăț eu ce să faci. Și, dacă-ți dau sfatul ăsta, n-o fac numai gîndind la binele dumitale ! Nu, crede-mă, ăstora doi le port și eu sîmbetele ! Știu că pentru unul dintre ei, dacă nu chiar pentru amîndoi, va fi o cruntă lovitură dacă le iei fata. Și asta nu poate decît să mă bucure.

Juan, care la început ascultase cu capul plecat, își ridică privirile, și se uită atent la inspector, nerăbdător să afle ce-o să spună acesta mai departe.

— Iartă-mă că-ţi vorbesc atît de deschis, dar dacă fata ţi-e dragă, ia-o! Cînd ai să fii sigur că i-ai făcut un copil, du-te la judecător şi la preot. Spune-le cum stau lucrurile şi adaugă că vrei s-o iei de nevastă. Altă ieşire nu văd! Şi nici nu cred că ar putea cineva să găsească o alta... Zabaleta n-o să aibă încotro şi o să înghită găluşca! S-ar face de rîs dacă s-ar apuca să se războiască pentru o fată! Şi-apoi, cine ştie dacă Benita îl interesează! Apoi, o dată Zabaleta înlăturat, nu-i văd nici pe administrator şi nici pe maică-sa ducîndu-se la preot şi la judecător şi spunînd că se împotrivesc. Ascultă-mă ce-ţi spun! Au să tacă chitic!

Lui Juan nu-i trecuse niciodată prin minte soluţia asta, şi acum nu ştia cum să-şi arate recunoştinţa faţă de inspector pentru sfatul ce i-l dăduse. Dar Florentino se grăbi să încheie:

— Iar dacă ai şi... dacă dumneata şi fata... ei, înţelegi dumneata ce vreau să spun... du-te chiar mîine la judecător! Dacă n-ai făcut-o încă pînă astăzi, caută s-o faci, pentru că nu e om care să nu izbutească oricît de straşnic ar fi ea păzită! Numai vezi, ai grijă să nu ţi-o ia înainte vreuna dintre bestiile astea... Dacă o fi să iasă rău, o să te alegi cu cîteva zile de închisoare, dar o să ai mulţumirea că ai împiedicat un nemernic să facă o porcărie. Am dreptate?

— Bineînţeles!

De cealaltă parte a şopronului se auzea apa curgînd în bazin. Peonii se sculaseră şi începuseră să se spele. Deşi discuţia lor părea încheiată, după oarecare şovăială Juan întrebă:

— ... dar dacă au să-l ungă pe judecător, şi preotului au să-i dea — vorba ceea — bani pentru operele de binefacere?

— De, aici ai dreptate, ar fi cam rău! Dar eu nu-mi închipui că Zabaleta o să-şi cheltuiască banii şi o să-şi bată capul pentru o treabă ca asta. Şi-apoi, s-ar face de rîs! Ar începe lumea să clevetească. Ei, dacă ar fi fost vorba de vreo afacere, atunci da, mai zic!

— Ai dreptate.
— Cît despre preot, nu cred să le fie prea ușor să-l cumpere.
Între timp administratorul se apropiase de primul șopron și îi spusese lui Lorena ce aveau de făcut el și ceilalți peoni în după-amiaza aceea. În afară de Serafín și Roșcatul, toți trebuiau să iasă la cîmp. Oamenii bombăniră ce bombăniră, dar pînă la urmă plecară. Ce altceva puteau face?
Cînd îl văzu pe administrator că pune șaua pe cal și se pregătește să încalece, Florentino, stăpînindu-și cu greu mînia, îl întrebă încruntat:
— Și stăpînul dumitale?
— Vine și el îndată. Acum se odihnește.
Florentino tăcu. Nu apucă bine să plece administratorul, că Serafín și Roșcatul își înșeuară și ei caii. Roșcatul îl anunță:
— Ni s-a poruncit să ducem oile.
Pe Florentino nu-l mai mira nimic. Se întreba însă ce urmărea Zabaleta, îndepărtînd toți peonii. Peste cîteva minute, într-un jalnic cor de behăituri, oile fură mînate pe cîmp, înspre o coastă de deal și, puțin cîte puțin, ferma se cufundă într-o tăcere aproape nefirească. „Acum ar putea să-mi tragă un glonte în cap, fără s-o știe nimeni!“ îi fulgeră inspectorului prin minte, dar se scutură imediat de acest gînd. Acum nu-l mai preocupa atît misiunea pe care o avea de îndeplinit, cît batjocura la care era supus. Avea de gînd să-i ceară explicații lui Zabaleta pentru purtarea sa, dar nu în calitate de inspector veterinar. Voia să i-o ceară în cealaltă calitate a sa, de om.
Făcu o sforțare și încercă să se liniștească. Aprinse focul și puse la fiert un mate. Prin ușa bucătăriei își zărea calul în ocol. Lorena îi spusese că poarta era deschisă. Nu era oare mai bine să-și înșeueze calul și să plece? Ce nevoie avea să-și pună în joc slujba și poate, chiar viața, ca să se măsoare cu un pungaș de talia lui Zabaleta? Nu era oare o prostie că rămînea aici, pîndit de cine știe ce primejdii, înfruntînd dintr-o prejudecată — nu era asta oare ideea lui despre datorie? — un individ atît de periculos?

Ce îl ținea pe loc? Care om cu judecată s-ar fi vîrît așa, fără rost, într-o încurcătură atît de mare? De ce să se lege la cap cîtă vreme nu-l durea? Nu era oare limpede că risca să-și lase pe pămîntul acesta toate planurile, toate visurile sale de viitor? Era atît de ușor să intre în ocol, să-și înșeueze calul și s-o ia la trap spre Cuchilla, care-l îndemna parcă, de colo, de departe, s-o pornească la drum, prin soare, în adierea vîntului?

Cu toate acestea nu se mișcă din loc. Nu există un nod care să se poată dezlega trăgînd numai de un capăt al firului, trebuia să tragă de amîndouă. Și la capătul celălalt se afla Zabaleta...

Un ceas întreg rămase locului, gîndindu-se și bînd mate. Liniștea adîncă ce se așternuse peste fermă nu era tulburată decît arar de țipătul ascuțit al vreunui hornero[1], sau de strigătul speriat al unui teru-tero. În depărtare, un stîrc trandafiriu spintecă înălțimile ca o scînteiere de vis. Pe culmea Cuchillei trecu un tren, lăsînd în urmă nori negri de fum, urmat îndelung de zgomotul lui ce rămăsese parcă atîrnat în văzduh.

Florentino își aprinse o altă țigară. Ce făcea oare Zabaleta în casă? Dar cele două femei? Zabaleta dormea, pare-se. Dar ele? De ce nu apăreau?

Pe măsură ce trecea timpul, i se părea tot mai absurd, tot mai cu neputință ca Zabaleta să mai iasă vreodată din casă. Încetul cu încetul, soarele prinse să apună. Începea să se răcorească. Nu se uită la ceas: „Să aștept pînă la cinci..."

Apoi se liniști. I se părea că ceea ce se petrecea se întîmpla cu altul, nu cu el. Va mai trece un timp, scurt, va încăleca pe murgul său, și se va îndrepta spre o altă fermă. Acolo, proprietarii îl vor pofti la masă, îi vor așterne un pat bun și totul se va desfășura așa cum era firesc. Încă cinci minute... Florentino așteptă să treacă clipele, cu privirea pierdută pe cîmpii.

La ora cinci se ridică în picioare. Se simțea senin, aproape vesel. În cele cîteva minute scurse, se pe-

[1] *Hornero* — pasăre, al cărei cuib seamănă cu un horn.

trecuse în el, pe nesimţite, o mare schimbare. Acum era calm. Calm şi stăpîn pe el. În loc să se îndrepte spre ocol, luă drumul spre casă, ca şi cum dintotdeauna fusese hotărît să acţioneze aşa cum acţiona.

Împinse portiţa şi păşi, sigur de el, spre uşa mare, de fier. Se pregătea tocmai să bată cînd, în prag, apăru Benita. Văzîndu-l, fata scoase un strigăt speriat. Florentino o privi zîmbind. Da, era foarte frumoasă! Părul negru i se revărsa valuri pe umerii ei puternici, frumos arcuiţi. Avea sîni mici şi chipul tînăr, ars de soare îi era luminat de ochii strălucitori şi adumbriţi de gene dese.

— Iartă-mă, te-am speriat... şopti Nunez. Vrei să-i spui stăpînului că aş dori să-i vorbesc?

Benita, tremurînd încă de spaimă, surîse şi pe obraji îi înfloriră două gropiţe. Ar fi vrut să-i mulţumească pentru felul în care se purtase cu Juan, dar nu-şi găsea cuvintele. Surîsul ei îi dezvălui însă foarte bine gîndurile.

— Bine, rosti ea, prietenoasă. Nu ştiu însă dacă va voi să vă primească. Ştiţi, Zabaleta e un om cam ciudat... şi adăugă aproape şoptit: de vreun ceas, bea într-una!...

Fata spusese că se va duce să-l anunţe, dar nu făcea nici o mişcare. I se putea citi nesiguranţa în priviri. Florentino se uită la ea şi tăcu.

— Bine, dacă vreţi... oftă ea după o clipă, înclinînd uşor capul. Aşteptaţi puţin.

Florentino intră în curtea interioară. Privi galeriile şi vechea fîntînă părăsită. Frunzişul portocalilor şi al lămîilor era plin de vrăbii care ciripeau voioase. Din casă nu se auzea nici un zgomot. Benita nu păruse prea tulburată faţă de întîlnirea dintre el şi Zabaleta, şi Florentino îşi zise că închipuirea îl făcuse să exagereze primejdia.

Benita se întoarse, serioasă, dar la fel de senină:

— A spus să poftiţi...

O urmă în curte şi apoi păşiră în lungul galeriilor. Fata păşea uşurel, mlădie şi uşurică ca un fulg. În faţa unei uşi întredeschise, se opri:

— Poftim, intraţi!

Florentino împinse ușa și intră. Zabaleta stătea în fața unui birou american, de proporții uriașe. Biroul era deschis și, printre ziare, reviste și registre de contabilitate, Nunez zări o sticlă de whisky și un pahar.

— Bună seara ! rosti inspectorul încercînd să dea glasului său tonul cel mai rece cu putință.

Zabaleta nu-i răspunse și nici nu se sculă în picioare. Se mulțumi să-l măsoare cu o privire aspră, cercetîndu-i oarecum înciudat trăsăturile. Apoi, înainte ca inspectorul să poată spune ceva, îl întrebă, sigur dinainte de răspunsul pe care-l va primi :

— Dumneata ești fiul lui Indalecio Nunez, nu-i așa ?

— Exact.

— Stai jos.

— Mulțumesc. Mă simt bine și așa.

— Tatăl dumitale nu ți-a vorbit niciodată de mine?

— Nu, nu-mi amintesc. Dar în schimb, am auzit pe alții vorbind de dumneata.

— Foarte rău ! Lumea e gata să-ți scoată nume prost fără nici o pricină !

— Modul în care am fost tratat aici mă îndreptățește să cred că lumea nu se înșală. Tocmai pentru asta am și venit acum. Dacă dumneata crezi că te poți purta cu oamenii în felul acesta, iartă-mă, dar greșești ! Dacă...

— Ascultă, tinere...

— Dacă dumneata nu vrei să-ți inspectez oile, urmă Florentino, ridicînd glasul, n-ai decît să vii și să mi-o spui. Eu o să-mi fac atunci raportul și gata ! Pe urmă, treaba dumitale ! Dar să mă lași să aștept o zi întreagă !

Zabaleta își fixă asupra lui ochii săi verzi-cenușii și rosti pe un ton în care Nunez desluși mai degrabă un avertisment, decît o amenințare :

— Dacă ai venit aici ca să urli la mine și să cauți ceartă cu lumînarea, află că nu vei cîștiga nimic ! Sînt în casa mea !

— Nu am venit pentru asta. Am venit să-ți cer satisfacție și nu plec de aici, pînă n-o capăt.

— Ce fel de satisfacţie vrei ?

Florentino îşi dădu seama în clipa aceea că nu ştia prea bine ce satisfacţie cerea. Era greu să te măsori cu un individ de talia lui Zabaleta. Nu părea de loc intimidat şi conducea cu atîta îndemînare discuţia, încît pînă la urmă avea să reiasă că el, Florentino, venise aici ca să facă pe fanfaronul! Nunez îi răspunse totuşi :

— Dumneata ar trebui să ştii! Iţi dai prea bine seama cum te-ai purtat cu mine!

— Nu-mi plac inspectorii! Sînt o bandă de neruşinaţi! Dar dacă aş fi ştiut că eşti băiatul lui Nunez de la Tres Cruces, că eşti adică fiul bătrînului Indalecio, s-ar fi schimbat lucrurile. Te-am cunoscut după nas, de cum ai intrat!

Faptul că Zabaleta îl cunoştea pe tatăl său îl descumpăni pe Florentino. Zabaleta îl privea cu aerul de a-i spune : „Ei, eşti mulţumit, acum ? Ce vrei mai mult?" La drept vorbind, nu avea de ales decît între două căi : sau accepta satisfacţia oferită numelui său, deci lui Florentino Nunez, fiul lui Indalecio Nunez, şi nu inspectorului veterinar, sau respingînd-o cerea satisfacţia pretinsă în celălalt caz, cînd Zabaleta nu l-ar fi cunoscut pe tatăl său. Prima alternativă ducea oarecum la rezolvarea situaţiei ; a doua, însă, putea însemna aproape o provocare la duel!

Prevăzător, Florentino hotărî să se stăpînească şi să nu se arate prea exigent.

— Toate astea sînt foarte bune, zise el, ca şi cum n-ar fi observat nepăsarea lui Zabaleta faţă de măsurile pe care putea să le ia în calitatea lui de inspector, dar eu va trebui totuşi să comunic direcţiunii tot ce s-a întîmplat aici! Eşti dispus să mă laşi să controlez oile ?

În loc de răspuns, Zabaleta o chemă pe Benita şi-i porunci să mai aducă un pahar. Florentino refuză :

— Mulţumesc, nu beau.

— Din cînd în cînd, tot trebuie să iei un pahar, două. Puţin whisky! Hai, stai jos. Să mai vorbim puţin. Ce mai face Indalecio ?

Florentino trebui să-i facă pe plac. În sufletul său era însă furtună. Il ura pe individul acesta viclean care, fără să plece capul un singur moment, îndrepta discuţia pe făgaşul care îi convenea. Fu nevoit totuşi să-şi îndulcească puţin glasul. Îi povesti cum se mai simţea taică-său şi cu ce se ocupa acum. Zabaleta păru foarte interesat. La rîndul său, îi povesti, în fraze scurte, aşa cum îi era vorba, cîteva din amintirile care-l legau de don Indalecio Nunez. Se interesă apoi amănunţit cum se descurcaseră după dezastrul provocat de seceta cea mare. Apoi, fără nici un ocoliş, îi arătă care era planul său :

— Meseria asta de inspector veterinar nu este pentru dumneata, tinere ! Renunţă la ea. Eu am nevoie aici, la fermă, de un bun administrator, de un om tînăr, activ şi energic, care să se priceapă la toate. Îţi dau o sută de pesos pe lună, zece vaci şi cincizeci de oi, în proprietate personală, deşi în principiu nu-mi place să văd vite străine pe pămînturile mele !

Propunerea lui Zabaleta, atît de directă, îl lăsă pe Florentino fără glas. Îşi făcu repede socoteala avantajelor pe care i le oferea un asemenea post. Însemna viitorul asigurat. În cîţiva ani, dacă voia, putea să-şi reia libertatea, să-şi pună în aplicare planurile pe care le făcuse cu Alcira. A doua oară în viaţă nu se va mai întîlni cu o ofertă atît de ispititoare !

Dar, în cele cîteva clipe care trecură, îşi dădu seama că n-o să se poată înţelege niciodată cu Zabaleta, că n-o să-i rabde niciodată tonul de comandă. Nu, el era plămădit din cu totul alt aluat.

— Îţi mulţumesc mult pentru ofertă, don Jesús, spuse el răspicat, dar nu pot primi ! Am alte proiecte de viitor.

Pe chipul lui Zabaleta se citi nedumerirea.

— Gîndeşte-te bine ! zise el.

— Mulţumesc, m-am gîndit.

— Da, dar te-ai gîndit superficial ! Mai cumpăneşte încă o dată totul !

De cîteva clipe, don Jesús se juca distrat cu o pereche de cărţi de joc. Mîna dreaptă nu-şi găsea o clipă liniştea. Florentino folosi acest scurt răgaz şi se întoarse la cele ce-l aduseseră aici :

— Ei, bine... aş vrea să ştiu dacă îmi dai voie să fac inspecţia. Dacă nu, am plecat !

Ochii lui Zabaleta căutau pierduţi, undeva în gol. Băuse mult, dar nu se trăda decît prin strălucirea neobişnuită a ochilor. La vorbele lui Florentino închise o clipă pleoapele, pentru a le redeschide imediat, înfruntînd privirile lui Florentino. Apoi, cu un gest firesc lui, puse pachetul de cărţi în faţa inspectorului.

— Taie ! îi porunci el.

— De ce ?

— Fă-mi plăcerea şi taie !

Florentino tăie cărţile.

— Dacă e vorba să-ţi fac o plăcere, poftim...

Zabaleta trase două cărţi.

— Alege ! rosti el apoi, calm dar poruncitor. Dacă cîştigi, te las să-ţi faci inspecţia şi-ţi dau zece pesos de fiecare oaie rîioasă ; dacă pierzi, rămîi aici cu o sută de pesos pe lună, zece vaci şi cincizeci de oi !

Îl privea drept în ochi, îmbiindu-l, subjugîndu-l, provocîndu-l şi stăpînindu-l în acelaşi timp.

Florentino simţi că tulburarea lui Zabaleta îl molipseşte şi pe el, că îl atrage spre ciudatul rămăşag. Îşi smulse însă privirea din ochii lui don Jesús şi se uită la cele două cărţi. În clipa următoare buzele i se destinseră într-un zîmbet uşor. Şopti, încetişor dar hotărît.

— Mulţumesc, dar eu nu joc niciodată ! Iartă-mă !

Şi se ridică în picioare, îndreptîndu-se spre uşă. Cu repeziciunea unei vipere, mîna lui Zabaleta aruncă cărţile pe birou.

— O să te căieşti ! spuse el.

— Niciodată... răspunse Florentino.

Întrevederea lor se terminase.

VIII

Inspectorul părăsi ferma Santa Rosa, nu însă înainte de a fi povestit peonilor, în amănunţime, tot ce se petrecuse în biroul lui Zabaleta. Apoi, viaţa şi munca de zi cu zi lăsară din nou vălul liniştii asupra fermei, deşi mult timp după aceea încă, strînşi roată în jurul focului, peonii vorbeau de înfrîngerea pe care o suferise stăpînul lor, sau făceau haz pe socoteala administratorului, despre care aflară acum cu toţii că nu mai era de mult în graţiile lui don Jesús.

— Au avut bal fără muzică, boierii noştri...

— Şi unul, pe care-l ştiu eu bine, o să mai aibă parte de un bal, dar de data asta cu muzică ! O să i se cînte Adio-polca !

Izbucniră hohote de rîs. Un alt peon zise :

— Ei, omul şi-a făcut suma ! Nu cred că-i pasă !

— Cum să nu-i pese ? Ia încearcă să cauţi pe vremurile astea un locşor unde să-ţi poţi paşte vitele ! O să ţi se lipească burta de coaste, tot umblînd de colo-colo !

— Şi cînd te gîndeşti că pare de neclintit ca o stîncă !

— Bine zice vorba, că nu e nimic sigur pe lumea asta !

— Doar moartea...

— Da, dar cu asta ai scăpat şi de toate necazurile...

— Mie nu-mi trebuie un leac ca ăsta ! Dacă e să vină necazurile, n-au decît să vină, că pînă la urmă tot scap eu de ele !

Administratorul, neştiutor de primejdia prin care trecuse, era tot mai autoritar. Încerca să înfrunte batjocura cu care se vedea înconjurat. Dădea porunci peste porunci, şi cum oamenii, ca de obicei, îndeplineau totul fără să crîcnească, prindea tot mai mult curaj. Uitase umilinţele prin care trecuse cu prilejul vizitei inspectorului...

La sfîrşitul lunii, Pilar plecă. Nu era prea uşor să găseşti peoni de încredere, cinstiţi şi care să se mul-

ţumească cu lefurile de mizerie şi cu singurătatea din fermă ; oamenii erau mai bucuroşi să se tocmească însoţitori de cirezi, tăietori de lemne sau salahori, pe unde se nimerea. Pînă la urmă, cu chiu, cu vai, administratorul izbuti să pună mîna pe un indian bondoc, morocănos ca un urs, care, după săptămîna de probă, plecă îngrozit de munca istovitoare şi neomenoasă la care erau supuşi muncitorii la Santa Rosa, ferma lui Zabaleta. Se plînse lui don Camilo de tot — de salariu, de muncă, de mîncare şi de tratament. Era prima şi ultima oară că deschidea gura. Încheie astfel :

— Nu s-a născut încă ăla, jupîne, care să-mi sugă mie sîngele !

Aflînd de plecarea indianului, Zabaleta se înfurie şi, dînd toată vina pe administrator, rezumă situaţia în felul următor :

— Asta e curată anarhie ! Nu mai vor să lucreze ! Nişte nevolnici şi nişte leneşi ! În curînd n-o să mai găseşti un om care să ştie să încalece ca lumea !

Dar cei care suferiră cel mai mult de pe urma plecării indianului fură tot peonii. Erau mai puţini ca număr, dar munca rămăsese aceeaşi.

În primele zile ale lui aprilie, se făcu un transport de vite. Îngrăşaţi peste iarnă, trei sute de juncani, de patru pînă la cinci ani, o porniră la drum, spre gara Piedra Sola. Era o cireadă impunătoare. Boii, laţi în grumaz, aleşi unul şi unul, voinici, cu părul lucios, înaintau greoi, lăsînd în urma lor praf şi băligar proaspăt. În lumina soarelui de după-amiază, marea de spinări mişcătoare se scurgea ca un fluviu lent, grav, rostogolindu-se cu un zgomot surd. Vitele erau mînate din urmă de peoni călări. Oamenii, duşi pe gînduri, morfoleau cîte un capăt de ţigară în gură.

Administratorul, în schimb, cu cizme şi pălărie nounouţe, cu o basma albă de mătase la gît, călare pe un roib voinic, cam nărăvaş, îşi dădea aere de mare fermier. În cireadă erau şi zece boi, proprietatea lui. Îi ducea la tablada [1]. Boii lui se pierdeau, bineînţeles,

[1] *Tablada* — tîrg de vite.

printre cele trei sute de capete care formau cireada. Erau boi pe care Zabaleta nu ar fi vrut să-i vadă niciodată pe păşunile sale. Îi lăsase, totuşi, numai pentru că nu avea încredere în nimeni şi se folosise de metoda aceasta învechită în speranţa că proprietăţile sale vor fi mai bine administrate. Zece boi care, împreună cu vacile şi oile administratorului, ar fi trebuit mutaţi de la Santa Rosa, sau vînduţi lui Zabaleta, dacă inspectorul Florentino Nunez, în loc să refuze, ar fi acceptat propunerea fermierului. La urma urmei, erau doar zece boi nenorociţi, pe care se sprijineau însă toată aroganţa, orgoliul şi ferocele simţ al proprietăţii cu care era înzestrat administratorul şi care îl făceau să-l slujească, şi în acelaşi timp să-l fure pe miliardarul său stăpîn.

Totuşi, deşi afacerea era destul de mică, nu era mai puţin adevărat că cei zece boi însemnau pentru don Camilo un cîştig frumos. La gîndul sumei pe care avea s-o încaseze la tablada, se simţea mulţumit.

— Ia priveşte ce ţanţoş mai e administratorul nostru ! îi zise Morales lui Juan. O să-i iasă cam o mie opt sute de pesos din afacerea asta !

— Dar ia cere-i să te împrumute cu cinci pesos, să vezi cum începe să se plîngă şi să se jure că n-are un ban la sufletul lui !

Ocolul de vite al gării, construit din traverse solide, era o uriaşă îngrăditură rotundă, care se îngusta la unul din capete, ca gîtul unei sticle. Vitele fură băgate înăuntru şi, după puţin timp, o locomotivă începu să manevreze, pînă cînd cincisprezece vagoane goale fură trase în faţa rampei.

Fără să descalece, cei mai mulţi peoni intrară în ocol, străbătînd masa aceea mişcătoare care îi înconjura. Alţii, pe jos, se învîrteau în jurul vagoanelor, strigînd sau stîrnind praful. Vitele, speriate de larma lor, mînate de la spate de oamenii călări, se loveau unele de altele înnebunite, răsucindu-se în loc. Cu boturile pline de bale, cu ochii mari şi aţintiţi spre uşa vagonului, larg deschisă la marginea rampei, intrau în cele din urmă înăuntru, tropăind pe podelele de scînduri. De jos, cu feţele şi hainele mînjite de băle-

gar, bătînd cu ciomegele în lemnăria vagoanelor și ațîțînd vitele în toate felurile, peonii căutau să le răspîndească în tot lungul trenului.

Soarele apunea cînd oamenii, negri de praf și cu sudoarea șiroind pe ei, obosiți și însetați, terminară în sfîrșit treaba. Fără o vorbă, indianul Morales se îndreptă spre cîrciumă, unde-și legă calul de gard. Ceilalți îl urmară.

— Hai să ne răcorim puțin gîtlejul! Face cinste stăpînul celor zece boi! zise el, destul de tare ca să fie auzit de administrator.

Cum însă stăpînul celor zece boi făcea pe surdul, Morales, de obicei atît de rezervat, spuse din nou:

— Don Camilo face cinste, băieți! O să ne dea și mai mult, cînd o încasa banii!

Rezemat de gard, cu cămașa-i sărăcăcioasă stînd să plesnească pe pieptul lui puternic, Morales zîmbea batjocoritor. Îi intrase în cap să-i cinstească administratorul și cînd se întîmpla să iasă din rezerva sa obișnuită, nimeni nu-l întrecea în încăpățînare.

Administratorul zîmbi, nehotărît. Morales, cunoscînd ura lui împotriva lui Juan, se îndreptă spre flăcău:

— Spune-mi, don Juan, nu crezi că stăpînul boilor trebuie să facă cinste?

Juan se mulțumi să dea din cap, în timp ce Morales îi făcea cu ochiul. Intrară. Înăuntru, un individ cu sandale în picioare și cu pantaloni bufanți juca biliard cu un altul, și la fiecare lovitură scotea cîte un chicotit.

— Hei, Rovira! Un rînd aici! Azi plătește don Camilo! comandă Morales cu voce tunătoare, adăugînd apoi în șoaptă: Ai fi tu zgîrcit, dar astăzi o să te storc de parale, sau să nu-mi mai spună nimeni Lucio Morales!

Cîrciumarul aduse pahare și sticle. Băură. Administratorul, care stătea mai deoparte cu un client, se făcea că habar n-are de tot ce se întîmplă. Văzînd asta, Morales crezu nimerit să mai comande o sticlă:

— Mai adu un rînd! Și pe ăsta tot don Camilo îl plătește!

— Dacă o să înghită Camilo găluşca asta, mă fac popă, zise Juan, poate cel mai bucuros dintre toţi de festa pe care i-o jucau admistratorului.

— Atunci du-te şi cumpără-ţi de sutană! Ce-o să mai rîd cînd te-oi vedea cu fustă!

Şi pentru că administratorul urma să stea mai departe de vorbă, nedînd nici un semn că ar vrea să plece, Morales merse mai departe:

— Aha! Don Camilo are azi de gînd să facă cinste, nu glumă! Atunci, mai adu un rînd, băiete, că plăteşte tot dumnealui! Omul vinde zece boi graşi şi vrea să se bucure toată lumea!

Izbucniră rîsete. Zgîrcenia administratorului era cunoscută. Unul dintre jucătorii de biliard, găsind gluma reuşită, intră în vorbă:

— Păi, cum s-ar putea ca unul care vinde zece boi graşi să nu facă cinste unor peoni!...

— Dar cine a spus că nu face cinste? Nu vezi că dă de băut pe săturate la toată lumea? se amestecă şi celălalt.

Serafín care stătuse pînă atunci de vorbă mai la o parte cu un tînăr cunoscut, se îndreptă spre Morales:

— Aş vrea să te văd pe unde o să scoţi cămaşa dacă don Camilo n-o să plătească!

— Tu să taci din gură, cobe! Cum să nu plătească? răspunse Morales, cu vocea sa tărăgănată. N-ai auzit cînd a comandat încă un rînd?

În afară de Lorena, care-l cunoştea bine, ceilalţi toţi îşi închipuiau că i se urcase băutura la cap. Cîrciumarul nu mai ştia ce să facă.

— Adu o dată! răcni Morales. Ce aştepţi, prietene? Sau trebuie să-ţi pun roate ca să te mişti!

Printre glasuri şi rîsete, administratorul auzea foarte bine tot ce vorbeau aşa-zişii săi musafiri. N-ar fi vrut să le facă voia, şi-apoi îl scotea din fire îndrăzneala lui Morales. Cînd se pregăti, în sfîrşit, să plece, cîrciumarul îl întrebă dacă într-adevăr plăteşte el consumaţia peonilor.

— Au băut în sănătatea dumneavoastră! adăugă el.

Administratorul nu văzu nici o scăpare. Zîmbitor, dar fierbînd în sinea lui, trebui să plătească băutura ; făcea mai mult de trei pesos ! Apoi se îndreptă spre ieşire, dînd semnalul de plecare.

Camilo încălecă blestemîndu-şi în gînd peonii, care, fără să-şi mai ascundă veselia, ieşiră în grup strîns şi se îndreptau spre locul unde îşi priponiseră caii. Altă dată, nici mort n-o să le mai îngăduie tîlharilor ăstora să se îmbete pe socoteala lui ! Asta mai lipsea ! Şi indianul ăsta, Morales ! Nu se gîndea că ar putea fi dat afară pentru neobrăzarea lui ? Sau ipocritul de Juan ? Juan, care se mai dădea şi la Benita ! Las' că n-o să mai aibă o clipă de răgaz de azi înainte ! Nici măcar de departe n-o s-o mai poată vedea ! Oameni de nimic ! Golani ! Obraznici ! Leneşi ! Nu sînt în stare să facă nimic ca să ducă un trai mai bun ! Nu-i doare dacă au slujbă sau nu, sau dacă hoinăresc de ici-colo, căutînd cîte ceva de lucru ! Dar ia încearcă să-i dai afară ! Să-i vezi cum vin să-ţi ceară explicaţii şi să te ameninţe dacă nu le dai tot ce vor ! Parcă Morales e mai breaz ? Nici obraznicul de Juan nu-l întrece ! Dar lasă, că-i aranjează el ! O să-i facă de acum încolo să-l pomenească !

În vreme ce administratorul clocea tot felul de gînduri de răzbunare, în care se amestecau păreri auzite de mii de ori din gura lui Zabaleta, locomotiva, după ce manevră îndelung pe şine, fu ataşată vagoanelor cu vite şi, cu un şuierat prelung ce se pierdu în liniştea cîmpiei, se puse în mişcare. Peonii, gata s-o pornească înapoi spre fermă, întoarseră capul şi priviră trenul pentru ultima oară.

— S-au dus boii... zise unul dintre ei.

— Da, s-au dus ! repetă cu tristeţe un altul.

Atît spuseră. Deşi ei erau cei care îi marcaseră cu fierul roşu, îi castraseră, le tăiaseră coarnele, îi spălaseră, le lecuiseră rănile şi bolile, îi mînaseră, deşi ei munciseră toată vremea cu boii, iarnă şi vară, sub soarele arzător al lunii ianuarie sau sub vîntul tăios din iulie. Cîtă sforţare, cîtă sudoare, şi cît sînge se ducea cu acest tren ! Asta, cînd preţul unui singur bou pe care-l vindea Zabaleta era cît leafa lor pe şase

luni! Valoarea întregii cirezi reprezenta salariile lor, ale celor opt peoni, pe timp de douăzeci de ani! Din munca lor neştiută de nimeni, Zabaleta putea vinde în douăzeci de ani — douăzeci de mii de boi, douăzeci de mii de vaci şi două milioane de kilograme de lînă!

Pe pămînturile altuia, prin şoproanele altuia, păscînd vitele altuia, peonii îşi iroseau tinereţea, visurile şi năzuinţa lor spre o viaţă omenească, dusă alături de nevastă şi copii. Trăiau şi mureau, fără să se înfrupte din bunurile la care ultimul muritor, şi cel mai sărman om de pe lume avea dreptul. Crescuţi în bătăi, în rancho-uri dărăpănate, trudind din greu toată viaţa, îmbrăcaţi în zdrenţe, hrăniţi ca vai de lume scoteau cu mîinile lor bogăţii imense; numai din ceea ce încasa societatea engleză pentru transportul cirezii de vite cale de patru sute de kilometri s-ar fi putut plăti lefurile tuturor peonilor din Santa Rosa pe un an de zile!

Trenul prinse viteză şi se făcu nevăzut după un deal. A doua zi dimineaţa, o societate americană avea să cumpere toate vitele, şi o dată cu aceasta începea o altă etapă, aceea a industrializării, în care muncitorii din oraş, hrăniţi tot ca vai de lume şi îmbrăcaţi tot în zdrenţe, îşi vor irosi la rîndul lor forţele, speranţele şi chiar viaţa lîngă maşinile lacome, în emanaţiile acizilor toxici, prăjindu-se în căldura infernală a cazanelor sau îngheţînd în camerele frigorifere. După aceea, acţionarii britanici şi yankei vor încasa dividende grase. De altfel, în ţările lor vor fi duse, închise în cutii, cărnurile cele mai alese, din care bietul peon condamnat să mănînce veşnic numai carne de oaie sau de berbec n-a gustat niciodată. Şi nici unul dintre îndepărtaţii locuitori ai Angliei sau ai Statelor Unite nu vor şti, deschizînd cutia de conserve „specială", că în ea a fost închisă durerea şi mizeria miilor de muncitori şi ţărani sud-americani.

Un vînt răcoros sufla dinspre Cuchilla. Administratorul îşi struni calul şi o porni în galop, urmat de peoni. Copitele cailor răsunau în liniştea serii, acoperind zgomotul surd şi îndepărtat al trenului. Spre

dreapta, se îngrămădeau nori cărora ultimele raze ale soarelui le împrumutau culoarea sîngelui, în timp ce deasupra capetelor călăreţilor cerul căpăta o lucire albăstruie, de plumb.

Galopară pînă la lăsarea nopţii. S-ar fi spus că liniştea care cuprinsese cîmpiile scufundate în umbră apăsa greu peste sufletele oamenilor. Înaintau tăcuţi, închişi în ei, ca şi cum se fereau să-şi destindă încordarea feţelor, de teamă ca nu cumva gîndurile lor de oameni simpli să se topească în noapte.

Într-un arc gigantic, cerul blînd de toamnă îşi întinsese deasupra pămîntului mantia-i presărată cu milioane de stele. Cît de tainică părea firea pentru sufletele simple ale oamenilor! Cîte lucruri neînţelese! De mii şi mii de ani, străbătînd timpurile, trecînd din generaţie în generaţie, aceste lucruri neînţelese le tulburau şi le înrobeau sufletul şi mintea. Din toate tainele acestea făuriseră în mintea lor împărăţia lui Dumnezeu, administrată în numele Celui-de-sus tocmai de cei despre care era vorba în parabola cu cămila şi cu urechile acului. Condusă de legi imuabile, cu cîte o tăbliţă indicatoare pentru fiecare nenorocire, suferinţă sau durere a dezmoşteniţilor soartei, pe care-i îndemna la resemnare şi la blîndeţe, pentru fiecare nenorocit care căuta „ţara făgăduinţei“! O tăbliţă pentru Pilar, care să-l mîngîie de moartea fiului său. O tăbliţă pentru Lorena ca să-l mîngîie pentru cei şaptezeci de ani de muncă fără preget, în care nu agonisise nici măcar o palmă de pămînt pe care să poată muri. O tăbliţă pentru Benita, dacă soarta o lega de patul dezgustător al administratorului; o alta pentru Juan, dacă o pierdea pe Benita! Şi cîte una pentru fiecare dintre peonii care îşi tîrau oboseala, în noaptea aceasta, sub lumina pîlpîindă a stelelor.

Dar resemnarea şi blîndeţea nu mai puteau stăvili adînca nelinişte care îi scotea din ferme şi îi împrăştia pe drumuri, prin sate şi oraşe, chiar şi pe aceia care găseau de lucru. Pentru că, dacă şomerilor, care nu voiau să se închidă în „aşezările de şoareci“, nu le mai rămînea decît să se îndrepte spre oraşe, unde îi atrăgea mirajul unei vieţi mai bune, cei care rămî-

neau la fermă, prost plătiţi şi exploataţi la sînge, simţeau cu timpul şi ei aceeaşi chemare spre care alergaseră atîţia dintre prietenii şi rudele lor.

Nu, nu se resemnau. Nu, nu se supuneau. Cu timpul deveneau tot mai neîncrezători, mai îndărătnici. O forţă nestăvilită le alunga încetul cu încetul supunerea din suflet, îndemnîndu-i să plece de unde se simţeau nenorociţi şi oprimaţi, spre locuri în care întrezăreau o viaţă, dacă nu mai uşoară, cel puţin nu irosită în zadar. Nu. Nu se resemnau. Era acum ceva, ceva care îi transforma fără încetare şi care, o dată cu trecerea vremii, avea să ducă la evenimente mari.

IX

— Apucaţi-o! Trageţi-o afară că se îneacă! strigă administratorul poruncitor.

Juan însă, care apucase să arunce furca pe care o ţinea în mînă aplecîndu-se cît mai jos, între pereţii bazinului, îşi înfipse mîna în lîna oii. Lorena trase furca cu care se ajutase şi încercă s-o ţină la suprafaţă, iar Juan, adunîndu-şi toate puterile, ridică oaia în sus. De pe trupul ei inert şiroia apa, înnegrită şi îngroşată, răspîndind un miros pătrunzător de ceară şi sulf.

Juan trase cadavrul la marginea bazinului.

— Aţi lăsat-o să înghită prea multă apă! îi mustră administratorul.

— Da' de unde! Era bolnavă! lămuri Lorena.

Tăcut, Juan îşi trecu batista peste faţă. Sudoarea se amesteca cu stropii de apă murdară. Apoi apucă din nou furca.

Din trecerea îngustă care da spre bazin, Serafín şi Morales aruncau oile una cîte una în spaţiul îngust care ducea spre apă. Speriate, privind îngrozite cu ochii lor blînzi şi proşti la oamenii care se năpusteau asupra lor, se învîrteau în loc, se îmbulzeau, se fereau, dar degeaba. Oamenii se aplecau repede, le

apucau cu mîna dreaptă de un picior, și cu brațul stîng le cuprindeau de gît; dînd apoi drumul la picior, își înfigeau mîna dreaptă în lîna de pe gît și le ridicau în sus, complet imobilizate, neputincioase ca puii de găină în ghearele uliului. La marginea bazinului erau, în sfîrșit, scufundate cu o mișcare bruscă în apă. Unele alunecau, zgîriind desperate cu copitele marginea înclinată, apoi se scufundau în apa tulbure și înspumată; altele, înspăimîntate, încercau să sară peste pereții bazinului, dar se loveau de piatră și cădeau înapoi în apă, rostogolindu-se; altele, în sfîrșit, încercau să înoate, zorite parcă să ajungă cît mai repede la malul celălalt, și în tot vălmășagul acela săreau uneori pe vreo altă oaie, și o dădeau la fund. Atunci, administratorul striga la peonii din pîlnia ocolului să se oprească, iar cei cu furcile făceau sforțări desperate să salveze oaia care căzuse la fund, împingînd-o în lături pe cea de deasupra.

Încetul cu încetul vălmășagul se mai potoli, și oile înotară toate către celălalt mal. La fața apei nu se mai vedeau acum decît capetele lor speriate, pe care, fără milă, oamenii le dădeau din cînd în cînd la fund, cu furcile, ca sulful să le pătrundă bine peste tot. Bietele vietăți ieșeau tremurînd pe treptele tăiate în malul celălalt, se scuturau desperate și, în sfîrșit, ajungeau la cealaltă trecere, pardosită cu ciment, în timp ce apa care se scurgea din lîna oilor se întorcea prin niște jgheaburi îndărăt în bazin.

Oamenii munciseră nebunește. Cînd în trecerea îngustă ce dădea spre bazin, în care lucrau doar Serafín și Morales, nu mai rămînea nici o oaie, toți peonii treceau în ocol. Acolo, fluturîndu-și hainele și bătînd în niște cutii de tinichea umplute cu pietre, făcînd într-un cuvînt o hărmălaie de iad, în care strigătele oamenilor se întreceau cu lătratul cîinilor de pază și cu zgomotul asurzitor al tinichelelor, începeau să mîne oile spre pîlnii. Înconjurîndu-le din toate părțile, înghiontindu-le cînd cu picioarele, cînd cu brațele pe cele care încercau să rupă cercul, peonii le împingeau mereu înainte. Bietele animale se îmbrînceau și se îmbulzeau, pînă cînd una, mai în-

drăzneaţă, făcea un salt spre pîlnia ocolului. Atunci toate celelalte o urmau, buluc, cu acelaşi salt inutil şi ridicol.

Cînd în pîlnie nu mai încăpea nici o oaie, administratorul, care conducea toată treaba de departe, amestecîndu-se doar din cînd în cînd, striga:

— Închideţi porţile!

Şi peonii închideau porţile ce dădeau din ocol în pîlnia cea mare, şi din aceasta în cea mică. Săreau apoi peste gard şi continuau mereu, într-una, munca de lîngă bazin.

Praful din ocol şi din pîlnii, pe care-l stîrneau fără încetare miile de copite în continuă mişcare, se lipea de pielea asudată a oamenilor, le îmbîcsea hainele, le pătrundea în plămîni, acoperea luciul frunzelor din copaci şi întuneca cerul limpede de primăvară.

Apoi, aceiaşi peoni trebuiră să adune, zi de zi, turmele de pe cîmpii şi să le bage în ocoluri, pînă ce toate cele cincisprezece mii de oi din Santa Rosa fură spălate cu soluţia împotriva rîiei. Trebuia să ai o rezistenţă de oţel ca munca asta să nu te doboare. Şale de oţel. Plămîni de oţel. Şi tinereţe. Bietul Lorena rămînea frînt după aceste zile de brutală încercare a puterilor.

Acum erau mai puţini oameni, şi au fost nevoiţi să-l ia şi pe Roşcatul la spălarea oilor. Benita se pomeni deci prinsă şi ea în forfota aceea în care oamenii îşi iroseau, clipă de clipă, puterile. Trebuia să facă muncă de bărbat: se deştepta cu noaptea în cap, mulgea vacile, spărgea şi căra lemnele, scotea găleţile grele cu lături, dădea de mîncare la porci, dezghioca porumb. Fără a mai pune la socoteală vechile sale îndatoriri.

Fata nu primea nici o leafă. Nimeni, nici măcar maică-sa, nu se gîndiseră vreodată că munca ei ar putea fi plătită. Benita se născuse la Santa Rosa. Maică-sa o făcuse cu un peon care dispăruse de la crescătorie înainte de naşterea ei şi despre care nu se mai ştia nimic. Era fiica nimănui, fiica soarelui şi a cerului; crescuse la Santa Rosa, fără să aibă pe nimeni pe lume afară de maică-sa, în tovărăşia

pisicilor și cîinilor, care se înmulțiseră într-atît, încît într-o bună zi Zabaleta porunci să-i înece de cum se nășteau. Trăia la Santa Rosa, fără nici o prietenă sau prieten de vîrsta ei, singură, departe de lumea atît de complicată, ale cărei ecouri — războaie, revoluții, greve, schimbări de guverne — ajungeau pînă la ea doar prin aparatul de radio. Asculta veștile dar nu înțelegea nimic. Ca și cum totul ar fi venit de pe o altă planetă, ca și cum nimic nu putea avea, vreodată, vreo legătură cu ființa ei. Nimeni nu-i spusese că și truda ei prețuia ceva, că putea fi plătită în bani. I se părea firesc să muncească: muncise dintotdeauna și continua să muncească și acum. Părea că o face pentru a-i plăti lui Zabaleta tot ce mîncase în vremea cînd se juca încă prin țărînă și nu aducea nimănui nici un folos.

Din acest punct de vedere era socotită încă fetiță, o copilă, cu toate că pentru poftele unui don Camilo, devenise o femeie bună atît pentru treburile casnice, cît și pentru cele ale patului.

Administratorul nu spunea nimic, dar o supraveghea din zi în zi mai mult, îndîrjit de provocările pe care le simțea în purtarea celorlalți. Pe Juan îl ținea cît mai departe de casă. Ba îl trimitea să taie lemne în pădure, ba să-i ajute lui Fleitas, și băgase groază în bucătăreasă tot vorbindu-i de primejdiile care o pîndeau pe fata ei. Așa că, pînă la urmă, și unul și altul făcuseră din viața bietei fete un iad.

În seara aceasta, a cincea sau a șasea de cînd începuse spălatul oilor, Benita luă toporul și se îndreptă spre magazia de lemne, care se afla destul de aproape de bazinul unde peonii, negri de praf, cu pielea de pe brațe arsă de leacurile împotriva rîiei și cu ochii împăienjeniți de vinișoare sîngerii, se grăbeau să termine munca zilei, să nu mai audă jalnicul behăit al oilor din ocoluri. Soarele apunea, vopsind cerul în purpură; apunea în dosul unei case cufundate în tăcere — acea tăcere apăsătoare ce domnește în mai toate gospodăriile lipsite de copii și unde fiecare trăiește doar pentru sine. Întreaga cîmpie era

scăldată acum în strălucirea însîngerată a ultimelor raze, învăluind o clipă totul, pămînt, cer și copaci.

Oamenii terminau lucrul. În mijlocul tăcerii care se lăsase, Benita se uita lung la Juan. Pentru ea, nu mai exista acum nimic în jur. Sprijinită ușor în coada toporului, cu ochii pe jumătate închiși, părea că vrea să prindă în ei, pentru totdeauna, privirea iubitului. Un val cald o străbătu din cap pînă în picioare. Simți dorința nestăvilită să se gîndească la el, să se păstreze toată pentru el, să-i dăruiască contopirea aceea fericită a trupului și a sufletului ei.

Administratorul, care văzuse totul, o pîndea neliniștit, cînd văzu deodată pe unul din peoni că se îndreaptă spre magazie. Nu era Juan, ci Aparicio, cel mai prăpădit, însă, după părerea lui Zabaleta, cel mai șiret dintre toți.

Pășind ca de obicei cu pași mici, măsurați, Aparicio ajunse la magazia de lemne. Stătu puțin de vorbă cu Benita și după cîteva clipe, fata lăsă toporul jos, întinse brațele cu coatele lipite de trup și Aparicio, încet, gospodărește, începu să-i așeze surcelele în brațe. Administratorului i se păru că celălalt îi atingea la fiecare mișcare sînii.

În sfîrșit, Benita plecă cu surcelele, iar Aparicio, după ce aruncă o grămadă de lemne mai aproape de butuc, luă toporul și se apucă să le spargă. Nici nu-l zărise pe administrator. Cu toate că era frînt de oboseală, era mulțumit să facă în locul fetei munca asta destul de grea. Cele cîteva clipe cît vorbise cu ea și celelalte scurse de cînd începuse să spargă lemnele fuseseră pentru el cele mai frumoase din ziua aceea de trudă istovitoare. În ultimul timp, Aparicio era mereu posomorît. Avea poftă „s-o ștească" de la fermă. Îi ura și pe stăpîn, și pe administrator. Chiar în dimineața asta avusese loc o întîmplare care-i revoltase pe toți peonii. Nebunul Matías apăruse din nou, după șase luni, la Santa Rosa, desculț, cu hainele în zdrențe, mai nenorocit, mai prăpădit și mai nebun ca oricînd, cu capul vuind de vitejii născocite, una mai năstrușnică decît alta. Povesti peonilor, de față fiind și administratorul, cum izbutise să scape de

urmărirea poliției în pădurile de la Queguay Chico; se credea mereu haiducul legendar, iscusit și viteaz, victimă a nedreptății oamenilor și a asprimii legii. Ajunsese o umbră. Era slab ca un ogar, ros de nebunie și de foamea pe care o îndura zile întregi prin păduri. Neținînd seama de asta, administratorul îi poruncise să spargă lemne.

Nebunul se simți jignit:

— Cum, señor? Asta este ospitalitatea pe care o oferi dumneata unui om urmărit de poliție? Tare mi-e teamă că și dumneata ești vîndut guvernului...

Îl cercetă pe administrator cu o privire mîndră și, aruncîndu-și înapoi, cu o mișcare teatrală, coama de păr încărunțit, adăugă:

— Da, da! Aici toți sînt vînduți guvernului... Da, da, vînduți! Rușine!

Temîndu-se ca nu cumva Zabaleta, prost dispus de faptul că nu mai găsise peoni care să ajute la munca atît de grea de la fermă, să cășuneze pe el din cauza nebunului, administratorul se duse să-l anunțe de sosirea lui și-l întrebă ce să facă. Zabaleta, după cum bănuiră toți de la început și după cum le adeveri pînă la urmă Aparicio, care o aflase de la Benita, telefonă la comisariatul din Tambores, cerînd să i se trimită cîțiva polițiști care să-l sperie pe nebun, și să-l învețe minte să nu mai calce vreodată pe la Santa Rosa.

Imediat după prînz, apărură deci doi polițiști. Îl găsiră pe nebun dormind. Pe Aparicio îl revolta și acum scena care se petrecuse. Matías se predase plin de demnitate, încredințat că-i sosise sfîrșitul.

— Pe mine mă vor ucide, dar dumneata ești un vîndut, un trădător! îi aruncase el administratorului în față. Și asta e mult mai rău.

Iar cînd îl luară, nebunul, nevoind să creadă pe polițiști, care îi repetau că nu-l vor ucide, rosti:

— Adio, tovarăși! Mi-a sunat ceasul de pe urmă. Feriți-vă cît puteți de omul acesta! El m-a denunțat! Aflați că e vîndut guvernului și va trebui să piară ca un trădător. Nu vă încredeți în el! Din pricina lui va fi ucis un om nevinovat!

În vreme ce spărgea lemne pentru Benita, Aparicio se întreba, amărît, ce rost avusese toată cruzimea asta. Ce rău făcea sărmanul nebun? Mai bine l-ar fi internat într-un ospiciu, unde, poate, s-ar fi vindecat!

Acestea îi erau gîndurile cînd administratorul se apropie de magazie și îl întrebă:

— Aparicio! Ți-a spus cineva să spargi lemne?

— Nu, señor.

— Ți-a cerut-o cumva Benita?

— Nu, señor, nimeni, m-am apucat singur!

— Bine! Dacă nu ți-a poruncit nimeni, atunci lasă treaba asta.

Aparicio scuipă mucul stins pe care îl ținea între buze și întrebă, cu vocea-i domoală:

— E oprit?

— Dumneata faci ce-ți poruncesc eu, nu?

— Întreb dacă e oprit!

— N-ai de întrebat și de făcut nimic din ce nu ți s-a poruncit, pricepi? Dacă Benita vrea să taie lemne, dumneata n-ai de ce să te amesteci!

— Întreb dacă e oprit! repetă Aparicio.

Administratorul, înfuriat de obrăznicia neașteptată a peonului, răspunse:

— E oprit.

— Bună treabă, nu? Bună treabă! exclamă Aparicio, mînios. Și nu cumva o fi oprit să stau de vorbă cu ea, cum am făcut adineauri?

— Nu-ți dau voie să țipi! urlă administratorul. Toți sînteți deștepți aici! Lasă toporul și ține-ți gura! Și dacă nu-ți place, n-ai decît să-ți iei tălpășița!

— Tocmai la asta mă gîndeam și eu. Dar să știi că deși ești mai mare aici, nu-ți dau voie să țipi la mine! Nici dumneata, nici altul! S-a înțeles?

Îl privea pe administrator drept în ochi, cu străfulgerări de mînie.

— S-a înțeles?

— Du-te, ia-ți calul și șterge-o imediat de aici! porunci administratorul. Eu nu caut ceartă!

— Dacă nu cauţi ceartă, învaţă-te să respecţi oamenii!... Că de nu, o dată şi o dată tot ai s-o iei după ceafă!

Don Camilo, care crezuse discuţia terminată, sări de data asta ca ars:

— O fi, dar nu de la un prăpădit ca tine!

Şi duse mîna la revolver. Aparicio ridică însă cu hotărîre toporul în sus şi îl ameninţă:

— Stai liniştit, sau îţi crăp ţeasta! Tîlharule!

Administratorul, îngălbenindu-se de frică, făcu un pas înapoi, căutînd să se îndepărteze. Aparicio înainta însă cu toporul ridicat.

— Lasă pocnitoarea aia în pace, că-ţi fac capul zob! Prea m-ai scos din sărite! Da! Tu şi cu celălalt! V-aţi pus mintea cu un biet nebun!

Don Camilo se retrăgea de-a-ndăratelea spre şopron. Socotea că acolo îl vor scăpa peonii. Toporul, mereu ridicat, răsfrîngînd lucirile sîngerii ale soarelui ce apunea, îl urmărea pas cu pas. O dată ce începuse să dea înapoi, nu se mai putea opri. Lăsă mîinile în jos, de teamă ca celălalt să nu-l izbească totuşi în cap. Aparicio, încredinţat la rîndul său că era destul să-l scape o clipă din ochi ca celălalt să ridice iar revolverul, îl urmărea neîndurător. Şi aşa, în umbrele roşiatice ale înserării, înconjuraţi de liniştea adîncă, întreruptă doar de behăitul tremurat al oilor, făcură aproape treizeci de metri într-o procesiune grotescă, pînă ce ajunseră în mijlocul celorlalţi peoni.

— Luaţi-i mai întîi revolverul! le spuse Aparicio, ţinîndu-şi mai departe toporul ridicat. Nebunul de Matías avea dreptate! Pe ăsta nu trebuie să-l scăpaţi din ochi!

Don Camilo dădu revolverul fără să se împotrivească. Apoi făcu şi Aparicio la fel cu toporul. Simţindu-se acum în siguranţă, administratorul prinse curaj şi spuse:

— A vrut să mă omoare, sălbaticul!

— Ba nu, că era să te las să mă ciuruieşti, tîlharule! strigă Aparicio. Bună treabă, nu? Bună treabă!

Balamucul se încheie o dată cu apariția lui Zabaleta. Tocmai își scotea mașina din garaj, ca să se ducă la Tambores. Văzînd că se petrece ceva ciudat, se grăbi să intervină și, îndreptînd mașina spre șopron, opri chiar lîngă ei. Cu motorul încă în mers, întrebă din mașină :

— Ce se întîmplă aici ?

Ceilalți așteptară să vorbească mai întîi administratorul. Camilo se desprinse din grup și, arătînd spre Aparicio, explică revoltat :

— Ce să se întîmple, don Jesús ? Nenorocitul ăsta și-a dat arama pe față ! M-a insultat și a vrut să-mi dea cu toporul în cap !

Zabaleta opri motorul și coborî din mașină :

— Dumneata ce spui, Correa ?

— Minte, don Jesús ! M-a dat afară, pentru că m-a găsit tăind lemne pentru Benita ! Ca și cum ar fi fost ceva oprit ! Și pe deasupra, a mai scos și pistolul la mine !

— Te-a lovit cu toporul ? îl întrebă Zabaleta pe administrator.

— N-a apucat ! Dar ăsta i-a fost planul !

— Și voi ? Ați văzut cum s-au petrecut lucrurile ?

— Am văzut numai sfîrșitul... răspunse Morales pentru toți.

— Adică ?

— Adică l-am văzut pe don Camilo care se tot dădea îndărăt, ca și cum l-ar fi urmărit un strigoi, și pe Aparicio care-l urmărea cu toporul în mînă, spunîndu-i să nu scoată revolverul !

— Ca să nu mă împuște ! adeveri Aparicio.

Zabaleta nu-l luă în seamă. Se mulțumi să privească cu o mînie rece la cei doi adversari. Pînă la urmă hotărî :

— Dumneata, Correa, să pleci chiar acum ! Scoate-ți calul și du-te. Banii ce ți se cuvin ai să-i primești la Tambores. Ar trebui să-mi mulțumești că nu anunț poliția !

— Nu am pentru ce să mulțumesc !

— Treaba ta ! răspunse categoric stăpînul. Apoi întorcîndu-se spre ceilalți : Aflați că nu vreau cer-

turi aici! Și cu asta, am terminat! Primul care își mai dă în petic, înfundă pușcăria. S-a auzit?

Din mijlocul peonilor se ridică un murmur de protest, dar nimeni nu spuse nimic. Zabaleta, înfruntînd privirile oamenilor, porunci administratorului:

— Iar dumneata, intră în casă și nu ieși de acolo pînă nu pleacă Correa! Ai priceput?

Apoi se urcă în automobil și făcu contactul. Administratorul o luă spre casă, în vreme ce Aparicio, clătinînd din cap, se îndrepta încetișor către șopron. Mașina dădu puțin înapoi, apoi țîșnind parcă, se îndepărtă duduind. În amurgul tîrziu, învăluit în primele umbre ale înserării, farurile își plimbau fîșiile de lumină peste cîmpiile necuprinse, ziduri de tăcere între care se scurgeau zilele nesfîrșite de la Santa Rosa...

Plecarea lui Aparicio îngreună și mai mult munca peonilor. Situația, destul de grea, ce se creasе la Santa Rosa, devenise de nesuportat. De îndată ce se apropia stăpînul sau administratorul, peonii, oriunde s-ar fi aflat, la bucătărie sau prin șoproane, amuțeau imediat. Era o tăcere grea de înțelesuri, o pasivitate neliniștitoare, care făcea ca atmosfera de la fermă să fie încărcată. Peonii rămăseseră cu vorba lui Aparicio și uneori, cînd îl simțeau în apropiere pe administrator sau pe stăpîn, în vreo zi mare, cînd ieșea și Zabaleta la cîmp, îl auzeai deodată pe unul din ei rostind, în liniștea adîncă ce se lăsa:

— ...Bună treabă, nu? Bună treabă!...

Și lui don Jesús vorba oamenilor i se părea mai grea decît tăcerea.

Pe de altă parte, steaua administratorului începuse să apună. Era limpede că, dacă nu fusese încă înlocuit, asta se datora numai faptului că Zabaleta nu găsise încă pe cineva priceput în treburile fermei, energic și activ. Pe de altă parte, soarta Benitei nu-l interesa într-atît pe Zabaleta încît să ia partea unuia sau altuia, indiferent despre cine ar fi fost vorba. Pentru el era limpede că, mai devreme sau mai tîrziu, fata va cădea în ghearele unuia dintre ei. Dar ceea ce nu putea răbda era ca propriul său admi-

nistrator să-i gonească peonii din pricina unei femeiuști. I-o și spuse în față. Don Camilo îi răspunse că nu era nimic adevărat, dar văzînd că lucrurile luau o întorsătură proastă, își lăsă baltă toate matrapazlîcurile cu Isidoro și căută să evite orice conflict cu peonii. Pe bucătăreasă o convinse, însă, să-și supravegheze și mai strîns fata.

Cu toate acestea, de teamă să nu-i mai plece vreun peon — munca era în toi, și situația s-ar fi înrăutățit și mai mult — Zabaleta luă cîteva măsuri. Aduse la Santa Rosa un muncitor din La Marca, iar pe administrator îl trimise la Curtina, să tocmească doi oameni de nădejde. Dîndu-și seama că nu erau încă de ajuns, don Jesús se hotărî să smulgă răul de la rădăcină. Ce-i apucase pe peoni ? De un timp, la Montevideo, conducătorii sindicatelor ridicaseră problema salariului minimal de șaizeci de pesos pentru peonii de la ferme, și vestea ajunsese și pe la țară. In cîteva ferme situate la sud de Rio Negro — e adevărat, nu prea multe — salariile ajunseseră între timp la treizeci și cinci, patruzeci de pesos. Oare oamenii nu știau asta ? Ba o știau. Aflaseră chiar că muncitorii de la oraș cîștigau mai mult. Dar Zabaleta nu avea nici un chef ca agitația să-i cuprindă și pe peonii lui, aici, în nord. El plătea douăzeci și cinci de pesos și, după părerea lui, era destul. Mai mult nici nu meritau. A, dacă ar fi fost vorba de oameni de nădejde, muncitori, în care să se poată încrede că n-o să lase într-o bună zi totul baltă ca s-o șteargă, ar fi fost altceva ! Ar fi plătit și el mai mult. Dar numai asta era cauza ? Nu, nici vorbă ! Dacă le plătea mai mult, însemna să le recunoască dreptul la un cîștig și mai mare. Să le dea, cu alte cuvinte, apă la moară. Însemna să arunce lemne pe rugul pe care-l aprinseseră cei din Montevideo ! Nu, el nu putea face una ca asta. Știa însă că nu va izbuti să-i silească pe peoni să rămînă la Santa Rosa de dragul ochilor lui frumoși. Trebuia să găsească ceva ! Ceva care să-i moaie, să-i convingă. Și găsi. Se hotărî să împartă oamenilor, în fiecare an, lîna a două sute de

oi. Asta făcea cam șaptezeci, optzeci de pesos de om, la sfîrșitul anului. Bună momeală! Și nu însemna că-i încurajează în pretențiile lor! Le făcea doar un dar, o pomană, pentru care puteau cel mult să-i mulțumească, dar nicidecum să i-o pretindă.

Vestea fu primită de peoni cu multă mirare și și multă neîncredere. Ce pățise oare stăpînul? Ce ascundea oare bunăvoința lui față de ei și dorința lui de a îmbunătăți condițiile de trai de la Santa Rosa?

— Nu văd ce urmărește individul ăsta, dar ceva tot trebuie să fie dedesubt! zise Morales.

— Și cît ne va „pica" pe an la fiecare, din lîna asta? întrebă Serafín.

Morales făcu repede socoteala:

— Păi, după cum o fi prețul... Cam o sută de pesos, dacă e preț bun...

— Ia te uită! Ne-am văzut și fermieri, rosti don Lorena în bătaie de joc.

Ceilalți izbucniră în rîs. Morales, însă, se gîndea că darul nu era totuși de disprețuit. El, de pildă, va putea, cu ajutorul lînii ăștia, să scape de ceea ce îi datora lui Zabaleta, de cînd luase avansul acela la moartea copilului. Știa că pînă ce nu va scăpa de datorii, va fi legat de Santa Rosa ca un cal de pripon. Morales era un om cinstit. Nu putea pleca de acolo știindu-se dator.

— Bună treabă, nu? Bună treabă! exclamă Roșcatul, imitîndu-l pe Aparicio, și rîsul oamenilor, rîs sănătos, le descreți frunțile încruntate pînă atunci.

— Mă întreb ce-o să spună „pădurarul" cînd o afla despre asta! îi scăpă fără voie lui Lorena.

„Pădurarul" era Juan. Îi spuneau așa de cînd îl tot trimitea administratorul să taie lemne în pădure, ca să-l țină cît mai departe de casă.

— Nu-i arde lui de bani acum! șuieră Serafín.

Peonii se făcură însă că nu înțeleg. De la un timp nu vorbeau decît cu grijă despre idila lui Juan, care pe zi ce trecea devenea un fapt tot mai serios.

X

În inima pădurii, loviturile de topor răsunau într-una, sec, înfundat, iar păsările, speriate, se ridicau stoluri, făcînd să foşnească frunzişul des al copacilor. În pădure era aproape întuneric. Numai din loc în loc mai izbuteau razele soarelui să se strecoare pînă la covorul de frunze veştede care putrezeau pe pămîntul mustind de apă. Juan dădu ultima lovitură de topor, icnind răguşit de sforţarea făcută şi se uită, mulţumit, la trunchiul de laur care se prăbuşea la pămînt cu un geamăt.

Aruncă toporul şi îşi şterse palmele. Era tot numai o apă. Simţea cum i se lipeşte de spate cămaşa din pînză cadrilată. Se aşeză pe trunchiul prăbuşit, îşi şterse sudoarea şi începu să-şi răsucească o ţigară. Muncise mult şi din greu, degetele îi erau înţepenite şi ţigara ieşi strîmbă, groasă la mijloc, cu fire de tutun atîrnînd la capetele subţiate. O aprinse totuşi şi trase cu sete.

Era linişte. Liniştea pădurii, atît de diferită de oricare alta, cînd aerul se strecoară parcă prin frunzişul copacilor cu un foşnet abia auzit, pierzîndu-se în murmurul apei. Zumzetul atîtor gîngănii, gunguritul porumbeilor sălbatici, plescăitul apei de cîte ori un tararira[1] se zbenguia în pîrău, zgomotul ciocănitoarei pe trunchiul unui copac, saltul unui carpincho[2], zborul neîncetat al păsărilor, de pretutindeni ţîşneau tainice, mii de voci surde şi ascunse, nelămurite tresăriri, care se pierdeau în tăcere, dar care nu o acopereau, nu o tulburau. Parcă veneau să se adauge tăcerii, o făceau mai adîncă, mai de nepătruns, ciudat de vie şi de sensibilă. Era tăcerea pădurii, atît de diferită de tăcerea cîmpiei, sau de cea a aşezărilor omeneşti.

Ar fi fost nevoie de prezenţa omului, de o voce omenească, pentru ca tăcerea să fie ruptă. Dar nu de

---

[1] *Tararira* — o specie de peşte.
[2] *Carpincho* — peşte de rîu „Zorean".

prezența lui Juan, care fuma singuratic și tăcut, gîndindu-se la alte lucruri, departe de pădure și de tăcerea ei. Juan se gîndea la Benita. Oare ce făcea ea în clipa aceasta? Nu i se întîmplase nimic noaptea trecută?

Nu putea să-i iasă din cap că administratorul îl îndepărta de lîngă casă fiindcă avea anumite intenții, fiindcă voia să se folosească de lipsa lui. Numai gîndindu-se la asta, fața i se contracta de furie, pumnii i se strîngeau și sîngele începea să-i zvîcnească în tîmple. În clipele acelea, cuprins de o furie oarbă, izbea cu toporul în neștire, ca și cum știa că nu-și va putea afla liniștea pînă nu va doborî pădurea toată. Copacii cădeau unul după altul. În cele din urmă, frînt de oboseală, se lăsa să cadă pe iarba jilavă sau pe frunzele moarte care se așterneau la picioarele lui. Acum, însă, gîndurile, chinuitoare, îi dăduseră puțin răgaz. Știa ce trebuia să facă. Chiar în noaptea asta o să se întoarcă la fermă, și o să stea de vorbă cu Benita, la fereastra zăbrelită a camerei ei. Îi va spune să lase ușa descuiată, ca să se poată strecura pînă la ea, la miezul nopții. Nu-i mai păsa de primejdia de a fi descoperiți; trebuia să riște!

Teama că administratorul îl îndepărtase cu un anumit scop, ca și gîndul că în noaptea aceea va face ceea ce îl învățase inspectorul, îi aprindeau și mai puternic dorința care îl stăpînea. Era parcă o fiară încolțită. Frica de a nu pierde singurul bun pe care-l avea pe lume, frică ce nu-l mai părăsea niciodată, îl scotea din minți. Lui nu-i trebuia o femeiușcă oarecare, una din acelea cum găsești pe la ferme sau pe la marginile satelor, pricepute în dragoste aproape din copilărie, desfrînate, sau cu o droaie de plozi de crescut. El o voia pe Benita. Și o voia numai pentru el! Dacă n-ar fi gîndul la ea, ce rost mai avea truda asta de rob, pentru ce să rămîi cinstit, fără vicii și respectat de toată lumea?

Juan avea încredere în Benita. Avea încredere în ea cu toată curățenia și simplitatea sufletului său sălbatic și ales. Se încredea cu toată tăria unei dragoste împărtășite, a unei inimi ce nu cunoscuse de-

zamăgirea. Dar ce putea face dacă împrejurările grele în care se aflau, toate matrapazlîcurile administratorului și toate piedicile pe care le întîmpina îi stîrneau bănuieli atît de crude? Nu, Juan nu era neîncrezător de felul lui, dar era ros de bănuieli. Toţi cei din jurul său socoteau că femeile nu știu și nu pot fi credincioase, și atunci, cînd și cînd, încrederea îi era spulberată. În clipele acelea, o ura de moarte pe Benita.

După ce treceau însă gîndurile astea chinuitoare, simţămîntul că fusese nedrept cu fata îl făcea s-o iubească și mai mult. Și în acest joc crud al fricii și al încrederii, joc care îi tocea nervii, dorinţa făcea încetul cu încetul loc violenţei.

Termină ţigara. După razele soarelui care se strecurau prin tufișuri, socoti că mai erau cîteva ceasuri pînă la amurg. Ca să strîngă o încărcătură bună de lemne, și asta era mîndria lui de bun peon, nu îi mai trebuia mult: muncise din greu toată ziua, pentru că voia să se întoarcă la fermă înainte de lăsarea serii.

Se pregătea tocmai să pună iar mîna pe topor, cînd auzi un foșnet neobișnuit în spatele său și se întoarse. Pe o cărare ce se furișa de-a lungul pîrăului, venea nevasta lui Isidoro. Juan știa că femeia spăla rufe la pîrău, dar ivirea ei îl descumpăni.

— Nu te speria, spuse ea, apropiindu-se îndrăzneaţă de Juan. Mi-a venit să fumez o ţigară și cum pînă acasă e cam departe, am venit încoace! Știu cît de îndatoritor ești...

Juan făcu pe cavalerul.

— E o cinste pentru mine! Cu multă plăcere! Poftim!

Encarnacion era o femeie de vreo treizeci și ceva de ani, negricioasă și cu ochi ca para. Pe sub rochia de stambă strînsă pe mijloc, i se vedeau sînii tari, pîntecele rotund și șoldurile puternice. Era aproape tot atît de înaltă ca și Juan. Avea ceva care te stăpînea. Lui Juan, Encarnacion nu-i plăcea prea mult. Nu știa nici el de ce. Poate din cauza legăturii ei cu administratorul. Cu o seară în urmă, pe cînd bea

mate cu Isidoro și mai tîrziu, la cină, îi simțise tot timpul privirea, aprinsă, ațintită asupra lui. Acum, în singurătatea pădurii, în fața acestei femei frumoase, care nu venise la el doar cu gîndul să fumeze, simți cum se trezește în el bărbatul.

Encarnacion își răsuci îndemînatică o țigară, o aprinse și făcu cîțiva pași prin luminiș, legănîndu-si șoldurile mari.

— Ești obosit, nu-i așa ? Abia aștepți să te întorci...

Juan nu-i răspunse. Femeia păși spre el, călcînd rar și privindu-l drept în ochi. Juan își lăsă capul în jos, privindu-și țintă toporul. De pe cîmp se auzi, nefiresc de puternic, nechezatul unui cal, iar murgul lui Juan, legat undeva, în apropiere, răspunse cu o putere ce umplu parcă toate ungherele pădurii. Era ca o pală zgomotoasă de vînt, ce mătura liniștea din jur. Femeia surîse :

— Bine, te las să lucrezi. Mulțumesc pentru țigară. Vii pe la noi înainte de plecare ?

— Nu, mă duc de-a dreptul acasă.

— Bine, dacă nu vrei să bei puțin mate... Spune-i cumetrei că o aștept să vie cu Benita pe la mine. Nu le-am mai văzut de mult pe amîndouă... Ei, m-am dus...

La atingerea mîinii ei fierbinți, pe Juan îl apucă amețeala. O atrase spre el cu atîta putere, încît, lovindu-se de pieptul lui, Encarnacion scoase fără să vrea un geamăt surd. Buzele lui Juan îi prinseră gura fierbinte, care săruta și mușca. Răsuflarea lor deveni gîfîitoare. Brațul lui se întinse ca să-i frîngă mijlocul și mijlocul se arcui. În cădere, îl tîrî și pe el. Se luară unul pe altul cu o grabă desperată, ca și cum, răniți de moarte, le-ar fi fost teamă să nu-și piardă cunoștința înainte de a sorbi toată plăcerea.

Rămaseră apoi întinși alături, pe iarba călcată, gîfîind amîndoi, dar liniștindu-se încetul cu încetul, pe măsură ce treceau clipele.

— Întotdeauna mi-ai plăcut... murmură în cele din urmă Encarnacion.

Stăteau întinși mai departe, ca și cum liniștea pădurii ce trecea ușor peste ei, le-ar fi luat toate puterile.

Juan privea un crîmpei de cer albastru, care își făcuse loc printr-o spărtură în frunziș și gînduri fără șir îi treceau prin minte. Femeia asta, a administratorului, pentru că bărbatul ei nu putea fi pus la socoteală, era acum a lui. Și putea fi oricînd a lui. Numai să vrea. Gîndul ăsta îi făcu o plăcere sălbatică. Da, își înșela un dușman urît de moarte. Asta deși în ultima vreme era vădit că administratorul încerca să scape de femeia asta. Se ducea tot mai rar pe la ea. Da, voia să scape de Encarnacion, ca s-o poată înlocui cu Benita. Atunci, nu era el Juan, urmașul pe care îl căuta femeia asta ? Nu aducea el oare la îndeplinire planurile rivalului său ?

Deodată însă înțelese că și el o schimba, la rîndul său, pe Benita cu Encarnacion, și simți nevoia să scape, să n-o mai vadă pe femeia întinsă alături de el. Se ridică pe jumătate și se depărtă. Dar în fața ochilor văzu iar albeața coapselor ei lungi și pline și dorința i se reaprinse, fierbinte. Făcînd o sforțare, întoarse privirea.

Văzînd că bărbatul se îndepărta, Encarnacion scoase un suspin și se răsuci, voluptuoasă, în iarbă, întinzînd un braț spre el. Juan se feri. Ar fi vrut să o înjosească, să o calce în picioare...

— Ce-i cu tine, nu-ți plac ? murmură ea mirată.

Juan se strădui să privească în altă parte.

— Răspunde-mi ! Nu-ți plac ?

Juan, mut, se ridică în picioare. Encarnacion, femeie trecută prin multe, bănui că se petrece ceva neobișnuit și, ridicîndu-se la rîndul ei, se apropie de el. Prin deschizătura rochiei i se vedeau rotunjimile pline ale sînilor.

— Spune-mi, nu-ți mai plac ? Ce s-a întîmplat ? Nu sînt destul de bună pentru tine ? se alintă ea. Simțea că Juan se îndepărtează tot mai mult. Dar cum el se încăpățîna să tacă, îi aruncă în față : Sau, poate că nu ești destul de bărbat, pentru o femeie ca mine !

Mîna lui Juan căzu, grea, pe obrazul femeii.

— Ticălosule ! gemu Encarnacion ca o fiară rănită, punînd în glas toată batjocura de care era în stare. Nu știam că ești un nemernic !

— Te învăţ eu minte, tîrfă!

Şi înfigîndu-şi mîna în rochia ei, i-o sfîşie cu o smucitură care încovoie trupul femeii. Sînii ei tremurători izbucniră la lumină. Cuprins de o furie sălbatică, Juan îi rupse toate veşmintele, pînă o lăsă goală.

— Şi acum, du-te, căţea! Du-te şi tăvăleşte-te cu administratorul!

Encarnacion nu înţelegea ce se petrecea cu Juan. Rănită în mîndria ei, jignită, goală, îl ura pe sălbaticul acela care îi răsplătea dăruirea cu atîtea ocări. Dar, pe de altă parte, simţea că îl doreşte cu toată fiinţa ei. Era în ea ceva care îi spunea că numai aşa putea să-l umilească, să-i plătească jignirile, făcîndu-l să se plece dorinţei pe care i-o provoca goliciunea ei şi pe care o vedea fulgerînd în privirea lui neîmblînzită. Îşi adună de pe jos rochia şi, acoperindu-şi cu ea pîntecele, se apropie, fără teamă, de bărbat:

— Dacă aş putea, te-aş ucide! Da! Pentru toate cîte mi-ai făcut!

În faţa trupului ei gol şi fremătînd, Juan căzu înfrînt pentru a doua oară. De departe, prin desişul pădurii, se auzi iar nechezatul calului, iar răspunsul răsunător al murgului lui Juan le acoperi gemetele.

Cînd se descleştară, furtuna din sufletul lui Juan se domolise. Se simţea ruşinat şi, mai ales, trist. Ce era de vină Encarnacion de tot ce i se întîmpla lui? Putea oare un bărbat să se poarte cu o femeie aşa cum se purtase el? Încercă nehotărît să-şi găsească o scuză. Nu, cînd îi pomenise de administrator, nu-i făcuse nici-o vină. Nu, nici o vină... I-o spusese doar aşa... Encarnacion, victorioasă, nu-l ascultă însă. Era grăbită să se întoarcă acasă înainte de sosirea bărbatului ei. Nu voia s-o vadă cu rochia zdrenţe pe ea.

— Cînd mai vii prin părţile astea, treci pe la cotul pîrăului. Acolo spăl. Ştii unde e, nu? Taie peste deal, şi eu o să-ţi pîndesc sosirea...

Juan se învoi.

Femeie poruncitoare și nestăpînită, Encarnacion știa să se arate totuși și blîndă, atunci cînd trebuia. Îl sărută și, rîzînd, arătă spre rochie :

— Mă duc, că dacă mă vede omul meu așa, n-o să mă creadă că mi-a sfîșiat-o pisica cu ghearele !...

Îl sărută din nou și, cît ai clipi, pieri pe poteca pe care venise, lăsînd în urma ei doar un ușor freamăt de ramuri.

Un timp, Juan rămase nemișcat ; dar în curînd loviturile nemiloase ale toporului său făcură să vuiască din nou pădurea. Cînd isprăvi treaba, mai era o jumătate de ceas pînă la apusul soarelui ; ieși atunci la cîmp deschis și, după ce trecu, mînînd calul la pas, micile coline care mărgineau hotarul pădurii, o luă la galop. Îl rodea dorul să o vadă pe Benita. Nu mai avea de loc simțămîntul că o înșelase — nu, nu-i era dator acest fel de fidelitate — dar sufletul îi era năpădit de o neliniște și de o tristețe pe care nu le mai încercase pînă acum. Nu pe nevasta lui Fleitas, ci pe Benita ar fi vrut el s-o întîlnească în pădure. Atunci, n-ar mai fi avut nimic din toată sălbăticia care izbucnise din el față de Encarnacion și de care acum îi părea rău. Soarta se arăta nedreaptă cu el : îi dăruia ce nu ceruse și căuta să-i răpească ceea ce dorea din tot sufletul.

De ce nu știa să țină și el capul plecat, ca negrul Pilar ? Pilar nu cerea mult de la viață ; o întîlnise pe Nicolasa, care avea doi copii de la altul, rămăsese legat de ea, iar în fața nedreptăților, în loc să se lupte ca un nebun, pleca grumazul și se dădea grijuliu la o parte. Nu era mai bine așa ? Cine îi băgase lui în cap că Benita, atît de frumoasă, atît de tînără, atît de deosebită de celelalte femei pe care le cunoștea, putea să fie într-o zi a lui ? E drept, nu era decît fata unei biete bucătărese, dar trăise întotdeauna „în casă" și nu știa cît de grea e viața de rancho. Da, Benita era mai curățică, mai gingașă, mai „altfel" decît celelalte femei. Cu ce drept el, un amărît de peon, ridica ochii la ea, gata să se ia de gît cu stăpînul și cu administratorul ? Chiar dacă Benita îl iubea, era limpede că,

mai devreme sau mai tîrziu, se va găsi cine să-i pună bețe în roate.

Tristețea înserării care murea pe nesimțite, fără nici o tresărire, fără nici un nor pe cer, ca sub imboldul unui obicei străvechi, rămas din vremuri de mult apuse, îi pătrundea în inimă. Lăsă calul să meargă la trap. Teama îi apăsa pieptul! La ce bun să se grăbească? La ce bun să alerge?

Merse așa mult timp. Apoi, încetul cu încetul, amintirea femeii din pădure se așternu ca o fîșie luminoasă peste gîndurile-i posomorîte.

Cînd ajunse în vîrful unei culmi, zări în depărtare clădirile fermei. Abia le putea desluși, pierdute printre arborii pe care primele umbre ale înnoptării se grăbeau să-i acopere cu vălul lor de nepătruns. Juan privi în jur. Se vedea toată Santa Rosa și, ceva mai la dreapta, în fundul unei văi, casa lui Valdenegro; acesta era singurul vecin mai apropiat al lui Zabaleta, cu toate că, la drept vorbind, între o așezare și alta era cale de o jumătate de leghe.

De ce-și aminti oare Juan de vechea dușmănie ce învrăjbea aceste două familii? De ce îi veni în minte întîmplarea pe care bătrînii de prin partea locului i-o povestiseră, cu procesul prin care bătrînul Zabaleta pusese mîna pe jumătate din pămîntul bătrînului Valdenegro? O clipă, Juan uită de Benita, de administrator, de Encarnacion, de toată neliniștea care îl stăpînea. În față îi apăruse chipul bătrînului Valdenegro, sever, impunător, luminat de surda-i îndărătnicie de a-și păstra cu orice preț, cu orice jertfă, bucata de pămînt care-i mai rămăsese, preocupat de un singur gînd: să nu se lase doborît de puterea dușmanului său care, prin orice mijloace, amenințări sau oferte din cele mai ispititoare, căuta cu orice chip să pună mîna pe bunul lui.

Tînărul își aminti apoi de expresia gravă ce se așternuse pe chipul lui Lorena, cînd îi povestise istoria aceea atît de veche. Apoi gîndurile lui, fugare, frînte, fără șir, îl duseră la amintirile singuratice, aproape șterse și toate triste, ale copilăriei sale...

Cînd, după acest scurt răgaz, răcorit de adierile nopţii care se lăsa, se întoarse din nou la preocupările lui chinuitoare, mintea sa, mai limpezită acum, zămisli o nouă bănuială. Dacă administratorul, care știa ce fel de femeie e Encarnacion, cît de ușor își înșeală bărbatul, îl trimetea de la un timp încoace numai prin partea aceasta a pădurii, numai și numai ca femeia asta să-l prindă în mrejele ei și să-l depărteze de Benita? Ei, atunci era într-adevăr un plan bine chibzuit! Dar nu! N-o să cadă în capcană! N-o să se mai întîlnească niciodată cu Encarnacion! Nu! Acum era aproape sigur că cei doi erau înţeleși! Da! Encarnacion, femeie deşteaptă, prevăzătoare şi ambiţioasă, era în stare de așa ceva! Mai ales dacă i s-a făgăduit o juncă sau un cîrlan! Dar dacă totuși se înșela? Nu era cu putinţă! De ce îi apăruse în mijlocul pădurii, gata să se dăruiască? De ce îl trimitea don Camilo mereu numai prin locurile astea?

Nu. De data asta se lăsase tîrît într-adevăr de dorinţă! Femeia îi plăcea, și Dumnezeu fusese darnic cu el, dar de acum înainte n-o să mai cadă în cursă. Trebuie să urmeze sfatul inspectorului. Nunez trecuse prin multe în viaţă și-i cunoștea toate dedesubturile și capcanele.

Ajungînd la fermă, se îndreptă îndată spre casă. Voia să spună administratorului că se întorsese. Don Camilo aflase însă de sosirea lui. Auzise lătratul cîinilor. Ca să nu-i dea prilejul s-o vadă pe Benita în bucătărie, îi ieşi înainte, la intrare.

— Bună seara.

— Bună seara...

— Am tăiat lemnele...

— Bine! Mîine, dis-de-dimineaţă, iei căruţa și le aduci aici! O să-ţi ia cam mult timp treaba asta! Ai grijă să iei cu dumneata o bucată de carne friptă. Sau mănîncă la Isidoro! Cum vrei! Dacă crezi că o să ai nevoie de o mînă de ajutor, treci pe la Isidoro și ia-l cu dumneata. Spune-i că așa am poruncit eu.

— Foarte bine.

— Altfel, nimic nou?

— Nimic.

De astă dată Juan fu încredinţat că i se întindea o cursă. Iar la pădure? Iar singur? Ce putea face? Don Camilo se temea de el, era limpede ca lumina zilei, dar nu avea curajul să-l dea afară. Nu avea nici un motiv! Recurgea la vicleşuguri! Las' c-o s-o înveţe el minte pe Encarnacion, cînd o să-i mai iasă în cale, în pădure!

Nu se duse la bucătărie, ci se îndreptă spre şoproane. De acolo trecu în grădină. În lumina lunii, pereţii lor albi păreau de cretă. Se întreba dacă va avea Benita curajul să apară la fereastră pe lumina asta...

Îndată ce o zări în dreptul zăbrelelor, fu lîngă ea.

— Ce faci? Ţi-a fost dor de mine? îl întrebă fata.

— Mult! Dar ţie?

— Mult de tot!

Benita trăgea cu urechea la zgomotele din casă. Il văzuse pe administrator intrînd în camera stăpînului, dar ştia că don Camilo putea să iasă în orice clipă.

— Trebuie să mă duc, Juan!

El o ţinea strîns de mijloc. Şi, repede, zorit, o rugă să lase deschisă în noaptea asta uşa de la intrarea casei. Ziua nu se puteau vedea de loc, iar întîlnirile acestea de la fereastră, întîlniri furişe, ţineau numai cîteva clipe. Era o cruzime! La început Benita se împotrivi. Îi era frică. Dar Juan o rugă atît de mult, o sărută cu atîta patimă... Nu era oare mai primejdios dacă dădea cineva peste ei acolo, la fereastră?

Deodată sună clopotul care anunţa cina, şi Benita, grăbită şi roşie ca focul, se înduplecă:

— Bine, Juan! Dar nu în noaptea asta. Don Jesús are o criză de ficat şi eu trebuie să dorm cu mama în camera de alături. Poate că are nevoie de noi... Altă dată... Mîine...

— Făgăduieşti?

— Da! Dar acum lasă-mă! Să nu ne vadă cineva!

Juan îi dădu drumul. Benita îşi potrivi puţin părul şi străbătu odaia în vîrful picioarelor. Îi ardeau obrajii. O emoţie dulce şi puternică în acelaşi timp îi pătrundea toată fiinţa; era în ea şi dragoste, şi

rușine pentru pasul îndrăzneț pe care îl va face, și dorința de a le face în ciudă administratorului și mamei sale. La urma urmei, de mică dormise singură, pentru că mama ei dormea cu administratorul... Cu cît se va dărui mai curînd lui Juan, cu atît va fi mai bine.

Emoția și curiozitatea fără margini care o stăpîneau nu o împiedicau totuși să se gîndească că ușa de la intrare scîrțîia și că Juan mai avea de străbătut și grădina. Mai bine ar fi să lase deschisă ușa garajului. De altfel, era și mai aproape de odaia ei. Se și vedea singură cu Juan în cămăruța aceea mică, copleșită de o fericire necunoscută și totuși atît de dragă, la care numai gîndindu-se începea să tremure de plăcere și de teamă.

Îmbujorată alergă să-i servească cina lui don Camilo.

XI

Benita nu-și putu ține făgăduiala și nici Juan nu avu cum să-i ceară să și-o îndeplinească, pentru că în ziua următoare sosiră de la Montevideo soția și fetele lui Zabaleta, însoțite de cîțiva prieteni, bărbați și femei tinere. Acum nici nu se mai gîndeau că ar putea să-și ducă la îndeplinire planul. Oaspeții năvăliseră în toată casa. Umblau forfota la orice oră din zi și din noapte, prin toate părțile; dansau sau jucau cărți pînă la ore tîrzii, beau pînă se amețeau și se răcoreau apoi plimbîndu-se prin curte sau prin grădină, singuri sau perechi, fie că era miezul nopții, fie că se crăpa de ziuă. De cele mai multe ori, se trezeau cînd soarele era de mult sus pe cer. Luau în grabă un aperitiv, întotdeauna copios, prînzeau apoi și, după o odihnă prelungită, porneau, cu aparatele fotografice atîrnate pe după gît, în descoperirea plăcerilor vieții de la țară pe care o lăudau, deși nu-și părăseau o clipă măcar năravurile orășenești.

Frumusețea de sălbăticiune a Benitei pălea în fața acelor tinere domnișoare, înalte, subțiri, bine făcute, îmbrăcate cu multă eleganță, cu gustul și rafinamentul oamenilor care nu fac nimic. Cu toate acestea, bărbații, gata oricînd să alerge după ce e neobișnuit, nu rămaseră nepăsători în fața ei. Benita avu prilejul să vadă priviri care dezbracă, se plimbă pe sîni, pe pîntece, pe șolduri, priviri care pipăie și chiar posedă. Dacă toți acești tineri, frumușei și veseli de altfel, se pricepeau la ceva, erau neîntrecuți în arta de a mîngîia ca din întîmplare o femeie. Fără să-și piardă vremea, folosiră toate prilejurile, pe care le aveau, cu Benita, căreia — bineînțeles pe ascuns de celelalte femei — îi strecurau de cîte ori puteau vorbe dulci. Toate acestea sfîrșiră prin a o tulbura și înfierbînta cu totul pe biata fată.

A treia zi după sosirea lor, Benita prinse din zbor o discuție, care o umplu de mînie și rușine. Femeile îi certau pe bărbați că se țineau după ea, după Benita, iar bărbații, rîzînd în hohote, le înșirară cu nerușinare, rînd pe rînd, toate calitățile ei. Atunci tinerele femei, rîzînd și mai tare, îi amenințară că-i vor înlocui cu peonii, arătîndu-și chiar preferințele. Mai ales Juan și Serafín le plăcuseră pentru înfățișarea lor ! Pînă la urmă, însă, ajunseră la o înțelegere. Bărbații se supărară, spunînd că nu era drept, de vreme ce ele aveau de unde să aleagă, pe cînd ei trebuiau să se mulțumească cu o biată fetișcană necoaptă, fără experiență, care, adăugară ei, n-ar fi putut face față tuturor...

Oare spuneau asta în glumă ? Benita nu știa ce să mai creadă ! O zăpăceau oamenii ăștia cu moravuri atît de libere. Nu aveau nici o treabă, erau stăpîni pe ei înșiși și atît de îndrăzneți, încît ajunsese să creadă că nu exista nimic pe lume care să-i poată opri cînd și-au pus în gînd să facă ceva. Mai era un lucru pe care nu-l înțelegea. În afara soției lui Zabaleta, sosiseră la Santa Rosa patru femei și patru bărbați, adică patru perechi, dar ea nu izbutise încă să afle care era perechea fiecăruia, atît de des se schimbau între ei ! Și cînd te gîndești că cele două fete ale lui

Zabaleta își aveau logodnicii la Montevideo! Unde mai pui că señora făcea haz de ei, ca și cum n-ar fi văzut nimic! Cît despre don Jesús, după ce poruncise ca oaspeții să nu ducă lipsă de nimic, căuta să-i ocolească pe cît era cu putință.

Cu toate că admirația tinerilor o măgulea, trezindu-i fără voie o tulburare plăcută, Benita era chinuită de gelozie. Una dintre femeile sosite la fermă își arătase cam mult preferința pentru Juan, în discuția pe care o auzise. Pe de altă parte, o revolta nedreptatea ce domnea în lumea asta. Pe cîtă vreme toți acești domnișori erau liberi să se iubească și chiar să se schimbe între ei după plac, Juan și cu ea se vedeau condamnați să se întîlnească pe ascuns, sau chiar de loc!

Într-o noapte auzi glasuri în curte și Benita, roasă de curiozitate... sări din pat și se uită afară prin ferestruica din ușă. În timp ce lumea dansa în salon, pe sub portocali se plimba o pereche. Benita îi văzu cum se îmbrățișează și cum, după o clipă, se îndreaptă calmi, spre una din camerele de oaspeți. In urma lor ușa se închise. Cei doi au rămas în casă aproape o jumătate de oră. În nopțile următoare, întîmplarea s-a repetat cu fiecare dintre cele patru femei și cei patru bărbați. Ba de cîteva ori perechile s-au schimbat între ele chiar în aceeași noapte!

Trecură trei, patru zile și Benita putu să-și dea seama că, în ciuda promiscuității relațiilor dintre oaspeți, bărbații se învîrteau mai ales în jurul celor două surori Zabaleta. Benita mai înțelese cu acest prilej ceva: că nu era vorba de dragoste. Celelalte femei, mai frumoase și mai seducătoare, se bucurau de toată atenția însoțitorilor lor, care, după cum se dovedise, risipeau cuvinte de dragoste fără nici o deosebire. Dar cum era silită să-i vadă mereu — îi servea — își dădu seama pînă la urmă că, oridecîteori era vorba de surorile Zabaleta, bărbații se suspectau unii pe alții. Dacă se învîrteau și în jurul celorlalte, o făceau numai pentru că așa se cădea în lumea din care făceau parte.

Benita își dădea seama că oamenii ăștia trăiau în

păcat, dar îi pîndea mereu, cu o curiozitate aproape bolnăvicioasă. Teama pe care o resimţea, proprie oricărei fete, de făgăduiala făcută lui Juan, dispăruse. Acum, de fiecare dată cînd vedea o pereche închizîndu-se în cameră, ardea toată de dorinţă. În cîteva rînduri, se hotărîse să-i spună lui Juan că va lăsa uşa deschisă. Nu numai pentru că el dorea aceasta sau pentru că i-o făgăduise, ci, mai ales, pentru că nu voia să fie mai prejos de celelalte. Dacă nu a făcut-o, a fost de teama de a nu fi descoperiţi. Acum era casa plină de lume. Şi-apoi, în zilele acestea abia avu răgazul să schimbe cîteva cuvinte cu Juan.

O întîmplare cu totul neobişnuită pentru ea veni să spulbere invidia şi admiraţia aceea tainică pe care oaspeţii o treziseră în sufletul ei nevinovat. De obicei, la Santa Rosa, masa de seară ţinea ceva mai mult de o jumătate de ceas. De cînd cu sosirea oaspeţilor şi cu nesfîrşitele lor flecăreli, cina ţinea aproape două ore, aşa că nu se termina niciodată înainte de unsprezece. Ca de obicei, Benita o ajuta pe mama ei la spălatul vaselor. Întruna din seri, vremea era ploioasă şi maică-sa fusese doborîtă la pat de o criză de reumatism, Benita trebui să facă singură toată treaba şi nu termină decît pe la unsprezece şi jumătate. Tocmai se îndrepta spre odaia ei din fundul galeriei, cînd o umbră îi ieşi în cale, şoptindu-i :

— Nu te speria, Benita, sînt eu !

Vorbise cel mai tînăr dintre cei patru bărbaţi. Era atît de aproape de ea, încît fata făcu un pas înapoi, bolborosind înspăimîntată :

— Vai, señor... Aveţi nevoie de ceva ?

El făcu un pas, apropiindu-se din nou de Benita şi fata simţi în faţă suflarea caldă, duhnind a băutură :

— De ce fugi, drăguţă ? Vino, că nu-ţi fac nimic...

Atît de mare era făţărnicia cuprinsă în cuvintele lui, încît pe Benita o cuprinse scîrba. Ştia că nu are dreptul să-i spună nimic — ea era doar o biată servitoare care datora respect stăpînului în orice împrejurare. Şopti doar :

— Lăsaţi-mă, señor ! Lăsaţi-mă să trec, vă rog...

Bărbatul, beat, înțelese greșit rugămintea fetei. Pentru el, cuvintele ei nu erau decît împotrivirea unei fete simple, care nu se poate simți decît măgulită de atenția lui. Iată de ce întinse mîinile spre ea.

Se aflau în aripa casei în care se găseau bucătăria, cămara și odăile servitorilor. Într-una din odăile din față, ca și în cîteva situate în partea principală a casei, era încă lumină. Benita se înfioră la gîndul că putea fi văzută de cineva. O să se spună că ea l-a ademenit, cu cochetăriile ei! Fără să scoată o vorbă, se smulse din brațele bărbatului și, cum el îi aținea calea pe galerie, se avîntă prin ploaie în curte, cu gîndul să ajungă la odaia ei prin partea cealaltă. Dar tocmai cînd se pregătea să pună mîna pe clanța ușii, bărbatul o ajunse din urmă.

— De ce nu vrei? îi șopti el, mai îndrăzneț, strîngînd-o cu putere în brațe. De ce ești atît de răutăcioasă cu mine?

Benita se smuci însă brusc și îi făcu vînt cît colo. Clătinîndu-se, tînărul trebui să se dea înapoi. Dar cum era cam amețit, ajungînd la capătul galeriei își pierdu cumpănul și căzu în noroi, sub ploaia care răpăia!

Întîmplarea aceasta spulberă în mintea Benitei orice urmă de respect față de tinerii care se purtaseră pînă atunci destul de corect cu ea. Nu-i spuse nimic lui Juan, ca să nu-l întărîte și mai mult împotriva lor. Nu mai dorea decît un singur lucru: ca străinii să plece cît mai repede de la Santa Rosa. Da, să plece și să nu se mai întoarcă niciodată.

Și dacă tot răul pe care i-l făcu familia Zabaleta și oaspeții lor s-ar fi mărginit numai la umilitoarea întîmplare din noaptea aceea, la greutatea de a se întîlni cu Juan și la munca istovitoare pe care trebui s-o ducă la bun sfîrșit în toate aceste zile, Benita ar fi mulțumit cerului pentru îndurarea sa.

Nu avu însă de ce să mulțumească. Cu două zile înainte de plecare, soția lui Zabaleta o întrebă, cu prefăcută blîndețe:

— Spune-mi, Benita, ți-ar place să vii cu noi, la Montevideo?

Benita tresări:
— Vorbiţi serios, señora? Glumiţi, señora!
Señora zîmbi, amuzată. Era o femeie de aproape cincizeci de ani dar, cu ajutorul masajelor, a fardurilor şi a regimului pe care-l ţinea, arăta mai tînără. Repezită şi ţîfnoasă de obicei, de data aceasta se arătă deosebit de prietenoasă:
— De ce aş glumi, prostuţo? Nu ai ieşit niciodată de-aici. Ai să vezi Montevideo, care e un oraş foarte frumos. Şi-apoi, n-o să stai decît o lună, două, pînă cînd îmi găsesc o servitoare...
Din felul în care îi vorbea stăpîna, Benita înţelese că nu-i pusese întrebarea aşa, la întîmplare. Era limpede că señora Zabaleta avea nevoie de o servitoare, şi asta o săgeta în inimă.
— Nu, señora, se rugă ea, nu vreau să merg, mama nu se simte prea bine...
— N-o să stai decît un timp, Benita! Te iau doar pentru un timp, rosti stăpîna. Mama ta n-o să rămînă singură. O să vină Rosalia din La Marca să-i ajute.
Era limpede! Cu toate că stăpîna îi vorbea mai departe cu blîndeţe, Benita înţelese că nu o întreba dacă vrea sau nu să meargă, decît de formă. Lucrurile erau hotărîte, totul fusese prevăzut, chiar şi cine o va înlocui!
— Te iau cu mine, o lămuri stăpîna, pentru că eşti bine crescută şi respectuoasă. În scurt timp o să înveţi şi cum să te porţi.
— Nu, señora! Eu nu ştiu nici măcar carte...
— Dacă ştii să fii la locul tău şi să te porţi respectuos, asta n-are nici o însemnătate.
Şi încă o dată Benita simţi cum se ciocneşte de voinţa stăpînei. Era greu să nu se învoiască, să se împotrivească voinţei ei, să nu se supună. Strigătul de durere care i se ridica în piept, durere care-i sfîşia sufletul, nu putea fi exprimat prin tonul umil cu care ea se împotrivea unei hotărîri ce însemna moartea tuturor speranţelor sale. Ştia că dacă o luau de aici, nu-l va mai vedea niciodată pe Juan.
— Eu nu vreau să plec señora! Nu vreau să plec...

Nu mă luaţi! Nu sînt bună de nimic! Lăsaţi-mă aici.

Stăpîna zîmbi:

— Nu cumva eşti îndrăgostită, Benita?

Benita lăsă capul în jos. Nici măcar dragostea nu putea să şi-o mărturisească. Era încredinţată că dacă spunea adevărul, ar fi avut un motiv în plus ca să o ia de aici. Din prăpastia nefericirii şi neputinţei sale, ea urmă să se roage:

— Eu nu vreau, señora, nu vreau să merg! Nu mă luaţi de aici! De ce să mă luaţi, dacă nu vreau să merg?

Stăpîna zîmbi din nou:

— Ce fată! O să vezi ce repede o să te obişnuieşti cu toate! După aceea, o să-ţi placă mai mult la Montevideo, decît aici.

Şi rămase hotărît că o va lua cu ea. La Montevideo, servitorii erau acum o problemă. Doamnei Zabaleta i-ar fi fost greu să găsească o servitoare mai bună ca Benita, curată, harnică, de încredere şi fără pretenţii. Vorbise despre asta şi cu soţul ei, şi cu bucătăreasa. Nici unul nu fusese împotrivă. Dacă asta era şi voia Benitei, nu se întrebase nimeni...

Fata, desperată, alergă în camera ei şi se aruncă pe pat plîngînd. De ce îi era soarta atît de nenorocită? De ce atîta nedreptate în lume? Ce făcuse ea, ca să sufere atît?

După ce se mai linişti puţin, îşi spuse că trebuia să vorbească neapărat, chiar în noaptea aceasta, cu Juan. Partea proastă era că, de teamă să nu fie văzuţi împreună, se înţelesese cu el să nu mai vină la fereastră decît după plecarea oaspeţilor. Ce era de făcut? Singurul care putea s-o ajute era Roşcatul. Îi venea greu să-i ceară tocmai lui asta, dar n-avea încotro. Îl pîndi pînă cînd îl văzu intrînd în bucătărie, cu căruciorul încărcat cu lemne şi, fără să mai cugete, îi ieşi repede înainte. Îl ajunse chiar la uşă.

— Roşcatule, rosti ea repede, înroşindu-se toată, aş vrea să te rog ceva...

Roşcatul, totdeauna gata să-ţi răspundă cu o glu-

mă, o privi de astă dată cu o seriozitate neobişnuită, ca şi cum presimţea despre ce era vorba.

— Spune, Benita.

— Spune-i, te rog, lui Juan că trebuie să vorbesc neapărat astăzi cu el.

— Numai atît ?

— Da. Şi-ţi mulţumesc din suflet, Roşcatule. Eşti un om bun.

— N-ai pentru ce, Benita. Cum vine Juan, îi spun... Cît priveşte bunătatea, eşti bun după împrejurări ; cîteodată da, cîteodată ba, după cum priveşti lucrurile...

Şi Roşcatul se îndepărtă cu pasul său uşor, şi umerii plecaţi ca şi cum ar fi purtat o greutate...

În noaptea aceea, cînd totul se cufundă în tăcere, Juan apăru la fereastra Benitei. Dacă fusese nevoită să-i trimită vorbă prin cineva, însemna că se întîmplase ceva rău. Cînd Benita îi spuse că voiau să o ducă la Montevideo, pentru că stăpîna avea nevoie de o servitoare, Juan încremeni. Rămase tăcut un timp, cu fălcile încleştate, cu o cută adîncă săpată între sprîncene, cu gîndul la prăpastia acestei despărţiri pe care n-o putea înţelege. Apoi, cu o voce răguşită, vorbi :

— N-au să te ia !

Şi în cuvintele lui era cuprinsă toată revolta, toată furia lui.

— N-au să te ia, mai spuse el o dată.

Benita tăcea. Vorbele lui Juan îi pătrunseseră adînc în suflet, porniseră acum o dată cu sîngele prin tot trupul, îi copleşeau întreaga fiinţă, o umpleau de spaimă. Tăcea. Tăcea şi aştepta ca Juan să mai spună ceva.

— Nu, n-au să te ia. Dacă baba asta besmetică are nevoie de o slugă, nu înseamnă că trebuie să pleci tu de aici !

Benita aştepta mai departe. Deodată, cu aceeaşi voce răguşită, Juan rosti dintr-o singură suflare :

— Mîine, la miezul nopţii, te aştept în rîpa de lîngă poartă.

Benita simţi că îngheaţă. Să fugă ? Dar dacă au să-i prindă ?

— Îţi jur că o să mă întorc, Juan! încercă ea să-l domolească. Mai bine aşteaptă-mă! De ce să facem o nebunie?

— Dacă pleci, n-o să te mai întorci niciodată! i-o tăie el scurt şi adăugă: Dacă pleci cu muierile astea nebune, ia-ţi gîndul de la mine. Şi chiar dacă o fi să te întorci, n-o să mai vreau eu să ştiu de tine!

— De ce, Juan, de ce? De ce eşti atît de crud?

Juan nu răspunse. Dacă o luau la oraş, ce o să ajungă fata atît de dragă lui, acolo? O femeie pierdută! O tîrfă, ca cele cinci femei care veniseră la Santa Rosa. Cu singura deosebire că o tîrfă bogată şi de neam mare rămîne totuşi o cucoană, pe cînd una săracă nu este decît o tîrfă, şi nimic mai mult!

— Nu! zise el cu revoltă în glas. Dacă pleci, totul s-a sfîrşit!

Benita înţelese că în zadar mai încerca să-l înduplece. Rămase cîteva clipe tăcută. Apoi îl întrebă:

— Şi unde o să mă duci, Juan?

— La Tiatucura, la mătuşă-mea.

— N-o să păţim nimic? N-au să te bage la închisoare?

— Ei şi? Vrei poate mai bine să pleci cu nebunele şi cu trîntorii ăştia?

— Ştii bine că nu! Dar mi-e teamă pentru tine.

— Dar ce poate să mi se întîmple? Nu te mai gîndi la asta! Tu vii cu mine — şi gata! Ţii minte ce mi-ai spus data trecută? Dacă mă iubeşti cu adevărat, trebuie să vii!

— Tocmai pentru că te iubesc cu adevărat mi-e teamă, Juan... Mi-e teamă pentru tine...

— Cum aşa? Crezi că sînt un fricos?

Benita nu mai ştiu ce să-i răspundă, dar cînd sosi clipa să-şi ia rămas bun, se agăţă de el şi, căutîndu-i ochii în întuneric, murmură cu vocea tremurătoare:

— Juan, să dea Dumnezeu să iasă totul bine!... Dar dacă se întîmplă ceva şi au să mă ia de aici, aşteaptă-mă... Aşteaptă-mă, pentru că am să mă întorc! Ţi-o jur!...

— N-o să se întîmple nimic, răspunse el neînduplecat. Mîine, la miezul nopții !

Și, furișîndu-se, o luă de-a lungul casei, spre grădină, pierzîndu-se curînd în umbra copacilor...

XII

Toată ziua următoare Benita fu frămîntată. Inima îi bătea să-i spargă pieptul, biata fată se feri de privirile celorlalți, fugi din calea lor, dar nu izbuti să-și ascundă neliniștea. Ce nebunie voiau să facă ? Cum o să se observe lipsa lor, Zabaleta o să anunțe prin telefon poliția, îi vor prinde imediat, pe ea o vor aduce înapoi la Santa Rosa, de unde va trebui să plece după aceea la Montevideo, iar pe Juan îl vor băga la închisoare. Chinuită, se întreba acum dacă avea oare dreptul să-i facă lui Juan atîta rău. Dar și el, ce om încăpățînat ! De ce nu lua lucrurile așa cum sînt, mai ales că nu era încă totul pierdut ? De unde siguranța lui că dacă ea pleacă, n-o să se mai întoarcă niciodată ? N-avea oare de loc încredere în ea ? De ce, dacă o ia de aici, totul trebuie să se termine între ei ? Putea oare dragostea lor să se stingă vreodată ?

Spre norocul ei, toată lumea aflase că doamna Zabaleta luase hotărîrea să o ia cu ea la Montevideo, împotriva voinței ei așa că dădură vina întregii ei frămîntări pe seama plecării și se străduiră chiar s-o mîngîie. Pentru oaspeți, împotrivirea, dorința Benitei de a rămîne la Santa Rosa, avea mai multe explicații. Unii credeau că era vorba de teama instinctivă a oricărui om născut și trăit la țară față de oraș. Alții însă, și anume cei care-și aminteau că toți servitorii de la țară pe care-i avuseseră în serviciu se obișnuiseră foarte repede cu noua lor viață, susțineau că această teamă nu exista. Numai doi, trei oaspeți bănuiau că fata era îndrăgostită.

Pînă la urmă tot zbuciumul Benitei fu socotit ca o curiozitate ce le da prilejul să facă, cu superficialita-

tea lor înnăscută, tot felul de considerații asupra sufletului omenesc. Soarta fetei le era cu totul indiferentă. Nu pentru că suferința altora nu-i impresiona, ci pentru că socoteau, mai ales femeile, că oameni ca Benita nu sînt în stare să sufere. Chiar dacă era îndrăgostită de cineva, nu puteau concepe că era vorba de o iubire adevărată și nici că despărțirea putea fi dureroasă. Erau convinși că fata ar uita totul imediat. După mentalitatea lor, ceea ce convenea stăpînilor Benitei, trebuia să-i convină neapărat și ei. Singurul, pe care plecarea ei la oraș îl întrista într-o oarecare măsură, era Zabaleta. După ce copiii lui se făcuseră mari și plecaseră la școală, la oraș, sentimentele lui paterne, destul de reci de altfel, își găsiseră pe ascuns o cale de exteriorizare față de această fetiță născută la el, la Santa Rosa. Dar nu se împotrivi soției sale. Învățase de mult că e mai prudent să evite orice discuție cu ea și n-o mai contrazicea niciodată. Era mijlocul prin care își dovedea lipsa lui de încredere în ea, prin care-și exprima disprețul pentru viața pe care o ducea. Evita în același timp o explicație mai lungă cu soția lui. De ani de zile, nu mai exista între ei nici o legătură, nici o apropiere.

Don Camilo, însă, cum e și firesc, făcea spume la gură. Nu pentru că l-ar fi impresionat, Doamne păzește, soarta Benitei, ci pentru că plecarea ei însemna năruirea atîtor planuri urzite cu grijă, prin care nădăjduia să găsească o ieșire fericită din situația în care se găsea. Asta era tot!

Sosi în sfîrșit și noaptea. Prin Roșcatul, se pare că știa de tot planul lor, Benita află că Juan își dusese murgul în ocol. Celorlalți le spusese că vrea să-l lase să se mai odihnească puțin, pentru că duminică pleca la un drum mai lung.

Pe măsură ce se apropia ceasul hotărît, curajul Benitei se topea. Și casa, și curtea, și oamenii îi păreau străini, ca o amintire de demult, ce se încăpățîna să prindă viață. O trăgeau tot timpul înapoi, o îndemnau să-și vină în fire, să plece capul. Îi era teamă. Cîtă suferință era în sufletul ei! Uneori i se părea că nu-l iubea pe Juan, că se înșelase, și atunci se răzvrătea.

Să-l trădeze tocmai acum? Să-l lase s-o aștepte în van și ea să plece la Montevideo?

Zabaleta, care, de la sosirea oaspeţilor, nu-și schimbase cu nimic felul de trai, în seara aceea mîncă împreună cu ei, bucuros că, în sfîrșit, plecau. Oaspeţii, pe de altă parte, se cam săturaseră de plăcerile vieţii de la ţară, pe care le cunoscuseră din plin în cele zece zile petrecute la Santa Rosa. Benita, chinuită de teamă, de nesiguranţă și de gînduri care o hărţuiau fără răgaz, tot mai încredinţată că ea va aduce nenorocire iubitului ei, servi masa fără să știe prea bine ce face, și ajută apoi maică-si la bucătărie. Își îndeplini, cu alte cuvinte, toate îndatoririle, pînă la cea din urmă.

Cînd sfîrși treaba, o luă încet, abia trăgîndu-și picioarele, spre camera sa. Cînd să intre în odaie, ceva — nu știa nici ea ce — o făcu să se oprească în prag. Și rămase așa, ţinută locului de o forţă necunoscută, cu ochii pierduţi. În grădină luna strălucea pe frunzele întunecate ale portocalilor și lămîilor înfloriţi și-și revărsa din plin lumina pe vechea fîntînă, pe ale cărei ghizduri se odihneau ghivece cu arbuști de chimion și smochini, puse de mîna ei acolo. Alături, un tei pitic își amesteca mireasma cu cea a florilor de portocali, iar în faţă, trandafirii se încolăceau pe coloanele galeriei. Noaptea de toamnă, nefiresc de albă în lumina lunii, respira blînd. Aici, în curtea aceasta, își petrecuse Benita copilăria ei. Amintirile se îngrămădeau, o copleșeau și o aruncau într-un vîrtej de visuri, de păreri de rău, de bucurii mărunte și nevinovate, pe care le părăsea acum pentru totdeauna. I se părea că se desparte, fără putinţă de întoarcere, de singurul lucru pe care-l avea cu adevărat în viaţă. Oamenii, aspri, grosolani, egoiști, treceau călcînd totul în picioare, fără nici o milă, dar lucrurile din jurul ei, lucrurile care fuseseră totdeauna lîngă ea erau blînde, liniștitoare, și o mișcau prin gingășia și prin statornicia lor veșnică... Toate erau ale ei. Al ei era soarele de vară, ca și umbra portocalilor, ploaia care se cernea printre ramuri în nesfîrșitele seri de iarnă, și cerul necuprins, dimineţile în ocol,

amurgurile răcoroase. Acum însă o smulgeau, o răpeau de lîngă ele. Nu avea în fața ei decît două căi: sau pleca cu Juan, sau se ducea cu stăpîna. Dar, orice s-ar fi întîmplat, orice cale ar fi ales, era silită să plece de aici. Și ea presimțea că în viața ei va intra suferința, și o dată cu suferința, nenorocul.

Nu încuie ușa, o trase numai încet după ea. Nu aprinse nici lumina. Îi erau de ajuns razele lunii, care pătrundeau pe fereastră, și alungeau pe podele umbra groasă a zăbrelelor...

Fără ca Benita să-și fi dat seama prea bine, în ultimele ceasuri care trecuseră, atitudinea sa față de Juan, nu și dragostea însă suferise o schimbare. Ştiuse dintotdeauna că Juan e iute din fire, nestăpînit, dar acum își dădea seama că violența lui nu se datora numai felului său de a fi. Nu, era ceva mai mult. La ea se adăugase cealaltă violență, ascunsă, nemiloasă a traiului pe care-l duceau, pe care o simțea abătîndu-se cumplită asupra vieții sale, ca vîntul de pampa ce răscolește cîmpiile. Se năruise ceva, murise pentru totdeauna ceva în sufletul ei : copilăria, ultimele rămășițe ale nevinovăției, tot ce mai putuse păstra în singurătatea și asprimea vieții din Santa Rosa, unde, din fericire, pe lîngă oameni mai existau și alte vietăți și lucruri neînsuflețite.

O dată cu frămîntările, cu îndoielile și cu zbuciumul care o rodeau, Benita simțea cum se adunau în ea, îndemnînd-o să meargă înainte, puteri nestăvilite. Pînă la urmă, fără ca vreuna din ele să fi învins, o smulseseră toate laolaltă, cu o singură mișcare, din viața ei de pînă acum și o tîrîseră în lumea dură a oamenilor mari. Și Juan, cu toate că o iubea, cu toate că era curajos și avea un suflet mare, gata oricînd să se sacrifice pentru ea, să înfrunte orice primejdii, aparținea vrînd, nevrînd, acestei lumi pline de cruzime. Benita înțelesese că Juan reprezenta și el violența.

Se aruncă pe pat și începu să plîngă, nebunește, așa cum plîng femeile cînd nu mai cred în minuni.

*

Juan o aștepta în rîpă. Se tupilase în fundul hăului, și malurile lui îl fereau de lumina puternică a lunii. Nu-și mai lua ochii de pe drumul pe care trebuia să se ivească din clipă în clipă Benita. Știa bine că fata fiind minoră, judecătorii vor socoti că a răpit-o. Da. Dar asta numai dacă vor izbuti să pună mîna pe el ! Cînd îi spusese Benitei că o va duce la Tiatucura, nu se gîndise prea mult : spusese și el primul lucru care-i venise în minte. Între timp însă, își schimbase planurile. Tiatucura era doar primul loc unde au să-l caute, pentru că și Zabaleta, și administratorul știau că în Tiatucura trăia o mătușă de-a sa. Nu destăinuise nimănui, în afară de Lorena, despre care știa că o să tacă ca mormîntul, că pe malul rîului Tranqueras, la două leghe de Tacuarembo și la vreo opt de Santa Rosa, trăia Lindoro Pena, un bun prieten al lui. Știa că omul e în stare să facă orice pentru el. Cum de nu-și amintise mai înainte de asta ?

La urma urmei, soarta nu se arăta chiar atît de nemiloasă cu el și cu Benita. Și cum, de felul lui, trecea repede de la gînd la faptă, se scutură de îndoielile care îl frămîntaseră, aceleași care o chinuiau și pe fată, și începu să chibzuiască cum să ajungă mai repede la prietenul său.

Nu-l mai văzuse pe Pena de vreo patru, cinci ani, dar știa că trăiește, destul de greu, e drept, în mica lui gospodărie din Tranqueras. Îl cunoscuse pe vremea cînd muncea ca peon prin locurile acelea. Pena era un om destul de în vîrstă, muncitor și potolit. Într-un rînd, se mutase cu nevasta și cu droaia lui de copii la Batovi, unde se țineau alergări de cai, și aici se apucase de o mică negustorie : vindea plăcinte și dulciuri făcute în casă. Treaba merse ce merse pînă ce, la un moment dat, se pomeni din senin ținta bantjocurilor unui grup de bețivani. Într-una din seri, văzîndu-l atacat, Juan își pusese pielea în joc și-i sărise într-ajutor. Plin de recunoștință, bietul om îi spusese : „Să dea Dumnezeu să-ți meargă întotdeauna bine, dar dacă vreodată o să fii în grea cumpănă, adu-ți

aminte că ai în mine un prieten. Şi dacă o fi să mă uiţi, să-ţi scoată Dumnezeu în cale un necaz care să te silească să-ţi aduci aminte". Casa lui era departe de drum şi rareori dacă venea vreun vecin pînă acolo. Pînă să dea cineva peste ei, Benita o să aibă un copil în pîntece şi judecătorul n-o să poată face altceva decît să-l oblige s-o ia de nevastă...

Cu aceste gînduri, Juan uită de primejdiile care-l pîndeau. Stătuse atîta timp la îndoială, încît acum, de vreme ce luase în sfîrşit o hotărîre, nu mai putea da înapoi.

Benita întîrzia însă mai mult decît socotise el şi începu să-şi piardă răbdarea. Se gîndi că musafirii nu isprăviseră încă cu vorba şi uitaseră că a doua zi trebuiau să se scoale dis-de-dimineaţă, iar Benita nu îndrăznea să vină, pînă nu se culcau toţi. Oricum, însă, întîrzierea asta neprevăzută însemna o greutate mai mult. Pentru că, pînă să se lumineze de ziuă, trebuiau să străbată opt leghe, şi vor trebui să meargă mai încet, pentru că murgul va avea de purtat o povară de două ori mai grea.

Îşi făcu socoteala că mai erau două ceasuri pînă să apună luna şi mîngîie uşor cu mîna gîtul calului. Nici murgul nu mai avea răbdare. Pe cer trecu un nor cenuşiu, subţire ca un văl de fum şi ascunse o clipă luna, aruncînd asupra pămîntului o umbră de vis, însufleţită de o mişcare fantastică. I se păru că o vede pe Benita apărînd pe creasta unui deal, dar vedenia se destrămă înainte de a prinde viaţă.

Ei, fir-ar să fie! De ce întîrzie atît? Să fi aflat oare cineva de fuga ei? Străbătu în gînd drumul pe care îl avea de făcut Benita pînă la rîpă. Din odaia ei, pînă la garaj, erau numai vreo doisprezece metri. Nici nu trebuia să treacă prin faţa vreunei camere ocupate. Uşa garajului nu scîrţîia, pentru că o unsese Roşcatul cu cîteva zile în urmă. N-aveau deci cum s-o audă. Din garaj, dacă erau cincizeci de paşi pînă în grădina din spatele casei. Numai dacă intra în grădină prin locul unde trecea el cînd se ducea să-i vorbească la fereastră, da, numai

atunci ar fi putut să fie văzută de administrator sau de mama ei. Dar Benita nu putea să facă o greşeală ca asta! Şi apoi, era de necrezut ca la ceasul acesta tîrziu să stea cineva la fereastră! Iar după ce intra în grădină, nu mai era nici o primejdie.

Bine, dar atunci ce s-a întîmplat? Dacă mai întîrzia mult, vor ajunge la Tranqueras pe zi şi atunci totul era pierdut!

Juan nu era prea răbdător din fire, iar în ultima vreme cheltuise şi picul de răbdare pe care îl avea. Legă calul de marginea rîpei, de tulpina unui „chilca", îşi puse haina pe şa şi, luînd-o pe fundul văii, ajunse într-un loc de unde se putea apropia de casă, fără să fie văzut. Dacă Benita venea tocmai acum, o va întîlni în drum.

Neliniştea puternică ce-i frămîntase sufletul se prefăcuse, încetul cu încetul, în furie. Pe deasupra, îl cuprinsese şi deznădejdea. Ce însemna batjocura asta? În ce se băgase? La toate bănuielile lui de mai înainte în legătură cu întîrzierea Benitei, se adăugă acum şi aceea că fata îl înşela. Era oare cu putinţă ca tocmai acum, cînd ajunsese ca orice bărbat adevărat, să joace totul pe o carte, să se vadă învins?

Dacă la început nu văzuse în toate acestea decît forţe oarbe, împotriva cărora se înverşunase în gînd doar, acum începea să le vadă întruchiparea în Benita!

Ajunse la fereastră. O găsi puţin întredeschisă. Asculta. I se păru că aude un suspin înăbuşit. Îngrijorat, şopti:

— Benita, eşti aici?

Nu primi nici un răspuns. Atunci o strigă din nou, ceva mai tare de data aceasta:

— Eşti aici, Benita? Sînt eu, Juan!

Nimic!

Pentru a treia oară o strigă stăruitor, cu vocea plină de nelinişte:

— Benita... Nu eşti aici?

Ascultă. Nimic. Nimic, decît tăcerea. Benita nu era în odaie. Dacă ar fi fost, i-ar fi răspuns. Iar

dacă dormea, ceea ce era cu neputință, tot s-ar fi deșteptat. Deci, Benita nu era în casă!

Atunci, unde era? Să se fi îmbolnăvit cineva? Cine oare? Unde era, unde, tocmai acum, cînd ar fi trebuit să fie amîndoi de mult pe drum? Ce glumă mai era și asta?

Fără să se mai ferească, avînd grijă numai să nu facă zgomot, dădu ocol casei care, albă și tăcută, își ridica zidurile în bătaia lunii. Nici o lumină. Nimic. Își lipi urechea de zid, încercînd să prindă măcar un zvon, cît de slab, de glasuri. Zidul nu-i trimise însă decît ecouri surde, care nu aveau în ele nimic omenesc.

Unde se ascunsese oare Benita? În care din aceste camere? Și pînă atunci pusese, fără să vrea, răul înainte, dar deodată se întunecă și începu să-l roadă o cruntă bănuială. Văzu roșu înaintea ochilor și simți dorința să o ucidă.

Cu cine era? Dar, la drept vorbind, nici nu avea nevoie să știe cu cine era! Ce rost avea să spele în sînge mîrșăvia! Nu. Nu voia să se răzbune. Și totuși, trebuia să termine o dată, să o ucidă!

Ca o fiară ce-și urmărește prada se întoarse iar la fereastră, dar se opri în fața zăbrelelor de fier, și-și dădu seama că nici măcar mulțumirea de a o omorî nu putea s-o aibă. Casa era bine păzită! Înainte de a fi putut sări peste poarta înaltă de la intrare, apărată de vîrfuri ascuțite de fier, ar fi pus mîna pe el! Și-apoi dacă Benita era cu cineva chiar aici, în odaia ei? Stătu o clipă în cumpănă dacă să o strige sau nu, dar pînă la urmă nu se putu stăpîni:

— Benita!

Și iată că auzi din nou, de data aceasta limpede de tot, suspinele despre care prima dată credea că sînt o închipuire. Nu, nu era plînsul vîntului printre copaci. Era suspinul unui om, al unui om care suferă. Benita era acolo!

O clipă rămase buimăcit. Își lipi apoi capul de zăbrele și o văzu. O văzu, ca într-un vis urît, la doi pași numai de el, învăluită în întunericul camerei.

— Benita, de ce nu mi-ai răspuns? o întrebă el, cu vocea înecată de bănuieli. Unde erai?

Fata făcu un pas spre fereastră, dar nu se apropie de ajuns ca s-o poată atinge.

— Nu pot, Juan! Nu pot! Nu vezi că nu pot? șopti ea cu glasul frînt.

Juan nu înțelegea. Ce voia să-i spună? Ce nu putea? Ce era cu ea? Înnebunise?

Benita vorbi din nou:

— De ce ai mai venit? Lasă-mă! Știu că merit să mă omori, dar nu pot!

Nu se putuse hotărî să înfrunte viața. Cu cîteva clipe în urmă nu avusese curaj să răspundă chemării lui. Îi era teamă să fugă cu un om care ar fi luat-o și ar fi dus-o departe pe calul său, dar pe care oamenii îl vor băga la închisoare și îl vor chinui pentru fapta asta. Cine le spusese că puteau scăpa de destinul lor?

Vocea ei trăda atîta deznădejde, încît în inima lui Juan se spulberă orice urmă de bănuială că ar fi fost cu un bărbat. Și primul lui gînd fu că puteau să plece. Îi spuse poruncitor:

— Să mergem! Hai, repede, că altfel o să fim descoperiți.

Dar Benita nu putea să fugă cu el! I-o spusese doar și mai înainte! Cum să-l facă s-o înțeleagă? Tremurînd toată, dar hotărîtă, se apropie de fereastră pînă atinse cu pieptul zăbrelele:

— Omoară-mă, dacă vrei... Nici nu merit altceva pentru lașitatea mea. Dar nu pot! Îți spun că nu pot...

Juan, buimăcit, o privi lung în ochi, căutînd să înțeleagă din privirea ei ce nu putea înțelege din cuvinte. În sfîrșit, crezu că pricepe otrava cuprinsă în cuvintele ei. Nu voia! Asta era totul. Nu voia! Îl trădase. Trădarea era aici, în fața lui, în plîns, în priviri, în voce!

— Va să zică pleci cu ei? îngînă el cu greutate, apucîndu-i brațul. Vorbește!

— Da... Ei au dreptul să mă ia, tu nu. Nu vreau să fii nenorocit din pricina mea...

— Dar dacă te omor, după cum mi-o ceri, o să fiu fericit? Și-apoi, nici n-au dreptul să mi te ia!

— Ba îl au, Juan. Dacă mă duc cu ei, n-o să se întîmple nimic! Pe cînd dacă plec cu tine...

— Nu mergem la Tiatucura. Pornim în altă parte, unde n-or să ne găsească niciodată, încercă să o înduplece Juan, din nou plin de speranță.

Benita își dădu seama că Juan nu o înțelesese.

— Nu există loc în care să nu fim descoperiți!... Nu înțelegi că nu pot?

Juan scrîșni din dinți. Îl trădase! Femeia asta era numai trădare! Vocea lui izbucni, amenințătoare:

— Așa? Vrei să te duci ca să-ți faci de cap ca dezmățatele astea?

Benita se lipi strîns de fereastră și îl privi cu ochi rătăciți. Fără să-și dea seama ce spune, fără să se poată stăpîni, îl rugă:

— Omoară-mă, dar nu-mi spune asta, Juan. Omoară-mă, sau pleacă!

Juan își duse mîna la brîu, își scoase cuțitul, și lama de oțel luci în bătaia lunii. O clipă numai. Dar Benita o văzu și închizînd ochii, așteptă.

Dar tocmai așteptarea ei îl opri pe Juan. Nu putea să omoare pe cineva care i-o cerea, care i se jertfea. Dar nici nu putea pleca învins și umilit. Trebuia să-i plătească într-un fel, să facă ceva ca să se poată rupe din atmosfera aceea de josnicie și trădare care o înconjura pe Benita. Îi aruncă în față:

— Nu! Nu-mi murdăresc cuțitul cu sîngele unei tîrfe!

Și privind-o țintă în ochi, puse cuțitul la loc în teacă. Apoi se întoarse și plecă, fără să întoarcă măcar o dată capul îndărăt.

Și chiar în noaptea aceea, una din cele mai frumoase nopți de sfîrșit de mai, părăsi ferma Santa Rosa.

PARTEA A DOUA

SATUL

„Nu are nimeni cuvinte să exprime mizeria pe care o îndură toţi aceşti oameni, victime ale unei exploatări nemiloase. Haine zdrenţuite prin care li se văd trupurile lor dezgolite şi un poncho din care curg peticele, prins la cingătoare, iată toată îmbrăcămintea bravilor uruguayeni.“

ARTIGAS

I

Povestea generalului Neto, pe care Lorena i-o istorisise inspectorului Florentino Nunez în după-amiaza aceea de primăvară, în care se întîlniseră pe drumul spre Tambores, nu era decît unul din multele și ciudatele episoade ale transformărilor economice și sociale care în puțini ani aveau să schimbe cu totul fața pămîntului uruguayan. După felul cum redase Lorena întîmplarea, generalul Neto, care visase că într-o bună zi va călători de la un capăt la celălalt al departamentului Paysandu, călcînd numai pe pămînturile sale, își văzuse dintr-o dată năruite toate planurile sîngeroase prin intervenția lui Latorre.

Dar cine era Latorre? Un alt însetat de sînge tiran, cu ceva mai multă putere decît Neto? Un om care lupta fără milă împotriva banditismului, indiferent de forma pe care o îmbrăca, exceptînd, bineînțeles, banditismul politic? Era oare un aprig apărător al proprietății particulare și al vieții, în stare să impună respectarea lor prin foc și sînge? Da, desigur, într-o oarecare măsură era cîte puțin din toate acestea. Dar mai era încă altceva...

Înainte de a fi pus mîna pe putere, turmele de vite sălbatice ce rătăceau pe cîmpiile necuprinse de-a lungul și de-a latul țării, în căutare de pășuni, nu întîlneau în calea lor decît piedicile naturale — rîuri, pîraie, văi și lacuri. Cît vedeai cu ochii, caii sălba-

tici alergau în voie, fără să-i poată opri nimeni din goana lor; fermele nu aveau ca hotar decît apele și paza peonilor, hotare nesigure și unele și altele, pe care îndrăzneala și forța le putea oricînd schimba, dînd prilej la certuri nesfîrșite, la încăierări care se terminau de obicei prin focuri de armă, și la procese care îmbogățeau avocații.

Luînd puterea într-o etapă istorică în care capitalurile britanice năpădiseră America, în etapa industrializării și a construirii căilor ferate, colonelul Latorre, jucăria unor forțe superioare, mai presus de voința și de bunul său plac, decretă și impuse îngrădirea pămînturilor. Se sfîrșea cu certurile, cu încăierările și cu asasinatele! Asta pentru că, vedeți dumneavoastră, cetățenii britanici ar fi fost stînjeniți în afacerile lor de obiceiurile acestea barbare, de această totală lipsă de respect a vieții și a proprietății. Se sfîrșea pentru totdeauna cu reclamațiile, scandalurile și procesele pentru hotare și pentru vitele rătăcite. Cetățenii britanici nu s-ar fi putut simți liniștiți într-o țară în care nu exista respectul proprietății private, într-o țară în care această proprietate nu era bine apărată.

Iată care ar fi, printre altele, cauzele pentru care domnul Latorre trimisese după domnul Neto, cînd aflase că acesta din urmă îi ieșise din voie și își făcea de cap, omorînd oameni și însușindu-și pămînturile altora. E limpede însă că bietul Lorena nu avea de unde să știe de toate acestea, după cum nu putea ști nici care au fost urmările măsurilor luate de colonelul Latorre. Căci, dacă, datorită lor, creșterea vitelor se dezvolta vertiginos, în schimb peonii care pînă atunci păziseră hotarele fermelor rămăseseră fără lucru și nu numai ei avură de suferit. Mulți dintre micii proprietari de pășuni și de ferme, care, neavînd destui bani ca să facă față cheltuielilor de îngrădire, sau lipsiți de titluri de proprietate bine legalizate, căzuseră victime lăcomiei unor vecini mai puternici și-și pierduseră bunurile. Iar de atunci, numărul lor creștea mereu, pe măsură ce li se adăugau și cei pe care perfecționarea metodelor

primitive de muncă sau instalarea frigoriferelor engleze și nord-americane îi arunca pe drumuri. Toţi aceşti oameni lipsiţi de pămînt, care munceau cînd ici, cînd colo, au început să se îngrămădească pe la hotarele satelor, sau să dea naștere acelor așezări mizere, pierdute în inima cîmpiilor. Ele se ridicau pe pămînturile statului, pe locurile unor proprietari adesea necunoscuţi, sau pe o bucată de pămînt aparţinînd urmașilor cine știe cărei familii ruinate. Își clădeau, unul după altul, rancho-uri mizerabile, adăposturi numai cu numele. Iată cum se născuseră așa-numitele „sate de șobolani", dintre care făcea parte și Tiatucura. Aici poposi Juan în cea mai amară dimineaţă din viaţa sa, la o lună după ce Pilar se mutase acolo.

Cîteva rancho-uri împrăștiate la voia întîmplării pe un pămînt sterp, numai pietre, vreo zece tufișuri de mío-mío și cîţiva copaci care încercau să mai îndulcească puţin tristeţea locurilor — iată satul! Rancho-urile, unele făcute din paie și pămînt, altele din paie și cărămidă nearsă sau din piatră și tablă și uneori numai din tablă, erau mai toate prăvălite într-o rînă, șubrezite și triste, urîte pe dinafară și întunecoase înăuntru.

Juan se îndreptă spre rancho-ul mătușii sale Malvina. Casa părea dintre cele mai puţin dărăpănate. De la vîrsta de patru ani, de cînd a rămas fără mamă, și pînă la doisprezece ani, cînd începuse să muncească la o fermă, fusese îngrijit de această mătușă Malvina. Biata femeie avea o droaie de copii și se spetea trudind de dimineaţă pînă seara ca să le poată da ceva de mîncare. Dar oricît de puţin reușise ea să-i ţină loc de mamă, fusese totuși singura fiinţă care i-o amintea pe maică-sa. Iată de ce în noaptea în care i se prăbușiseră toate nădejdile, cu sufletul clocotind de o ură neputincioasă, se îndreptase, fără să stea prea mult pe gînduri, spre Tiatucura.

Se afla doar la cîţiva pași de rancho, cînd Malvina ieși în ușă. Era o femeie înaltă, uscăţivă și îm-

bătrînită, cu fața osoasă, dar vioaie și cu ochi strălucitori.

— Ia te uită cine vine! strigă ea, ducîndu-și mîna streașină și adăugă: Ce minune te-a adus?

Juan descălecă în tăcere, cu un zîmbet șters și o îmbrățișă.

— Ce mai faci, mătușico?

— Bine, băiete, să zicem bine! Copiii mi-au fost cam bolnavi, de cînd cu schimbarea asta de vreme, dar acum, slavă Domnului, s-au făcut mai bine... Sînt însă slabi ca vai de ei!

— Ei, o să le treacă, mătușică.

— Dar ce-i cu mutra asta pe tine? Și-apoi, s-ar putea să aflu și eu ce vînt te-aduce? Ei, lasă, nu acum! Deșeuează întîi liniștit calul, că de vorbit, avem tot timpul. Pînă atunci, mă duc să pun la fiert niște mate!

Și se grăbi spre bucătărie, un fel de coteț de doi metri pe doi, făcut din tot felul de tinichele. Peste cîteva clipe, se auzi glasul Malvinei, care striga:

— Ieșiți, copii, ieșiți să-l vedeți pe vărul vostru! Hai, ieșiți afară!

Și în curte răsăriră, unul după altul, doi băieți și o fată, care se uitară la străin cu neîncredere, pînă cînd, cel mai mare, să tot fi avut zece ani, îl recunoscu și, trăgîndu-și în sus pantalonii peticiți, zise:

— E Juan.

Cu asta, găsi că făcuse destul. Îl lăsă pe vărul său în plata Domnului și începu să cerceteze, plin de admirație, calul.

— Frumos murg! exclamă el în cele din urmă, ca un cunoscător. Nu mi-l împrumuți puțin?

Ochișorii lui vioi și strălucitori nu se mai desprindeau de cal. Celălalt băiețaș se apropie și el. Numai fetița, mezina, albă ca varul și abia ținîndu-se pe picioare, se întoarse și o luă înapoi, spre bucătărie, după maică-sa. Dar, cum Malvina tocmai ieșea, se lovi de ea în prag, o îmbrînci fără voie și o trînti la pămînt. Fetița se porni pe plîns și rămase așa, în tină, fără să se mai scoale. Malvina o ridică de o mînă și o învîrti în grabă, să vadă unde s-a lovit.

— Ei lasă, că nu s-a întîmplat nimic! Nu mai plînge, hai, nu fi proastă!

Îl pofti pe Juan în casă. Rancho-ul era împărţit în două printr-o perdea de pînză grosolană, la fel de sărăcăcioasă ca şi celelalte lucruri. În prima parte, aşa-zisa sufragerie, Juan zări o măsuţă de brad, o laviţă ţărănească, ce se întindea de-a lungul unui perete şi pe care putea să încapă foarte bine cinci oameni şi un scaun. Scaunul, care avusese cîndva un fund de paie, avea acum bătută o scîndură grosolană, smulsă dintr-o ladă. La loc de cinste, pe un raft vopsit într-un albastru viu, se afla o statuetă de piatră a Fecioarei Maria, alb-azurie, de vreo două palme înălţime. Nimeni nu i-ar fi putut scoate din cap Malvinei că statueta asta nu era făcătoare de minuni.

Fără să-i spună de ce anume, Juan îi povesti mătuşii sale că plecase de la Zabaleta şi că are de gînd să rămînă la ea cîteva zile, dacă îi dă voie bineînţeles, pînă îşi va găsi o altă slujbă.

— Cît trăiesc eu, aici o să fii întotdeauna acasă la tine! îi răspunse ea. Ştii bine că n-am făcut niciodată nici o deosebire între tine şi copiii mei!

Malvina născuse doisprezece copii. Trei îi muriseră de mici, un altul fusese călcat de o căruţă, iar ceilalţi cinci, mai mari, se rostuiseră prin fermele din departament. În afara celor trei copii mai mici, o singură fată, Orfilia, îi rămăsese la Tiatucura. Se încurcase cu un domador [1], de la care avea doi copii. Locuiau la vreo sută de paşi de maică-sa. Pe Juan, care n-o uitase niciodată şi care-o ajutase din cînd în cînd cu ce putea şi el, îl socotea într-adevăr ca pe fiul ei.

Pe seară, după ce se odihnise puţin şi dormise un somn plin de visuri urîte, trecu pe la vară-sa şi bău mate pînă i se urî. După aceea se duse la prăvălie după cumpărături, cu nădejdea să-l întîlnească şi pe Pilar. Revolta care îl frămînta făcuse loc unei tristeţi fără margini. La ceasul acesta, Benita era

[1] *Domador* — peon care are sarcina de a călări şi de a domestici caii sălbatici.

undeva, la vreo optzeci de leghe depărtare, pierdută pentru el pe vecie. O smulseseră de lîngă el, i-o furaseră — da, i-o furaseră — pentru că o nebună bătrînă avea nevoie de servitoare! Nu era totuși mai puțin adevărat că Benita hotărîse, că ea alesese. Îl trădase.

Seara se lăsa agale peste rancho-urile împrăștiate la întîmplare, strîmbe și dărăpănate. Nu era nici un copac care să le ascundă goliciunea. Și peste toată această priveliște tristă, se întindea un cer șters, spălăcit. Cît de dor îi era lui Juan de copacii din Santa Rosa, de peonii care ședeau roată în jurul focului din bucătărie, bînd mate, și de clipele cînd aștepta cu nerăbdare să se apropie ceasul întîlnirilor furișe cu Benita! Dar dorul lui se stinse peste o clipă. Un val nestăvilit de mînie și de ciudă mătură amintirile din Santa Rosa. Santa Rosa, blestemata! Pentru Juan, Santa Rosa însemna nenorocirea lui. Da, nenorocirea lui.

Și totuși, Juan nu-și dădu seama că sufletul său tulburat și îndurerat nu căuta în Pilar numai un prieten, ci și o părticică din trecut, un martor al duioșiei care îi încălzise cîtăva vreme viața. Acum se smulsese pentru totdeauna din viața aceea, deși îi venea greu s-o creadă. Era ca un om căruia i s-a tăiat piciorul, dar care-l simte totuși ca și cum l-ar mai avea.

Cînd îl găsi pe Pilar, își dădu seama că era mai sărac ca oricînd, dar mulțumit. Mai putuse afla în viață prilej de fericire. Acum era din nou cu Nicolasa lui. Mulatra, o femeie plină, cu șolduri mari, nu era nici ea mai puțin mulțumită. Era bine să-și aibă bărbatul acasă. Păreau că uitaseră de planul lor de a pleca la oraș.

Pilar îl întrebă, cum era și firesc, de toți cei din Santa Rosa. Cînd ajunse la Benita, Juan, încurcat, minți. Nu putea să-i mărturisească că Benita nu mai era la fermă:

— Cred că stăpîna o s-o ducă cu ea la Montevideo... Cel puțin așa era vorba.

— Și ea vrea să plece?

— Poţi să ştii!... Cred că nu... Dar cine o să stea s-o întrebe pe ea?...

Nicolasa, care aflase de dragostea lui Juan pentru Benita, se amestecă în vorbă:

— Unde s-a mai pomenit ca săracii să fie întrebaţi vreodată? Fata asta nu-i vîrstnică şi va trebui să facă ce vrea stăpîna. Uite, de-aia n-am vrut eu niciodată să mă bag la stăpîn! Să nu-mi poruncească alţii şi să mi se răţoiască toată ziua! Ştiu eu ce spun!

Pilar ţinea foarte mult la Juan şi o făcuse chiar şi pe Nicolasa să-l iubească. Acum de cînd erau împreună şi se simţeau fericiţi, îi îndurera nedreptatea soartei prietenului lor, pe care nu mai ştiau cum să-l mîngîie. Nicolasa, care nu spusese tot ce avea de spus, continua să-i judece pe cei bogaţi:

— Pentru că au bani, cred că omul sărac nu e om! Munceşti, munceşti ca o vită, dar degeaba! Nu eşti socotit un semen de-al lor, ci un fel de spurcăciune! Şi dacă nu te însori la popă şi la judecător, iar nu eşti om.

Pilar începu să filozofeze:

— Cît îi de mare pămîntul ăsta, şi cîteodată tot ţi se pare că nu e loc pentru atîta nedreptate!

La despărţire, Pilar îl însoţi pînă la prăvălie. După ce tîrgui ce avea de tîrguit, Juan îl pofti să bea un pahar de caña şi trecură alături, în cîrciumă. Locul, strîmt, era plin de lume la ora aceea. Afară de doi peoni, care purtau cizme şi poncho, ceilalţi erau îmbrăcaţi în hainele lor de toate zilele: sandale, pantaloni ţărăneşti şi un surtuc peticit făcut dintr-o ţesătură groasă. La două mese se jucau cărţi, pe băutură bineînţeles. Cărţile de joc erau atît de soioase şi de ferfeniţite, încît vorbeau de la sine despre cinstea şi încrederea pe care şi-o arătau jucătorii unii altora.

La tejghea nu era prea mult loc, dar muşteriii, plini de bunăvoinţă, se mai înghesuiră puţin şi le făcură loc şi lor. Cîrciumarul, un galiţian gras, mai mult bătrîn decît tînăr, a cărui vorbă şi înfăţişare nu mai aveau nimic din ceea ce i-ar fi putut trăda

neamul, se mişca domol, cu o încetineală ce ar fi scos din sărite pe omul cel mai răbdător. Cu toate acestea, prin nu se ştie ce minune, izbutea să-şi mulţumească toţi muşteriii. Mişcările-i încete şi leneşe nu-l împiedicau să-şi servească întotdeauna la timp clienţii. Nu se grăbea niciodată, auzea tot, vedea tot, şi avea mîini îndemînatice.

Cînd Juan şí Pilar cerură cîte un pahar de caña, unul dintre muşterii, un om greoi, cu ochi de sobol, dar cu un cap mai înalt decît toţi ceilalţi, le spuse, arătînd spre cîrciumar :

— Ţi-e silă cînd îl vezi cum se mişcă ! Dar de servit, te serveşte într-o clipă, fir-ar mama lui să fie!

Intr-adevăr, cîrciumarul le şi adusese băutura !

Uriaşul adăugă :

— E înşelător la prima vedere ! De-aia îi şi zice lumea „Prefăcutul“ ! Nu-i aşa, don Francisco ?

Cîrciumarul zîmbi, fără să se oprească din treabă.

Pilar îl cunoştea bine pe uriaşul care intrase în vorbă cu ei şi ştia că-i plăcea să povestească. Mai ales să-şi istorisească închipuitele sale succese. Ii mergea buhul de mare mincinos.

— Cînd eram în armată, am cunoscut la Paso de los Toros un cîrciumar, care mai în urmă a pierdut tot, vai de el ! Il porecliseră oamenii Biberon. Şi ştiţi de ce ? Era atît de bleg, că-l sugeau toţi ! De asta a şi ajuns în sapă de lemn !

Şi, înveselit, uriaşul izbucni în rîs, clătinîndu-şi capul mic, aşezat pe umerii de uriaş.

— Minţi, Chiquito [1], zise unul. Tu nici n-ai făcut armata.

Chiquito făcu ochii mari :

— Cum, n-am făcut-o ? Oi fi făcut-o poate tu, care ai păscut porcii de cînd te-a adus mă-ta pe lume !

Incurajat de hohotele de rîs ale celorlalţi, Chiquito adăugă :

— Ba am făcut-o băiete, şi încă cu gradul de sergent ! Da, dom'le ! Şi ajungeam şi căpitan, dacă vrei

---

[1] *Chiquito* în limba spaniolă : foarte mic, mititel.

să știi, dacă nu m-ar fi zburat, pentru că m-a pus dracu să curăț trei oameni într-o singură noapte!

— Or fi fost patru și ai uitat de unul pe drum!

— Da, dom'le! Patru au fost! Acum îmi aduc bine aminte! Dar al patrulea n-a murit, recunoscu Chiquito, în hohotele de rîs ale oamenilor.

Juan mai ceru un rînd:

— Hei, jupîne, servește aici! Dă-i și prietenului o caña, să ne povestească cum a fost.

— Auzi ce inimă de piatră! Să verse el sîngele a trei creștini deodată! rosti Pilar viclean.

— O fi fost în timp de război! glumi un altul.

— Da de unde! N-a fost în război, că pe atunci nu ne războiam cu nimeni! se grăbi să-i lămurească Chiquito. Și unde s-a mai pomenit să te dea afară din armată pentru că ai omorît pe cineva în luptă? În luptă poți să omori cîți vrei, și cu cît sînt mai mulți cu atît ești socotit mai viteaz! Nu e ca în timp de pace, cînd cu cît omori mai mulți, cu atît te pedepsește mai rău!

Din nou oamenii începură să rîdă. Chiquito se întrecea în seara asta!

— Să vedeți cum s-a întîmplat! începu el, cînd se făcu puțină liniște. Eram pe atunci în dragoste cu o femeie pentru care mă invidiau pînă și pietrele, atît era de frumoasă!

— Să-l tot asculți pe Chiquito!

— Minte de îngheață apele, omul ăsta!

— Da, dom'le! O minune de femeie! O întrecea cu mult pînă și frumoasa de colo — și arătă spre fotografia unei femei cu părul despletit, de pe reclama unei mărci de mate. Închipuiți-vă și voi! Eu, sergent, cu uniformă nou-nouță, strălucitoare ca o zi de sărbătoare și cu toți dinții din față, pe care acuma nu-i mai am, pentru că mi i-a scos un cal cu o lovitură de copită o dată, pe cînd încercam să-l domesticesc. La drept vorbind, de întîmplarea cu dinții n-am fost eu de vină, ci nașul care habar n-avea ce-i aia cal, vai de capul și de zilele lui... Asta s-a întîmplat la Caraguata, la ferma lui Dominguez răposatul, ăla de-i

vine unchi lui Dominguez care tot umblă cu don Abelardo Acuña, licitatorul...

Dar oamenii îi tăiară vorba :

— Lasă, frate, asta ! Spune mai bine cum a fost cu cei trei morţi !

Chiquito își lărgi într-un zîmbet gura știrbă, și așa destul de mare, și se uită cu jale în fundul paharului gol. Cineva ceru să i-l umple.

— Cum vă spuneam, urmă el, era o frumuseţe de femeie ! Da, fraţilor ! Atît de frumoasă, că putea să dea din frumuseţea ei la cincizeci de urîte...

— Numai atît ?

— Ei, poate că nu le-ar fi făcut chiar frumoase de tot, dar măcar arătoase tot le-ar fi făcut... răspunse Chiquito. Și după ce-i închise gura celui care îl întrerupsese, adăugă : Prima dată cînd am văzut-o mergea pe o ulicioară, cîntînd încetișor și așa își legăna șoldurile, că pînă și cerul holbase ochii la ea, s-o privească...

Un murmur trecu printre ascultători. Cu închipuirea stîrnită de băutură, Juan o vedea în femeia din povestirea lui Chiquito pe Benita. Asculta ca vrăjit. După ce trase o dușcă bună, Chiquito povesti, cu mare risipă de amănunte, cum fusese prima lui întîlnire cu femeia. Cînd trecu la a doua întîlnire, cineva îl întrebă :

— Dar cei trei morţi ?

— Lăsaţi-l să povestească, că morţii pot să aștepte! se amestecă Juan și mai ceru cîrciumarului un rînd.

Chiquito, după ce le povesti cum a fost la a doua întîlnire, vorbi despre un bal, la care frumoasa lui străluci ca o stea și la care el, Chiquito, stîrni invidia a nu știu cîţi bărbaţi care o rîvneau. Iar timpul trecea, și băutura curgea mereu. Pînă la urmă, povestitorul ajunse la cei trei morţi :

— Într-o noapte neagră, ca privirea unui orb, ieșisem din casa ei și mă îndreptam spre cazarmă, cînd văd drept în faţa mea trei inși care mă pîndeau în întuneric...

— Cum ! Nu erau patru ?

— Ba da! Erau patru, dar eu vă vorbeam de cei trei morţi!...

Oamenii chicotiră şi rîseră cu poftă.

— ...Mi-au ieşit în cale, toţi cei patru; fiecare cu cîte un cuţit în mînă! Nici nu mă înconjuraseră bine, că unul dintre ei se şi năpusti asupra mea! Voia, vezi dumneata, să-i facă seama singurului fecior al maică-mi, adică mie! Cînd vă spun că am simţit cuţitul şuierîndu-mi pe lîngă gît! De groază, mi s-a ridicat părul măciucă în cap! Noroc că nu m-a nimerit! Asta a fost pieirea lui, pentru că, ferindu-mă, m-am aplecat şi, înainte de a-i da răgaz să mai ridice o dată cuţitul, l-am apucat de un picior şi cînd l-am buşit o dată, a sunat ca o tobă de pămînt! Se vede treaba că s-a lovit zdravăn cu capul de o piatră pentru că n-a mai mişcat!

— Ia te uită, dom' le!

— Ceilalţi trei au tăbărît atunci pe mine şi, nu ştiu cum au făcut, dar m-am ales şi eu cu o zgîrietură la mînă. Apucasem însă să smulg cuţitul celui căzut, un cuţit cît toate zilele, şi din prima lovitură, l-am şi înfipt în ochiul unuia. Ce răcnet a scos, mamă, Doamne! Îl aud parcă şi acum... S-a prăbuşit ca fulgerat şi sufletul i-a zburat prin gaura ochiului...

Chiquito dădu peste cap paharul, ca să mai prindă putere, în vreme ce ascultătorii, numai urechi, chicoteau încîntaţi.

— Mai rămăseseră doi, dar cu ăştia a fost mai greu, că au tăbărît asupra mea ca porcii la dovleci! Am început atunci să mă dau încet, încet înapoi, ca să-i aduc sub un felinar care se afla ceva mai încolo, singurel ca un orfan. Ei, vrînd cu orice chip să-mi scoată maţele la aer, se repezeau într-una la mine cu cuţitele, fără să-şi dea seama, îngeraşii, că se îndreptau spre pieire... Cînd m-am apropiat destul de lumină ca să-i văd cum trebuie, m-am oprit în loc şi atunci au văzut blestemaţii cu cine au de-a face!

— Bravo, Chiquito! Asta zic şi eu luptă! Ce mai colonel a pierdut armata în tine!

— Chiar aşa! Se auzea doar zgomotul cuţitelor, cînd se încrucişau! Într-un rînd, unul dintre ei se

repezi atît de vijelios, că de nu mă feream la timp, nu mai stăteam acum aici să vă povestesc întîmplarea asta! Dar eu, dintr-o singură lovitură, i-am retezat mîna de tot. Ce lovitură, fraţilor! Am izbit atît de tare, şi pumnalul era atît de ascuţit, că la început omul nici nu şi-a dat seama că mîna lui era la pămînt, unde strîngea încă mînerul cuţitului, şi s-a mai repezit o dată asupra mea, crezînd că are şi mînă şi cuţit! M-a împroşcat tot cu sîngele care-i ţîşnea din rană!...

Hohotele puternice de rîs care izbucniră la această parte a povestirii nu se mai terminau. În mijlocul ascultătorilor săi, Chiquito clătina mulţumit din capul său mic, în veşnică mişcare. Cînd, în cele din urmă, rîsetele şi glumele se mai liniştiră, încheie, modest:

— Cel care mai rămăsese a încercat s-o şteargă, mai mult mort decît viu de frică. M-am luat după el şi cînd să-l ajung, şi aici trebuie să vă spun că alerg ca un struţ, cu picioarele astea ale mele, i-am strigat: „Predă-te, nenorocitule, sau te curăţ". El a aruncat atunci cuţitul şi s-a oprit, rugîndu-se de mine să-i cruţ viaţa, că are nevastă şi copii...

— Aha! Asta a fost ăl care a scăpat!

Lui Chiquito nu-i plăcea însă să-i întregească cineva povestirile sau să ghicească sfîrşitul, aşa că răspunse în grabă:

— Nu, dom'le, n-a fost ăsta! A scăpat ăla pe care-l apucasem de picior.

— Ce om fără inimă eşti, Chiquito! Bietul de el era dezarmat şi se ruga de tine să-l cruţi, că are nevastă şi copii, şi tu l-ai omorît!

— L-am omorît, da, dom'le, dar fără să vreau!

— Cum vine asta?

— Vine că l-am omorît fără să vreau, da, dom'le, că doar nu sînt ucigaş! Cînd l-am apucat de guler să-l duc la comisariat, că doar era de datoria mea s-o fac, a căzut lat jos, şi acolo a rămas, mort pe loc!

— Asta înseamnă că nu l-ai ucis dumneata, dacă a murit singur.

— Ba n-a murit singur de loc, dom'le, că tot din cauza mea a crăpat! De frică!

Nesfîrșite hohote umplură încăperea, încununînd ultima parte a povestirii lui Chiquito.

Se făcuse tîrziu cînd Juan plecă de la cîrciumă, împreună cu Pilar și cu Chiquito. Erau toți trei la fel de beți, dar la fiecare din ei beția se manifesta în alt fel. Pilar devenise duios. Negrul simțea în el o dragoste nețărmurită pentru semenii săi și zicea într-una, căutînd să se facă înțeles de ceilalți :

— Nu-i nimic mai frumos pe lume decît să ai tovarăși... Cu un bun tovarăș, pînă și sărăcia ți se pare mai ușoară !... Nu-i așa, tovarăși ?

— Da, dom'le, da, dom'le, așa e, încuviința Chiquito, căruia băutura avea darul să-i ațîțe închipuirea. Dar un tovarăș, care să fie un bun tovarăș... pentru că un tovarăș rău este mai rău ca un dușman... Iar un tovarăș bun este mai bun chiar decît o nevastă bună...

— Asta ziceam și eu ! îl aprobă Pilar. Un tovarăș este... un tovarăș !

— Pentru că un tovarăș, urmă Chiquito, care pe lîngă Pilar era un maestru în definiții, ...cum să vă spun ? Un tovarăș nu-ți cere nimic și prietenia merge de la sine... Pe cînd nevasta, oricît de bună ar fi, este ca o mașinărie ! Trebuie s-o îngrijești ca să meargă...

Juan, cu toate că se simțea bine în preajma lor, mergea tăcut, chinuit de gînduri negre. Sub cerul pe care se aprinseseră miile de candele ale stelelor, noaptea părea necuprinsă. Deodată, la marginea zării se ivi luna, uriașă, de un roșu sîngeriu, aproape nefiresc. Se ridica încetișor, plutind ca un lucru străin, despre care te întrebai ce caută pe cerul acela întunecat. După un timp, își pierdu însă lucirile sîngerii și prinse să-și arunce asupra pămîntului razele reci. Nehotărîte, umbrele se retraseră prin scobiturile terenului, sau se ascunseră în dosul rancho-urilor adormite. Lătratul cîinilor umplea întunericul de zarva lor veșnică.

Pilar și Juan îl lăsară pe veselul lor tovarăș în fața casei sale. Femeile neasemuit de frumoase, iubirile înfocate, aventurile, faptele de vitejie, totul se scufundă, împreună cu trupul său lung, deșirat și greoi,

într-o cocioabă nenorocită, unde o femeie îmbătrînită, urîtă și murdară împărțea așternutul cu Chiquito, pe care tot ea îl întreținea din greu, spălînd rufe pe la alții și făcînd pe doftoroaia satului.

După ce îl lăsă și pe Pilar acasă, Juan își văzu de drum singur. Răcoarea nopții îi mai risipise beția. Se simțea întărit, resemnat. Nu privea în jur, pentru că avea în fața ochilor mereu aceeași noapte din ajun. O vedea pe Benita, așteptarea în rîpă, ferma... Și, la adăpostul resemnării lui, făcută din ură și obidă, pe care își sprijinea voința și care-i cerea, îi impunea uitarea, întinzîndu-i o mînă de ajutor pentru a-l scăpa de amintirile acestea menite să slăbească voința unui bărbat, Juan privi întunecat în jos, la pămîntul sterp. Abia atunci își dădu seama că era în Tiatucura, că rătăcea beat prin noapte, prin Tiatucura, că făcea și el parte acum din Tiatucura.

II

O săptămînă încheiată, Juan nu se mișcă din sat, și nu se duse nicăieri după lucru. Îi era teamă să se închidă în singurătatea unei ferme, printre străini, unde știa că îl vor năpădi amintirile. Și-apoi, se săturase de slugărit și nu-l îndemna nimic să aibă iar de-a face cu oameni ca Zabaleta sau ca administratorul. Ca să-și îndreptățească într-un fel lenea, își petrecea timpul dregînd rancho-ul mătușii Malvina și pe cel al verișoarei sale, Orfilia ; amîndouă rancho-urile erau destul de dărăpănate. Serile și nopțile bea pînă amețea și sta ore în șir de vorbă în cîrciumă, în tovărășia lui Pilar și mai ales a lui Chiquito, care era nelipsit de acolo. De altfel, asta era singura bucurie a vieții lui grele și plină de lipsuri.

Într-o dimineață, pe cînd se afla la Orfilia, încercînd să-i cîrpească acoperișul casei, vară-sa îi zise :

— Juan, de mai multe zile mă țin să te rog ceva... pentru că ești atît de bun...

Biata femeie avea ochii înroşiţi. Nu fusese urîtă, dar ajunsese numai piele şi oase. Părul nepieptănat de zile în şir îi cădea peste ochi, şi chipul slăbit de lipsuri îi era întunecat de o expresie îndurerată şi chinuită.

Juan se opri din lucru şi se întoarse spre ea.

— Am auzit cum că Indalecio ar fi trecut zilele astea pe la El Arbolito şi nu înţeleg de ce nu s-a abătut şi pe aici... Cică ar fi lucrînd la ferma lui Pineiro... Sînt cam patru luni de cînd n-a mai dat pe acasă. Voiam să te rog să te repezi pînă acolo, să-i spui că te-am trimis să-l chemi... Aş vrea să ştiu dacă o cale de trei leghe i se pare prea mult ca să vină să-şi vadă copiii !

— Bine, verişoară ! Păcat însă că nu mi-ai spus asta mai înainte, îi răspunse Juan. Chiar deseară mă duc.

— Spune-i că nici eu, nici copiii nu am uitat că trebuie să mîncăm din cînd în cînd ! De, ce să-i faci ! Nărav prost !

— Bine, Orfilia ! Dar nu te amărî degeaba ! Poate că omul o fi avînd prea mult de lucru, căută s-o mîngîie Juan.

Apoi se întoarse la lucrul lui.

— Gîndeşte-te şi tu ! Ultima dată mi-a trimis zece pesos, şi asta a fost acum o lună...

— De ! Ar cam fi vremea să-şi amintească de îndatoririle lui...

— Nu-i aşa, Juan ? Ştiu eu bine că Indalecio nu e om de casă, dar cu doi copii...

— Ai dreptate, ai toată dreptatea, Orfilia !

Juan nu voia ca verişoara lui să-i spună mai multe, pentru că şi el bănuia că Indalecio, chiar dacă nu o părăsise încă cu totul, era gata-gata s-o facă. Se întoarse deci din nou la lucrul lui. Vîntul rece sufla cu putere, făcîndu-şi de cap printre rancho-urile neadăpostite, şi se pierdea vîjîind după asprele şi stîncoasele culmi ale dealurilor din jur. Departe, lîngă şcoala care făcea o pată albă printre colibele întunecate, cîţiva copaci se frămîntau zadarnic.

Slăbită de bătaia vîntului, vocea Orfiliei îi ajunse acum din nou la ureche:

— Juan, ai tu grijă de copii pînă mă reped eu la prăvălie?

Stătea acolo, în fața lui, cu ochii mari, rugători, ca un cîine bătut, și Juan se simți stingherit.

— Lasă, verișoară, că mă duc eu!

— Nu, Juan! Și așa ai fost prea bun cu mine.

Cu vocea unuia care spune un mare adevăr, Juan rosti:

— Azi te ajut eu, mîine o să mă ajuți tu pe mine...

Orfilia se pomeni rîzînd, cuprinsă de un fel de milă batjocoritoare față de ea însăși:

— Eu? Nu mă face să rîd, Juan! O nenorocită ca mine! Cu ce te-aș putea ajuta?

Din nou Juan încercă să scape:

— Greșești, vorbind așa, Orfilia. Mai bine nu mai spune nimic! Așteaptă să vezi cu ce vești mă întorc deseară de la bărbatul tău! Și acum, spune! Ce vrei să-ți aduc de la prăvălie?

Orfilia nu se putea hotărî:

— ...Vezi că... trebuie să mă duc eu; pentru că... vreau să iau pe datorie... Nu se cade să te trimit pe tine.

— Uite ce e, verișoară, cu mine să nu umbli cu povești, că mă supăr!

Orfilia se dădu bătută, știa că Juan nu glumește.

— Bine... Atunci, adu-mi de un real fidea, de un real mate, jum'ate de galetă și de un vintén sare... Dacă Indalecio n-ar face-o pe boierul, m-aș fi mutat de mult cu copiii la mama, dar nu-i place, zice că vrea să-și aibă casa lui. Dacă o să vină și n-o să mă mai găsească aici...

Fără s-o mai asculte, Juan porni la drum. Vîntul de miazăzi biciuia nemilos tufișurile rare, înșirate de-a lungul drumului. Tînărul mergea înainte, fluierînd nepăsător. Puțin mai departe, pe acoperișul unui rancho, o tablă îndoită zăngănea a jale. La un timp, un călăreț trecu în goană pe drum. Încolo, nu se zărea țipenie în tot satul.

Cînd ajunse în dreptul unui rancho de tablă ondulată, văzu deschizîndu-se o ferestruică la care apăru o fată. Era una din fiicele lui Cipriano Ramos, păzitorul de cirezi. Afară de ea, Ramos mai avea patru fete, toate bune de măritat. De cîte ori trecea pe acolo, vedea pe cîte una la fereastră. Juan le și poreclise „curioasele". Împreună cu cele două învățătoare și, bineînțeles, cu familia cîrciumarului, erau cum s-ar spune „elita" satului. Rancho-ul lor, deși mic și făcut din tablă, era căptușit pe dinăuntru cu scînduri și avea o bucătărie, șopron de cărămidă și o privată — aceasta din urmă ceva mai mare ca o cușcă de cîini. Pe lîngă acestea toate, se mai mîndreau și cu o grădiniță...

Juan îi dădu bineţe fetei, și ea, ca și cum atît aștepta, îi răspunse și pieri, închizînd fereastra. „Aici ai de unde alege!" își zise Juan, măgulit.

La cîrciumă dădu, firește, peste Chiquito. Nu era încă unsprezece, dar el se și înființase. Stătea cu paharul de caña în față și Juan se întrebă de unde făcuse rost de cei cîțiva reali — știa bine că don Francisco nu-i mai dădea nimic pe datorie.

— Bună ziua! spuse el intrînd și se îndreptă spre Chiquito: Ce mai faci, amice? Cam devreme ai început-o pe ziua de azi...

— Aș, da de unde! Am intrat doar așa, să mai schimb o vorbă cu don Francisco. Ce bei, fac cinste.

Juan nu avea chef să bea, dar se gîndi să nu-l supere pe Chiquito, acum că avea și el o dată prilejul să facă cinste. Ceru deci un pahar de caña, după care comandă și el un rînd. Chiquito îl sili să mai bea o caña de la el, iar Juan, ca să nu rămînă mai prejos, comandă alte două pahare, după care urmară un șir nesfîrșit.

Cînd, în cele din urmă, plecă cu tîrguielile Orfiliei, era amețit de-a binelea, iar cînd își dădu seama că biata femeie n-o să mai aibă timp să gătească ceva pentru prînz, îi păru rău de slăbiciunea sa.

O găsi plîngînd, cu cel mai mic dintre copii, o fetiță, în brațe. Celălalt ședea pe jos, morfolind în gură o bucată de galetă uscată. Din cînd în cînd încerca să

urle, dar cum nimeni nu-l lua în seamă, se lăsă pînă la urmă păgubaș și-și morfoli în liniște bucățica de galetă.

Juan era atît de rușinat că întîrziase, încît, socotindu-se singurul vinovat pentru tot ce îndurau ființele acestea, îi ceru iertare. Orfilia nu-l lăsă să termine :

— Lasă, Juan, măcar de-ar fi toți atît de buni ca tine... Sînt o proastă ! Dă-mi fideaua s-o pun la fiert ! În cîteva clipe e gata supa...

Lăsă fetița pe pat și ieși cu pachetele. Juan ar fi vrut s-o poată ajuta cît de cît, dar nu știa cum. Încurcat, luă copilașul în brațe, dar copila începu să zbiere ca turbată. Era o grămăjoară de carne fragedă, cu care mîinile lui aspre nu știau ce să facă. Orfilia se arătă în ușă și un surîs înflori pe fața ei necăjită.

— Dă-o'ncoace, Juan !

— Lasă. Arată-mi mai bine cum s-o țin... Trebuie să învăț de toate...

Orfilia îi arătă cum să țină copila în brațe. Neîndemînarea lui o făcu să rîdă, și cît ținu masa, păru că uitase necazurile. După-amiază, Orfilia, văzînd că Juan băuse cam mult, îi zise să se culce puțin înainte de plecarea la El Arbolito. Juan se împotrivi, dar fără prea multă convingere. Își simțea capul și picioarele grele ca de plumb.

— Hai, culcă-te ! Altfel o să cred că te-ai făcut prea mîndru...

Pînă la urmă Juan se întinse pe pat, așa îmbrăcat cum era. Încercă o mare ușurare, dar îi fu peste putință să adoarmă : îi gonise băutura somnul. Afară, în gemete și șuiere, vîntul se pornise și mai nemilos. Îl simțea trecînd pe deasupra casei, ca un uriaș înaripat, sub a cărui apăsare trosnea din încheieturi șubredul rancho. Orfilia își legăna copilașul, îngînînd o melodie ce părea prea tristă, prea sfîșietoare între cei patru pereți întunecoși. Vîntul vîjîia sălbatic afară. Păreau acum despărțiți pentru vecie de restul omenirii, pierduți în cine știe ce pustietate de la hotarele pămîntului.

În cele din urmă, cîntecul încetă. Orfilia se uită la Juan. Stătea întins pe spate, cu ochii închiși. Se apropie de pat. Era singurul ei pat. Se întinse deci lîngă Juan, încetișor, grijulie, ca să nu-l deștepte.

Juan nu se mișcă și nici nu deschise ochii, dar apropierea femeii îi stîrni deodată o dorință nestăpînită. Înainte de a se putea gîndi, se întoarse într-o parte și, tot fără să deschidă ochii, se lipi de ea. Orfilia nu făcu nici o mișcare, nu încercă să se depărteze.

— Nu dormi, Juan? întrebă ea în șoaptă, întorcîndu-și obrazul spre el.

În clipa următoare, se repezi la ea, cu o putere care o făcu să scoată un geamăt de surprindere. Dar asta fu totul. Se dărui, ca și cum numai asta făcuse toată viața. După ce se liniștiră, îi spuse sinceră, fără rușine:

— Îți jur pe dumnezeul meu, e prima oară că-l înșel pe Indalecio. N-am vrut să fiu ca altele. Dar el e de vină... Dacă mă lasă atîta timp singură...

Juan tăcu. Ceea ce făcuse nu se împăca cu făgăduiala dată Orfiliei, chiar în dimineața acelei zile. Se ridică, încercînd să-i explice:

— Ascultă, Orfilia, n-am avut nici un gînd rău, dar cînd te-ai culcat lîngă mine...

— Dar eu nu-ți fac nici o vină, Juan!

Învățase să nu ceară prea mult de la viață și sinceritatea bărbatului n-o umili. Nu se plîngea și nici nu-i era rușine de cele întîmplate. Îi fusese mereu credincioasă nestatornicului ei bărbat și nu vedea în întîmplarea de acum nici o trădare, ci doar un lucru care trece fără să lase urme. Pe de altă parte, Juan îi apărea cu totul altfel, mai bun decît Indalecio. L-ar fi schimbat bucuroasă cu el. Lîngă Juan, era încredințată că nici ea, nici copiii n-ar fi îndurat sărăcia asta. Dar Juan nu era pentru ea. Păcat! Întristată, se uită la el. Îl văzu furios, nemulțumit. Ar fi vrut să-l liniștească, dar nu știa cum. Și, mai ales, îi era teamă că Juan n-o să-și mai țină făgăduiala și n-o să mai vorbească cu Indalecio. Dar ea avea atîta nevoie de ajutorul lui Indalecio!

— Bine... murmură ea, eu sînt vinovată. Dacă vrei, socotește că nu s-a întîmplat nimic... Nu știu, poate că o să crezi cine ştie ce despre mine dar, dacă n-ai nimic împotrivă, te-aş ruga să te duci totuși și să vorbești cu Indalecio...

Ce aspră se dovedea viaţa cu ea! Cu cîteva clipe în urmă se culcase cu un om căruia trebuia acum să-i vorbească aşa cum îi vorbea. Pe Juan îl cuprinse mila și furia. Căutase să lămurească oarecum lucrurile, dar ea îl spălase de orice vină, își lua toată răspunderea faptei lui, și era atît de sinceră, încît nu se sfia să-i reamintească pînă și de rugămintea făcută în dimineaţa aceea! Îl ruga să se ducă și să vorbească cu Indalecio, în numele ei, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic! Dar el? Cum va putea el da ochii cu omul acela? Sau, dacă nu se simţea în stare, cum să i-o spună Orfiliei, cînd o vedea cît de greu trăiește, cînd puţinul pe care îl cîștiga într-o lună cu spălatul nu-i ajungea nici pentru o săptămînă și cînd negustorul nu-i mai dădea nimic pe datorie? Oare, în prima zi, n-o găsise muind niște galetă uscată în puţină apă îndulcită, ca să mănînce, ea și copiii? Şi ce s-ar fi întîmplat Doamne, Dumnezeule, cu copilașii ăștia, dacă nu le aducea o sticlă de lapte în fiecare dimineaţă Pedrito, băiatul Malvinei? Laptele îl primea de la o fermă din apropiere unde, în schimb, îl sileau să înveţe catehismul pe dinafară. Bieţii copii, cît erau de chinuiţi!

Dar fiindcă și pe el viaţa îl învăţase să se stăpînească, îi spuse doar atît:

— Nu te necăji! Nici tu nu ești cu nimic de vină. Şi nu mai vorbi așa! O să ajungi să crezi că ești și mai nefericită decît ești cu adevărat, înţelegi?

Şi, sculîndu-se, se duse să-și ia calul de la păşune. Apoi o porni drept spre El Arbolito. Cerul era acum acoperit cu o perdea de nori pufoși, prin care razele soarelui nu mai puteau răzbate. Satul părea fără viaţă. Vîntul sufla tot mai rece, tot mai puternic, un vînt vijelios care trecea șuierînd peste cîmpiile pustii. După ce merse cam o jumătate de oră la trap, își porni murgul în galop.

Şi deodată îi trecu prin minte că tot pe drumul ăsta sosise la Tiatucura, cu cinci zile în urmă. Era oare cu putinţă? Numai cinci zile? Putea să se schimbe atît de mult viaţa unui om în numai cinci zile? Nu-i venea să creadă că tot ce i se întîmplase era adevărat; uneori, i se părea că totul se petrecea cu un altul, că visează. Dar făcea o sforţare continuă să scape de toate aducerile aminte. Asta era, aşa se întîmplase, acesta era crudul adevăr.

Drumul fu trist. În zadar încerca să lupte cu mîndria lui, în zadar încerca să se împotrivească mîniei şi urii. Amintirea Benitei şi simţămîntul sfîşietor că o pierduse pentru totdeauna nu-l părăseau nici o clipă. Căuta să-şi facă planul cum să vorbească cu Indalecio. Voia cu tot dinadinsul să-l aducă înapoi la Orfilia. Dar, fără să-şi dea seama, gîndurile i se împrăştiau şi se pomenea iar cu amintirea Benitei. Mai era şi întîmplarea din după-amiaza aceasta, întîmplarea dintre el şi Orfilia... Nu, nu izbutea să-şi adune gîndurile. Mereu, mereu Benita! El, care se ducea să ceară dreptate pentru alţii, simţea cît de groaznic fusese prădat. Şi atunci, întreg sufletul i se răzvrătea.

În tropot grăbit, copitele calului loveau pămîntul bătătorit al drumului. Vîntul mătura şi împrăştia praful spre dealuri. Din cînd în cînd, ţipătul vreunei păsări teru-tero sfîşia văzduhul, pentru a se pierde apoi în depărtări, pe necuprinsul cîmpiilor...

În sfîrşit, se apropia de El Arbolito. În faţă îi apăru clădirea de piatră a gării căilor ferate Midland şi mai departe, ca o pată mai întunecată sub cerul cenuşiu, satul Montevideo Chico. Rancho-urile mohorîte, făcute din lut negru, erau pe jumătate ascunse de frunzişul des al copacilor. Priveliştea era cu totul alta decît la Tiatucura: vegetaţie mult mai bogată, rancho-uri apropiate unele de altele şi culori, multe culori. Viaţa, însă, era aceeaşi.

Intră în sat pe o ulicioară şi ceea ce îl izbi din prima clipă fu un grup de copii în halate albe care ieşiră în fugă din clădirea şcolii şi se împrăştiară plini de vioiciune, pe uliţi şi maidane, umplînd pentru cîteva minute priveliştea aceea tristă, de mişcare şi

veselie. Apoi îi înghițiră gurile rancho-urilor. Rămaseră pe drum doar vreo doi, trei, care se îndepărtară îndemnîndu-și căluții lenevoși.

Juan descălecă în fața unei prăvălii și intră; ca de obicei, prăvălia avea în fund o încăpere în care se serveau băuturi și se juca biliard. Bărbierul satului, un individ deșirat și slinos, cu tot felul de boarfe sub un halat fost cîndva alb, juca biliard cu negustorul, în timp ce două negrese, late în șolduri, se uitau la o stambă înflorată și rîdeau de se prăpădeau. Vînzătorul înveselit și el le ținea hangul.

Intrarea lui Juan potoli puțin toată această voioșie.

— Bună seara.

Toți întoarseră capul și, după ce-l cercetară pe noul venit, răspunseră scurt „bună seara". Juan ceru o bere și întrebă de Indalecio.

— Vine el astă-seară, negreșit, pentru că e bal la Gemenele! se grăbi să-l lămurească frizerul. Dacă vrei să vorbești cu el, așteaptă-l! Cum apune soarele, e aici.

Și Juan așteptă. Pînă la urmă negresele, care nu încetaseră să șușotească și să rîdă cu vînzătorul, plecară. Intră un băiețaș, care cumpără ceva și ceru și bomboane. Apoi veni o femeie. Frizerul și negustorul începură altă partidă. Pe uliță, vîntul mătura frunzele uscate: frunze de platan, de plop, de eucalipt, grămezi foșnitoare, mereu reînnoite, care se rostogoleau abia atingînd pămîntul, dar care mai devreme sau mai tîrziu aveau să îngroașe stratul ce putrezea pe pămînt.

Bărbierul era din fire un om curios; voiai, nu voiai, te descosea, cînd pe față, cînd mai pe ocolite, așa că, în clipa cînd îi veni rîndul cîrciumarului să joace, și cum acesta avea obiceiul să-și pregătească pe îndelete loviturile, frizerul se așeză lîngă Juan și, rezemat în tac, începu să-i strecoare cîte o întrebare:

— Don Bonifacio Pintos stă tot la Piedra Sola?

— Da, tot acolo...

— Dumneata ai fost peon la el, nu-i așa?

— Nu, n-am fost.

— Atunci se vede că era alt Méndez...

— Da, o fi fost altul.

După ce îi trecu rîndul, începu iar să-l descoase :

— Suflet bun, don Bonifacio ! Păcat de feciorii lui, că au ieșit toți niște tîlhari... Și zici că n-ai fost la el ? Apoi... vorbesc și eu de lucruri care s-au întîmplat acum opt, zece ani ! Dumneata erai prea tînăr pe atunci... Da, da, o fi fost un alt Méndez.

După care dintr-o singură lovitură, făcu douăsprezece puncte. Pe urmă, se întoarse iar la Juan, și-i spuse cu vocea-i ștearsă :

— Acum îmi aduc bine aminte că Méndez de care vorbesc eu era și domador... Vezi dumneata, pînă mai acum treizeci de ani, nu exista fermă fără domador. Ehei, alte timpuri... Acum e tare greu să găsești un bun domador, care să-și cunoască meseria ca lumea...

— Asta cam așa e...

— Dar să știi că tot mai sînt cîțiva. Uite-l, de pildă, pe Indalecio. Cică ar fi unul dintre cei mai buni... Bine, dar ce vorbesc eu, că dumneata trebuie să știi mai bine !...

Privi poziția bilelor. Apoi :

— Mă mulțumesc cu un mic carambol, și gata !

După ce reuși să-l facă, urmă :

— Se spune că nimeni nu îmblînzește caii ca el ! Caii lui nu mușcă, îi prinzi în laso, într-un cuvînt, face din ei niște mielușei...

— Așa se spune, dar eu n-am înșeuat niciodată un cal domesticit de Indalecio.

Bărbierul nu se arătă mirat. Spuse doar :

— Credeam că sînteți prieteni... Dumneata ai cumva vreun cal de domesticit ?

Cînd Juan făcu un semn din cap, bărbierul dădu din mînă.

— Aha ! Ai cu el chestiuni particulare...

Afară, vîntul sufla mai departe, dezlănțuit, îndoind ramurile copacilor. Frunzele izbite, frecate unele de altele, aruncate și vînturate neîncetat, toate frunze uscate, de iunie, făceau un zgomot prelung, profund, care în acest îndepărtat colț al pămîntului amintea vag de vuietul mării. Elicea generatorului electric se

învîrtea nebunește, amestecîndu-și zbîrnîitul cu plînsul copacilor. Se lăsa seara. Prin ușă pătrundea o lumină cenușie, mohorîtă. Din locul în care se afla, Juan, care mai golise o sticlă, deslușea doar un crîmpei de cer plumburiu pe care se profila, nemișcat, calul său legat de gard. Bărbierul plecase. Prin fața tejghelei se perindau tot felul de femei zgribulite, bărbați tăcuți și copii. Un fel de gard de scînduri despărțea prăvălia de încăperea în care se serveau băuturile și Juan, așezat în colțul tejghelei, putea să vadă pe oricine intra și ieșea.

La un timp văzu doi necunoscuți, care se îndreptară în grabă spre tejghea și cerură de băut. Cîrciumarul se apropie de Juan :

— N-o să mai întîrzie mult, trebuie să pice dintr-o clipă într-alta.

Și, într-adevăr, la scurt timp apăru și Indalecio. Cu umerii obrajilor ieșiți și cu privirea blîndă, dar hotărîtă, avea ceva de indian în înfățișare. Mergea legănat, purta cizme răsfrînte, pinteni, poncho și o pălărie cu o curelușă lată sub bărbie. Salută încet pe toată lumea, dădu binețe tuturor și, recunoscîndu-l pe Juan, se îndreptă agale spre el :

— Ce mai faci ? îi zise el.

— Bine, dar dumneata ?

— Ce minune te-a adus pînă aici ?

— Nici o minune.

— Încotro ? Spre Tiatucura ?

— Nu, de acolo vin.

— Atunci, te întorci înapoi ?

— Nu, am o treabă aici...

Deși îi vorbise calm, fără asprime, Indalecio îl întrebă totuși, neîncrezător :

— Vii la balul „Gemenelor“ ?

Juan zîmbi :

— N-ai nimerit-o, nici de astă dată, Indalecio ! Am venit să vorbesc cu dumneata.

— Cum poftești !... Dar mai întîi, dacă n-ai nimic împotrivă, așa vrea să-mi ud puțin gîtlejul.

— Mă rog! Iartă-mă că nu ţi-am oferit eu mai înainte de băut! Ca să dreg greşeala, spune-mi, ce vrei?

— Ce vrei dumneata.

— Atunci, o caña.

— Caña!

— Îmi vine a crede că nu necazurile dumitale te-au mînat spre mine, urmă Indalecio, după ce li se aduse băutura. ...Te-a trimis Orfilia...

— Da. E tare necăjită, sărmana... Dumneata ştii că nu-mi place să mă amestec în treburile altora, dar dacă m-a rugat femeia, mai ales că mi-e şi rudă...

— E drept.

— Biata de ea! Îndură lipsuri mari şi se zbate în fel şi chip ca să le poată da de mîncare la copilaşi... Mai mare mila, sărăcuţii.

— Şi-a ales un avocat bun, Orfilia! şopti Indalecio.

— Nu-i aşa, Indalecio! Am văzut chiar eu în ce sărăcie trăieşte ea şi copilaşii, şi cred că am făcut bine venind încoace. Asta nu trebuie să te supere...

— Dar nu m-am supărat de loc, omule! Cine ţi-a spus că m-am supărat?

— Mi s-a părut...

— Mi-au scos nişte netrebnici faima că aş fi arţăgos, pentru că i-am aranjat odată cum se cuvine. Aşa e lumea: dacă îţi pleci capul, nu eşti decît un bleg care nu face doi bani; dacă nu te laşi călcat în picioare, eşti socotit talpa iadului...

Pînă la urmă, Indalecio îi făgădui că o să se ducă în curînd la Tiatucura, să mai vadă de nevoile alor săi. Apoi schimbă vorba:

— Şi, cum ziceai... Ai plecat de la Santa Rosa?

— M-am săturat!

— Nu e meserie mai bună ca a mea, ascultă-mă pe mine, că nu mă laud! N-am stăpîn pe cap să-mi poruncească... Şi unde mai pui că poţi să iei ce cal vrei şi să te duci oriunde te mînă inima!

Juan îi dădu dreptate. Afară se înnoptase binişor şi cîrciuma gemea de muşterii. Toată lumea vorbea de balul Gemenelor. Cîţiva se şi gătiseră de petrecere:

cizme lustruite, basmale de mătase și haine de sărbătoare, toate sărăcăcioase și ieftine, dar curate și îngrijite. Uneori, cîte o adiere de parfum ieftin mai împrospăta aerul îmbîcsit de miros de tutun și umezeală. În jurul mesei de biliard se îngrămădeau jucătorii și curioșii.

— Negrii au voie să intre la balul ăsta ? îl întrebă cineva în glumă pe Indalecio.

Lîngă ei se afla un negru bondoc, cu ochii blînzi, care-și legase la gît o basma albă cît toate zilele. Indalecio, cam amețit de băutură, răspunse :

— Nu, domnule. Balul e pentru oameni, și se știe că negrii nu sînt oameni.

Negrul zîmbi, arătîndu-și dinții mai albi parcă decît basmaua. Făcîndu-se că nu-l vede, primul adăugă :

— Atunci, nu știu la ce s-or fi gătit unii negri de petrecere !

— De nerușinați ce sînt !

— Cred că dacă merg cu albii, o să se poată strecura și ei ! Dar ia să încerce numai ! Să vedeți ce-am pățit odată ! M-am dus cu un negru la un bal, dar la ușă ne-au oprit : „Dumneata, zice ăla de la control, poți să intri, dar dumnealui, nu“. „Da de ce ?“ am întrebat eu. „Pentru că, zice, nu se poate, señor“. „Dar nu-i drept, frate. Am venit doar împreună !“ i-am răspuns eu. Atunci negrul s-a îndîrjit. „Și, mă rog, se poate ști de ce n-am voie să intru ?“ „Dumneata ? zice controlorul. Pentru că ești de rasă inferioară !“

Mai glumiră un timp pe socoteala negrului, care făcea și el haz alături de ceilalți. Oamenii nu voiau să jignească pe nimeni și glumele lor erau departe de a fi o dovadă a rarelor manifestări rasiale, care mai apăreau, uneori, ici-colo. Viața de la țară, viața pe care o duceau în aceste nenorocite „așezări de șoareci“ îi unea în aceeași soartă comună, de lipsuri și necazuri, în aceeași luptă pentru viață, în care numai cei mai tari și mai bine pregătiți puteau să se ridice. Nu mai era loc pentru alte diferențieri. Așa cum glumeau pe socoteala culorii pielei unora, glumeau și pe socoteala unei alte trăsături fizice sau morale a

altuia, sau a unei întîmplări petrecute lor tuturor. Acestea toate erau doar pretexte de haz, de glume nevinovate, oricît de supărătoare ar fi părut unuia care nu cunoştea realitatea.

Indalecio mai ceru un rînd. Îi făcu cinste şi negrului, care se numea Hortensio, şi altor doi oameni de lîngă ei, cu care Juan se împrieteni repede. Îi plăcea mult Hortensio, pentru ochii lui mari şi blînzi, plini de nevinovăţie şi de veselie. Chiar şi Indalecio, împotriva căruia era destul de pornit, îi devenise simpatic.

Intr-un tîrziu, profitînd de cîteva clipe de linişte, Juan se întoarse spre Indalecio:

— Ei, e tîrziu... trebuie s-o pornesc înapoi...

— Mai bine rămîi aici peste noapte! Să vezi ce bine o să petreci la bal, îl ademeni acesta.

Dar Juan, mustrător, se împotrivi:

— Mulţumesc, dar nu asta m-a adus încoace...

Indalecio îşi dădu capul pe spate şi lumina gălbuie a becului electric căzu pe unul din pomeţii lui, lăsînd restul în umbră, pentru a aluneca apoi pe bărbia-i energică.

— Doar n-oi fi chiar atît de grăbit, ca să nu mai bei un păhărel de caña cu noi, zise el.

Juan nu văzu nici o scăpare. Blestemă în gînd clipa de slăbiciune pe care-o avusese faţă de Orfilia. Dacă Indalecio bănuia ceva?

— Sigur că nu! răspunse el zorit. O s-o bem pe asta pe care o comanzi dumneata şi încă una din partea mea.

— Pe urmă vine rîndul meu! sări şi Hortensio.

— Cred că pe mine n-o să mă refuzaţi... adăugă un altul.

Şi iată cum se făcu că, în cele din urmă, Juan rămase la balul Gemenelor!

Cînd peste vreo două ceasuri ieşiră din cîrciumă, erau beţi cu toţii: Juan, Indalecio, Hortensio şi celălalt care îi însoţea. Mergeau pe drum veseli şi gălăgioşi. Pînă şi Juan avea chef să mai petreacă puţin. Amintirea Benitei, ciudatul lui simţămînt faţă de Indalecio, necazurile din ultima vreme — toate erau

acum îngropate undeva, într-un colț pierdut al sufletului său, în vreme ce pășea cu noii săi prieteni pe ulicioarele întunecoase.

Vîntul sufla necontenit. Nu se zărea nicăieri nici o lumină. Întrezăreai doar forme, contururi vagi, pete de întuneric în bezna nopții.

— Vezi să nu rămîi în urmă, negrule, că dacă te pierdem în întunericul ăsta, nu te mai găsește nici dracu...

Izbucniră în hohote de rîs, pe care vîntul le purta pe aripa lui dezlănțuită, cît mai departe. După puțin timp, prin foșnetul copacilor le ajunseră la urechi zvon de cîntece, acorduri de armonică și de ghitare și deodată, în întuneric, se ivi o luminiță tremurătoare.

Rancho-ul Gemenelor era destul de încăpător — bineînțeles atît cît putea fi un rancho. Era, mai ales, grozav de lung. Pentru baluri, Gemenele aveau obiceiul să ia tot felul de lucruri împrumut: bănci de toate formele și mărimile, scaune desperecheate, o lampă Petromax — împrumutată de la cîrciumar — pentru cazul în care se descărca bateria și care împrăștia peste tot o lumină albă, puternică. Pe unul din pereții de lut, de un trandafiriu țipător, atîrna o litografie reprezentînd pe Isus, iar pe celălalt, drept în față, ruptă dintr-un almanah, fotografia unei fete aproape goale, stăpînă a unui surîs cunoscut pe toate continentele.

Muzica intona un tango, *Prizonierul,* și din armonici ieșea o melodie plîngăreață acompaniată de zdrăngăneala ghitarelor; pe pămîntul bătătorit și bine stropit, perechile, strîns înlănțuite, își trăgeau parcă alene picioarele.

Uitîndu-se la muzicanți, Juan rosti :

— Sînt cam piliți...

— Așa e aici ! Muzicanții se pilesc totdeauna înainte de a începe să cînte, zise Hortensio.

Gemenele se grăbiră să le ia hainele și pălăriile. Una din ele, Paulita, era o femeie la vreo patruzeci de ani, blondă, mică și uscățivă, cu fața colțuroasă și cu bot de șoarece ; cealaltă, Paula, nu avea mai mult de treizeci de ani și era o femeie bine făcută, negri-

cioasă, cu fața lată. Prima vorbea pițigăiat și era neastîmpărată ca o veveriță; a doua, care vorbea cu o voce gravă, avea o înfățișare domoală. Dumnezeu știe unde și cînd se întîlniseră cele două Paule, ce anume le apropiase, cum de nimeriseră în satul acesta pierdut și de ce tocmai aici și nu în altă parte. Deoarece cu greu puteai afla două ființe mai deosebite una de cealaltă; nu se știe ce om de haz le poreclise Gemenele, și așa le și rămăsese numele.

La drept vorbind, rancho-ul Gemenelor era compus dintr-o sală destul de mare și din două camere de dormit. La nevoie însă se scotea peretele de carton — vopsit tot în trandafiriu — care despărțea camera Paulitei de sală, și mobilele erau cărate în odaia Paulei, care folosea și de garderobă.

— Mie îmi place a mai mare! rosti Juan, uitîndu-se lung la Paula.

— Mie, a mică... zise Hortensio.

— Aș! E mai bine a mare.

— O fi, dar e blondă! se încăpățînă negrul.

— Da, ce-i al ei, e al ei, e blondă!

Apoi, se uitară la celelalte femei. Erau și tinere, și bătrîne, și blonde, și brune, mai toate îmbrăcate în roșu sau în albastru, unele chiar în roz, în același roz în care erau vopsiți pereții. Amețit de băutură, Juan se simțea vesel și sprinten. De cînd nu mai fusese la nici o petrecere! Ca și cum un om nu ar avea nevoie, din cînd în cînd, să-și mai facă puțin de cap!

— Ce-ai spune dacă înainte de a ne mai mișca picioarele, ne-am duce să încercăm pe limbă caña Gemenelor? îl îmbie Hortensio.

Juan se învoi. Ieșiră pe ușă și ajunseră într-un șopron ce folosea în zile obișnuite drept bucătărie și unde, la lumina puternică a unei lămpi, o bătrînă înfiptă și ageră vindea băutura în niște pahare mari, de doi reali fiecare.

— Tii! Ce mai stacane! se minună Juan, văzînd mărimea paharelor.

— N-avea grijă, că-s pline cu apă chioară! se grăbi să-l liniștească Hortensio și, cu o privire șireată, zise, arătînd spre tavan:

— Mi se pare că în bucătăria asta plouă peste tot.

— Ce tot mormăi acolo, tuciuriule? întrebă bătrîna.

— Zic că plouă peste tot, aici, în bucătărie... A intrat apa pînă și în cafia...

Pe deasupra rîsetelor celor de față se ridică vocea arțăgoasă, de gaiță, a bătrînei:

— Dar la tine nu plouă pe nicăieri, tuciuriule? Nu m-aș mira să ai pe undeva vreo țeavă spartă!

Cuvintele bătrînei stîrniră un val de veselie. Nu era prea ușor să te pui cu gura ei de teleleică bătrînă. Totuși, Hortensio, care era pornit pe glumă, continuă s-o zgîndăre:

— Ia te uită, vipera! Pe cine crezi că mai poți să muști fără dinți? Nu vezi că ți-a rămas doar limba în gură?

— Mai bine ai avea grijă să nu te muște vipera pe tine, pe la spate!

Oamenii se prăpădeau de rîs. Se țineau cu mîinile de șale, în vreme ce bătrîna, mișcîndu-se ca o sfîrlează de colo pînă colo, servea băutură noilor veniți, fără să-l scape din ochi pe Hortensio, gata să i-o taie dacă mai încerca să-i spună ceva. Dar negrul se astîmpărase. Plecară din bucătărie, și Juan, acum înveselit bine, se apucă să danseze o ranchera[1] cu o fată cu părul creț, încălțată cu sandale și îmbrăcată cu o fustă roșie, dintr-o țesătură rară de lînă, și cu o bluză de un galben țipător. Hortensio vru s-o poftească pe Paulita la joc, dar i-o luă altul înainte. Paula dansa cu Indalecio, care era un dansator îndrăcit.

Juan o strîngea atît de tare în brațe pe fata cu părul creț, încît ea îl rugă:

— Nu mă strînge așa, că mă înăbuș!

Avea cel mult cincisprezece-șaisprezece ani, dar la dans n-o întrecea nimeni. Juan își slăbi puțin strînsoarea și își ceru iertare. În învălmășeală se ciocni de șoldurile unei grăsane care îi stătea în drum și,

---

[1] *Ranchera* — dans sud-american.

fără să vrea, o călcă pe picior. Fata scoase un țipăt de durere și îl repezi cît colo :

— Ascultă, unde te trezești ? Vezi că aici nu ești în ocolul vacilor !

— Iartă-mă, frumoaso, dar n-a fost într-adins...

Petrecerea ținu, însuflețită, toată noaptea. Din cînd în cînd, bărbații șopteau fetelor cu care dansau :

— Ce-ai zice, frumoaso, să ieșim, să mai luăm puțin aer ?

Și afară, în beznă, sub vreun copac sau sub vreun șopron care îi apăra de umezeala nopții, patima îi trîntea la pămînt. În noaptea aceea răcoroasă încălzită de muzică, de băutură și de veselie, bucuria unei clipe nu era decît zămislirea unui copil al nimănui, începutul unei boli lumești care putrezește carnea. Toți, bărbați și femei, erau copiii lui Dumnezeu, ființe bune și simple, făpturi ale acestui pămînt. Singurul lor păcat era că trebuiau să plătească totul prea scump : scumpă era pîinea pe care o mîncau, scumpă era plăcerea unei clipe furate, scumpă era zămislirea, scumpă iubirea mincinoasă, dar mai scumpă cea adevărată ; scumpă greșeala, scumpă nevinovăția. Vorba lui Chiquito :

— Ieftin, într-adevăr ieftin, nu-i nimic în viața asta. Numai moartea e de pomană, dar numai pentru mort, care nici nu cîștigă, nici nu pierde nimic. Că pentru ai lui, chiar și moartea e scumpă.

A doua zi dimineața, soarele era sus cînd Juan se trezi într-un rancho plin de femei și de copii, dar în care nu văzu picior de bărbat. Fata cu părul creț îi aduse niște mate amar, cu un gest firesc ca și cum toată viața nu făcuse altceva. Juan îi lăsă cîțiva reali pe colțul mesei, ca să-și ia ca amintire niște mărgele, și plecă.

Era duminică. După-amiază se duse la cîrciumă, unde pierdu la cărți ultimii bani pe care îi mai avea. Pe înserat, în drum spre Tiatucura, luă hotărîrea să caute neapărat ceva de lucru.

Apoi gîndurile i se întoarseră la Benita. Se simțea mai trist și mai părăsit ca oricînd.

III

Ocolurile se găseau pe o culme pietroasă. Coasta și fundul văii — în care își scurgea apele, printre maluri acoperite cu iarbă verde, un pîrîiaș ce mai îmblînzea puțin asprimea priveliștii — erau pline de bolovani și de stînci cenușii. Dincolo de locurile îngrădite pe care se îngrămădeau cinci sute de boi, se întindea cîmpul alb, acoperit de promoroacă. Norii groși, plumburii, care atîrnau jos de tot, luceau, vestind sosirea zorilor.

Cîțiva juncani, speriați și sălbăticiți, nu voiau de loc să treacă prin poarta ocolului. Văzduhul fremăta de strigăte, de lătrături și de tropăitul cailor și al boilor. Din pămîntul înghețat se ridica un abur ușor care se amesteca cu răsuflarea caldă ce ieșea pe nările oamenilor și ale vitelor.

Juan își struni calul și o porni în galop pe coastă în jos în urmărirea unui juncan stîrnind de sub copitele calului o ploaie de pietre și pietricele. Dacă se rostogolea, se alegea cu cîteva oase rupte, asta în cazul cel mai bun. Dar parcă aveau peonii timp să se gîndească că-și primejduiau viața? Se tocmiseră pentru o treabă, și o făceau!

Aproape de pîrău Juan ajunse din urmă juncanul rătăcit și încercă să-l întoarcă din drum, dar acesta, găsind o spărtură în zidul format de călăreți și de cai, o luă la fugă într-acolo. Unul dintre peoni strigă, dînd pinteni armăsarului:

— Au căpiat vitele astea blestemate!

Într-adevăr, boii se împrăștiaseră, fugind care încotro. Unul răzbind în goană nebunească pînă la pîrău îl trecu și alergă mai departe pe întinderea netedă a cîmpiei.

Mai mulți peoni se luaseră după vitele răzlețite, și pînă la urmă trei dintre ei izbutiră să le taie fuga:

— Prindeți juncanul care a scăpat afară, pe cîmp!

Doi oameni — Juan și Pilar — porniră în urmărirea lui. Într-o goană nebună îl întrecură și-i tăiară calea, în timp ce cîinii, lătrînd furioși, se repezeau la

picioarele vitei. Pe albul cîmpului urmele copitelor și ale labelor lăsau pete întunecate de verdeață.

După cîteva încercări, izbutiră să întoarcă vita spre ocol, și Juan se folosi de acest scurt răgaz ca să-și răsucească o țigară. Sus, pe vîrful dealului, tropotul boilor și al cailor făcea pămîntul să răsune înfundat. Liota de cîini lătra ca turbată. Degeaba încercau oamenii să-i potolească!

Lăsînd frîu liber calului, Juan își aprinse țigara. De patru zile încheiate nu făcea decît să gonească, ca azi, de dimineață pînă seara. Munca era istovitoare: mereu călare, fugărind vitele cît era ziua de lungă, alegîndu-le, împărțindu-le în grupuri, pentru licitația ce urma să aibe loc a doua zi — duminică. Își găsise slujba asta datorită lui Pilar, după ce două zile bătuse în zadar pe la toate porțile fermelor din împrejurimi.

Trecu pîrăul. Oamenii adunaseră iar vitele la un loc și, strîngînd mereu cercul, le sileau să se îndrepte spre ocol; cînd, deodată, cireada se îmbulzi din nou și un bou roșcat, scăpat din încercuire, porni pe coastă, în jos, urmat de alți cîțiva. Toată munca peonilor se dovedise zadarnică! Juan își struni murgul și porni în goană de-a lungul malului. Reuși să le iasă în față și îi întoarse din drum. Două vite însă nu se opriră. Trecînd pe lîngă Juan, goniră mai departe, îngrozite. O voce puternică strigă:

— Tăiați-le drumul! Tăiați-le drumul, n-auziți?

Indrăzneț, un călăreț se desprinse de pe coastă și o porni pieptiș în jos. Cînd Juan putu să-și înfrîneze murgul și privi îndărăt, nu mai văzu decît un cal care se zbătea cu picioarele în sus. Urlă:

— L-a omorît!

Și se repezi, cu alți doi peoni, în ajutorul celui căzut. Ceilalți încercau să țină vitele în loc.

— Sfîntă Fecioară, cum s-a mai prăbușit! spuse unul, speriat. A venit de-a rostogolul cel puțin douăzeci de metri...

Calul — Juan recunoscu surul lui Pilar — zăcea pe spate, cu unul din picioarele dinainte zdrobit, și

făcea sforţări zadarnice să se ridice. Călăreţul, nemişcat, era întins ceva mai departe.

Juan și administratorul fură primii care descălecară. Capul și fața lui Pilar erau o rană. Sosi și licitatorul, un om voinic, îmbrăcat în haine groase, cu un glas dogit ; fără un cuvînt, se aplecă și luă pulsul rănitului, sub privirile deznădăjduite ale celorlalţi trei. Juan alergă la pîrău și se întoarse cu pălăria plină cu apă.

Îl spălară. Lui Juan i se părea că Pilar nu mai trăieşte, deşi licitatorul spusese că nu a murit. Acelaşi lucru declară şi proprietarul fermei, care se apropiase între timp de locul accidentului și clătina din cap, dar în așa fel încît nu știai dacă o face pentru că îi părea rău, sau pur şi simplu fiindcă aşa îi era obiceiul.

Larma se ostoise. Peonii, tăcuţi, se mulţumeau să împiedice vitele să se împrăştie. Palid, soarele se ivi printre nori. Veni alergînd un cîine și începu să lingă sîngele rănitului ; Juan îi dădu un picior. Din fericire, licitatorul și proprietarul fermei veniseră cu mașina.

— Ridicaţi-l cu grijă, zise primul.

Calul se zvîrcolea mai departe pe pămînt. Cu gîtul întins dădea din picioare și se opintea pe pămîntul lunecos, încercînd să se ridice în picioare. Dîndu-și seama că era pierdut, proprietarul fermei zise :

— Unul din voi să-l omoare. Tu, de pildă, Ambrosio...

Peonul se apropie de cal și îl privi o clipă, nehotărît, dar văzu că bietul animal era pierdut. Scoase atunci cuţitul și, lăsîndu-se pe vine, îl potrivi cu vîrful în pieptul calului. Dintr-o lovitură înfipse toată lama. Pe urmă îl scoase pe jumătate, îl potrivi de data asta pe dinăuntru și îl înfipse din nou. Cînd oamenii care-l duceau pe Pilar ajunseră aproape sus, pe creastă, calul tot mai mișca...

Era greu să treci rănitul peste gardul de sîrmă, așa că fură nevoiţi să o ia prin ocoluri. Automobilul ajunse în partea cealaltă. În vreme ce licitatorul trimitea după pătura rănitului, voia s-o pună în mașină, Juan nu-și putea lua ochii de la basmaua albă, plină

de sînge, cu care era înfășurat capul lui Pilar. Abia după un timp izbuti să-și întoarcă privirile în altă parte. Calul lăsase, în sfîrșit, capul la pămînt. Nu mai mișca. Oamenii păzeau mai departe vitele, la marginea rîpei, iar cîmpul, de un alb orbitor, strălucea în soare, înghețat și pustiu.

Cîteva mugete surde, jalnice, rupseră liniștea apăsătoare ce se lăsase pe neașteptate asupra ocolurilor. Un peon aduse pătura și rănitul fu așezat în mașină.

— Să-l ducem la Piedra Sola, spuse licitatorul. Cineva trebuie să stea la spate, cu el, și se uită la unul dintre ei. Vrei să mergi dumneata ?

Omul se codea. Era impresionat de toate cele întîmplate, dar de aici și pînă a merge cu rănitul... Nu voia însă nici să fie socotit un om fără inimă.

— Dacă nu s-o afla altcineva...

— Lasă că mă duc eu ! spuse Juan.

Și se sui în mașină, ghemuit, ca să lase cît mai mult loc lui Pilar. Cineva adusese un cearșaf, cu care înfășurară capul rănitului.

— O să moară de atîta sînge cît pierde ! murmură Juan, deznădăjduit.

— Știi cumva de unde e și dacă are familie ?

— Da. E din Tiatucura. Are și nevastă și copii. Îl cunosc bine.

— Așa ! O să-i anunțăm la întoarcere... Ce ghinion pe bietul om !

Motorul duduia, tulburînd liniștea drumurilor singuratice. Sub razele soarelui, chiciura începea să se topească. Totul strălucea — pietrele jilave, sîrmele gardurilor cu ochiurile pline de picături de apă, cîmpul, norii. Licitatorul conducea în tăcere. „Ce nedreptate să moară așa ! își spunea Juan. Vorba ceea, ca să mori nu-ți trebuie decît un lucru : să trăiești. De, ce să-i faci ! Așa i-a fost scris. Dar de ce ?... De ce ? De ce trebuie să moară Pilar așa ?“

— Ai grijă să nu-l zdruncine prea tare... îi spuse licitatorul la un timp.

— Doar pentru asta sînt aici...

Licitatorul înțelese că sfatul lui era de prisos. Se întoarse și se uită la rănit :

— Tot mai sîngerează?
— Rău de tot!
— Ce nenorocire! Dar și el, ce minte! Să te repezi ca un nebun! Ce prostie!
— Că e o nenorocire — asta da, aveți dreptate. Cît despre repezit, asta ne e meseria, să ne repezim!
Pînă la Piedra Sola le-a trebuit aproape o oră. Drumul era greu, cu urcușuri și coborîșuri brusce, cu zeci de cotituri și linii de cale ferată ruginite, pe care treceau, hurducînd, de două ori pe săptămînă trenurile Societății Midland. Ici-colo, pustietatea sălbatică a priveliștii era îmblînzită de cîte o pădurice de eucalipți, sau de vreo așezare omenească, în care nu se zărea însă țipenie de om. Tot drumul nu întîlniră decît un băiat care mîna din urmă cîteva oi.
Cine ar fi crezut că atît de curînd Juan va lua iar drumul pe care venise de la Santa Rosa? Cum te mai sucește viața! Din nou puse stăpînire pe el simțămîntul de neputință care, în ultima vreme, îl încerca atît de des. Se uita la Pilar. Printre buzele-i albe se scurgea un fir de sînge, care se pierdea apoi în barba rară. Fruntea și ochii, acoperiți de cearșaf, nu i se vedeau; nu i se vedea decît nasul, mare și ascuțit, ca al oamenilor ce trag să moară.
Juan își întoarse din nou privirea de la rănit. Pe o ridicătură de pămînt un copac singuratic își trimitea spre cer ramurile-i dezgolite. Soarele bătea acum din față, oglindindu-se în pășunile încă mustind de apă ale dealurilor ce se ondulau lin pînă în zarea învăluită în ceață albăstrie. Deodată, printre vîrfurile întunecate ale copacilor, se ivi acoperișul roșcat al bisericii din Piedra Sola.
Cînd se opriră în fața casei lui, doctorul tocmai se pregătea să plece. Nu mai umbla călare; își cumpărase acum o mașinuță, un Ford tip 1929, una din mașinile acelea fără moarte, de neprețuit pentru drumurile de țară. Doctorul — un tînăr înalt, negricios, cu privirea inteligentă și cu gesturi blînde — le spuse să ducă rănitul în cabinetul său.
— Nu și-a recăpătat de loc cunoștința? întrebă el apoi.

— Nu, doctore.

— E un caz foarte grav, declară medicul vorbind cu licitatorul. Apoi se întoarse spre Juan. Dumneata ce-i ești ? Rudă ?

— Nu, domnule, doar prieten.

Medicul clătină din cap.

— Mare lucru nu-i pot face... Ar fi necesară o transfuzie...

Dezinfectă rănile, le pansă și făcu apoi rănitului o injecție cu ulei camforat și cafeină. Atîta tot. Asta îi putea face. Acum, nu le mai rămînea decît să aștepte. Să aștepte și el, și cei doi oameni pe care îi avea în față. Asta cînd ei, prietenii și rudele, cereau totul de la el. Cereau medicului ceea ce el însuși nu putea cere nici de la sine, nici de la mijloacele primitive pe care le avea la îndemînă. Uneori, oamenii nu se mulțumeau numai să aștepte și să-i ceară, ci-i porunceau chiar — din priviri sau prin cuvinte — să facă ceva, să facă mai mult, tot mai mult, pentru ca pînă la urmă, nestăpîniți, aproape înnebuniți, să-l amenințe cu pumnii.

După zece minute, doctorul se sculă și-i privi, neputincios. Pilar murise...

Lui Juan nu-i veni să creadă. Îl văzuse pierzînd atîta sînge și nu mai nădăjduia ca Pilar să scape, dar acum, cînd îi vedea trupul fără viață, i se părea totul o minciună. În jurul acestui trup neînsuflețit, care-i devenise deodată străin și care-l tulbura, îl simțea încă pe Pilar cel viu, pe acel Pilar cu care trăise atîtea și atîtea întîmplări la Santa Rosa și la Tiatucura! Simțea plutind în jurul lui sufletul generos al sărmanului negru care visa la femeia și la copiii săi, la fărîma lui de fericire pe pămînt, la tovarăși — „adevărații tovarăși" — pe care nu puteai să-i plătești cu tot aurul din lume.

Da, Pilar era acolo, și totuși lipsea. Pilar murise. Atîta tot. Trebuia să înțelegi și să-ți pleci capul.

Medicul le eliberă certificatul de înmormîntare și-l sfătui pe licitator să ducă mortul acasă. Ajută chiar să-l transporte în mașină ! Asta era tot ce putea face...

Sclipirea albă din zori a pămîntului înghețat fusese înlocuită de o strălucire verde, care îmbrăcase parcă toată firea. Norii se mai risipiseră. Pluteau acum ușori pe întinderea albastră a cerului.

Licitatorul era grăbit să se întoarcă. În fața unei cîrciumi opri totuși mașina și-i dădu lui Juan un pahar de caña. Apoi o luară înapoi, pe același drum pe care veniseră. Se înțeleseseră cu medicul să telefoneze la Tiatucura, ca să știe oamenii de acolo ce se întîmplase.

La Montevideo Chico mai opriră o dată și mai băură cîte un pahar de caña. Cîrciumarul care îl cunoștea bine pe Pilar, păru foarte mișcat, iar bărbierul se duse chiar să vadă mortul. După aceea licitatorul îi dădu lui Juan banii pe care îi cîștigaseră, el și Pilar, adăugînd de la el treizeci de pesos.

— Să-i dai bietei văduve, ca să aibă de cheltuială...

— Vă mulțumesc, domnule.

Cînd sosiră la Tiatucura, în rancho-ul care nu mai era acum și al lui Pilar, ci numai al Nicolasei, oamenii se și adunaseră. Bărbații ședeau afară, jos, de-a dreptul pe pămînt, iar femeile se îngrămădiseră înăuntru. Coborîră mortul din mașină. Licitatorul, cerîndu-și iertare că nu mai poate rămîne, plecă.

Nicolasa, îndurerată, abia ținîndu-și plînsul, îi ajută lui Juan să-l întindă pe Pilar în pat, jeluindu-se în șoaptă :

— Sărmanul de el ! Am trăit atîta vreme departe unul de altul, iar acum, că eram împreună și el era atît de mulțumit, mi-l aduci mort acasă !

Femeile încercau s-o mîngîie, bărbații însă tăceau.

Juan se duse să tocmească coșciugul și să cumpere lumînări și caña pentru priveghi. Între timp Cleta, nevasta lui Chiquito, venise să spună rugăciunile morților. Era o femeie înaltă — îl întrecea chiar pe Chiquito — zbîrcită, uscată și știrbă, care mergea cu pași mici și apăsați. O dată cu Cleta venise și Chiquito, cu pasul lui tărăgănat și greoi, clătinînd într-una din capul său mititel, pe care-și cocoțase o bască veche. Încă din prag, Cleta se apucase să-și dăscălească omul :

— Ai grijă cum te porţi. E păcat în faţa Domnului să te îmbeţi la priveghi !

— Pilar mi-a fost prieten şi am ţinut mult la el... se apără Chiquito.

— Prieten, neprieten, eu atîta îţi spun : dea dracul să te îmbeţi ! Roagă-te mai bine, ca sufletul răposatului să nu ajungă în iad.

— Cum să ajungă în iad, femeie ! Vai de capul lui! Că doar era pîinea lui Dumnezeu, sărmanul ! Nu-i nevoie să mă rog. Eu...

— Nici un eu ! Tacă-ţi gura, păgînule !

Priveghiul lui Pilar fu lung. Nicolasa, femeia răposatului, şi Juan, prietenul lui, îşi dăduseră toată silinţa să nu lipsească nimic. Dar nu mai era ca pe vremuri, cînd la priveghi se mînca mult. Acum, mîncare era puţină. În schimb, se bea din belşug, bineînţeles dacă aveau rudele de unde. Era un semn de preţuire pentru mort să cinsteşti pe toţi aceia care veneau să-i ţină tovărăşie în ultimele ceasuri cît mai rămînea pe pămînt. Din toţi banii cîştigaţi, Juan îşi opri numai zece pesos, pentru Orfilia ; Indalecio, deşi i-o făgăduise, nu dăduse nici un semn de viaţă. Din ce-i mai rămase, cheltui aproape tot pentru Pilar. O merita. Fusese un bun tovarăş, întotdeauna săritor şi fără ascunzişuri. Şi cine dacă nu el, Juan, trebuia să-i preţuiască, nu atît prin vorbe, cît prin fapte, însuşirile ?

Tot restul zilei şi toată noaptea — lungă şi rece — oamenii băură pe săturate. Se înghesuiau cu toţii în bucătărioara strîmtă şi pe măsură ce băutura curgea iar noaptea se apropia de sfîrşit, glasurile lor deveneau tot mai grave. Cîteodată cineva povestea ceva, dar de cele mai multe ori tăceau cu toţii. Din camera unde se afla mortul se auzeau din timp în timp rugăciunile pe care, într-un murmur jalnic, Cleta, neobosită şi pătrunsă de misiunea ei, le şoptea pentru odihna sufletului celui plecat dintre ei.

De cîte ori o auzeau oamenii se opreau din vorbă şi ascultau, la început tulburaţi, apoi respectuoşi, iar mai tîrziu indiferenţi. Cînd încetau rugăciunile, se lăsa tăcerea ; apoi unul din ei lua sticla, trecînd-o din

mînă în mînă, ca într-un ritual străvechi și cu adînc înțeles. Și deodată o voce răgușită de băutură rostea ceva, la întîmplare:

— A dat iar înghețul...

Iar altul adăuga:

— Dacă o ține toată iarna așa...

Nimeni nu termina ce avea de spus. Le era parcă teamă să pomenească de nemurăratele nenorociri pe care o iarnă aspră le putea aduce oamenilor, vitelor și ogoarelor...

Noaptea, nesfîrșită, apăsătoare, atîrna peste casă, peste cei vii, peste mort, peste durerea, deznădejdea, rugăciunile și beția lor; dar în cele din urmă, se sfîrși.

Cînd se lumină de ziuă, totul în jur era alb. Chiciura acoperise cîmpiile și colinele, se furișase chiar pînă în pragurile rancho-urilor, cruțînd doar locurile pe unde pașii oamenilor bătătoriseră bine pămîntul. Văzduhul încremenise, amorțit parcă. Nu se mișca nici o frunză. La ceasul acela al dimineții, în fiecare rancho din Tiatucura se afla cîte un foc aprins și cîte o ceașcă de mate care trecea din mînă în mînă. În casa în care zăcea Pilar, cănile pline cu fiertură proaspătă, amară și fierbinte, înviorau oamenii.

Femeia lui Chiquito murmura mai departe rugăciunile morților. Răsări în sfîrșit și soarele, sosi ora înmormîntării și alaiul porni spre cimitir — o palmă de pămînt, înconjurată cu un gard de sîrmă, cu cîteva cruci grosolane năpădite de ierburi. După slujbă, oamenii se împrăștiară, și liniștea unei duminici de iarnă puse din nou stăpînire peste sat.

Cei care vegheaseră noaptea puteau acum să se odihnească. Nu însă și Juan. Luă un cal de împrumut și, după ce mîncă ceva în fugă, plecă spre locul unde se ținea licitația. Se ducea să-și ia murgul și să încerce să vîndă șaua și hamurile lui Pilar; Nicolasa nu mai avea ce face cu ele. Banii în schimb, oricît de puțini, i-ar fi fost de mare ajutor.

De la moartea lui Pilar, Juan nu-și venise încă în fire. Gîndurile îl duceau mereu la Santa Rosa. Mergea pe vechile urme ale atîtor drumuri străbătute îm-

preună cu Pilar, pe cărări, pe poteci, peste dealuri, și chipul lui luminos și blînd parcă îi striga că nu-i adevărat, că nu se dusese pentru totdeauna dintre ei.

Își aminti deodată de Benita, dar așa ca și cum ar fi murit și ea demult. Și doar nu ea, ci Pilar zăcea acum sub pămînt — el aruncase peste trupul său pămîntul negru, care îl despărțea pentru totdeauna de lumina și de necuprinsul văzduhului. Benita, ce era ea acum ? Ce se alesese de ea ? Ce înfățișare luase această ciudată moarte a ei ?

Apăsat de gînduri, Juan ajunse la locul licitației. Acolo, el nu mai era decît un om care pierduse ieri o femeie și azi un prieten, cum se poate întîmpla în viața fiecărui om.

Se apucă să caute un cumpărător pentru lucrurile rămase de pe urma lui Pilar. Lume multă venită din împrejurimi. Erau și oameni de la multe leghe depărtare. Unii ocupau tribunele improvizate, alții stăteau singuri sau în grupuri, la marginea ocolului. Licitatorul, călare pe o mîndrețe de cal, cu cravașa în mînă, se uita cercetător la eventualii cumpărători, sau lăuda însușirile fiecărui lot de vite, în parte, căutînd să aprindă ici lăcomia unuia, trezind colo rivalități, ațîțînd interesul tuturor. Vorbea repede, scurt, așa cum i-o cerea meseria.

— Șaizeci și trei, șaizeci și trei, șaizeci și trei... Nimeni nu dă mai mult ?

Vocea lui ba cobora, ba se ridica, cînd insinuantă, cînd tăioasă și seacă. Cineva făcu un semn. Licitatorul arătă spre el cu cravașa :

— Șaizeci și patru, șaizeci și patru, șaizeci și patru ! Și patru, și patru, și patru... Pescui din zbor o altă ofertă. Șaizeci și patru și jumătate, patru și jumătate, patru și jumătate, și jumătate, și jumătate...

Rostogolea cifra pe buze pînă cînd, văzînd că nimeni nu oferea mai mult, se repezea să-i înfrunte pe un ton batjocoritor și prefăcut mînios :

— Dar bine, domnilor, sînt boi grași, de rasă bună, frumoși ! E o rușine ! Unde o să ajungem ? Fac peste șaptezeci !

Din ocol — unde peonii mînau vitele de colo-colo ca să poată fi mai bine văzute — se ridicau nori de praf, pe care vîntul îi ducea mai departe spre o pajiște unde, îngrămădite, vreo sută de automobile luceau în lumina soarelui de după-amiază.

Juan rătăcea prin mulțime. Căuta pe cineva care să cumpere șaua și celelalte lucruri ale lui Pilar. Nu-i plăcea treaba asta, dar voia s-o ajute puțin pe sărmana Nicolasa și era hotărît să nu plece de la licitație pînă nu vindea totul.

Pe seară auzi că vînzările întrecuseră suma de o jumătate de milion. Doi, trei fermieri bogați, printre care și Zabaleta, cumpărau pe întrecute. Juan îl văzuse de cîteva ori pe fostul său stăpîn. Supralicita cu o mișcare abia perceptibilă din cap. Punea mîna pe cele mai bune loturi de vite. Din cînd în cînd, stăpînul din Santa Rosa se îndrepta, împreună cu un alt fermier, spre un fel de bufet improvizat lîngă un camion, unde îi aștepta o sticlă de whisky.

În ultimii ani comerțul era în floare. După război, lîna și carnea din Uruguay erau cerute cu insistență pe piața externă și se vindeau la prețuri foarte bune. De la cincisprezece pesos, cît valorau înainte zece kilograme, lîna se urcase la douăzeci, ba chiar douăzeci și cinci de pesos. Un bou gras făcea acum cel puțin o sută cincizeci de pesos. Erau ani de adevărată prosperitate. Despre asta vorbea de altfel și Zabaleta cu celălalt fermier, în timp ce beau whisky.

— N-o să mai dureze mult, crede-mă ! Cu toate că lucrurile merg încă destul de bine, se observă totuși o tendință spre scădere...

Zabaleta era de acord :

— Ai perfectă dreptate ! Adu-ți aminte de primul război mondial, cînd prețurile ajunseseră fantastice, ca apoi să cadă brusc la pămînt ! Eu zic că ne-ar mai trebui un război, așa, pînă în doi ani. Ar fi salvarea.

Alt război voia omul ! Pieriseră treizeci de milioane de oameni, jumătate din omenire murea de foame, și el, fermier și negustor, voia alt război, ca

să-şi poată vinde la preţuri ridicate lîna şi vitele! În asta vedea el salvarea!

De partea cealaltă, cu spatele spre Zabaleta, Juan bea caña şi asculta. Ştia prea puţin sau aproape nimic, despre Rusia şi despre Statele Unite, care, după cum sperau Zabaleta şi prietenul său, aveau să se încaiere în curînd. Ar fi vrut însă foarte mult să priceapă ce se întîmplă în lume. Ar fi vrut să fie un om ca inspectorul veterinar, ca să-i poată răspunde cum se cuvine fostului său stăpîn. Dar un lucru pe care-l ştia el bine era că cei care vindeau, care cumpărau şi care licitau cîştigau munţi de bani, pe cîtă vreme Pilar îşi zdrobise capul pentru cîţiva reali, ca să aibă ce da de mîncare alor săi...

Cînd se îndepărtă de camion dădu în sfîrşit peste cineva care îi plăti patruzeci de pesos pentru şaua răposatului. Îşi făcu socoteala că ar fi bine să vorbească cu proprietarul fermei la care era tocmit şi cu licitatorul — poate că ei or să-i dea ceva pentru calul lui Pilar. Ceru optzeci de pesos, sumă la care surul lui Pilar nici nu era plătit. La început cei doi nici nu voiră să audă, ziceau că ei nu aveau nici o obligaţie, dar cum Juan stărui vorbindu-le despre nenorocita văduvă, se învoiră să-i dea ceva, în nici un caz cît ceruse el, pentru că surul nu făcea mai mult de cincizeci de pesos. Licitatorul îi aminti că îi şi dăduse treizeci, şi fermierul plăti restul. Iar Juan, cu toată „averea" rămasă de pe urma lui Pilar şi a celor douăzeci de ani de muncă ai săi, amărît şi revoltat, se întoarse la Tiatucura.

IV

Cuprinsă de o nemărginită deznădejde, învăţătoarea din Tiatucura îşi aruncă privirea asupra clasei. Iar lipseau mai mult de jumătate din elevi. Scîrbită, întoarse capul şi rămase cîteva clipe cu privirea aţintită pe fereastră în care ploaia răpăia puternic.

Prin geamurile aburite se desluşea, nesfîrşită, o priveliște cenușie, tristă ca moartea.

Din primul rînd de bănci un băiețaș cu părul castaniu ce-i cădea peste ochii albaştri ca azurul şi o fetiță cu pielea arămie şi cu privirea vioaie se uitau la ea, curioşi.

Învăţătoarea se întoarse spre clasă chiar în clipa în care băiețaşul îşi ştergea nasul cu mîneca hainei.

— Alves! De cîte ori ți-am spus că nu e frumos să-ți ştergi nasul cu mîneca? Nu ai batistă?

Băiatul o privi însă liniştit mai departe, vrînd prin aceasta să-i arate că nu avea batistă. Dintr-o dată învăţătoarea îşi dădu seama cît de nelalocul ei, cît de prisos îi fusese întrebarea: de sub bancă ieşeau picioarele goale ale băiatului, puse unul peste altul, amîndouă pline de noroi. Întrebarea ei fusese fără rost. Cum fără rost ar fi fost să-l certe că umblă cu picioarele murdare...

Descumpănită, învăţătoarea îşi plimbă privirea asupra celorlalți şcolari: chipuri negre, tuciurii, albe — de toate culorile — capete cu păr bălai, negru, creț... Nici unul dintre elevii ei nu avea mai mult de zece ani.

— Pregătiți-vă caietele pentru dictare! oftă ea.

Ar fi făcut orice altceva, numai asta nu! Nu-şi îndeplinea misiunea nici măcar cu oarecare tragere de inimă, darmite cu plăcere. Se pomenise îngropată aici, în bîrlogul care purta numele de Tiatucura, fără nici o distracție, fără prieteni, fără o dragoste, fără nimic. Roasă de amărăciune, nu se gîndea decît cum să obțină transferarea la Paysandú sau în altă localitate mai puțin pierdută de lume, unde să poată ieşi pe stradă, să vadă lumini, vitrine, cinematografe, oameni bine îmbrăcați, femei elegante. Pentru Tiatucura îşi rosese ea atîția ani coatele pe băncile şcolilor? Directoarea, da, poate va putea rezista aici. Se născuse, crescuse şi trăise toată viața la țară. Ea însă nu! Niciodată! Ura viața de la țară. Ajunsese aproape să-şi urască şi profesia. Cîteodată, în clipe de mare desperare, i se părea că-i urăşte pînă şi pe copii!

Frumoasă, bine legată, cu trăsături gingașe, văzuse mulți tineri fermieri umblînd după ea. Dar Doamne, ce oameni! Ce caraghioși erau cu cizmele lor și cu pantalonii aceia bufanți! Dar cînd își puneau hainele de oraș! O adevărată catastrofă! Nu erau în stare nici măcar să-și ascundă stîngăcia de urși dresați, sau să vorbească omenește, fără jargonul acela îngrozitor, țărănesc! Dar mirosul de cal care îi urma peste tot ca un blestem! Să se mărite cu unul din ei și să îmbătrînească prin pustietățile astea, aducînd pe lume o droaie de copii? Nu! Orice, mai bine decît astea! Orice! Chiar și ce e mai rău pe lume!

După ce-și termină ora de clasă, învățătoarea se grăbi spre camera ei — în clipele de tristețe îi zicea „celula". Camera nu era dintre cele mai rele; zeci de învățători își țineau cursul și trăiau în rancho-uri de paie și pămînt, fără dușumele. Dar pe ea asta n-o încălzea de loc; se simțea acolo ca în ocnă!

În jurul ei lucrurile străluceau de curățenie. Știa că în ziua în care nu va mai face ordine, va fi înghițită de deznădejde pe vecie.

Se lăsă să cadă pe pat și izbucni în plîns; plînsul o mai ușură puțin. Își șterse lacrimile, netezi învelitoarea de pe pat și luă o carte. O dată cu căderea serii se oprise și ploaia, iar cerul începuse să se însenineze. Prin fereastră pătrundeau acum ultimele raze ale soarelui, scăldînd totul într-o lumină aurie. Apoi se duse și soarele. În liniștea acelui ceas de amurg auzi pe cineva bătînd în ușă. După o clipă intră servitoarea directoarei:

— Vă întreabă doamna dacă nu puteți s-o primiți dumneavoastră pe femeia de afară, că dînsa s-a culcat. O doare groaznic capul.

Învățătoarea ieși în curte, unde dădu de Malvina. Nici nu deschise femeia gura, și învățătoarea ghicise ce o aducea. Cînd un școlar lipsea mai mult timp fără un motiv serios, li se trimitea părinților întîi o înștiințare, apoi o a doua, și dacă nici după aceea elevul nu se prezenta, direcția școlii făcea apel la poliție. Iar această ultimă măsură dădea mai totdeauna rezultate.

Malvina, cu ochi plini de nelinişte, începu să-i explice ce o adusese:

— Viu pentru Pedrito, domnişoară... Am primit înştiinţările... şi n-aş vrea să-mi trimiteţi poliţia... Ştiu că băiatul mai are nevoie de multă învăţătură, dar sîntem săraci şi... ştiţi şi dumneavoastră, sărăcia e frate cu păcatul...

Învăţătoarea asculta fără să spună nimic. Malvina crezu că trebuie să vorbească mai lămurit:

— Nu pentru că m-aş plînge de dumneavoastră sau de doamna directoare, ferească cerul! Ştiu că sînteţi foarte cumsecade şi că vă purtaţi bine cu copiii! Apără-mă Dumnezeu şi Sfînta Fecioară Maria să zic ceva de rău..

— Bine, bine... o întrerupse învăţătoarea. Spune ce-i cu el, l-ai băgat la stăpîn?

Malvina răsuflă uşurată:

— Da, domnişoară, Dumnezeu să mă ierte, da, l-am băgat la stăpîn... E mare şi trebuie să mă ajute... Sînt singură şi sînt prea bătrînă să mai pot găsi un bărbat care să le fie tată... De-aia, ziceam, că poate, dacă intră undeva...

Asta era realitatea — mizeria cruntă, în faţa căreia nu mai existau nici legi, nici sfaturi care să nu se transforme în tot atîtea glume sinistre. Cum creşteau puţin, copiii intrau undeva pe mîncare, şi uneori pe doi pesos pe lună. Aşa cel puţin nu îndurau foamea, iar partea lor rămînea pentru cei mici.

— Mai bine aşa decît să se apuce de furtişaguri, nu credeţi domnişoară?

Învăţătoarea îi dădu dreptate şi o linişti cum se pricepu, asigurînd-o că n-or să anunţe poliţia. Malvina îi mulţumi, aşa cum mulţumesc de obicei ţăranii.

— Să-ţi dea Dumnezeu un logodnic bun şi bogat, domnişoară, şi mulţi copii, să fiţi toţi fericiţi!

Cum învăţătoarea nu-i răspunse nimic — totdeauna o înfuria felul acesta de a-ţi arăta recunoştinţa — Malvina porni spre casă. Era un frig tăios. În depărtare, în umbra serii care se lăsa tot mai deasă, licăreau, cînd şi cînd, farurile unui automobil. Zgo-

motul motorului străbătea aerul înghețat al cîmpiei, și aducea parcă un val de căldură, arătînd că mai există și alți oameni, altă viață dincolo de hotarele pustii ale Tiatucurei.

În drum, Malvina se abătu pe la Orfilia.

— Am venit să-mi împrumuți un pumn de fidea... o rugă ea, privind-o iscoditoare, ca și cum voia să afle ce se petrece în sufletul ei.

Orfilia ocoli privirea mamei sale. Nu se aveau prea bine de la o vreme. Malvina nu vedea cu ochi buni ajutorul pe care i-l dădea Juan ; și apoi nu înțelegea credința pe care i-o purta Orfilia lui Indalecio care, după ce îi făgăduise lui Juan că o să-și ajute familia, apăruse doar o singură dată, dar nici măcar nu rămăsese acolo peste noapte. Era limpede că nestatornicul își părăsise femeia. Atunci, pentru ce Orfilia nu se lăsa ajutată de alți bărbați, cum făceau atîtea femei în situația ei ? De ce făcea atîta pe cinstita ? Și de ce să tabere pe capul lui Juan ? Pînă la urmă o să se sature și el ! De altfel, Juan nu mai călcase de vreo lună prin Tiatucura. Plecase să îngrădească o fermă, la vreo cinci-șase leghe depărtare, și întîrzierea asta o cam neliniștea pe mătușa-sa.

La rugămintea bătrînei, Orfilia răspunse că nu mai are un fir de fidea.

— Atunci dă-mi ce ai, orice, ca să pun în supă, că nu mai am nimic ! stărui Malvina.

— Nici eu, mamă. Și nu-mi mai tot cere, că nu am ! Du-te la prăvălie.

— Nu-mi mai dă nimic fără bani. Am venit să iau de la tine că mîine iau banii pe rufele spălate și ți-oi da tot înapoi.

— Îți spun că n-am ! Dacă nu mă crezi, caută !

În ochii Malvinei luciră sclipiri de furie. Opaițul fumega, răspîndind un miros neplăcut de grăsime arsă. Afară, o tinichea zăngănea la fiecare răbufnire a vîntului.

— Juan ți-a lăsat bani, Orfilia.

— Cînd asta ? I-am cheltuit demult pe toți ! Dacă aveam, crezi că nu-ți dădeam ?

— Știu și eu...

— Mamă, pentru Dumnezeu, nu mai vorbi așa! gemu Orfilia. Dacă aveam — mai ales că-mi ceri pentru copii — ți-aș fi dat cu dragă inimă.

— Nu mai face pe șireata. Te crezi cucoană mare! Uiți că eu te-am făcut!

— Lasă, mamă, nu te mai supăra... Îmi vine să cred că nu vorbești dumneata...

— Și toate astea pentru un netrebnic care nu face doi bani. Să mai crești copii!

Desperată, Orfilia se lăsă să cadă pe un scaun și începu să plîngă. Malvina se întoarse și ieși ca o furtună. Era noapte. Ici-colo licăreau luminițele focurilor. Nu-și dădea seama de răul pe care îl făcuse fiicei sale; vedea numai răul pe care i-l făcea ei Orfilia. Plînsul ei nu făcuse decît să-i învenineze inima. Cînd ajunse acasă, puse în oala cu apă cîteva bucăți de galetă și puțin zahăr. Atîta tot.

Lui Juancho îi era foame. Înghiți pe nerăsuflate apa aceea îndulcită și îngroșată cu galetă. În schimb Cachita, fetița, nici nu vru să guste. Avea fierbințeală și se văieta că-i e frig.

— Ia, fetița mea! Hai, ia o linguriță, că e dulce și o să-ți facă bine! se ruga Malvina.

Dar toate încercările ei rămaseră zadarnice. Fetița plîngea din ce în ce mai tare și maică-sa nu izbutea s-o potolească.

— Ce te doare, copilă? Spune tu mamei ce te doare? Te doare gîtul? Hai, nu mai plînge, că o să-ți treacă. Hai, nu mai plînge...

Pînă la urmă, cu chiu cu vai, izbuti s-o liniștească. Fetița căzu într-un somn neliniștit. Se zvîrcolea și gemea într-una. Malvina o înveli cu tot ce găsi prin casă și, luînd opaițul, trecu în camera de alături în care era patul lui Juan și statueta Maicii Domnului. Aici căzu în genunchi și începu să se roage pentru sănătatea copilei.

Flacăra sfioasă și tremurătoare a opaițului pîlpîia la suflarea firicelului de vînt ce se strecura prin crăpăturile ușii. Era întuneric în casă, un întuneric plin de umbre. Și cum Maica Domnului, cu mantia ei albastră, își arunca și ea umbra mișcătoare pe peretele

de lut cuprins de beznă, Malvina, în credinţa ei oarbă, văzu în asta un semn al voinţei divine.

Fecioara îi ascultase ruga! Fecioara se mişcase, îi zîmbise, îi făgăduise prin semne ajutorul său! Tremurînd, cu inima cuprinsă de un nelămurit simţămînt de bucurie şi de teamă, Malvina se întoarse în camera cealaltă, unde fetiţa continua să se zvîrcolească şi să geamă.

— Linişteşte-te, fetiţa mea, că Maica Domnului cea făcătoare de minuni o să te vindece! îi şopti ea transfigurată, aşezîndu-se pe marginea patului. Începu s-o mîngîie pe fruntea arzîndă, încet, încet, vorbindu-i în şoaptă şi copila se mai linişti.

În dimineaţa următoare, fetiţa se simţea mai bine. Parcă nici nu mai ardea. Malvina făcu o rugăciune de mulţumire Maicii Domnului. Dar spre prînz, cum fetiţa fu iar cuprinsă de fierbinţeală şi se simţi mult mai rău, Malvina se văzu nevoită să ceară din nou ajutorul Fecioarei.

Chiar în seara aceea Juan se întoarse la Tiatucura; Malvina îi spuse că boala fetiţei o găsise fără un ban în casă, dar că avea încredere în Maica Domnului. Lui Juan nu-i plăcu de loc cum arăta copila: ochii îi erau duşi în fundul capului, răsufla greu şi ardea toată.

— De cît timp e bolnavă? întrebă el.

— Păi de vreo două-trei zile am văzut că nu se simte bine, dar abia de ieri a doborît-o boala.

— Nu arată bine de loc mititica, făcu Juan, îngrijorat. De ce nu chemi doctorul, mătuşă?

— Se face ea bine şi fără doctor... Cu ce să-l plătesc?...

— Am eu ceva bani. Am auzit că doctorul de la Piedra Sola e cumsecade şi se poartă bine cu săracii...

— Lasă, nu-i nevoie... acum se simte mai bine.

— Ba nu se simte bine de loc! N-o vezi că aiurează?

— Asta-i boala... boala care iese afară din ea.

— Dar a slăbit de tot, biata fetiţă!

— Ei, lasă, că am crescut eu destui copii...

— Dar ce crezi, mătușă, că dacă eu n-am crescut nici unul nu văd că fetița asta se duce?

— Maica Domnului o să ne ajute și n-o să se întîmple nimic rău! se încăpățînă Malvina.

Și Juan nu mai stărui. Dar peste un ceas găsind-o pe mătușă-sa îngenuncheată în fața Maicii Domnului — Cachita se simțea tot mai rău — nu se mai putu stăpîni și-i spuse fără ocolișuri:

— Lasă-le încolo de rugăciuni, mătușă! Dumneata stai aici în genunchi și te rogi, și dincolo îți moare copilul! Mă duc să chem doctorul. Plătesc eu.

Malvina sări în picioare și îl privi înspăimîntată. Juan păcătuise! Făcuse un păcat față de Maica Domnului, care îi putea primejdui viața fetiței!

— Nu-i nevoie! răspunse ea fanatică. Maica Domnului...

Juan o întrerupse, brutal:

— De unde dracu ai mai scos că ciobul ăsta de piatră este făcător de minuni? Vino-ți în fire, mătușă!

Malvina rosti, rănită pînă în fundul sufletului:

— Numai mulțumită ciobului ăstuia, cum îi zici tu, toți ai noștri au fost oameni cinstiți! M-am rugat lui și m-a ajutat. De cîte ori nu v-a scăpat de la moarte! Și mai zici că nu e făcător de minuni!

— Dacă lucrurile sînt așa cum spui dumneata, dacă trag în statueta asta, n-o să intre gloanțele în ea, nu-i așa?

Îngrozită, Malvina făcu ochii mari. Juan, scos din fire de prostia și pasivitatea femeii care lăsa viața copilei pe seama unei bucăți de piatră, nu dădu înapoi. Dacă ar fi fost după el, de mult ar fi chemat medicul, dar știind cît este de încăpățînată Malvina, se temea că mătușă-sa nu-l va lăsa să intre în rancho. Spuse din nou:

— Dacă e făcătoare de minuni, cum crezi dumneata, n-o să intre gloanțele în ea, nu-i așa?

Malvina, tremurînd toată de furie și de spaimă, îi spuse să plece. Neclintit, Juan scoase din buzunar un teanc de bani și îl puse pe masă.

— Cincizeci de pesos! Dacă gloanțele nu intră

în piatra asta, dumneata îi cîştigi, iar eu o să cred că e făcătoare de minuni şi că o să vindece fetiţa. Dar dacă intră gloanţele, te laşi pentru totdeauna de minunile astea, eu arunc cioburile, ca să nu le mai poţi găsi, şi aduc doctorul!

Malvina, cu ochii ieşiţi din orbite, se uita cînd la bani, cînd la statuetă, cînd la revolverul din mîna lui Juan. O clipă, în ochii ei luci ispita de a-l face de ruşine pe nelegiuitul ei nepot. Juan se prefăcu că ţinteşte:

— Spune, mătuşă, primeşti?

— Păgînule! Păgînule! urlă deodată Malvina aşezîndu-se între revolver şi statuetă. Ce pedeapsă te aşteaptă! Sfîntă Fecioară! N-aş fi crezut în ruptul capului că tu, care pari atît de bun, să fii înţeles cu diavolul! Piei din faţa mea! Eşti blestemat! Ce pedeapsă, Doamne, ce pedeapsă te aşteaptă!

Juan puse la loc revolverul şi zise răspicat:

— Bine! Mă duc să chem doctorul. Şi află de la mine că de-ar fi să trebuiască să aduc şi poliţia, el tot va intra aici! Ai înţeles?

Şi ieşi fără să mai aştepte răspunsul. Se duse la cîrciumă şi-l rugă pe cîrciumar să cheme la telefon Piedra Sola. Apoi plăti toate datoriile mătuşii sale şi ale Orfiliei. Trebui să aştepte mult pînă să obţină legătura. În cele din urmă cîrciumarul îl anunţă că doctorul a şi pornit-o la drum.

— Ce bine e acum de cînd avem doctori! îşi freca mîinile de bucurie cîrciumarul. Pe vremuri, mureau oamenii cu zile!

— Da, era greu...

— Greu de tot. Acum însă să-i mulţumim Domnului pentru doctorul ăsta care a venit la Piedra Sola... Pentru că, să-ţi spun drept, dacă e vorba de ce ar putea face statul, apoi sîntem lămuriţi! În loc să ne trimită medici, trimite perceptori! Cît despre mine, ascultă ce-ţi spun! Nici la vot nu mă mai duc! S-a zis! Pentru asta sîntem buni, dar pentru altceva, nu. Şi eu ce cîştig din asta, mă rog? Eu îi votez, iar ei îmi pun impozite şi mă jupoaie! Bună socoteală!

Juan zîmbi și rosti, pe jumătate în glumă, pe jumătate serios :

— Dar dumneata, don Pancho, n-ai de ce să te plîngi prea mult...

— Aș ! Vorbește lumea degeaba... Eu nu tăgăduiesc că aș avea ceva pus deoparte... De foame n-o să mor, e adevărat... Dar am muncit toată viața la tejgheaua asta, și dacă m-aș fi ales cu ceva mai de Doamne ajută, crede-mă că eram de mult fermier și-aș fi stat atunci să mă lăfăiesc toată ziua...

Peste un ceas medicul sosi la Tiatucura. Juan îl așteptă la intrarea în sat și se urcă cu el în mașină ca să-i arate drumul la rancho. Înfricoșată de amenințările lui Juan și de prezența medicului, temîndu-se pe de altă parte pentru soarta fetiței, Malvina îl lăsă să intre. La Juan însă se uita ca și cum ar fi fost întruchiparea diavolului și-l lăsă să aștepte afară.

Bineînțeles că îngrijirile medicului salvară fetița de la moarte. În urma acestei întîmplări, credința Malvinei fu adînc zdruncinată. Văzuse că acum se pot face pentru sănătatea oamenilor lucruri pe care înainte nu voise să le recunoască tocmai din cauza superstițiilor și întunericului în care trăia. Din ziua aceea înțelese că viața ei putea fi mai puțin nenorocită, deși supărarea ei pe Juan nu-i trecu prea ușor. De altfel, din seara aceea, Juan se duse să doarmă în rancho-ul Orfiliei, luînd locul flușturaticului Indalecio.

V

Trecură săptămîni și luni de zile. Rancho-ul în care Orfilia trăise înainte cu Indalecio și în care locuia acum cu Juan era o cocioabă șubredă, de paie și pămînt, cîrpăcită ca vai de ea prin locurile pe unde timpul își grăbise mai mult acțiunea sa distrugătoare. Acoperișul de paie, țuguiat, căpătase de mult o culoare cenușie, murdară, și era prăvălit în cîteva locuri. Ici-colo cîte o bucată de tablă ruginită, ținută cu un

bolovan, căuta să mai îndrepte stricăciunile. Cele două ochiuri de geam — unul în ușă, altul în fereastră — singurul lux și singurul izvor de lumină pe care-l avusese cîndva cocioaba, fuseseră de mult înlocuite cu niște tinichele. Ușa, ieșită din țîțîni, era aproape putrezită.

La drept vorbind, numai cu greu își putea cineva închipui că vizuina asta era o locuință omenească. În zilele mohorîte trebuia să ții deschisă sau întredeschisă fie fereastra, fie ușa, ca să mai intre puțină lumină. Noaptea puteai să le închizi : lumina slabă a unui opaiț urît mirositor tremura pe chipurile celor dinăuntru. Cînd femeia, care se culca ultima, stingea lumina, bezna îneca totul. În nopțile cu lună mai pătrundea totuși cîte o rază prin crăpăturile din pereți și din ușă, prin găurile din tavan, prin miile de găurele pe unde se puteau zări lucirile fulgerelor. Dar tot pe acolo se strecura frigul iernii și vîntul de pampa, care șuierînd făcea să tremure flacăra opaițului, mișcînd zdrențele atîrnate ici-colo, ciucurii și faldurile sărăcăcioaselor pături și cuverturi, clătinînd pînă și poalele femeii, care măturau pe jos.

Juan avea acum nevastă. Și cum Orfilia aștepta un copil, înseamnă că Juan, nu peste mult, avea să fie tată. Găsise în satul acela tot ce-i lipsise la Santa Rosa : la început dans, petreceri, femei, acum o nevastă, și în curînd un fiu. Spre norocul lui, se ținuse tare și nu se lăsase tîrît de băutură și jocuri de noroc ca cei mai mulți oameni din sat.

În Tiatucura timpul trecuse fără să aducă schimbări prea mari. Sosi vara cu puzderia ei de muște și țînțari care bîzîiau în jurul cocioabelor încinse de soare. În februarie se ivi o epidemie de febră tifoidă care seceră cinci vieți, doi copii și trei oameni mari, cu toate îngrijirile medicului care venea zilnic cu mașina de la Piedra Sola. Satul întreg tremura sub amenințarea molimei. Cocioabele infecte, starea nenorocită a oamenilor, precum și lipsa oricăror mijloace de tratament îngreunau mult munca medicului, care înfrunta însă totul cu multă dîrzenie. Înțelese acum un lucru pe care nu îl învățase în universități, și anume

că există împrejurări cînd lucrul cel mai important era nu să fii medic, ci un om călit, un om adevărat, care să aibă spirit de organizare și mai ales să suporte înfrîngerile cu capul sus. Dar... cît putea oare răbda un om?

Unul dintre primii pe care i-a lovit boala a fost Chiquito, care a scăpat totuşi cu viaţă. „Soiul rău nu piere“, îl ocăra nevastă-sa, care, fără să i-o mărturisească, era încredinţată că scăpase numai datorită rugăciunilor sale către Sfîntul Roque. Molima tulbură adînc satul. Oamenii începură să vorbească despre apă potabilă, despre o fîntînă arteziană și despre multe, multe altele, dar cum nimeni nu făcu începutul, totul rămase baltă.

Pe la jumătatea lui martie sosi noul învăţător; venea în locul tinerei învăţătoare, care se plictisise şi care pînă la urmă reușise să fie mutată în altă parte. Era un tînăr de vreo douăzeci și ceva de ani, uscăţiv, cu părul tăiat scurt, în perie, și cu ochii vii, scînteietori. Primul lucru pe care-l făcu fu să se ducă la fiecare om și să vorbească cu el. Nu stătea o clipă locului. Tot bagajul lui era o ladă de cărţi și o bicicletă; după orele de clasă, își lua bicicleta și pornea la drum — ba prin sat, ba spre Montevideo Chico, ba spre fermele mai apropiate. În curînd oamenii aflară că se îngrijea de construirea unei fîntîni arteziene şi că umbla după semnături, ca să poată face o cerere către autorităţi. Pe urmă stătu îndelung de vorbă cu doctorul și făcu numărătoarea locuitorilor din sat. Se zicea că împreună cu doctorul voia să înfiinţeze chiar o policlinică, dar oamenii ştiau că asta n-o să se întîmple prea curînd, pentru că în tot satul nu era nici o casă mai ca lumea, doar niște rancho-uri mizerabile. Cît despre obţinerea instrumentelor necesare, se părea că mai repede ar căpăta luna de pe cer decît o simplă siringă.

Intr-o seară de aprilie, pe Orfilia o apucară durerile naşterii și fiindcă Juan nu era acasă, ea trimise după maică-sa și după nevasta lui Chiquito, care făcea pe moașa satului. La plecare Cleta nu uită să-și dăscălească bărbatul:

— Fă şi tu ceva, nu-mi sta ca un trîntor! Du-te de cumpără nişte gaz, că lampa e goală, şi apoi vino şi tu pe acolo. Poate că ne apucă noaptea... Auzi? Na, ţine banii!

Chiquito, ascultător, se duse la prăvălie. Trecînd pe lîngă casa lui Cipriano, văzu, ca de obicei, un cap de fată la fereastră. Salută foarte politicos şi, cum era puţin miop, nu băgă de seamă că dinăuntru îl pîndeau şi celelalte fete, care rîdeau cu hohote, întrebîndu-se din ce încrucişare de om cu animal ieşise uriaşul ăsta atît de caraghios! Dar Chiquito îşi urma drumul, cu gîndul la nevastă-sa: cicala ei îl înfuriase la culme. La urma urmei, ce dracu, nu era un golan! Avusese şi el trecutul lui, un trecut adevărat, din care, dîndu-şi ifose la cîrciumă, nu povestea decît începutul; sfîrşitul nu, pentru că sfîrşitul lui i-l putea vedea oricine. Dar nici despre ce fusese între început şi sfîrşit nu pomenea, pentru că tocmai asta îl adusese în halul în care era acum. Începutul — fuseseră cincizeci de cuadras de pămînt şi o sută de oi, pe care le moştenise de la părinţi. A urmat apoi jocul de cărţi şi băutura. Bucata lui de pămînt se afla la o oră de trap bun de Curtina, unde găseai din belşug femei, cîrciumi, biliard, arşice, joc de cărţi şi petreceri. Chiquito începuse prin a petrece acolo sîmbăta şi duminica şi sfîrşise prin a se duce aproape în fiecare zi. Îi mersese bine acolo: îl iubiseră cele mai frumoase femei şi îşi cîştigase prietenia tuturor cu povestirile sale şi mai ales cu dărnicia lui. Dar nu i-au trebuit decît doi ani pentru ca atît pămîntul cît şi oile să se ducă pe apa sîmbetei. După aceea rătăcise mult timp, ani şi ani, prin lumea largă pînă cînd, bolnav şi prăpădit, cu vederea atinsă de o boală nemiloasă — amintire a zilelor îndepărtate şi glorioase din Curtina — se oprise la Tiatucura, ca să îndure tirania unei femei pe care, spre nenorocirea lui, nu putea s-o părăsească, pentru că ar fi însemnat să moară de foame. Ce viaţă de cîine mai era şi asta!

Ei, dar după cîteva păhărele, imaginaţia lui prindea din nou aripi şi Chiquito se întorcea la vremurile bune de altădată. Iar cînd mai găsea şi pe

cineva să-l asculte, fericirea lui nu mai avea margini. Ce păcat însă că totul trecea atît de repede!

Ajuns la cîrciumă ceru, fără să stea mult pe gînduri, un pahar de caña. Cîrciumarul îl întrebă:

— Ce mai face cumătra?

— S-a dus pînă la Orfilia, naște...

— Încă un cetăţean care vine pe lume!... Zi, aşa! Naște mereu fata noastră! Şi parcă ieri venea aici, după bomboane! își aminti cîrciumarul. Acum iat-o cu trei ţînci! Cum mai îmbătrînește omul...

Chiquito mai bău un pahar de caña și plăti din banii pe care i-i dăduse Cleta pentru gaz, scîrbit și de el și de toată lumea. Ce-ar mai fi băut un păhăruţ! Şi pe deasupra trebuie să ceară și gazul pe datorie! Braţele lui lungi nu-și mai găseau astîmpăr pe tejghea; își mișca trupul încolo și încoace, se răsucea ba pe un picior, ba pe celălalt, și din cînd în cînd privirea lui rătăcită se oprea, întrebătoare, pe faţa buhăită a cîrciumarului. Dar acesta îl lăsa să sufere în tăcere.

Intră o negresă, de fusta căreia se ţineau două fetiţe deșirate, și ceru o caña, pe care o sorbi plescăind. Chiquito, cu ochii ţintă la ea, își trase cotul de pe tejghea. Fetiţele nu-și mai luau ochii de pe borcanele cu caramele.

După ce plecară negresele, cîrciumarul, ca și cum nu și-ar fi dat de loc seama de neliniștea crescîndă a lui Chiquito, tăcu. Abia într-un tîrziu, fără să-l privească măcar, îi zise:

— Am ceva de lucru pentru tine...

Chiquito începu să clipească des; nu-i venea a crede:

— Ah, da?

— Da. Să duci niște marfă în depozitul cel nou. Îţi dau doi pesos...

Chiquito nu mai întrebă nimic; nici nu se gîndi măcar dacă munca asta nu făcea mai mult de doi pesos. Vru să ştie în schimb dacă-i poate da ceva înainte. Cînd văzu că, după o clipă de șovăire, cîrciumarul se învoiește, mai ceru o caña, apoi gaz, tutun, și la urmă, plin de însufleţire, un peso în bani.

— Un peso ? Dar ce-ţi trebuie ?
— Am nevoie, făcu Chiquito, misterios.
— Ce vrei să faci cu el ?
— Am nevoie...

Deşi nu-i plăcea să dea bani înainte, cîrciumarul socoti că-i mai bine să se arate mărinimos şi îi dădu peso-ul cerut. Chiquito îl împături cu grijă, îl puse în buzunar şi ieşi în drum.

După-amiaza era senină. Îndreptîndu-se parcă drept spre soarele care apunea, trecu în trap un călăreţ. O femeie ieşi în pragul unui rancho, luă de pe acoperiş o tinichea pe care pusese să se usuce la soare o bucată de mate vechi şi dispăru iar înăuntru. Undeva, departe, se auzeau ţipetele unui teru-tero. Sus, în văzduh, zbura un stol de sturzi. Chiquito grăbi pasul.

Cînd ajunse la rancho-ul lui Juan, Orfilia născuse. Ceilalţi doi copilaşi, curioşi şi neastîmpăraţi, se învîrteau de colo-colo, încurcînd treaba.

— Nu puteai să întîrzii mai mult ? bombăni furioasă Cleta cînd îl văzu. Acum nu mai am nevoie de tine aici. Hai, şterge-o !

Chiquito plecă capul, vinovat, şi se întoarse la cîrciumă. Să fi ştiut nevastă-sa că avea un peso în buzunar şi cinci reali de încasat ! În noaptea asta o să se răzbune el pentru toate ! Ceru caña de cei cinci reali şi nu ieşi din cîrciumă pînă tîrziu noaptea. Dar cînd ieşi din cîrciumă, porni glonţ spre Nicolasa, dar nu cu gîndul să stea de vorbă cu ea despre răposatul Pilar, cum făcuse de atîtea ori ! De astă dată însă voia să se bucure şi el de o femeie adevărată, tînără şi bine făcută, plăcută la privit. De cînd jinduia după ea trupul său înfometat ! Cu gîndul ăsta păstrase hîrtia de un peso. Pentru că biata Nicolasa, împinsă de nevoi, „primea“ acum bărbaţi la ea ; dar numai oameni de încredere. Şi, cu toate că nu le cerea bani, era de la sine înţeles că fiecare trebuia să-i lase cîte ceva.

Nicolasa îl ospătă cu mate şi, după ce dădu copiilor să mănînce, îi trimise la culcare. Fără a bănui ce

gînd îl mînase pe Chiquito la ea, începu să vorbească despre Orfilia și despre Juan.

— Ce fericit o să fie omul ăsta cînd o să-și vadă băiețașul! Greu să găsești bărbat mai bun! Răposatul ținea mult la el: Juan încoace, Juan încolo... Bietul Pilar! Niciodată n-am să mai nimeresc un om atît de cumsecade... Uite, de pildă, cînd era la Santa Rosa, nu cheltuia nici trei pesos pentru el! Tot ce cîștiga îmi aducea mie, ca să nu ducem lipsă de nimic, nici eu, nici copilașii...

Nicolasa fierse mate proaspăt și i-l întinse lui Chiquito, aplecîndu-și mult trupul înainte. Privirea bărbatului se lipi de sînii ei mari și puternici, lunecă apoi pe pîntecele ispititor...

— Și de fumat se lăsase aproape de tot... Era un om tare cumsecade. Dumneata l-ai cunoscut și știi că prieten sincer ca el, mai rar.

Numai că amintirile Nicolasei nu se potriveau de loc cu gîndurile lui Chiquito. Cum să-i dea oare să înțeleagă ce voia, dacă ea nu-i vorbea decît de bărbatu-su cu care, colac peste pupăză, își adusese aminte că fuseseră buni prieteni? Ar fi fost mai ușor, poate, dacă Pilar ar fi trăit. Din păcate, însă, omul murise, și ea îi dădea într-una zor cu Pilar, și iar Pilar!

De fiecare dată cînd femeia se apleca să-i toarne mate, apropierea trupului ei îi aprindea și mai mult dorința. Încercă să o facă să înțeleagă, pe departe, ce gînd îl mînase spre ea.

— Copiii or fi adormit?

Dar nici de astă dată Nicolasa nu înțelegea nimic.

— Sigur, cum să nu! s-a făcut cam tîrziu... Cumătra te-o fi așteptînd de mult...

— Nu, se grăbi Chiquito s-o liniștească. Rămîne noaptea asta la Orfilia... Juan nu-i aici... Dar eu stau, stau și trăncănesc, și dumneata n-ai mîncat încă din pricina mea...

— Ce proastă sînt! Unde mi-a fost capul, Doamne, de nu te-am poftit? Rămîi să mănînci cu mine! O să ne ajungă, nu-ți fie teamă...

Puse pe măsuţa de brad două farfurii de tinichea, în care turnă nişte fidea cu legume, adusă de cine ştie ce suflet milos. Spre nenorocul lui Chiquito, în seara aceasta femeia era pusă pe amintiri. Abia apucă să se aşeze, că Nicolasa începu:

— Chiar acolo unde stai dumneata avea obiceiul să se aşeze răposatul! Nu ştiu de ce, dar cînd te văd, Chiquito, îmi amintesc mereu de el... Poate, unde eraţi prieteni atît de buni, nu crezi?

— Da, asta trebuie să fie...

— Ce să facă omul dacă n-are noroc? Cînd n-ai un ban și copiii îţi cer de mîncare, cîteodată ești nevoit să... dar nimeni n-ar putea să spună că, atît timp cît a fost în viaţă, nu l-am respectat, Dumnezeu să-l ierte...

Masa se termină în tăcere. Pe urmă Nicolasa îi ceru voie să spele vasele, iar el își aprinse o ţigară, fără să-și poată desprinde privirile de pe şoldurile şi coapsele femeii, care unduiau la fiecare mişcare. Ce să facă acum? Cînd o termina cu spălatul, o să hotărască într-un fel. Nu mai putea să lungească vorba.

In sfîrșit, veni și clipa mult așteptată: Nicolasa puse la loc ligheanul de vase, își șterse mîinile și, oftînd, se aşeză în faţa lui Chiquito care tăcea, stînjenit.

— Asta e viaţa, Chiquito... spuse ea în cele din urmă.

— Da... asta e, Nicolasa.

Și cuvintele lor, care păreau că nu spun nimic, erau, totuşi, pline de resemnare, de îngăduinţă faţă de ceea ce făcuse viaţa din ei, și aduseră în atmosfera grea a rancho-ului amintirea unor lucruri dispărute, a unor răzvrătiri și speranţe moarte. Chiquito, fără să-și dea seama nici el, se folosi de ele ca s-o facă să înţeleagă ce aştepta.

— Da, asta e viaţa, Nicolasa. Cîteodată îţi dai seama că poţi fi și altfel, dar fiindcă te-ai tot învăţat să dai mereu înapoi, nu mai ai inima să faci ce trebuie...

— Asta spuneam și eu.

Chiquito își înfipse privirea pofticioasă în coapsele femeii, care se conturau tari și puternice, aproape de el, doar să întinzi puțin mîna.

— Uite, Nicolasa, să zicem de pildă că eu vin aici și că dumneata îmi dai mate. Dacă într-o bună zi îți cer să mă poftești la masă, dumneata n-o să zici nu ; dovadă că azi m-ai poftit fără ca eu să ți-o cer, nu-i așa ?

— Așa e.

— Da, dar cine știe dacă eu aș fi îndrăznit totuși să-ți cer, chiar de-aș fi fost flămînd, chiar de-aș fi băut un singur mate toată ziua...

— Sfîntă Fecioară ! Dar bine, Chiquito, cred că poți să ai atîta încredere în mine și să-mi ceri...

— Da, dar nu orice...

În sfîrșit, Nicolasa înțelese ! Îl înțelese și din cuvinte și din priviri. Nu-i plăcea de loc uriașul ăsta greoi, bolnav și îmbătrînit în rele, dar i se făcu milă de el. I se făcu milă, deși nu-i plăcea și n-avea de ce s-o intereseze. Cu ce putea oare nenorocitul ăsta s-o ajute ?

— De unde poți să știi ? Cine nu cere, piere... Vrei să-ți mai torn un mate, ca să-ți mai astîmperi setea ?

— ...Ei, da... primi Chiquito, destul de sfios, dar mai încurajat, ușurat că, în cele din urmă, Pilar, mortul, pierise dintre ei doi.

Cînd Nicolasa îi aduse mate-ul, mîna lui osoasă apucă totul : și ceașca, și mîna, și trupul femeii. Și în noaptea asta, după amurgul în care retrăise, mîndru, un trecut ce îi apărea tot mai frumos, tot mai strălucit, pe măsură ce ziua de azi se făcea mai apăsătoare, mai dureroasă, în noaptea asta, prima din viața fiului lui Juan, fiu pe care-l avea de la femeia lui Indalecio, și pe care-l supraveghea nevasta lui, Cleta, în noaptea asta care se lăsase peste rancho-urile adormite din Tiatucura, înghițind totul — umbre, pămînt, oameni — Chiquito fu fe-

ricit cu femeia lui Pilar. Atît cît poate fi fericit un om care a căzut mai jos decît nenorocirea sa.

*

În aceeași noapte, în vreme ce în rancho-ul Nicolasei instinctul făcea uitate fantomele morților, iar în coliba lui Juan suflete chinuite își alinau în somn oboseala, foamea, truda și plînsul, cineva în satul acela uitat de lume veghea.

Era Hector Blanco, învățătorul. Dacă învățătoarei care fusese acolo înaintea lui timpul îi prisosise întotdeauna, aducîndu-i plictiseala și urîtul, iar lipsa unor oameni care să-i semene, ca și drama tăcută, dar mereu prezentă, ca o plagă, a satului, o depășiseră, lui Hector Blanco, în schimb, timpul nu-i ajungea niciodată ! I se părea chiar că ceasurile i se scurg printre degete. Era atît de însetat de muncă și cu atîta nesecată tragere de inimă se străduia să înțeleagă totul !

Acum, la lumina albă, puternică, a unei lămpi, își nota în grabă impresiile și întîmplările de peste zi. Masa lui era plină de caiete, cărți, hîrtii. Ca singură podoabă, într-un colț, niște figurine de lut, făcute de unul dintre elevii săi, înfățișau disproporționat, grotesc, dar uimitor de pline de viață, niște cai, vaci și oi. Nimeni nu-l învățase pe copil cum să-le facă. Din păcate, băiatul acela, cum va mai crește puțin, va părăsi școala ca să-i ajute pe părinți, apoi va intra undeva la vreo fermă și în cîțiva ani va ajunge un peon abrutizat de muncă, ale cărui mîini bătătorite vor fi uitat cu totul de micile figurine de pămînt.

Dar în noaptea aceea, la altceva — la ceva mult mai trist — se gîndea învățătorul. Aflase chiar în după-amiaza aceea că Araci, elevă din clasa a doua — avea unsprezece ani — nu va mai veni la școală ; rămăsese însărcinată. Auzise de multe ori că la țară se întîmplă lucruri groaznice, dar una e s-o știi din auzite sau din cărți, și alta era s-o vezi cu ochii tăi, să cunoști victima, s-o fi văzut zi de zi pe băncile școlii, să-ți fi fost

dragă și să-i ai întipărite bine în minte trăsăturile feței, expersia, mișcările micului trup de copil chinuit, în care acum fiecare organ, fiecare celulă suferea silnicia unei monstruoase maternități.

Araci era cea mai mare din șapte copii născuți din aceeași mamă, dar fiecare din alt tată. În afară de ea mai mergeau doi la școală, murdari, veșnic flămînzi, plîngăcioși, scrofuloși și rahitici. Cu cîtă lăcomie beau sărmanii cana de lapte și morfoleau bucata de galetă care li se împărțea la școală. De multe ori, asta era hrana lor de căpetenie — dacă nu chiar singura.

Sărăcuța! Cu două, trei săptămîni în urmă, o întrebase ce vrea să se facă, și ea îi răspunsese cu vocea ei subțire ca de clopoțel:

— Învățătoare, domnule învățător!

— De ce, Araci?

— Ca să știu multe și să-i pot învăța apoi pe copii.

Învățătoare! Să știe multe lucruri și să-i învețe apoi pe alții! Cine, primind un astfel de răspuns, s-ar mai îndura să-și părăsească profesia de învățător, sau nu și-ar dărui ei întreaga viață, n-ar face din ea însăși viața lui? Să știi multe lucruri și să-i înveți apoi pe alții! Chiar și acum, după ce trupul ei plăpînd fusese siluit, răspunsul oglindea totuși mișcătoarea-i nevinovăție pentru toate cele ce vor urma. Biata fetiță! Să știe multe lucruri! Acum, o să știi multe lucruri, Araci, lucruri teribile, care depășesc timpul și viața, lucruri care nimicesc totul, lucruri despre care nu-i vei putea învăța pe alți copii.

Învățătorul se opri din scris, micșoră puțin fitilul lămpii, privi apoi pe fereastră, unde noaptea neagră și plină de taine a Tiatucurei se întindea, gata să pătrundă în cameră îndată ce lumina lămpii se va stinge cu totul. Noaptea era acolo, la pîndă, ca ceva viu și uriaș, gata să sară, să învăluie în cutele ei negre totul — somnul și veghea, iubirea, crima, speranța, trădarea, boala sau murdăria.

Învățătorul își odihni privirea obosită pe pereții luminați de strălucirea vie a lămpii. Undeva, afară, se auzi țipătul unei bufnițe, care sfîșie o clipă liniștea gravă a nopții. Și învățătorul prinse din nou să scrie.

„Nu mi-e rușine că am picioarele curate, că n-am păduchi și că stau într-o locuință, ca prin minune, curată, că de pe masa mea nu lipsește bucata de pîine, chiar dacă nu e întotdeauna destul de mare. Nu, nu mă căiesc că m-am născut, nici că am venit aici, în acest vechi și necunoscut colțișor al patriei mele. Dimpotrivă, mă bucur. Vreau să lupt. Trebuie să lupt. Am datoria să lupt. Iți jur, micuță Araci, ție și atîtor alte ființe nefericite care vin înfometate, înghețate, pline de păduchi, de rapăn, de boală, prăpădite de oboseală să se așeze aici, pe băncile școlii, îți jur că voi lupta. Da, voi lupta. Știu că și în multe alte școli sînt oameni care simt și gîndesc ca mine. Și așa e peste tot, oriunde există și respiră ființe omenești. Nu sînt singur. Fac parte din comunitatea puternică a întregului pămînt. N-are rost să-ți plîng nenorocirea, micuță Araci. Trebuie să lupt, să muncesc, zi de zi, ceas de ceas, ca de pe fața pămîntului să fie înlăturată pentru totdeauna exploatarea omului de către om. Asta e cauza tuturor relelor. Asta e totul, draga mea Araci.

Acum mă duc să mă culc. Voi stinge lumina, voi renunța cu o singură și scurtă mișcare la acest lux, acest izvor de lumină, care ascultă de mine. Poți intra, noapte a Tiatucurei, cu umbrele tale pline de monstruoase taine! Pentru mine totul e limpede foarte limpede; văd de aici, din această odaie, zorile care vor veni să lumineze lumea."

VI

Fiul lui Juan împlinise două zile cînd taică-său se întoarse la Tiatucura. Era o seară mohorîtă, cu cerul încărcat de nori joși, care goneau duși de vînt, vărsînd din timp în timp pe pămînt ploi înghețate. Vîntul vuia sălbatic pe cîmpie. În lumina cenușie a serii, colinele și dealurile greoaie erau făurite parcă de o mînă neîndemînatică într-o clipă de adîncă plictiseală. Răzlețe, cîteva vite pășteau pe coaste. Sus, în înălțimi, trecu un

stol de rațe sălbatice, care se pierdu înspre partea de unde venea călărețul.

Juan mergea în trap, în acel trap mărunt care, fără să obosească calul, îl făcea totuși să înghită leghe după leghe. Își răsuci o țigară și, adăpostind-o în podul palmei ca să nu i-o stingă vîntul, trase cu nesaț fumul tutunului *amarelinho.* Fața îi era trasă și o umbră de tristețe i se citea în ochii negri și se ascundea în cutele gurii. Era aceeași față, cu trăsături energice, hotărîte, dar își pierduse tinerețea, tinerețea pe care o mai avea doar cu un an în urmă, cînd părăsise Santa Rosa.

Nu se mai gîndea la Benita. Și-o mai amintea cîteodată, dar cum își aducea aminte de atîtea alte lucruri din trecut, fără patimă, fără ură și numai cu o urmă de regret. Nu mai căuta de mult să-și închipuie ce viață ducea la Montevideo. Dăduse uitării toate bănuielile crude. Cît despre Orfilia, nu era nici nemulțumit, nici mulțumit. Nu o iubea — de altfel nu o iubise niciodată — dar era nevasta lui și ținea la ea. Cunoscuseră împreună cîteva clipe de puțină fericire și multe, multe ceasuri de necazuri amare. Nu se gîndea s-o părăsească. Se hotărîse o dată pentru totdeauna să nu se mai întoarcă la viața de peon. Avea acum nevastă, în curînd o să aibă un fiu. Nu avea nici un rost să trăiască despărțiți. Afară de asta, viața de la Santa Rosa îl îndîrjise într-atît, îi umpluse inima cu atîta ură, încît urîndu-l pe Zabaleta, ura prin el pe toți patronii. Atîta dorea: să-i fie hărăzit să se poată răfui o dată și o dată cu el, să se răzbune pentru răul pe care i-l făcuse!

Și deodată, în depărtare, ca o rană urîtă pe fața verzuie a pămîntului, apărură casele din Tiatucura. Vîntul biciuia copacii rari. Printre norii plumburii, ce se întindeau pînă la marginea zării, răzbăteau ultimele raze ale soarelui, tot mai piezișe, pentru a se stinge și ele în curînd. Pe cer pluti încă un timp o lumină tulbure. Cînd Juan intră în sat, turna cu găleata, ploaie rece, biciuitoare.

Noul-născut, care dormea liniștit într-un leagăn făcut în grabă, nu-l impresionă într-atît cît s-ar fi aștep-

tat. Dar după ce emoționată, Orfilia dădu la o parte păturica ce-l acoperea și Juan rămase cu ochii la copilașul acela cu fața roșie, zbîrcită, se simți tulburat. Rămase locului fără să scoată o vorbă.

— Seamănă leit cu tine! șopti Orfilia. Ca două picături de apă!

Juan nu găsea că-i seamănă. Copilul semăna cu toți copiii de două zile, așa cum un mielușel seamănă cu oricare altul. Se bucura însă că i se născuse un băiat, că o să-l crească și că o să scoată din el un bărbat adevărat.

La atît se mărgineau simțămintele sale de tată. Pentru el nașterea nu ascundea nici o taină — era o lege firească, la care erau supuși și vitele, și oamenii. Dar, ca să n-o dezamăgească pe Orfilia, spuse că și lui i se pare că băiatul îi seamănă și, după ce o întrebă dacă are destul lapte, se duse în bucătărie să bea niște mate.

Rămase acasă cîteva zile, în care timp nu se duse să muncească nicăieri. Diminețile și le petrecea îngrijind de grădinița în care creșteau cîțiva dovleci, două, trei cuiburi de cartofi, napi și alte cîteva legume. Pămîntul, pietros, nu era prea bun pentru grădinărit, dar el îl lucra, cu multă răbdare, și asta numai de nevoie: avea cinci guri de hrănit, cu cei doi copii pe care Orfilia îi avea de la Indalecio. Fetița cea mică, Rosita, împlinise un an și jumătate, dar nu mergea încă. Abia dacă se putea ridica în picioare, agățată cu mînuțele de marginea lăzii în care își petrecea toată ziua, smiorcăind, sugînd o bucățică de zahăr înfășurată într-o cîrpă, sau dormind. Era un copil înapoiat; da, ar fi trebuit de mult să alerge și să se zbenguiască. Dar, ce puteau să facă? Așteptau și ei ca fetița să mai crească puțin. Poate cu timpul o să înceapă și ea să meargă.

Într-una din dimineți, după ce muncise în grădină ca de obicei, Juan se așeză lîngă ușa rancho-ului și bea mate. Orfilia era dusă la pîrău cu niște rufe. Îl luase cu ea și pe Indita, băiatul cel mare, care nu se dezlipea de fusta maică-si. Ceilalți copii dormeau. Soarele încinsese peretele rancho-ului de care Juan,

aşezat pe un scăunaş de ceibo, își rezema spatele. De departe răzbea zgomotul unei maşini, pierdut parcă în imensitatea cîmpiei și a cerului, a unui cer albastru, nemişcat, fără o pată, fără un nor care să-i micşoreze adîncimea fără de fund.

Cufundat în gînduri, Juan mai adăugă apă şi-şi fierse un alt mate — acum mai mult apă chioară, atît de mult fusese întrebuinţat. Puţin cîte puţin, sfîșiind văzduhul limpede, cu tot mai multă siguranţă, zgomotul motorului se apropia, se preciza.

O clipă atenţia lui Juan fu atrasă de două femei care treceau uliţa : era Araci și mama ei. Se întorceau de la pîrău, fiecare cu legătura de rufe pe cap. Fără să vrea Juan se uită la pîntecele fetei — aflase că e însărcinată — şi-l cuprinse un simţămînt apăsător, ca o ruşine, ca o nelinişte ciudată, ca o amărăciune amestecată cu vinovăţie. Cel care își bătuse joc de copila asta ar fi trebuit împușcat ca un cîine !

Cele două femei dispărură în curînd într-un rancho aflat la vreo cincizeci de metri mai încolo, dar Juan urmă să se gîndească mai departe la fată, acum fără revoltă, doar cu o milă nesfîrșită...

Între timp zgomotul automobilului continua să crească, și păsările teru-tero, speriate, își luau zborul ţipînd desperate. Juan înălţă capul și privi în sus, dus pe gînduri. Maşina intrase în sat. Nu era maşinuţa doctorului, ci o camionetă mică, nouă, lucitoare, care împrăștia scînteieri orbitoare în razele soarelui. În faţa cîrciumei, opri.

După ce zgomotul motorului încetă, liniştea cîmpiei învălui din nou satul, și Juan uită de camionetă. Se gîndea că în anul acesta va trebui neapărat să se ducă la tunsul oilor. Dacă o să fie cumpătat, n-o să dea bani pe băutură și n-o să joace, o să se întoarcă cu două sute de pesos. Cu banii ăştia, timp de cîteva luni, vor fi la adăpost pe lipsuri. Orfilia era foarte slăbită și avea nevoie de o hrană mai bună, ca să-și poată alăpta fiul.

Motorul camionetei dudui iar, cu putere, cu furie parcă. După cîteva clipe, maşina opri, pe rînd, în faţa cîtorva case. Juan, curios, începu să se uite la maşină,

care se tot apropia de locul unde se afla el. A cui o fi fost ? Desigur a vreunui fermier în căutarea unei bucătărese sau a unui peon.

Rămase liniştit locului. Nu peste mult timp, cînd maşina se apropiase mult de el, văzu că în ea erau doi inşi. In cele din urmă, ajunseră şi în faţa rancho-ului său.

La salutul lor, Juan răspunse cu o uşoară mişcare din cap, fără să-şi scoată pălăria. Unul dintre ei, cel de la volan, un tînăr blond, îl întrebă, vorbind cu multă siguranţă :

— Spune-mi, tinere, nu ştii cumva pe-aici pe cineva dornic să se tocmească peon ? Avem nevoie de un bun muncitor. Plătim cu luna...

Juan răspunse cu nepăsare :

— Nu, señor, nu cunosc pe nimeni.

Celălalt, un bărbat mai în vîrstă, gras şi cu pielea gălbuie, ca de găină grasă, jumulită, îl întrebă la rîndul său, supărat :

— Dar dumneata nu vrei să te angajezi ? Plătim bine !

Se aştepta ca Juan să pară interesat de propunerea lui, dar el se mulţumi să clatine din cap, nepăsător, şi asta îl înfurie şi mai mult pe celălalt. Juan nu se învrednicise nici măcar să se ridice de pe scăunaş. Şedea mai departe cu ceaşca de mate în mînă şi cu pălăria pe ochi, uitîndu-se nepăsător şi la ei şi la camionetă.

— Va să zică nu cunoşti pe nimeni ? îl întrebă din nou cel tînăr. Nu ne-am putea înţelege cu dumneata, poate ?

— Nu, señor, nu cunosc pe nimeni.

— Avem nevoie de un peon angajat cu luna...

Juan clătină iar din cap. Apoi, socotind discuţia încheiată, îşi mai turnă o ceaşcă de mate.

Bărbatul cel gras din maşină bombăni :

— Ce-o fi cu oamenii din satul ăsta că nici unul nu vrea să muncească ? O adunătură de trîntori ! Şi mai zic unii că noi sîntem de vină, fiindcă nu le dăm de lucru. Cum vine asta ?

Tînărul încercă să-l liniştească pe cel mai în vîrstă,

care se enervase de-a binelea. Atunci Juan se ridică, își dădu pălăria pe ceafă, descoperindu-și fruntea lată, şi se îndreptă liniştit spre mașină. Ajungînd lîngă ei, rosti răspicat :

— Ia ascultă ! Ai muncit dumneata, om bătrîn, cît am muncit eu, la anii mei, ca să vii să-mi dai sfaturi cînd nu te întreabă nimeni nimic ? Sau te-am rugat eu cumva să te oprești aici, în fața casei mele ?

— Lasă, lasă, prietene ! Ai dreptate, încercă să-l domolească tînărul. Hai, nu te supăra !

— Sau v-ați spetit vreunul dintre dumneavoastră muncind într-o fermă de douăsprezece mii de cuadras cu numai șase sau şapte peoni, ca să veniți şi să ne faceți trîntori ?

— Ei, şi dumneata... dădu înapoi bătrînul. N-am vrut să te jignesc ! Dar crede-mă, m-am săturat ! Umblu de azi dimineață degeaba, fără să pot găsi un singur om care să vrea să se angajeze !

Dar Juan nu isprăvise încă :

— Să zicem că dumneata ai nevoie de un peon, un altul de alt peon, și așa mai departe ! Dar dacă noi toți cîți sîntem am vrea să intrăm peoni, ar trebui să tăiem frunză la cîini, pentru că toți fermierii la un loc n-ar putea să ne dea de lucru nici la un sfert dintre noi ! Este sau nu ? Și pe urmă veniți şi ne faceți trîntori !

Mîndria şi logica cu care vorbise Juan îl uimiră pe cel tînăr. Crescut la Montevideo, viața de la țară îi era încă străină.

— Iartă-mă că te întreb, prietene, dar îmi dau seama că ești muncitor ! De ce nu vrei să intri peon cu luna ? Noi avem numai patru mii de cuadras şi lucrăm cu șase peoni !

— Eu ? și Juan arătă spre rancho. Am nevastă și trei copii. Mă lăsați să-i iau cu mine la ferma dumneavoastră ?

— Hai să mergem ! zise bătrînul. Se face seară.

— O clipă, îl rugă tînărul, şi întorcîndu-se apoi din nou spre Juan : Aş vrea să te mai întreb un lucru... o să spui poate că sînt prea curios...

— Nu, domnule! M-a supărat dumnealui, cînd ne-a făcut trîntori...

— Dacă îţi place să-ţi ai familia aproape, de ce nu intri la vreo fermă din apropiere?

— De ce? Pentru că leafa e prea mică. Şi apoi nici nu m-ar primi, de frică să nu-mi petrec vremea mai mult în sat. Peste tot caută oameni de departe!

— Hai, îşi grăbi bătrînul feciorul. Nu vezi că n-o scoţi cu el la capăt?...

Şi plecară. Juan îl auzi pe bătrîn bodogănind ceva, la care celălalt îi răspunse nu ştiu ce. Cînd se întoarse la scăunaşul lui de lîngă prag, pe buzele lui Juan flutura un zîmbet puţin batjocoritor, care nu se şterse prea repede.

VII

În anul acela iarna fu grea în Tiatucura. Iarnă lungă, geroasă, cu foamete şi cu necazuri fără de sfîrşit. Preţurile creşteau cu fiecare săptămînă ce trecea, şi banii se topeau parcă. La plîngerile oamenilor, cîrciumarul răspundea mereu că astea toate erau urmările ultimului război, dar oamenii nu-l credeau. Cum era cu putinţă ca un război purtat hăt departe, la capătul celălalt al pămîntului, şi care se terminase de mult, să aibă urmări atît de grele în colţişorul acesta uitat de lume?

— Dacă măcar ar fi fost la noi în ţară, ferească Dumnezeu, am mai zice.

Uneori însă cîrciumarul era pus în încurcătură de vreunul mai dezgheţat, ca Chiquito sau ca don Cipriano Ramos, însoţitorul de cirezi, care, tot ducîndu-se la tablada, pricepea oarecum lucrurile astea. Atunci bătrînul galiţian dădea vina pe negustorii cei mari, pe fabricanţi şi pe muncitori. Iată care era raţionamentul lui: muncitorii, spunea cîrciumarul, se puneau în grevă şi cereau salarii mai mari. Li se dădeau salarii mai mari, dar patronii trebuiau să urce preţurile. Şi,

după cum se spunea — nu încape de altfel îndoială că așa era — le urcau mult mai mult decît le trebuia ca să acopere sporurile de salarii.

Iar cînd vreun sătean dintre cei care visase cîndva să intre în armată își făcea socoteala că era mai bine să te duci să muncești la oraș, don Cipriano, un om voinic, la vreo cincizeci de ani, veșnic cu gluma pe buze, se arăta neîncrezător :

— Știți cum vine asta ? E ca un hoit de care trag toate fiarele sălbatice, iar cîinii ies din case să apuce și ei ceva din mortăciune !

— Adică ce vrei dumneata să spui ? sărea cîrciumarul. Că și eu trag ? Ba s-avem iertare, Cipriano ! Eu nu cîștig mai mult ca înainte, în schimb am de numărat bani mai mulți ! Și pe deasupra guvernul ne pune impozite grele nouă, ăstora mai mititei, în loc să-i usuce pe ăi mari ! Abia dacă mai pot ține prăvălia, crede-mă !

Într-o seară, Chiquito vesel și pus pe glume, înconjurat de obișnuiții cîrciumei, născoci o poveste care plăcu mult oamenilor !

— A fost odată unul, pe numele lui Vinten[1] om cumsecade, darnic și prietenos cu săracii. Cum te întîlnea, te lua cu el la o caña și întotdeauna făcea Vintén cinste ! Nu era om cît de sărac, să nu fie prieten cu el ! Pînă și copiii lui se jucau cu copiii săracilor. Deodată, omului începu să-i meargă prost. În zadar mai ieșeai cu el — pentru că Vintén rămăsese cu obiceiul să umble pe stradă — nu mai putea să plătească nici măcar o caña. Trebuia atunci să-l cauți pe don Medio, care era și el un suflet darnic și prietenos cu săracii, dar nu chiar ca Vintén. Don Medio era cumsecade, nimic de zis, dar ceva mai păstrător și mai cumpătat. Dacă i se întîmpla totuși să intre într-o cîrciumă, lua vreo cinci-șase prieteni cu el, dar dintr-o dată se simțea rău, sfîrșit, și atunci trebuia să-l iei și să pleci, că se topea văzînd cu ochii, nenorocitul. Iar în ziua cînd nu i-au ajuns banii să plătească o caña, cît pe ce să moară de rușine. Acum, cel care plătește

---

[1] *Vintén, Medio, Real* — monede de 0,20, 0,50 și 1 real, aici personificate (n.t.).

uneori, dar rar, vai, foarte rar, şi se teme de prieteni ca porcul de cuţit, e don Real... Dar nu-i plac oamenii care se adună ca să petreacă şi e aproape cu neputinţă să dai de el, pentru că s-a sălbăticit de tot și se ferește de oameni... De altfel, gurile rele spun cum că ar fi tare bolnav și el și că nu s-ar găsi leac pe lume să-l scape...

Rîsetele, abia stăpînite în timpul povestirii, izbucniră zgomotoase. Don Cipriano, care se ţinea cu mîinile de burtă, îl cinsti pe povestitor cu o caña.

— Ca să-ţi priască mielul și să nu ţi se aplece!

Era atîta foamete în iarna aceea, încît mulţi, printre care și Chiquito, ajunseseră să mănînce carne de mortăciune, și anume miei de august, sau vite moarte în timpul ultimei furtuni pe pămînturile marilor fermieri din vecinătate. Carne bună, ziceau ei, cu toate că nu o dată sărăcimea fusese nevoită să ia mai întîi la goană cîinii și corbii ce tăbărîseră pe stîrvul vreunei vaci moarte. Lăsau pe cîmp doar maţele. Încolo, luau tot: oasele, coastele, șira spinării, totul. Carnea era sîngerîndă, carne tare, de vită din care nu s-a scurs sîngele. Dar n-aveau încotro, trebuiau s-o ia, ca hoţii, grăbiţi să plece cît mai repede acasă cu prada. Însoţiţi de roiuri de muște, bărbaţi, femei, uneori chiar cîte un băieţandru dintre puţinii care mai rămăseseră prin sat, își vîrau cuţitele în carnea însîngerată. Cu o lovitură de picior înlăturau cîinii, făcîndu-i să înţeleagă că vita moartă nu era pentru ei, ci pentru oameni. Pentru că nimic nu e mai rău în lumea asta ca foamea, nici cîinii, nici corbii, nici muştele, nici viermii, nici furnicile, nici microbii. Oamenii plecau cu carnea, și dacă vreun fermier, temîndu-se de sănătatea aproapelui său, îi oprea să intre pe pămîntul lui în căutare de mortăciuni, se găsea altul care să-i primească, încrezător în puterea purificatoare a focului: mai bine așa decît să moară de foame! Cei mai prevăzători fierbeau carnea împuţită; alţii însă se mulţumeau s-o frigă pe jeratic. Și o mîncau! Pentru că oamenii pot da uitării totul: și rușinea, și iubirea, și deprinderea de a munci, și visele, și sănătatea, și speranţele, dar foamea nu. Foamea asta păcătoasă nu o uitau nicio-

dată, nu se putea uita. Și bieții oameni, ajunși la desperare, cînd nu mai puteau să astîmpere nu propria lor foame — pe care se mai învățaseră s-o mai rabde — ci foamea copiilor lor, furau. Se furișau noaptea pe proprietățile îngrădite și, la lumina stelelor, înjunghiau cîte o oaie. Și o mîncau. Ar fi trebuit să păstreze blana animalului ucis, ca să se apere de frigul iernii, dar ei o îngropau, cum îngropau și oasele, ca să nu lase nici o urmă. Pentru că furaseră, și furtul e prevăzut și pedepsit de lege. Furt de vite!

Cînd pe Chiquito îl chinuia prea mult foamea, nu se dădea în lături să mănînce pînă și pielița aceea albicioasă care ținea loc de carne la mieii de o zi. Dar nu-i plăcea să i se vorbească despre asta. Alții, treaba lor, mănînce ce-or putea, nenorociții, că trăiau ca fiarele, ascunși în vizuini. Dar el fusese cineva în zilele lui. Și acum la vorbele lui don Cipriano, minți:

— A fost o poftă de-a nevesti-mi...

— Cumătra a poftit! strigă dintr-un colț o negresă cu șolduri mari, care-l auzise. Să știi că s-a înțeles cu dracul!

În ceasul acela de seară venea multă lume la prăvălie: copii mucoși, înghețați de frig, cu bănuții strînși bine în pumn, care cereau lucrurile pe care le aveau de cumpărat ca și cum ar fi spus o poezie la serbarea de sfîrșit de an; femei istovite, cu capul înfășurat în broboade, care, adulmecînd mirosul atîtor bunătăți, se interesau de prețul salamului sau al cîrnaților de porc, dar rareori cumpărau, bombănind mai totdeauna că negustorul le fură la cîntar; peoni încruntați și tăcuți de pe la fermele din împrejurimi, cu listă de cumpărături în mînă și cu cufărașul pe umăr, care dădeau mîna cu toată lumea la intrare. Femeile ședeau puțin la taifas, fumînd cîte o țigară și, dacă puteau, bînd cîte o caña — ca să se mai încălzească puțin — ziceau. Izul hainelor vechi, mirosul băuturii, fumul rece de tutun, acreala sudorii și a rufelor murdare se amesteca cu umezeala, gonind în dosul tejghelei aroma proaspătă a mărfurilor.

În drum spre rancho, Orfilia se opri și ea la prăvălie. Venea de la pîrău, unde spălase toată după-amiaza

rufele unui peon de la o fermă vecină. Cîştiga cu asta trei pesos pe lună. Spăla şi pentru cîrciumar, pentru şase pesos, dar cîrciumarul îi plătea în mărfuri : trei kilograme de mate, trei de zahăr, pentru copii, două de untură, două de fidea, unul de sare şi gata socoteala. Asta, cînd ea trebuie să spele şi să calce sute de bucăţi de albituri în fiecare săptămînă ! Îi degeraseră mîinile, i se umflaseră degetele şi-i erau palmele numai zgîrieturi şi răni din cauza apei îngheţate. Ajunsese o umbră, o umbră cu pielea tăbăcită şi cu pîntecele umflat după atîtea naşteri. Ce mai rămăsese din frumuseţea ei de altădată dispărea îndată ce deschidea gura şi-şi arăta dinţii cariaţi.

După ce stătu puţin de vorbă cu Chiquito, ieşi iar în drum. Era un frig năprasnic. Vîntul tăios sufla nebuneşte şi-o pătrundea pînă la oase. Începu să tremure. Îi dădură lacrimi de frig. O durea pieptul. Mergea înainte, cu gîndul la focul de acasă. Şi numai dorinţa de a ajunge o dată la rancho o mai ţinea în picioare.

Satul, ridicat în plină cîmpie, cu cocioabele lui împrăştiate la întîmplare, ca seminţele aruncate de o mînă neîndemînatică, se strînsese, se lipise parcă de pămînt, topindu-şi petele întunecate în umbrele înnoptării. Nu se zărea nici un copac care să mai apere aşezările omeneşti, care să mai dea priveliştii puţină viaţă ; satul părea pustiu, îngheţat de viforul care sufla fără oprire şi care lupta înverşunat cu trupul sleit al femeii.

Orfilia ajunse, în sfîrşit, acasă, unde, după ce bău un mate ca să se mai încălzească, îl schimbă pe Juancito, care se udase şi scîncea de foame.

— Nu mai plînge, băieţaşul meu drag, nu mai plînge, şoptea ea într-una, cu o voce rugătoare, alintătoare... Juan, pune laptele la încălzit...

Juan, care cocea nişte napi pe jeratic, puse oala pe foc. Orfilia nu mai avea lapte şi trebuiau să hrănească copilul cu lapte de vacă, subţiat. La început băieţelul suferise cumplit : se îmbolnăvise, avea vărsături, fierbinţeală mare, dar în cele din urmă bietul lui trupşor se învăţase cu schimbarea. Laptele îl cumpărau cu un

real litrul de la Nuncia, nevasta păzitorului de cirezi. Aveau o vacă, copiii erau mari, aşa că putea să-i vîndă şi Orfiliei un litru pe zi.

Indita, destul de dezgheţat pentru cei trei ani ai săi, şedea la foc şi privea tăcut şi serios la napii care se coceau, trăgînd setos în piept mireasma plăcută ce se răspîndea în odaie. În spatele lui, uitată în lădiţa ei, Rosita se căznea să-l apuce cu mînuţa ei slabă de părul ciufuit.

Orfilia puse fidea şi sare în oala în care fierbeau cîţiva napi. Atît mai aveau în casă. Îi dădu apoi sugarului biberonul, dar cum copilul nu se oprea din plîns, îl puse la sînul ei sterp, ca să-l liniştească.

— Ce mai plîngăcios! zise Indita, dispreţuitor.

Juan se uita zîmbind la el.

— Ia te uită! Dar tu nu plîngeai cînd erai ca el?

— Nu.

— Ba ce mai plîngea! Urla toată ziua şi toată noaptea! îl pîrî Orfilia.

— Ei, vezi?

— Nu plîngeam! se încăpăţînă copilul.

— Atunci ce făceai, mă rog? Spune-mi, dacă ţii atît de bine minte?

— Mîncam napi copţi!

— Ei, cu asta m-ai dat gata! începu să rîdă Juan şi sugarul, speriat de rîsul lui, ridică capul, gata să plîngă iar. Juan, cu degetele sale aspre, îi mîngîie uşurel obrăjorul. Dar tu, tăuraşule, spune-mi, o să fii tot atît de înfipt ca şi frate-tău?

— Ăsta o să fie cel mai vioi dintre toţi, se mîndri Orfilia, căutînd să-i facă plăcere lui Juan.

Apa fierbea încetişor în oală. Afară vîntul vuia, aducînd din depărtare zgomote nedeslușite. Uşa era închisă, dar vîntul care se strecura printre crăpături făcea să pîlpîie flacăra opaiţului. În lădiţă, Rosita adormise pe aşternutul ud. O treziră ca să mănînce, dar Rosita nu vru să guste din supa în care Orfilia fărîmiţase napii şi pe care se căznea să i-o vîre în gură cu o lingură de tinichea. Laptele pe care-l cumpărau nu ajungea și pentru ea. Indita în schimb mîncă cu poftă, grăbit să guste din porţia lui de napi, pe care-i

înghiți aproape pe nemestecate, curățind coaja cu dințișorii lui de șoricel. După ce termină, rămase tăcut, uitîndu-se cu jind la cei doi napi care mai rămăseseră — unul pentru Orfilia și altul pentru Juan. Maică-sa îi mai dădu o bucățică din porția ei și îl trimise la culcare. Juan își răsuci o țigară și, așezîndu-se lîngă opaiț, începu să citească *Martin Fierro*[1], într-o ediție ieftină, pe care o cumpărase de la un vînzător ambulant la Santa Rosa. Citea cu încordare, preocupat, scoțînd din cînd în cînd cîte o exclamație. Orfilia, pe jumătate adormită, începu să frece oala, cînd deodată își aduse aminte de ceva :

— Auzi ? Cică ar fi sosit comisarul, în legătură cu Araci... Mi-a spus Cleta, la pîrău...

— Dacă n-o fi chiar el făptașul !

— Doamne sfinte, Juan !

— Sau el, sau haimanaua aia de băiat al lui Fagúndez !

— Băiatul lui Fagúndez, mai zic și eu.

— Cică învățătorul și cu doctorul ar fi trimis la Montevideo o plîngere. De asta s-a mișcat poliția...

O porcărie ca asta, numai băiatul lui Fagúndez putea face !

La optsprezece ani, tînărului Fagúndez, fiul unui fermier din regiune, îi mersese vestea de muieratic, scandalagiu și bețiv. După ce fusese dat afară din universitate, se întorsese acasă la taică-său mai stricat decît plecase. Era înalt, voinic, destul de frumușel, cu o mustață neagră deasă ca peria și cu priviri vii și obraznice. Într-un rînd, după ce lăsase pe doi nenorociți din sat, împovărați de copii, să ia din carnea unei vite moarte, îi denunță. Bieții oameni fură băgați la închisoare. Altă dată, adunase în cîrciumă cîțiva bețivi și-i poftise la o petrecere la Montevideo Chico; îi suise pe toți în automobilul lui, dar pe la jumătatea drumului, spunînd că are o pană de motor, îi dădu jos din mașină și pînă să-și dea nenorociții seama, o și luă din loc, lăsîndu-i în mijlocul drumului. Sau altă dată,

[1] *„Martin Fierro"*, poem popular al poetului argentinian Jose Ernandes (1834—1866) cu subiect din viața gaucho-argentinieni din sec. al XIX-lea.

pentru că tînăra învățătoare din sat nu voise să-i primească propunerile, îi trimisese un pachet, însoțit de cîteva rînduri prin care o ruga să-i ierte îndrăzneala și să primească umilul dar „menit s-o distreze în clipele de răgaz.“ Învățătoarea deschise pachetul și găsi în el un binoclu mic, încrustat cu sidef. Dar cînd se uită prin el, văzu o scenă pornografică! Tînărul făcea acestea toate ca să se distreze. Găsea viața la țară tare plicticoasă!

Dar canalia mergea și mai departe. Obișnuit să aibă orice femeie pe care pusese ochii, nimerise o dată peste soția unui peon din Montevideo Chico, care era credincioasă bărbatului. Într-o noapte, pe cînd omul lipsea, netrebnicul intră cu de-a sila în rancho. La țipetele femeii săriră vecinii, și Fagúndez, ca să scape de o ciomăgeală, o rupse la fugă, dar peste cîteva nopți se întoarse și dădu foc rancho-ului!

Oamenii îl urau. Ceea ce îi revolta acum nu era că o siluise pe biata Araci, ci că o lăsase însărcinată. Tot satul se ridicase împotriva lui, convins că el era nemernicul. Araci ducea de multe ori rufele spălate de maică-sa la ferma lui Fagúndez și cîteodată tînărul o aducea înapoi cu mașina.

În seara aceasta, Juan era prea prins de ceea ce citea ca să asculte poveștile Orfiliei. Deodată însă o auzi tușind. Cînd ridică capul, o văzu oprindu-se pe neașteptate din treabă și ducînd la gură amîndouă mîinile. Sînge!

Orfilia se scutura toată sub accesul de tuse și părea că se îneacă în propriul ei sînge. Fața ei era albă, ca de mort, și de spaimă ochii îi ieșeau din orbite. Juan sări s-o sprijine.

— Ei, lasă! O să-ți treacă, nu te speria! Liniștește-te, bolborosi el repede, încredințat că femeia o să-i moară în brațe. Nu te tulbura, nu te tulbura...

Simțea în nări mirosul dulceag de sînge cald. Orfilia, îngrozită, se uita la el cu o privire pierdută, plină de spaima morții, de întrebări mute. Era privirea deznădejdii, a groazei. Ca și cum sărmana își cerea iertare pentru tot ce i se întîmpla, pentru faptul că rămînea în drum, în drumul pe care porniseră îm-

preună. Ca și cum ar fi fost vina ei, cea mai mare vină din viața ei...

— Mor, Juan, mor...

Și totuși ochii, ochii ei nefiresc de mari, cereau ajutor. Juan o luă în brațe și o culcă în pat.

— Nu te speria! Hai, ia puțină apă, să te clătești...

O sili să bea cîteva înghițituri, îi șterse sîngele de pe buze și o înveli bine, căutînd să-și învingă neîndemînarea. Apoi se așeză, încurcat, pe marginea patului. Nu mai știa ce să facă.

— Stai liniștită! Nu te zbuciuma, că e mai rău... Nu-i nimic! Ai să vezi că nu-i nimic...

Hemoragia se oprise și Orfilia stătea lungită în pat, acoperită pînă la bărbie cu poncho-ul lui Juan scuturată de friguri. Într-un tîrziu, abia mișcîndu-și buzele, îi spuse cu o voce stinsă:

— ...Sîngele, Juan, sîngele...

— Lasă, nu mai vorbi! Am eu grijă.

Luă o cîrpă și se apucă să șteargă sîngele care se închegase formînd o pată întunecoasă pe pămîntul bătătorit. Se feri să-l atingă. Nu se gîndea la asta și totuși, fără să-și dea seama, căută să nu-l atingă. Era un sînge care își avea povestea lui și stîrnea în el o frică animalică, un fel de rușine ciudată și de jale. Și toate acestea la un loc se contopeau într-un simțămînt mai obișnuit: milă.

Se întoarse iar lîngă Orfilia, lîngă ochii aceștia febrili, care îl întrebau într-una, fără să se mulțumească cu răspunsul primit.

— Du-te și cheam-o pe mama, șopti ea în cele din urmă.

— Da, mă duc mai pe urmă... Să te simți tu întîi puțin mai bine.

În tăcerea ce se lăsă se auzi vîntul rostogolindu-se peste acoperișul rancho-ului, care trosnea. Cîinii lătrau în beznă și pustiu.

— Liniștește-te! Încearcă să dormi! Mîine o să te simți mai bine.

Mîine... Pînă mîine era o noapte întreagă. O noapte nesfîrșită. Iar noaptea, ajunsă la jumătatea drumului ei, părea că se oprise nehotărîtă, și că bolta

ei uriașă se prăbușise asupra pămîntului, pentru vecie. Ai fi zis că n-o să mai înceapă niciodată veșnica schimbare a zilelor și a nopților.

Cînd Juan se duse s-o cheme pe Malvina, cei trei copilași dormeau liniștiți. Nu știau ce nenorocire se abătuse asupra lor. Nu puteau să înțeleagă încă, sărmanii, cîtă groază și tristețe le ascundea clipa de față.

VIII

Deasupra oceanului încremenit de ceață tremurau primele luciri ale zorilor. În timpul nopții, vîntul se potolise și văzduhul era acum limpede. În cer și pe pămînt, pretutindeni, firea se pregătea să primească lumina care mai întîrzia încă acolo, la răsărit, ținută în loc de pîcla fantastică a zorilor.

Un automobil străbătu cîmpia, hurducăind și claxonînd, și trecu prin sat : tînărul Fagúndez se ducea la Montevideo. Alerga ca o vijelie, săltîndu-și mașina prin toate hîrtoapele. Privirea-i obraznică se opri o clipă asupra rancho-ului în care locuia Araci. Trase o înjurătură printre dinți și, plictisit de cele întîmplate, își văzu de drum.

Cîmpul era alb de promoroacă, iar rancho-urile păreau niște insulițe negre din care se ridica un fum ușor, albăstrui.

Soarele era sus pe cer cînd intră în sat comisarul, călare pe un cal de toată frumusețea, urmat la mică distanță de doi polițiști — unul gras, pe un murg deșirat, altul slab, pe un cal bălțat și umflat, ca o iapă gata să nască. Bruma se topea sub razele soarelui și iarba udă strălucea, în mii de scînteieri, dînd viață cîmpiei.

Comisarul era un om de vreo patruzeci și ceva de ani, voinic, lat în spate, cu nasul turtit și cu fața roșie. Cu tot aerul plictisit pe care îl avea, omul călărea țanțoș, sprijinit cu picioarele în scări, drept, ca

şi cum ar fi încercat să-şi potrivească înfăţişarea cu mersul mîndru al calului. În schimb, cei doi poliţişti călăreau ca şi cum le-ar fi căzut cerul în cap.

Cei trei reprezentanţi ai ordinii, îmbrăcaţi în uniforme strălucitoare, străbătură încet drumul, îndreptîndu-se, după cît se părea, spre un rancho mai răsărit, de piatră, aşezat în partea de apus a satului. Dimineaţa, rece şi umedă, era limpede cum e cristalul. Copitele potcovite ale cailor loveau ritmic pămîntul, zvîrlind în lături pietricelele care se rostogoleau spre marginea drumului.

Una din fetele păzitorului de cirezi, care spăla nişte rufe într-un lighean, îşi ridică faţa înfrigurată şi rămase cu ochii la poliţişti.

— Mamă, strigă ea, poliţia! Parcă ar veni încoace...

Împinsă de curiozitate, mama ieşi să privească şi ea. Faţa ei, îmbătrînită, avea totuşi ceva deschis, ca şi cum urmele unei vieţi grele, pline de necazuri, înfruntate cu curaj, n-ar fi reuşit să-i şteargă trăsăturile, ci le împrumutaseră demnitatea şi strălucirea aceea pe care o au numai femeile de la ţară.

— Nu te uita aşa, fetiţo, o certă ea pe fiică-sa, o să-l faci pe comisar să creadă cine ştie ce! Dacă ne pomenim cu el pe capul nostru!

— Dar eu nu m-am uitat, mamă.

— Ce-ai făcut, atunci?

Comisarul, care le văzuse încă de departe, se opri la portiţă; unul dintre poliţişti dădu pinteni calului şi din cîteva salturi îl ajunse şi descălecă, grăbit să-i deschidă portiţa.

— Nu ţi-am spus eu? bombăni mama. Au şi venit, ca uliul la pui! Intră în casă!

Fata dispăru. Nuncia, maică-sa, făcu cîţiva paşi înainte. Comisarul dădu bună ziua, descălecă şi îi întinse mîna:

— Ce mai faci, doña?

— Mulţumesc, bine.

— Don Cipriano e plecat cu cirezile?

— Da, domnule comisar, a plecat ieri, la Fray Bentos...

— Păcat !... Fac o anchetă și aș fi vrut să stau de vorbă cu el.

— Se întoarce mîine, dacă o vrea Dumnezeu...

— ...Bine, dar cum tot trebuie să stau de vorbă cu vecinii, n-am ce face, o să vă deranjez... şi pe dumneata, şi pe fete.

— Dar ce putem şti noi, nişte biete femei, domnule comisar ? răspunse ea, prevăzătoare, încercînd să scape.

— Nu te speria, doña ! Vreau să vă pun doar cîteva mici întrebări... Am nevoie de ajutorul locuitorilor de aici.

Pînă la urmă, Nuncia nu mai avu încotro :

— Bine, atunci dacă vreţi să poftiţi...

Sufrageria micuţă, care folosea în acelaşi timp şi de salon, era mobilată cu o masă acoperită de o faţă de masă spălăcită dar curată, cu un bufet rustic cu perdeluţe de creton şi cu două laviţe lungi, lipite de perete, între care se afla masa. Comisarul se așeză pe una din laviţe, iar stăpîna casei, după ce-şi strigă fetele, se aşeză pe cealaltă. În vreme ce comisarul le tot spunea cît de neplăcute-i sînt uneori datoriile serviciului, apăru una din fete care se așeză lîngă maică-sa. După cîteva clipe, se ivi și cea de-a doua, care se așeză pe aceeaşi laviţă. În sfîrșit, după un timp intră şi a treia fată, şi comisarul se văzu în faţa a patru femei, înşirate pe laviţă ca porumbeii pe creangă. Cea mai mare dintre fete avea şaptesprezece ani şi pica de frumoasă ce era. De altfel nici surorile ei nu erau mai prejos. Astfel, cea mai mică prin frăgezime, cea mai mare prin strălucire şi cea mijlocie și prin una și prin alta, treziră în mintea comisarului tot felul de gînduri. Privirile îi lunecau, lipicioase, de la una la alta. Le mînca din ochi, aruncînd din vreme în vreme cîte o căutătură furioasă spre mamă care, din neîncredere și prevedere, nu-i oferise nici măcar un mate.

Curioase, fetele îşi furişau privirile grele asupra comisarului, care se aprindea tot mai mult. Simţea sîngele zvîcnindu-i în gît. În înfumurarea lui era

încredinţat că nici una din fete, rămînînd singură cu el, nu i-ar fi rezistat prea mult...

De felul lui nestăpînit, comisarul încercă mai întîi să le bage în sperieţi :

— Nu zic de dumneavoastră, care ştiu că nu puneţi beţe în roate autorităţilor... dar chestiunea este delicată, şi cel care nu sprijină poliţia poate s-o păţească... Dacă vă deranjez, o fac numai ca să-mi îndeplinesc datoria...

— Desigur, dar noi nu ştim nimic, domnule comisar, i-o tăie stăpîna casei, care părea o găină înfoiată, gata să-şi apere puişorii cu ciocul şi cu ghearele. Ce putem şti noi, nişte biete femei care stăm tot timpul în casă ?... Nu ? Vedeţi şi dumneavoastră...

— Stai, seniora, că procedura e procedură şi trebuie s-o îndeplinesc. Dumneata nu ştii ce vreau să vă întreb... Şi, iertaţi-mă, dar procedura îmi cere ca să vă interoghez pe rînd... O să fie mult mai rău dacă...

— Dar bine, domnule comisar !

— ...dacă o să vă invit să daţi declaraţii la Comisariat, nu-i aşa ? Supărări...

— Ce-ar putea să vă spună fetele mele ?

— Linişteşte-te, seniora, linişteşte-te, că nu vă fac nimic ! O să încep mai întîi cu fetele. Pe rînd. Numai cîteva momente cu fiecare. Interogatoriu personal. Aşa că retrageţi-vă deoparte şi să rămînă numai una.

Cele trei martore rămaseră nemişcate, pe laviţă, cu capul plecat, frămîntîndu-şi mîinile. Dar oricît de mare ar fi fost viclenia, desfrînarea şi samavolnicia comisarului, teama mamei era şi mai mare.

— Iertaţi-mă, zise ea cu hotărîre, dar Cipriano nu e acasă şi nu pot să vă las singur cu ele ! Fetele mele nu-s vîrstnice ! Intrebaţi-mă pe mine ce vreţi să ştiţi, dar pe ele lăsaţi-le în pace !

Ieşirea ei, cu totul neaşteptată, îi năruia comisarului toate planurile. Furios la culme, omul se gîndi că e mai bine totuşi s-o lase mai moale. Zîmbi şi spuse :

— Fii femeie de înţeles, seniora ! Tot ce doresc eu este să vă scutesc de supărări mai mari !

— Dacă aţi venit pentru întîmplarea cu Araci, nu ştim nimic. Se spune că cel care a făcut nelegiuirea ar fi băiatul lui Fagúndez, şi mi-aş pune capul că el a fost! Azi dimineaţă, nici nu se luminase bine de ziuă, cînd a trecut pe aici cu maşina încărcată de bagaje.

Văzînd că nu-i merge, comisarul se ridică în picioare.

— Nu asta voiam să ştiu. Dar dumneavoastră, care staţi aproape, n-aţi văzut cumva dacă Chiorul venea pe la rancho-ul lui Araci? Am informaţii că se tot învîrtea pe acolo.

— Eu nu l-am văzut niciodată! E o minciună sfruntată.

— Nici dumneavoastră, domnişoarelor?

— Nici eu, îngăimă una din fete, clătinînd din cap, şi imediat celelate două spuseră pe rînd:

— Nici eu!

— Nici eu!

Comisarul părăsi rancho-ul furios, spunînd că se va întoarce cînd va fi stăpînul acasă. Continuînd cercetările, cu aceleaşi metode, ajunse la rancho-ul lui Juan, unul din cele mai apropiate de cel în care locuia Araci.

Juan ieşi la poartă. Era neras, cu părul vîlvoi şi cu ochii împînziţi de vinişoare sîngerii din cauza oboselii. După ce se salutară, comisarul îl întrebă de-a dreptul:

— Tu, care eşti vecin, nu ştii cine i-a făcut felul fetei? E spre binele tău să spui adevărul!

— Nu ştiu, domnule comisar, răspunse Juan, cam speriat. Nu ştiu nimic.

— Eşti sigur? Află de la mine că cine ascunde ceva poliţiei e socotit complice şi poate s-o păţească rău de tot!

Şi comisarul se uită urît la el.

— De ce aş ascunde ceva?

— Asta e cea mai apropiată casă, aşa că ceva tot trebuie să ştii. Am aflat cum că Chiorul se ducea des pe acolo...

— Cine ? Chiorul ? Nu, domnule comisar ! Chiorul nici nu le trecea pragul ! De ani de zile e certat cu Rosano !

— A fost văzut venind la rancho cînd nu era acasă nici Rosano, nici nevastă-sa, şi fata era singură ! Nu tăgădui, pentru că judecătorii din Montevideo sînt tare porniţi şi o să fie vai de acela care ascunde ceva.

— Cine zice că l-a văzut pe Chiorul ducîndu-se pe acolo minte ca un neruşinat, fie-mi cu iertare !

— Tii, dar şiret mai eşti, omule ! Nu ştiai că Rosano şi nevastă-sa sînt închişi şi că fata e în îngrijirea medicului ?

— Ei şi ? Vreţi să spun că am văzut ce n-am văzut ?

Comisarul făcu un pas înainte și, luînd tonul acela convingător, plin de prefăcută bunăvoinţă, cu care cei mari dau sfaturi celor mici, zise :

— E în interesul tău să mărturiseşti, mă înţelegi ? Ţi-o spun spre binele tău. Eu nu urmăresc să fac rău nimănui, dar aici s-a întîmplat ceva grav și n-aş vrea ca mai tîrziu să-ţi pară rău că ai tăgăduit !

— Eu tăgăduiesc numai ceea ce nu-i adevărat. Dacă ar fi fost aşa, n-aş fi tăgăduit.

În prag se ivi feţişoara speriată a lui Indita. Malvina îl trase însă repede înăuntru, închizînd uşa după el. Dinăuntru se auzi plînsul unui copil. Era un plînset trist, de copil înfrigurat și speriat.

Juan ştia ce voia comisarul, dar se încăpăţîna. Se încăpăţîna tot mai mult, încercînd să-și stăpînească furia care îi clocotea în piept. Viaţa îi dăduse atîtea lovituri, încît învăţase că e mai bine să tacă. Totuşi, nu putea să sufere nedreptatea :

— Iertaţi-mă, domnule comisar, dar Rosano și nevastă-sa, care sînt părinţii fetei, trebuie să știe mai bine decît mine, nu-i aşa ? Și fata, sărăcuţa, să nu știe oare cine a fost ? Ciudată treabă...

— Uite ce e, nu e treaba ta să pui întrebări. Și totuși, iată, am să-ţi răspund, ca să vezi că nu am gînduri rele. Fata dă vina pe Chiorul ! Și așa trebuie să fie !

O clipă pe Juan îl cuprinse ameţeala. Îşi trecu mîna peste părul răvăşit de vîntul ce începuse din nou să bată, şi şopti :

— Ce nemernici, îmi iertaţi cuvîntul ! Și-au vîndut copiii pe doi reali ! Iar pe nefericita aceea se vede că au amenințat-o !

— Ascultă, cred că mă înțelegi, vorbi pe față comisarul. E în interesul tău să recunoști că Chiorul venea pe la rancho cînd părinţii fetei nu erau acasă şi Araci rămînea singură. N-o să-ţi pară rău, crede-mă.

— De ce nu încercaţi şi altfel, domnule comisar ?

— Ce vrei să spui ?

— Ce vreau să spun ? Nimic ! Mă gîndeam însă de ce-o fi venit ieri administratorul lui don Fagúndez pe-aici ? Mi-a oferit un post de peon, cu treizeci şi cinci de pesos pe lună, toate duminicile libere şi doi litri de lapte pe zi pentru copii...

— Ascultă, cine reprezintă aici autoritatea, eu sau tu ? îl întrerupse tăios comisarul. Datoria voastră este să sprijiniţi cercetările poliţiei ! Cine se dă în lături, vai de capul lui !

— Eu nu mă dau în lături.

— Atunci ia seama ce vorbeşti. Cheam-o acum pe nevastă-ta !

— E bolnavă, în pat. Astă-noapte era cît pe-aci să moară, sărmana.

— Ei lasă, că n-o fi chiar atît de rău. Vreau s-o întreb şi pe ea, să văd ce zice.

— N-ar fi mai bine altă dată, domnule comisar ? Îi e tare rău. Deseară vine doctorul la doamna directoare și o să-l rog să treacă s-o vadă și pe ea. Lăsaţi-o, vă rog, liniștită de data asta. Am crezut că-și dă sufletul azi-noapte !

Comisarul întrezări o portiţă prin care să se strecoare :

— Bine, dacă-mi spui adevărul, o las în pace.

— Şi ce aţi vrea să vă spun ?

— Ce te-am întrebat despre Chiorul.

Juan ştia că omul era nevinovat, dar îşi dădu seama că nu era de ajuns numai să nege.

— Eu vă spun că ar fi mai bine să-l cercetaţi pe Fagúndez...

— Ştii că eşti cam obraznic ?

— De ce ? Pentru că cinstea mă împiedică să mă dau cu cei care vor să-l piardă pe Chiorul ? Pentru asta ? Ei, dacă-i aşa, aveţi dreptate ! Sînt cel mai mare obraznic din lume !

— Cine te-a învăţat toate astea ? îşi ieşi din fire comisarul, şi adăugă, furios peste măsură : Văd că te pricepi grozav la răspunsuri. Partea proastă e că închizi gura cînd ar trebui s-o deschizi, şi o deschizi cînd ar trebui s-o ţii închisă ! Dar las' că te aranjez eu ! Eşti arestat !

Şi zicînd acestea chemă pe cei doi poliţişti, care stăteau deoparte ca nişte caraghioşi. Cînd auzi ce se întîmplă, Malvina ieşi ca o furtună din casă şi-i rugă pe poliţişti să nu-l ia pe Juan, pentru că avea nevasta bolnavă pe moarte. În casă, copiii plîngeau. Juan era galben ca ceara. În ochii lui scînteia ura, dar era calm. Îi rugă să-l lase doar să-şi ia rămas bun de la bolnavă şi să-şi pună haina şi pălăria, ceea ce i se îngădui.

Intră în rancho. Indita se apropie de el, căutînd să pară curajos, dar abia stăpînindu-şi plînsul şi frica.

— Tată, îi spuse el printre suspine, cînd o să fiu mare, o să-i bat pe toţi poliţiştii cei răi şi n-o să-i las să te ia !

Juan îl luă în braţe — era pentru prima dată că o făcea. Îl puse pe laviţă şi, ştergîndu-i nasul şi ochii înlăcrimaţi, rosti, mişcat pînă în inimă :

— Dragul de el !... Băieţaşul meu viteaz ! Ei, hai, nu mai plînge ! Cînd o să te faci mare, o să-i batem împreună, da ? Şi acum nu mai plînge, că mîine mă întorc. N-o să-mi facă nimic. Lasă, că o să le arătăm noi nemernicilor ăstora...

Copilul se linişti. Malvina îi ţinea pe toţi într-una din cele două cămăruţe în care fusese împărţit rancho-ul. Orfilia zăcea în cealaltă cămăruţă, izolată de copii doar printr-un perete subţire, făcut dintr-un amestec de lut şi bălegar, care nu ajungea însă pînă

la tavan. Asta era tot ce putuseră face ca să-i ferească de boală.

Juan se aplecă asupra patului de unde Orfilia, cu fața schimbată de spaimă, îl privea pierdută; încercă să o mîngîie:

— Nu fi îngrijorată, că n-o să mi se întîmple nimic. Știi că nu sînt vinovat! Caută să te îngrijești. Doctorul te va vindeca.

Glasul lui, de obicei aspru, avea o blîndețe neobișnuită, care o înduioșă.

— Dumnezeu n-ar fi trebuit să îngăduie asta! Să ne părăsești tocmai acum, cînd avem atîta nevoie de tine! N-ar fi trebuit...

Malvina îi luă poncho-ul de pe pat, iar pe Orfilia o înveli cu niște boarfe vechi. Vocea slabă a bolnavei se pierdea ca un murmur.

Juan se aplecă și o sărută. Asta fu tot. Înainte de a ieși, îi spuse Malvinei:

— Nu uita, mătușă, să te duci la școală, după doctor!

Și se duse cu șaua pe umăr și cu poncho-ul în mînă.

Însoțit de unul dintre polițiști porni spre pășune să-și ia calul, în vreme ce comisarul se îndrepta cu celălalt polițist spre rancho-ul Chiorului.

Din adîncul nenorocirii ei, din bezna mizeriei în care trăise toată viața, după atîtea ierni de foamete, udate de lacrimi amare, după gemetele de chin și de foame la care se alătura veșnicul cor al cîinilor ce lătrau la lună, înnebuniți de taina ei, în măruntaiele ascunse ale pămîntului unde zăceau atîtea ființe dragi pradă viermilor, în spaima care acum, în fața poliției, o îngrozea și o făcea să tremure, Malvina găsi puterea să alerge ca nebună acasă, să ceară ajutor statuetei de piatră a Fecioarei Maria.

Lăsase copilașii în grija lui Indita — care în cîteva ceasuri înaintase cu pași mari în viață. Acum fugea grăbită pe drum. Vîntul se prăvălea peste sat, poc-

nind din bicele sale nevăzute, suflînd şi răbufnind prin mii de guri. Era ca o armată dezlănţuită pe un pămînt cucerit. Cocioabele se tîrau parcă la pămînt, ca nişte cîini vinovaţi în faţa mîniei stăpînului. Nimic nu se putea împotrivi vîntului. Totul se îndoia, luneca. Pînă şi pietrele îşi netezeau asprimea, iar razele soarelui ajungeau la pămînt îngheţate, lipsite de viaţă. Cîte o frunză uscată, cîte un pai smuls de pe acoperişul vreunui rancho zburau înnebunite, tîrîte de vînt spre verdeaţa cîmpiilor şi a dealurilor, amorţite de pustietate şi frig.

În faţa statuetei, Malvina căzu în genunchi, plîngînd în tăcere. Chiar şi Maica Domnului părea moartă de frig sub mantia ei albastră. Faţa şi mîinile îi erau albe ca varul şi răspîndeau în penumbra rancho-ului luciri îngheţate.

Copiii Malvinei, care rămăseseră singuri peste noapte, mîncaseră doar o bucată de galetă tare şi, înfometaţi, abia aşteptau să se ducă la şcoală, unde ştiau că vor căpăta cîte o cană cu lapte cald. Nu-i miră gestul mamei lor ; de mult se învăţaseră s-o vadă în genunchi în faţa Fecioarei, suspinînd şi plîngînd. De un singur lucru se temeau : de strălucirea ciudată din ochii ei, după ce-şi termină rugăciunile.

Malvina nici nu-i auzi, atît de fierbinte era ruga ei. Ce-o să se aleagă de toate aceste sărmane suflete, de Orfilia atît de greu bolnavă, dacă pe Juan îl vor băga la închisoare ? Se ruga, deşi ştia bine că Juan nu avea nici o vină, că nici ea, nici Orfilia şi nici copiii nu erau vinovaţi cu nimic şi că nici unul dintre ei nu merita soarta asta amară.

Puţin cîte puţin, se mai linişti. Fecioara făcătoare de minuni ! Biata Malvina nu ştia că şi fără Fecioara Maria, şi fără ciobul acela de piatră lăcuită, tot s-ar fi liniştit pînă la urmă, tot s-ar fi resemnat. Era doar atît de încercată de loviturile vieţii.

Se ridicase să sărute veşmîntul îngheţat al Maicii Domnului, cînd cei doi copii, care ieşiseră afară, năvăliră ţipînd în rancho. Atunci se întîmplă ceva de necrezut : speriată, femeia tresări, şi statueta se prăbuşi. În zadar se repezi ea s-o prindă ; Fecioara îi

lunecă printre degetele tremurînde și căzu pe podea, unde se sparse în două, trupul rămînînd locului, iar capul rostogolindu-se într-un colț.

Îngrozită, Malvina scoase un țipăt. Își adusese aminte de ziua în care Juan vrusese să tragă cu pistolul în statuetă și cînd presimțise că i se va întîmpla o mare nenorocire. În mintea ei înnebunită nu mai văzu nici o scăpare. Juan era pierdut! Desperată, ridică bucățile de jos. Nici nu mai auzea țipetele copiilor, care o chemau afară.

În spaima ei, încerca să pună la loc cele două bucăți, deși știa bine că singure nu se vor lipi niciodată. O cuprinse desperarea și nu mai avea decît un gînd: unde să găsească clei! Deodată, pe neașteptate, ridică privirea și, prin ușa pe care copiii o lăsaseră deschisă, văzu...

Strîngînd la piept cele două cioburi, ieși afară cu pași tremurători. Ajunsă în curte, căzu în genunchi, ca o vită înjunghiată.

Pe drum, între doi polițiști, treceau călare, amîndoi arestați, Juan și Chiorul. Din ușile rancho-urilor, oamenii se uitau la ei, tăcuți. Stăteau ca țintuiți locului, privind lung la arestați, fără să se apropie prea mult. Copiii, în schimb, se înghesuiau în jurul lor, ca fluturii de noapte atrași de lumină. Chiorul, un mulatru între două vîrste, cu nasul borcănat, fruntea teșită și buzele groase, își pusese pe cap o bască veche, ștearsă de soare. Pe umeri avea o haină de piele scorojită, căpătată cine știe de unde, iar pe deasupra un poncho vechi, cenușiu, pe care și-l legase la brîu cum și-l legau păstorii pe timpul luptelor pentru Independență. Era desculț. Se ținea în șa drept, neînfricat, disprețuitor, privind cu amărăciune înainte, cu singurul său ochi. Alături de el, Juan, cu poncho și cu cizme, țeapăn, cu capul dat puțin pe spate, cu pălăria pe ceafă, călărea rumegîndu-și răzvrătirea. Ce puternic contrast între aerul plictisit al polițiștilor și atitudinea lui mîndră!

Mergeau cu vîntul în spate. Cai și călăreți păreau împinși înainte de vîntul de pampa, de vîntul acesta de miazăzi, care se rostogolește urlînd peste cîmpii,

zbîrlind coamele cailor, strecurîndu-li-se printre picioare, izbind în rafale spinările oamenilor; se potoleşte o clipă, cu un lung suspin, ca apoi, ca un taur furios, să răbufnească iarăşi.

Cîţiva copii se luaseră pe urma arestaţilor şi a poliţiştilor. Erau desculţi, murdari, ciufuliţi de vînt. Cîţiva dintre ei, mai curăţei, erau încălţaţi cu sandale şi aveau hăinuţe albe: întîmplarea îi prinsese în drum spre şcoală. Încetul cu încetul, numărul copiilor ce se ţineau cîrd după arestaţi crescu. Cei mai îndrăzneţi făcuseră un cerc strîns în jurul călăreţilor şi-i priveau curioşi, cercetători, şi pe ei, şi pe copoi. Unul dintre poliţişti, plictisit, întoarse pe jumătate calul:

— Înapoi, blestemaţilor! Vedeţi-vă de treabă şi ştergeţi-o de aici!

Era vînăt de frig, iar vîntul îi smulgea cuvintele de pe buze. Dar nu apucă bine să-şi întoarcă spatele, că escorta de copii începu să se înghesuie şi mai tare; cei mai fricoşi, care se ţinuseră pînă atunci mai departe, se apropiară şi ei, împinşi de curiozitate.

O femeie strigă din uşa unui rancho, chemîndu-şi copilul care fugise de lîngă ea, dar strigătul ei fu înghiţit de vînt.

Copiii se mulţumeau să-i urmeze, şi-atîta tot. Nu spuneau nimic. Cîţiva, mai măricei, aflaseră de întîmplarea care îl azvîrlise pe Chiorul în ghearele poliţiei şi şopteau între ei. Despre Juan nu ştiau nimic. Dar nu cauza pentru care fuseseră arestaţi îi stîrnise pe copii, ci cei doi oameni pe care-i duceau acuma poliţiştii. N-aveau nevoie să ştie de ce greşeală se făcuseră vinovaţi Chiorul şi Juan. Poate că nici nu făcuseră vreo greşeală. Pe ei îi interesau arestaţii. În teama lor de poliţie şi poliţişti, înţelegeau, cu puternicul dor de libertate al copiilor, că un om sub escortă încetează deodată să mai fie ce-a fost, că pe neaşteptate trece dintr-o lume în alta, de la ceva cunoscut la necunoscut, de la lucruri obişnuite la ceva străin, că a căzut în mîna unei forţe temute

şi de temut, care de acum înainte va face din el ce va voi.

Mergeau deci înainte, atraşi de acest mister, dorind din tot sufletul să li se dea drumul arestaţilor, pe care oricum, vinovaţi sau nu, îi voiau înapoi; dar în acelaşi timp ar fi vrut ca toată această procesiune să continue, ca nimic să nu tulbure un spectacol la care luau şi ei parte.

Oamenii mari, în schimb, știau la ce se pot aştepta cei doi. Încercaţi de o viaţă întreagă de necazuri, gîndeau altfel. Cei mai mulţi, încredinţaţi că Juan și Chiorul erau nevinovaţi, simţeau tot mai apăsătoare nedreptatea care se făcea. Cu o furie neputincioasă priveau revoltaţi cum trec arestaţii și poliţiştii, urmaţi de cîrdul de copii. Ce puteau să facă? Nimic! Cel mult să strecoare printre dinţi un blestem, o înjurătură, o ameninţare, sau să arunce o vorbă de îmbărbătare celor doi arestaţi, care își urmau drumul cu capul sus, dispreţuitori.

În sufletul lui, însă, Juan sîngera. Mîndria lui de om cinstit, mîndrie care îi luminase toată viaţa, era acum călcată în picioare, terfelită de mîrşăvia celor ce-aveau puterea în mînă. În zadar se străduise să fie un om drept, în zadar căutase să-și cîștige respectul celorlalţi. În zadar fugise de locul unde fusese ispitit să spele în sînge o jignire suferită. În zadar îndurase jugul de la Santa Rosa, ticăloşiile administratorului, pierderea Benitei. În zadar își îngropase toate visurile, resemnîndu-se, asemenea bietului Pilar sau lui Morales, sau asemenea tuturor celorlalţi, doar cu umbra unui cămin, căci un rancho și o femeie care avea copii de la un altul nu erau decît umbra unei case şi umbra unei soţii. În zadar se frămîntase atît, îndurase atît și se sacrificase. Acum veniseră să-l scoată din vizuină, ca pe o fiară încolţită de cîini!

Inima lui sîngera, sîngera! Faţa îi era împietrită, de nepătruns; înfăţişarea — mîndră, dispreţuitoare; dar, în sinea lui, sîngera. Încerca să-și adune rămăşiţele mîndriei pierdute. Nu voia să știe oamenii cît de mult suferă. Ura îl ardea ca o rană în piept și,

deşi se ştia nevinovat, îl sfîşia umilirea la care-l supuneau. Îl frămînta mai ales teama că se va încurca între iţele unor legi de neînţeles. Ce-o să se aleagă atunci de toţi acei care erau — pentru prima oară îşi dădea seama — familia lui ? Ce-o să se aleagă de sărmana Orfilia, atît de bolnavă, şi de bieţii copilaşi, lăsaţi în voia soartei ?

Iată ce gîndea el, privind la tovarăşul lui de năpastă. Îl privea ca să nu-i slăbească curajul, ca să nu se frîngă sub greutatea nedreptăţii şi a umilinţei care-l apăsau. Chiorul se ţinea tare. Nu trăda nici urmă de slăbiciune, de teamă. Nu voia să le facă bucurie acestor netrebnici, care călcau totul în picioare în numele legii.

Juan se uita stăruitor la tovarăşul său. Cît de sălbatic şi bărbăteşte îi strălucea ochiul, singurul său ochi. Doamne ! Trăise vreodată pe faţa pămîntului om mai blînd, mai nefericit decît Chiorul ? Juan se gîndea la tot ceea ce aflase despre Natividad Corujo, acesta era numele lui, şi căuta în viaţa acestuia acel ceva care-l făcea să înfrunte cu dîrzenie lovitura soartei. Ştia însă foarte puţin. De zece ani Chiorul trăia din vînat, vîrît într-un rancho de piatră, cuib de purici, ploşniţe şi gîndaci. Ultimii ani îngropaseră sub ei cei patruzeci şi mai bine de ani de dinainte, cînd muncise pe pămînturi pe care numeroase generaţii de ţărani, care odinioară au făurit istoria ţării, le îngrăşaseră cu sudoarea şi sîngele lor. „Curaj, Chiorule, curaj", îi spunea Juan în gînd, temîndu-se să nu-l apuce, pînă la urmă, desperarea pe tovarăşul său. Îl chinuia gîndul ca nu cumva aceşti nemernici în uniformă să vadă la ei doi — care făceau în aceste clipe o singură fiinţă — cel mai mic semn de slăbiciune. „Curaj, tovarăşe, curaj." În mintea lui, se ridica din cenuşa vremii şi fîlfîia ca un steag zdrenţuit singura întîmplare pe care o ştia despre Chiorul, în care acesta, cu treizeci de ani în urmă, pe cînd el, Juan, nici nu se născuse încă, îşi dovedise neînfricarea. „Curaj, frate, curaj." Şi acum, în dimineaţa bîntuită de vînt, de frig şi de nedreptate, aici, în Tiatucura, pe drumul umilinţei, sub privirile sătenilor care ieşeau din rancho-uri

ca din nişte vizuini, Juan îl vedea pe tovarăşul său mergînd pe uliţele unui alt sat. Era într-o duminică de alegeri, într-una din zilele în care taberele vrăjmaşe se aşezau pe băutură, jucau cărţi şi o ţineau tot într-o petrecere. Îl vedea cu o basma roşie la gît, strigînd înflăcărat pentru partidul Colorado, în timp ce un grup de simpatizanţi ai partidului Blanco, îi ieşea în faţă, urlînd: „Trăiască partidul Blanco! Jos cu sălbaticii Colorado!" Auzea vocea Chiorului, răscolită de furie: „Trăiască partidul Colorado! Piară toţi nemernicii din Blanco!"

Dar toate aceste imagini se ştergeau la gîndul închisorii întunecoase şi al anilor goi, pierduţi pe după gratii. Rămînea doar omul de acum, aşa cum îl cunoscuse de mic copil: vînător blînd, singuratic, speriat de viaţă, ascunzîndu-se în rancho-ul său de piatră, jupuind nevăstuici, vidre şi pui de vulpi. Era doar un biet om nefericit, care îşi cîştigase ura lui Fagúndez pentru că vîna noaptea, pe furiş, pe proprietăţile lui.

„Curaj, frate, curaj!" Şi deodată îşi aminti de noaptea aceea în care fugise ca un cîine bătut de la Santa Rosa. Amintirea lăsa o umbră neagră peste gîndurile lui. Da, atunci fusese înfrînt. Acum se vedea înfrînt din nou. Strîngea din fălci, scrîşnea din dinţi şi se agăţa ca un înecat de ultima rămăşiţă de speranţă care-i mai rămăsese.

Vîntul flutura fustele femeilor ce priveau din uşile cocioabelor. Fiicele păzitorului de cirezi ieşiseră, toate trei, în muşcătura vîntului, şi pe chipurile lor frumoase se citea limpede spaima şi răzvrătirea. Cleta, mai slabă şi mai uscată ca de obicei, intră în rancho să se roage, în vreme ce Chiquito, clătinînd într-una din capul său mititel, înaintă pînă la gardul de sîrmă şi-i întrebă pe poliţişti de ce îi duceau. Poliţiştii nu-i răspunseră, treaba lor era să îndeplinească ordinele şi să tacă.

Convoiul îşi urmă drumul printre blestemele nerostite ale oamenilor, cînd deodată o voce sfîşie aerul îngheţat:

— Daţi-le drumul!

În clipa următoare, copiii prinseră strigătul și-l duseră mai departe, în cor. Un polițist încercă să-i împrăștie, dar strigătele se ridicau acum din toate părțile:

— Dați-le drumul! Dați-le drumul! Dați-le drumul!

Praf și țipete, praf și strigăte, vînt și strigăte. Satul își descărca mînia, își striga amarul, și polițiștii îl blestemau în gînd pe comisarul care îi lăsase singuri. În ușa cîrciumei se ivise un om de vreo treizeci de ani, înalt, adus de spate, care își flutura brațele în vînt, strigîndu-și mînia de mic fermier împotriva stăpînilor acestui pămînt.

— Blestem! Blestem pe capul vostru! striga el.

Ar fi vrut ca blestemul lui să cadă pe comisar, pe Fagúndez, pe părinții sărmanei Araci, pe toți nemernicii.

— Nu știți că vă vede Cel de sus? Tot iadul n-o să vă încapă!

Nicolasa, care ținea mult la Juan, își șterse lacrimile și își uni glasul cu strigătele copiilor:

— Dați-le drumul! Dați-le drumul! Dați-le drumul!

Apoi simțind că asta nu e de ajuns, izbucni deodată cu putere:

— Arestați-l pe Fagúndez!

Și toți începură să strige:

— Arestați-l pe Fagúndez! Arestați-l pe Fagúndez! Arestați-l pe Fagúndez!

Din ușa cîrciumei blestemele nu mai conteneau:

— Iadul o să-i înghită, păcătoșii, iadul o să-i înghită!

Vînt, strigăte, praf, durere, amar. Cei patru călăreți trecură de școală. Acolo, cîrdul de copii se mai împrăștie; hăinuțele lor albe se umflau în bătaia vîntului, luîndu-și parcă rămas bun de la arestați, de la speranțe, de la nevinovăția înăbușită cu brutalitate și ură. Cu lacrimi de mînie și de ură în ochi, învățătorul ieși în drum, își adună elevii și-i duse înăuntru...

Cînd ieșiră din sat, Juan întoarse capul. Chipurile întunecate, încordate ale oamenilor nu mai erau decît niște pete care se pierdeau în pragurile rancho-urilor. Totul se ștergea, totul rămînea în urmă. În urmă ră-

mîneau rancho-urile, în urmă oiştea unui car ridicată spre cer, în urmă ramurile goale ale unui piersic crescut la voia întîmplării...

Dar cei doi arestaţi duceau cu ei căldura frăţească a despărţirii. Şi tocmai cînd Juan simţi că i se pune un nod în gît, privirea lui întîlni privirea Chiorului. Şi atunci, cei doi fii ai cîmpului şi ai vîntului cătară, înseninaţi, înainte.

PARTEA A TREIA

TUNZĂTORII DE OI

„Uniţi-vă dragii mei compatrioţi, şi izbînda va fi a voastră!“

ARTIGAS

I

Pînă la începutul lui septembrie plouă într-una. Ai fi zis că cerul n-o să se mai limpezească niciodată. Zi și noapte, ploaia răpăia surd pe acoperișurile rancho-urilor, strecurîndu-se printre paiele putrezite ale acoperișurilor, făcînd ici o gaură, colo alta, pentru ca pînă la urmă umezeala și ploaia să se înstăpînească și înăuntru. Paturile erau mereu mutate din loc, sărăcăcioasele mobile din încăperi erau trase dintr-un colț în altul, oamenii puneau cutii de tinichea prin locurile pe unde țîrîia apa, dar totul era în zadar. Copiii nu stăteau locului o clipă. Cum nu te uitai la ei, goleau cutiile, apa curgea jos pe pămînt, și locul uscat pînă atunci, unde fusese împins patul unui bolnav sau unde dormea un copilaș, se prefăcea într-o băltoacă.

Oamenii făceau în casă corturi din tot ce aveau, mușamale, poncho-uri, pături, doar-doar s-ar putea feri de ploaie. Nu mai spuneau nimic ; beau mate, ca să se încălzească, și se uitau îngrijorați la tizicul ce se împuțina din zi în zi. Mirosul pătrunzător al scutecelor și rufelor umede ce se uscau pe trupuri, la căldura focului, se amesteca cu izul acru al bucăților de prelată, al pieilor de oaie și al fumului de tutun, încît abia mai puteai să-ți tragi sufletul în atmosfera aceea.

În primele zile, oamenii mai încercaseră să dreagă

cîte o laviță sau să facă cine știe ce treabă prin casă; dar pe urmă li se urî și cu asta. Acum, ziua toată, de dimineața pînă seara, nu făceau altceva decît să bea mate. Cei puțini la număr care mai cîștigaseră ceva înainte de începerea ploilor dădeau cîte o fugă la cîrciumă, lipăind desculți prin băltoace, ca să joace cărți sau biliard. Femeile, cu mîinile amorțite de frig, cîrpeau boarfele de prin casă, cu împunsături mari și strîmbe, iar în cele cîteva rancho-uri în care se mai găsea o mînă, două de făină și puțină grăsime pe vreun fund de oală se coceau turte, pe care mamele le dădeau pînă și copiilor mici de tot, cu toate că știau bine că au să se îmbolnăvească.

De-a lungul zilelor și nopților acelora nesfîrșite ploaia curgea, turna cu nemiluita asupra satului, cufundîndu-l într-o stare asemănătoare morții. În lumina tulbure care se cernea, chipurile apăreau tot mai posomorîte; o oboseală fără margini cuprinsese trupurile, și peste toată această amorțire a corpului și a minții se scurgea timpul, ploaia, viața, topindu-se în resemnarea și nepăsarea adunate din moși-strămoși.

Într-o după-amiază, Chiquito, care murea de sete în mijlocul acestui potop de apă, izbuti să smulgă de la Cleta cîțiva reali și se duse glonț la cîrciumă.

— Ce zici de vremea asta cumplită? îl întîmpină cîrciumarul. O să mai stea oare ploaia asta?

— Orice ploaie și-a avut pînă la urmă sfîrșitul, răspunse Chiquito, filozof.

Într-adevăr, aceea a fost ultima noapte ploioasă. A doua zi, un soare strălucitor scăldă pămîntul argintat de apă. Pe cer nu se mai zărea urmă de nori; bolta părea o imensă cupă de porțelan albastru, ce se sprijinea ușor pe marginile pămîntului. Întreaga fire se bucura de minunea unei limpezimi și prospețimi fără seamăn, pe care numai natura e în stare s-o creeze. Pe verdele tremurător al cîmpiei, mii și mii de floricele galbene și trandafirii își amestecau culorile într-o feerie de basm, iar o dată cu scurgerea zilelor, adierea ușoară și neastîmpărată a vîntului ce se

zbenguia ca un mînz pe dealuri şi cîmpii deschise cu alai porţile primăverii.

Primăvara aduse cu ea vremea tunsului oilor, care însemna, pentru miile de oameni din cătunele răspîndite în toată ţara, singura muncă plătită din tot anul. Tunsul dura cam opt-zece săptămîni şi toţi cei care nu găsiseră de lucru vara, toamna şi iarna, se răzbunau acum pentru lunga lor lîncezire.

Începînd încă din iulie şi august, deţinătorii maşinilor de tuns se tocmeau cu fermierii şi îşi formaseră echipele. Juan făcuse un drum pînă la Pampa cu nişte turme, şi de acolo, ca să nu rămînă pe dinafară, se abătuse pe la Curtina, unde se angajase într-o echipă de tunzători — nu chiar la tuns, de vreme ce treaba lui era să adune oile. Echipa urma să tundă pentru Valdenegro şi pentru Zabaleta, dar lui Juan puţin îi păsa acum dacă se duce sau nu la Santa Rosa, cu toate că se jurase să nu mai calce pe acolo. Şi-apoi făcea parte dintr-o echipă de tunzători. Avea să stea deci puţin timp şi cu atît mai rău dacă va da ochii cu Zabaleta sau cu administratorul. Aflase mai demult de la Serafin, pe care-l întîlnise într-o zi de tîrg la Piedra Sola, că Benita se întorsese la Santa Rosa, că copilaşul „alb ca laptele“, pe care-l născuse la fermă, murise la o zi, două şi că acum trăia cu administratorul. Nici de asta nu-i mai păsa; resemnarea şi uitarea se întinseseră peste toate.

La poliţie îl ţinuseră două zile şi două nopţi numai cu galetă uscată şi cu apă, ca să-l înveţe minte şi să ştie că altă dată n-au să se mai poarte atît de frumos cu el. Pe Chiorul îl duseseră la Paysandú, dar pînă la urmă doctorul smulsese de la Araci mărturisirea că tînărul Fagúndez, făcuse isprava şi că părinţii ei o siliseră să dea vina pe Chiorul. Au trebuit să-i dea atunci drumul omului, şi Chiorul se întoarse la Tiatucura cu sufletul plin de ură împotriva lui Fagúndez, a poliţiei şi a judecătorilor. Părinţii fetei fuseseră arestaţi imediat, dar justiţia, ca o maşinărie ruginită, se oprise aici. Degeaba au fost reclamaţiile indignate pe care învăţătorul le trimise ziarelor din capitală şi din departament, pentru că banii şi influ-

enţa lui Fagúndez fură mai tari. Cîtăva vreme, întîmplarea asta fusese pentru învăţător o adevărată încercare. Se întreba într-una, chinuit, ce putea să facă? Ce putea să facă pentru nişte copii veşnic flămînzi, care trăiau în mijlocul atîtor mizerii? Şi ce însemnătate avea sacrificiul său? Pentru ce să meargă înainte? Scrîşnind din dinţi, îndurase tot chinul îndoielilor. Pînă cînd, într-o bună dimineaţă, îşi reveni şi, ca şi cum ar fi dat cu piciorul într-o minge, se scutură bărbăteşte de deznădejdea ce-l cuprinsese.

Juan, sub povara unor încercări cu mult mai amare decît arestarea şi jignirile suferite, aştepta cu nerăbdare să înceapă tunsul oilor. În ziua cînd îl luaseră împreună cu Chiorul, doctorul venise s-o vadă pe Orfilia şi spusese că nu trebuia să mai locuiască laolaltă cu copiii, pe care, după ce îi examină, îi trimise în rancho-ul Malvinei. Cînd veni însă a doua oară şi află că în scurt timp Juan trebuia să plece la tunsul oilor şi că nu va mai putea s-o îngrijească, sui bolnava în maşină şi o duse la Piedra Sola, unde, cu trenul de Tacuarembó, o transportă la oraş şi o internă în pavilionul de tuberculoşi al spitalului. Juan îşi amintea şi acum, îndurerat, de scena despărţirii. Orfilia, cu lacrimile curgînd şiroaie pe obraji, spusese doar că o să moară fără să-i mai revadă vreodată. O avea şi acum în faţa ochilor, aşa cum îşi ştergea lacrimile ca să-l mîngîie pe Indita, care plîngea şi spunea că pleacă şi el cu ea, s-o îngrijească.

Pe urmă foametea se abătuse asupra tuturor. Nu aveau ce mînca nici Malvina, nici cei cinci copilaşi şi nici el. Lucruri pe care înainte le cumpărai pe nimic, care fuseseră întotdeauna ieftine — ca mate-ul, fideaua, făina sau grăsimea — costau acum de trei ori mai mult. Malvina simţea că înnebuneşte cînd îşi amintea de vremurile în care făina costa cinci cenţi şi mîncau pe săturate turte coapte. Acum făina lipsea. Doar din cînd în cînd apărea cîte puţină, de contrabandă, şi trebuia să plăteşti trei reali kilogramul.

În timpul acelor zile de lenevie silită, Juan îşi petrecea dimineţile lucrînd în grădiniţa mulţumită căreia tot mai aveau cîte ceva de pus în oală. După-amiezile

se ducea pe la Chiorul. Se așezau la umbra rancho-ului și stăteau așa ore în șir, bînd mate. De vorbit nu prea vorbeau. Rar dacă deschidea unul gura. Dar nu se plictiseau. Uneori se apropia de ei cîte un ñandú[1] mai lacom din fire, în timp ce pe deasupra capetelor lor răsunau țipetele perechii de hornero care își aveau cuibul pe rancho. Cînd totuși mai apucau să vorbească cîte ceva și ajungeau la sărăcia în care se zbăteau, o priveau cu demnitate, ba chiar cu puțină ironie, așa cum o privesc numai cei care au suferit mult în viață.

— Nu am decît hainele de pe mine și încă un schimb, care abia se mai ține în cusături! spunea Juan, luîndu-se în rîs. Ieri m-am dus la pîrău să le spăl, dar nu m-am îndurat să le frec prea mult, de teamă să nu rămîn cu zdrențele în mînă.

— Da' ce, n-ai prăvălia la nas? Du-te și cere-i negustorului să-ți dea pe datorie. Acum o să cîștigăm ceva bani și o să-ți dea. Eu nu te împrumut, pentru că, știi, nu e creștinește să dezbraci un sfînt ca să îmbraci altul!

— Ei, spune și tu dacă asta-i drept, urmă Juan. Intri în prăvălie și o vezi că geme de mărfuri, dar tu nu poți să-ți iei măcar niște pantaloni mai buni, o cămașă sau o pereche de cizme...

— Poți doar să le miroși. Tii, și frumos mai miros hainele noi...

— Da, zău! Mai dihai ca apa de colonie.

Într-una din după-amiezi veni și învățătorul pe la rancho-ul Chiorului. Se așeză liniștit, vorbi de una, de alta, pînă ce Chiorul încălzi mate-ul, iar cînd fu cu paharul în mînă, întrebă:

— Știați că la Curtina se ține o adunare a tunzătorilor, în legătură cu mărirea salariilor?

— Am cam auzit eu ceva... răspunse Chiorul.

— Mi se pare că se ține poimîine, adăugă Juan, curios să afle ce vrea învățătorul.

Despre adunarea aceea aflaseră cu toții, dar mai mult nu știau nimic. Și-apoi, curiozitatea și interesul lor firesc fuseseră înăbușite de veștile de la Piedra

---

[1] *Ñandú* — gen de păsări foarte mari, asemănătoare strutului, care trăiesc în America de Sud.

Sola. Oamenii se temeau că tot ce vor cîştiga tunzătorii va fi că vor rămîne fără lucru.

— Trebuie să vă duceţi, îi sfătui învăţătorul, hotărît. E limpede că dacă toate echipele se înţeleg între ele ca să ceară majorarea, fermierii vor fi nevoiţi să cedeze.

— Şi dacă nu cedează şi ne lasă cu buza umflată ? întrebă Chiorul.

Ochii vii ai învăţătorului scînteiară :

— Cum, să rămînă cu oile netunse ? Ei ? ce crezi : e mai la îndemînă să rămînă cu oile netunse, sau să plătească majorarea ?

— Asta de, cam aşa-i, recunoscu Chiorul.

— Ce-or să mai sară în sus ! rîse Juan.

— Lasă-i să sară ! Vouă ce vă pasă ? Lucrul de căpetenie e să plătească.

De cîteva clipe Chiorul se tot căuta prin buzunar. În cele din urmă scoase o hîrtie păturită cu grijă şi, după ce o desfăcu şi o netezi pe genunchi, o întinse învăţătorului :

— Asta o fi ?

— Asta !

— Am citit-o şi eu, spuse Juan. Zice foarte bine...

Era un manifest al F.O.L. [1], care îndemna pe tunzătorii de oi să se unească, pentru a putea obţine majorarea salariilor, convocîndu-i pe toţi la întrunirea de la Curtina. Un tunzător din Pampa împărţise cîteva manifeste de astea la Piedra Sola, stîrnind mare spaimă printre fermierii catolici de prin partea locului.

Era un glas nou care începea să se facă auzit prin sate. Manifestele fuseseră aduse la Tacuarembó şi de acolo răspîndite în toate părţile. La Via del Salto, trecînd prin Los Orientales la Sexta Sección, Sopas ; spre Melo, trecînd prin Tres Cruces. Cuchilla del Ombú, Picada de Quirino, Paso del Borracho, Yaguari, Cinco, Sauces, Las Toscas, Fraile Muerto ; spre nord, prin Paso del Cerro, Banado de Rocha, Minas de

---

[1] *F.O.L. — Federación de Obreros en Lana* — Federaţia muncitorilor din industria lînei.

Corrales; înspre San Gregorio, pe la Batovi, Aldea San Joaquin, Paso de los Novillos, Lomas de Zamora, Arroyo Clara; apoi spre sud, trecînd prin Batovi, Cuchilla de Once Cerros, Curtina, Pampa, Achar şi Paso de los Toros.

Glasul acesta, care îţi punea în faţă cifre exacte, răsunînd ca nişte împuşcături în liniştea de pînă acum, pătrundea în rancho-urile întunecoase ale umililor tunzători, trezindu-le conştiinţa, aducîndu-le o rază de speranţă. Ei, bieţi oameni abătuţi, părăsiţi de toţi, pentru care istoria se oprise în loc timp de zeci şi zeci de ani, începeau acum să se deştepte ca dintr-un somn lung.

— Ne făceam socoteala să mergem şi noi, rosti Juan. Eu din prima clipă mi-am zis să mergem, să vedem măcar cum stau lucrurile... Înainte, cel care aduna oile primea şapte reali şi jumătate. Acum e vorba să ceară doisprezece.

— N-au să plătească! îşi dădu cu părerea Chiorul, trecîndu-şi ţigara dintr-un colţ în altul al gurii.

Juan se grăbi să spună:

— N-ar fi drept! Ştiu că mulţi fermieri şi-au vîndut lîna din magazii cu douăzeci de pesos. Cum adică: lîna să coste de pe o zi pe alta mai mult, iar tunzătorul să fie plătit mereu la fel? Şi cu viaţa asta care se scumpeşte într-una? O pereche de sandale te costă un peso, dar în trei zile le faci praf!

— Mi-a spus Diosmedes că dacă nu ne lăsăm înfrînţi, fermierii au să plătească, adăugă Chiorul.

— Fără îndoială, spuse învăţătorul.

Seara se lăsa încet, învăluind în întuneric cîmpiile. Umbra rancho-ului se lungea, se întindea tot mai departe, pînă la moviliţa sub care singuraticul locuitor al rancho-ului îşi îngropase cîinele, tovarăşul lui nedespărţit al atîtor ani amari.

Învăţătorul vru să ştie cine e Diosmedes.

— Diosmedes Silveira, îl lămuri Chiorul. Îl cunoaşte toată lumea de pe aici. Om tare detreabă. E administrator, dar nu ţine cu patronii. E de partea noastră.

Pe chipurile de obicei stăpînite şi nepăsătoare ale acestor oameni, sub care era greu să le prinzi gîndurile, învăţătorul ghici semne de tulburare şi de curiozitate; ochii aveau străluciri necunoscute, în vocea lor simţeai un tremur de nerăbdare. Chiar și mişcările lor, de obicei atît de greoaie și leneşe, păreau să fi căpătat o vioiciune neobişnuită. Nu puteau spune că aceste schimbări, că această înflăcărare tainică încă erau ca fumul beţiei, patima jocului, nebunia urii sau a dragostei. Nu. Era ceva cu totul nou. Ceva asemănător unei presimţiri, ceva care își cerea dreptul la viaţă, la început sfios, nehotărît şi temător din pricina atîtor şi atîtor ani de supunere, neîncredere şi neştiinţă.

Învăţătorul înțelese că se petrecea o schimbare, o transformare în oameni, pe care nu mulţi puteau s-o vadă ; înţelese, mişcat pînă în adîncul sufletului, că în timp ce se afla aici, în singurătatea cîmpiilor nesfîrşite, într-o seară ca atîtea altele, sub un cer senin pe care pluteau leneş, sus, în înălţimi, nori albi, pufoşi, în această seară era martorul unui eveniment neobişnuit. Omul poate urmări, entuziasmat, faptele mărețe ale oamenilor şi ale popoarelor ; poate vedea, poate simți, cu fiecare fibră a sa, lupta și triumful ; dar această clipă ascunsă, această primă undă care lunecă pe cutele aspre şi neştiute ale sufletului, aceste prime semne ale noului care trezește la viaţă toate energiile amorţite, chemîndu-le ca un strigăt în noapte, această tresărire hotărîtoare — nu, acestea toate nu le puteai vedea decît rareori, oricît de îndelungă ţi-ar fi viaţa.

— Atunci, mergeţi la Curtina... zise învăţătorul, cu o uşoară tremurare a buzelor.

— Vezi bine. Ne-am gîndit la asta şi înainte, dar acum ne-am hotărît. Nu-i aşa, Juan ?

— Aşa-i, Natívida.

Umbra rancho-ului se căţărase, în sfîrşit, pe moviliţă şi se pierdea acum în depărtare, înghiţită de o rîpă pe care înserarea o îmbrăca în văluri vineţii. Un smochin singuratic își poleise în aur ramurile cărnoase, arcuite spre cer. Pe drum trecu ca într-un vis, în trapul calului, un peon de la o fermă vecină, fluie-

rînd un cîntec de dragoste, care rămase în urma lui, în aerul serii, ca o mireasmă. Cîmpiile încreţite ca valurile mării se întindeau în zare pînă hăt, departe.

Soarele se ascunse şi o pulbere aurie învăluia pămîntul. Sus, norii se învolburau în toate culorile, unii trandafirii, alţii ca mierea, iar cei stînjenii spre apus, pe bolta sinilie şi tivită cu fîşii de purpură şi horbotă verzuie.

Dinspre sat răsună un nechezat care sfîşie văzduhul, urmat îndată de un tropot înfundat. După o clipă se arătară doi cai. Unul din ei îşi opri goana, se culcă deodată pe iarbă, lipindu-şi grumazul de pămînt, şi începu să se rostogolească. Picioarele-i subţiri şi sprintene băteau ritmic aerul, şi trupu-i masiv se lăsa ba într-o parte, ba într-alta. După un timp căzu din nou pe aceeaşi parte şi atunci, sătul de hîrjoană, îşi înălţă capul şi se ridică în picioare, se înţepeni bine pe pămînt şi se scutură ca un cîine ud. Apoi, liniştit, începu să pască.

— S-a întors Calixto... murmură Juan. A fost cu turmele la Salsipuedes.

Băură mai departe mate. Umbrele serii se lăsau tot mai dese. Nu se mai vedea decît scînteierea ţigărilor aprinse. Juan şi Chiorul se simţeau bine cu învăţătorul. Vorbea cu ei deschis, încrezător, despre treburile lui, şi ei, la rîndul lor, îl ascultau atenţi. Nu era oare adevărat tot ce le spunea ? De pe urma lînei, fermierii cîştigau mai bine de o sută treizeci de milioane de pesos şi nu cheltuiau pentru tuns decît cel mult patru milioane. Din şoproane, lîna mergea direct în silozuri şi de acolo în vapoarele care o transportau peste mări şi ţări, spre ţări pe care ei nu le vor vedea niciodată. Învăţătorul zicea că dacă cel puţin toată lîna asta ar fi spălat-o la ei în ţară, mii şi mii de bărbaţi şi de femei ar avea de lucru, ar putea cîştiga o bucată de pîine. Şi ce altceva doreau ei ? Voiau să aibă de lucru şi să primească plata pe măsura muncii lor, ca să poată trăi alături de nevestele şi de copiii lor. Atît voiau : să scape de nevoi. Da, învăţătorul lor era om deştept şi priceput. Ştia bine cum stau lucrurile pe lumea asta.

Se lăsa noapte. Colo, departe, în sat, luminile de la cîrciumă se luptau să răzbească prin întunericul tot mai adînc. După un timp, învăţătorul își luă rămas bun, strîngîndu-le mîna. Juan și Chiorul rămaseră unul lîngă altul, privind la mănunchiul de raze pe care-l trimitea în noapte farul bicicletei, descoperind parcă tainele nopţii.

— Cred că nu s-ar despărţi pentru nimic în lume de căluţul lui de fier! spuse Juan, rîzînd încetișor.

— Și ce-i rău în asta? E un căluţ ascultător, nu-i nărăvaș, și pe deasupra mai și luminează... Dacă erai orăşean, ţi-ar fi plăcut și ţie să ai unul la fel...

II

Nu-şi aducea nimeni aminte să fi văzut atîţia cai în faţa cîrciumii lui Aniseto Mora din Curtina! Erau de toate felurile şi de toate culorile, legaţi de stîlpi, de gard, de copacii din jurul clădirii de cărămidă veche şi înverzită de muşchi.

— Vezi căluţul lui Cardoso? Ăla de colo! E de rasă spaniolă, spuse un ţăran către altul care tocmai descăleca, arătînd spre un cal bălţat, scund, destul de voinic, cu gîtul gros și scurt, cu ochii vioi, care-şi ţinea capul sus, mîndru.

— Cică ar fi pur sînge, adăugă celălalt, minunîndu-se și el.

— Nu știu dacă o fi chiar pur sînge; mai degrabă e o încrucișare de pur sînge cu metis... Dar e tare frumos, nu-i așa?

— Cam mititel, dar de frumos, ce e drept, e frumos!

— Eu zic că e numai bun de înălţime. Ce nevoie are să fie mai mare? Frumos cal!

— Straşnic! Un cal într-adevăr arătos!

Şi cei doi oameni, tîrîndu-şi cravaşele prin praf și zăngănind din pinteni, se îndreptară spre cîrciumă. Un murg nărăvaş îşi muşca neliniştit zăbala, acope-

rind-o cu o spumă verde; păscuse iarbă de primăvară. Lîngă el stăteau liniștiți un cal negru și altul roib, adăpostindu-și capul și spinările la umbră, dar cu crupele în soare. Din cîrciumă răsunară hohote puternice de rîs, acoperind pentru o clipă zvonul glasurilor care umplea încăperea. În clipa următoare, ca la o poruncă, animalele ciuliră urechile. Căluțul bălțat, înțepenit bine pe cele patru picioare, se încordă tot. Avea ochii ageri, auzul ascuțit și mirosul fin. „Uitați-vă la bălțatul lui Cardoso ! Un pur sînge de toată frumusețea", spuneau oamenii. Dar Cardoso, stăpînul lui, nici nu știa că bălțatul său se trăgea din caii andaluzi pe care îi părăsiseră Conquistadorii pe cîmpiile Americii. Caii aceștia, după trei veacuri de sălbăticie și primejdii fără număr, obișnuindu-se și cu arșița verii, și cu gerul iernii, învățîndu-se să înfrunte seceta distrugătoare, să se ferească și să respingă atacul pumei, căpătînd pînă și culoarea pămîntului, a nisipului, a savanei, a norilor de praf, dăduseră rasa așa-zisă spaniolă, cai cu care băștinașii duseseră războiul de Independență, făcuseră primele transporturi și creaseră nemăsurate bogății. Singurul lucru pe care îl știe stăpînul bălțatului — om cu mai multe meserii, printre care și tunzător de oi — este că rar se găsește un cal mai bun pentru cîmp și pentru drum, într-un cuvînt, un mai bun tovarăș al omului.

— Ascultă ! Cît crezi că o fi cerînd stăpînul bălțatului pentru cal ? întrebă destul de tare unul dintre noii veniți, uitîndu-se pe sub sprîncene la Cardoso.

— Pentru dumneata, două sute de „hîrtii", se grăbi să răspundă acesta.

— Două sute ? Cu potcoave cu tot și nu face atît !

În încăperea aceea destul de mică se adunaseră vreo cincizeci de oameni. Unii beau bere neagră, alții caña, alții fumau, stînd de vorbă. Chipul lui Cardoso te atrăgea imediat cu trăsăturile lui regulate și puternice, pielea-i albă, arsă de soare, și ochii blînzi, căprui. Da, Cardoso era un bărbat frumos. Făcuse atîtea în viață, încît te mirai cum de-i încăpuseră toate în numai cei treizeci și ceva de ani pe care-i avea. Nu era colțișor din țară pe care să nu-l cunoască. Fusese peon la

ferme, muncitor la frigorifere, ostaş la Montevideo, cărămidar la Minas, cărbunar la Rivera, cîrciumar în Tacuarembo, apoi din nou peon pe orezăriile de la Banado de Rocha, tăietor de lemne în pădurile din Rio Negro, poştaş în Paysandu, domador, însoţitor de cirezi şi tunzător, pe unde se nimerise. Născut în praful drumului, era mereu dornic să cunoască lumea şi asculta de chemarea zării, a cerului şi a pămîntului, a aerului şi a luminii, gata să-şi urle nemulţumirea de cîte ori viaţa îl amăgea. Plantase aluni pe pămînturile nisipoase din Batovi, mînase plute pe apele înspumate ale rîului Uruguay şi fusese printre primii care văzuse cum se cultivă manioca pe pămînturile departamentului Artigas. Era încă un băieţandru cînd încălecase într-o bună zi pe cal şi plecase spre miazăzi; străbătuse pămînturile aurifere de la Cunapiru, munţii Sierras de los Tambores, rîul Rio Negro, cîmpiile nesfîrşite din Durazno şi Florida, livezile din sud. Nu se oprise decît la Montevideo. De atunci, n-a stat nicăieri mai mult timp. Cu vremea, la dorul lui de ducă şi la atracţia pentru marile oraşe s-a adăugat, din zi în zi mai puternică, nemulţumirea pentru sărăcia pe care o căra după el printre atîtea şi atîtea minuni ale lumii.

Juan şi Chiorul ceruseră cîte un pahar de caña şi beau încet, ascultînd ce povestea Cardoso. Avea o voce plăcută şi se alesese, din anii de pribegie, cu darul vorbirii. Cînd începea el să istorisească ceva, oamenii îl ascultau fermecaţi.

— Terminasem tocmai de domesticit nişte cai la ferma lui don Emilio Cardoso, înspre La Aldea... Acum să nu credeţi dumneavoastră că ar fi fost vreun neam cu mine, don Cardoso ăsta, dar se întîmplă cîteodată ca săracul să fie egal cu bogatul — la nume! — şi ăsta-i singurul bun pe care nu ni-l pot fura... Cum vă spuneam, mă îndreptam spre Tacuarembo, căci, trebuie să ştiţi, mă ardeau nişte bani în buzunar! Mai aveam cam o leghe şi ceva pînă la oraş, cînd m-am oprit la Tierras Colorados, la o cîrciumă, ca să-mi umezesc gîtlejul. Cîrciumăreasa era o femeie tare chipeşă, dar cernită şi tristă de te durea inima să te uiţi

la ea. Am cerut o caña, am mai cerut una... Băusem trei şi tot nu mă încumetam să intru în vorbă cu ea, mai ales că o vedeam atît de îngîndurată şi de amărîtă. Pînă la urmă mi-am luat inima în dinţi şi i-am spus şi eu ce mi-a trecut prin minte. I-am spus cum că s-a lăsat frigul. Ea mi-a răspuns că da. Apoi i-am zis că s-ar putea să plouă, şi ea mi-a răspuns iar „da". La sfîrşit, am îndrăznit să-i spun că îmi place să beau caña de la cîrciuma ei, pentru că nu e botezată, şi ea mi-a zis :

„Nu, domnule, la noi nu se botează băutura niciodată".

Cum trecuse cam multă vreme de cînd stăteam în cîrciumă şi nu intrase nimeni, am întrebat-o :

„Nu-i prea nimerit locul ăsta pentru negoţ, nu ?"

Nu ştiu ce-a vrut să-mi răspundă la asta, că de alături se auzi scîncetul unui copilaş, şi ea ieşi ca fulgerul, lăsîndu-mă singur. Dar se întoarse repede şi rămase cu privirea aţintită afară. Eu fumam. Şi, nu ştiu cum, cînd m-am uitat deodată spre ea, am văzut că frumoasa mea cîrciumăreasă se uita şi ea la mine. Eu, în sinea mea, îmi făceam socoteala că nu trebuie să fie de prea mult timp văduvă de vreme ce avea copil mic şi mă gîndii că dacă aduc vorba despre răposat, o mai dezmorţesc un pic.

„Văd că eşti în doliu. După cine ? După mamă, sau după tată ?"

„Nu, domnule dragă, mi-a murit bărbatul."

„De mult ?"

„De vreo două luni."

Mi-am zis că e fără îndoială clipa în care o văduvă are mai multă nevoie de mîngîiere, şi adăugai :

„Îmi pare rău, crede-mă ! Din suflet îmi pare rău !"

Femeia îmi mulţumi şi se uită iar la mine, în aşa fel că pînă la urmă mi-am zis că semănam poate cu răposatul.

„Şi trăieşti aici aşa, singură singurică ?" am întrebat-o eu urmărindu-mi gîndul.

„Singură ! Doar cu copilul !" îmi răspunse ea, fără să mă slăbească din ochi. Căuta parcă ceva pe obrazul meu ; şi asta m-a făcut să mă simt stingherit, pentru

că ce plăcere are omul cînd i se pare cuiva că seamănă cu unul care a murit ?

„Trebuie să plec“, mi-am zis, deși, la drept vorbind, nu sînt fricos. Dar nici eu nu știu de ce, parcă eram țintuit locului ! I-am mai cerut o caña, ea mi-a umplut paharul ochi, a dat și pe de lături, și tot timpul cît nu mă uitam la ea, simțeam că nu-și ia ochii de pe mine. „Beau paharul ăsta și plec“, mi-am zis din nou. Mă supăra gîndul că semăn cu răposatul, deși muream s-o întreb cine fusese bărbatul ei și s-o rog să-mi arate o fotografie, ca să văd cît de mult semăna cu mine... Îmi dădea ghes curiozitatea, vezi dumneata ! Am mai cerut o caña, pe care mi-a turnat-o tot așa, plină ochi, și în cele din urmă, hotărînd că era ultima, am întrebat-o cum îl chema pe omul ei.

„Eleuterio Silva, îmi răspunse ea. L-ați cunoscut cumva ?“

„Eleuterio Silva, Eleuterio Silva... mă făcui eu că încerc să-mi aduc aminte. Am cunoscut, e drept, un Eleuterio, dar nu știu bine dacă îi mai zicea Silva sau Sierra... În orice caz, era un om tare cumsecade. — Mințeam, bineînțeles ! — Nu ai cumva vreo fotografie de-a lui ?“ Femeia avea, vezi bine ! O scoase dintr-un borcan în care fusese peltea de gutui și pe care-l ținea în dulapul de la tejghea...

Ascultătorii, care erau numai urechi și care îi ascultaseră povestirea cu chicote și exclamații, întrebară toți într-un glas :

— Și semăna ?

— Cum dracu să semene ! Mai degrabă seamănă strutul cu porcul.

După ce rîsetele stîrnite se mai potoliră, Cardoso ajunse la sfîrșitul povestirii :

— Ca să vedeți comedie ! Nu semănam de loc cu răposatul, dar ea nu-și dezlipea ochii de la mine ! Ei, atunci am înțeles și... am rămas. Prăvălioara, ia, acolo, o dugheană amărîtă ! Te cuprindea mila cînd vedeai ce puțină marfă avea ! Adunasem vreo sută și ceva de pesos, bani cîștigați ca domador în patru luni de zile. M-am dus în oraș și m-am întors de acolo încărcat cu marfă... Și am stat cu ea vreo cîteva luni, făcînd pe

cîrciumarul. Femeia îmi plăcea mult, ce să zic, dar de cîrciumă mi s-a urît repede... Hei, prietene, ia mai adu un rînd aici !

Servi Aniseto Mora. Era un bărbat înalt, cu o faţă lată şi împietrită ca a indienilor şi cu o mustaţă mare, neagră.

— Şi zi aşa ! Au vrut să te sperie, Aniseto ? căută să-l întărîte unul din cei de faţă.

— Mai ştii ?... De douăzeci de ani sînt aici, şi oamenii n-au învăţat încă să mă cunoască. „Eu nu trăiesc de pe urma voastră, ca alţi negustori, le-am zis. Eu trăiesc de pe urma săracilor ! Şi chiar dacă n-ar fi aşa, totuna e !..." Ei au început să-mi spună atunci că delegatul din Montevideo şi Diosmedes ar fi comunişti. Auzi la ei ! „De asta le-au luat localul, cu toate că ei l-au închiriat ?" i-am întrebat eu. Pe mine nu mă sperie nimeni aşa, cu una, cu două ! Diosmedes mi-a cerut să-i dau voie să-şi ţină aici adunarea, şi aici o să se ţină, dacă n-oi muri pînă atunci ! Că dacă Diosmedes îmi cere ceva, apoi pentru mine e sfînt, oricît m-ar bate la cap sau mi-ar porunci altcineva.

— Ia şi tu ceva, Aniseto. Ei, şi apoi cum a mai fost ?

— Cum să fie ! Îi tot dădeau zor cu Doamne-ajută, cum că Diosmedes şi delegatul sînt periculoşi, că poate oi fi şi eu comunist... Aici, mi-am ieşit din sărite. Voi ştiţi bine că nu sînt comunist, dar lor le-am spus aşa : „Şi dacă aş fi ?" Au început iar să mă piseze, pentru că dacă-i vorba de gură, nimeni nu-i întrece, pînă cînd mi s-a urît. M-am dus atunci şi le-am arătat brevetul. „Ia ascultaţi, cine plăteşte brevetul ? Dumneavoastră, sau eu ? Dacă-l plătesc eu, atunci aflaţi de la mine că eu comand aici, aşa că vă rog să mă iertaţi, dar nu mai am nimic de discutat cu dumneavoastră !"

Suna tocmai a treia oară pentru adunarea care urma să se ţină în popicărie. Era singurul loc potrivit pentru asta. Terenul popicăriei lui Aniseto avea un acoperiş de stuf, ţuguiat, şi era destul de mare — cuprindea şi locul unde se jucau arşice. Pereţi nu avea. Lîngă unul din stîlpii de lemn se afla o măsuţă şi trei scaune. Cîţiva participanţi se aşezaseră pe cele cîteva

bănci și scaune aduse de Mora; cei mai mulţi însă rămaseră în picioare, sau se cocoţaseră pe gardul care mărginea terenul. Pe chipurile unora se citea entuziasmul, pe ale altora aşteptarea, iar pe ale celorlalţi îndoiala.

Juan prinse să-şi răsucească o ţigară. Era pentru prima oară în viaţă cînd lua parte la o adunare de acest fel. Tot ce vedea el aici îi depăşea cu mult închipuirea. Nu numai pentru că tot ceea ce se petrecea aici era nou pentru el, sau pentru că tunzătorii, pe mulţi dintre ei îi cunoştea de altfel, l-ar fi făcut să nu se simtă în largul lui. Nu. Era mai mult decît atît. Energia care clocotea în el, ca și dezamăgirile din ultimii ani îi treziseră setea de necunoscut, dorinţa de a face ceva, şi aici, printre semenii lui, printre fraţii lui, îşi găsea adevăratul rost.

Trei oameni ocupară scaunele de lîngă masă. La mijloc se așezase delegatul din Montevideo, un om înalt, voinic, cu mustăţi negre și gesturi hotărîte, avînd la dreapta și la stînga pe secretarul și pe casierul comitetului provizoriu, amîndoi din Curtina. Secretarul era un bărbat care se apropia de cincizeci de ani, cu trăsăturile unui alb, dar cu pielea închisă, de mulatru. Umblase mult prin lume, dar nu așa cum umblase Cardoso, tîrît de chemarea drumurilor, fugind mereu de dezamăgirea care îl pîndea în fiecare loc, în fiecare colţ de ţară, ascunsă sub faţa surîzătoare a priveliștilor noi, sub chipurile noi ale oamenilor. Dimpotrivă, Diosmedes Silveira, călit la trup și oţelit la suflet, trecuse de patruzeci de ani cînd se apucase să bată drumurile, și nici dorul de aventură, nici neliniștea, nici nemulţumirea, nici imaginaţia nu-i mînaseră vreodată pașii. Cardoso căuta orizontul. Dar orizontul nu există, pentru că el nu este nici pămînt, nici cer, ci doar hotarul vederii ochiului omenesc; atît și nimic mai mult. Nimeni n-o să poată găsi vreodată lîna de aur, chiar dacă are suflet de argonaut, pentru că lîna de aur nu există acolo unde se duc oamenii s-o caute, în strălucirea atrăgătoare a locurilor îndepărtate, ci în fiecare om: e sămînţa de aur a binelui din fiecare. Diosmedes colinda nenumăratele aşezări din Tacua-

rembo, căutînd pe acest om în fiecare țăran, în fiecare tunzător, și nu-i ajungeau zilele, lunile și anii pentru cît avea de umblat — numai în departament erau zeci și zeci de sate! Nu vorbea mult. Spunea fiecăruia foarte puține lucruri, dar le rostea răspicat: „Frate, trebuie să ne unim, trebuie să ne organizăm, ca muncitorii, pentru că nu e drept ca unii să moară de foame, iar alții să cîștige milioane din sudoarea noastră!" De fapt el, și nu Cardoso, era adevăratul căutător de orizonturi.

Cînd se sculă ca să-l prezinte pe delegat, spuse aceleași lucruri, cu o convingere profundă, și simțeai că pentru el, care repetase de mii de ori aceleași cuvinte, ele vor fi pururi noi atîta vreme cît va mai fi pe lume un singur om care să nu le fi înțeles bine.

— Tovarăși, vă întreb: ce-or să facă fermierii dacă noi n-o să vrem să le tundem oile? O să tundă singuri? Știți bine că nu! Or să piardă lîna? Dar ei nu vor să piardă nimic! Dacă noi ne arătăm hotărîți, ei vor trebui să plătească majorarea! Fermierii au început să se teamă de organizația noastră. De ce credeți voi că fermierii din Federația agricolă ne-au luat localul în care trebuia să ținem adunarea? Dar noi tot o ținem, aici, și să vedem cine este de partea lor. Nimeni! Ne-au luat localul, au organizat o adunare la aceeași oră ca și noi, dar asta nu este decît o manevră a marilor proprietari, manevră menită să ne împiedice organizarea și să lovească în interesele noastre. Dar nu le-a mers! Și nici n-o să le meargă, tovarăși! Ne-au luat localul în care trebuia să ne ținem adunarea, au vrut să semene confuzie, dar noi sîntem aici pentru a spune adevărul! Ce le pasă lor că sandalele care costau înainte trei reali costă acum un peso? Nouă însă, care trebuie să le cumpărăm, ne pasă... Să nu ni se întîmple ceea ce i s-a întîmplat acelui tunzător care s-a dus la prăvălie să-și cumpere îmbrăcăminte înainte de a pleca la tunsul oilor — căci nu avea decît zdrențele de pe el — și care la urmă și-a adus aminte și de sandale. „Cît costă?" întrebă el. „Un peso", fu răspunsul. „Un peso? Bine, dar acum cîteva luni costau șapte reali." „O fi, dar acum costă

un peso." „Atunci dă-mi numai una! Cealaltă o s-o cumpăr la sfîrşitul tunsului, că nu-mi ajung banii!"

Oamenii chicotiră. Chiorul, care era numai urechi, dădea într-una din cap şi cine nu i-ar fi văzut singurul său ochi aţintit asupra lui Diosmedes, cine nu l-ar fi văzut cum îi sorbea cuvintele, ar fi crezut că aşa-i obiceiul lui, să dea din cap. Un flăcău cu ochi albaştri şi cu o clădăraie de păr bălai în cap îşi tot trecea mucul ţigării dintr-un colţ al gurii în altul, ca şi cum ar fi vrut să spună ceva, dar nu îndrăznea sau nu ştia dacă e nimerit să deschidă gura. Cardoso asculta visător. Încordat, Juan asculta atent şi cuvintele puneau stăpînire pe el; simţea că, o dată pătrunse în sufletul lui, căpătau un înţeles adînc, ştergînd orice urmă din teama pe care puterea celor mari i-o sădiseră încă din copilărie. Diosmedes încheie astfel:

— Dacă doi oameni se unesc, creşte şi puterea lor, creşte şi îndrăzneala lor. Dar dacă se unesc cincisprezece, douăzeci de oameni, gîndiţi-vă ce putere au! Nu uitaţi asta, tovarăşi! Şi dacă e vorba de tuns, aveţi grijă să fie tunse oile, nicidecum tunzătorii!

Aplauze furtunoase îi răsplătiră vorbele. Delegatul îl îmbrăţişă, iar flăcăul cu ochii albaştri îşi dezlegă în sfîrşit limba şi spuse înflăcărat:

— Bine le mai zice! Ar putea să înveţe şi avocaţii de la el!

— Nu cred să le fie pe plac lecţia asta! răspunse Juan.

— Grozav om, Diosmedes! spunea plin de admiraţie Chiorul, cînd şi cînd. Grozav om! Dar ce zic eu, prietene! E un om şi jumătate!

Delegatul se ridică şi imediat se făcu linişte. Cîteva clipe, în aerul primăvăratic pluti zarva gălăgioasă a vrăbiilor. Undeva, pe drum, trecu un automobil şi duduitul lui se pierdu încet, în depărtări. Printre trunchiurile copacilor se zăreau cîteva case răzleţite şi cîmpiile pe care soarele după-amiezii le îmbrăca în mantii aurii. Liniştea din jur domni din nou deplină, contopindu-se cu tăcerea adunării, la fel cum o picătură de apă se uneşte cu alta. În clipa aceea, două femei dintr-o casă vecină se apropiară de gardul de sîrmă îm-

pletită, care mărginea proprietatea, și cum nimeni nu le spuse să plece, rămaseră și ele acolo, să asculte.

— Tovarăși ! Nu e pentru prima oară cînd mă găsesc într-o asemenea adunare, și nu va fi nici ultima ! începu delegatul, cu o voce melodioasă, dar hotărîtă şi puternică. Viu să vă împărtășesc ceva din experiența mea în lupta pentru o viață mai bună... și totodată să învăț cîte ceva de la dumneavoastră. Astea sînt singurele mele titluri și singurele merite care să îndreptățească laudele pe care mi le-a adus tovarășul Diosmedes Silveira... Sînt muncitori la oraş, după cum dumneavoastră sînteți muncitori la țară... Dacă dumneavoastră aveți mîinile bătătorite, și eu le am ! Își întinse mîinile cu palmele în sus. Dacă dumneavoastră îndurați lipsuri, și noi muncitorii de la oraș le îndurăm... Dacă dumneavoastră, tovarăși, vocea începu acum să se umfle ca o pînză în vînt, aveți copii care cer pîine, și noi îi avem. Fără îndoială că, fiind strînși laolaltă, muncitorii din orașe au putut să se organizeze, dar noi știm că atîta vreme cît dumneavoastră, muncitorii de la țară, nu v-ați unit încă în sindicate, pentru a constitui o forță de care să se teamă cei ce vă exploatează munca, armata noastră nu va fi atît de puternică pe cît ar putea să fie.

Făcu o pauză. Afară, un hornero își slobozi cîntecul tremurat. Cardoso continua să asculte visător. Auzise de atîtea ori cuvinte care îl mișcaseră și își pusese în gînd să nu le uite, dar apoi, fiu al vîntului, le pierduse în vînt. Încercă o ușoară mîndrie că le mai auzise și altă dată și se grăbea să aprobe totul — și ce fusese spus, și ce urma să se spună încă — dornic să se apuce cît mai repede de lucru. Se întoarse spre Juan și-i zîmbi, dar acesta nu-l văzu. Era numai urechi și nu voia să piardă nimic din tot ce spunea delegatul.

— De ce trebuie oare tunzătorii să doarmă ca niște cîini, claie peste grămadă, în șoproanele pline de purici, de-a dreptul pe pămînul gol ? întrebă vorbitorul, tot mai înfierbîntat, și pe Juan întrebarea lui rămasă fără răspuns îl izbi dureros. Nimeni nu vă va putea răspunde la asta, tovarăși ! Nici pe Dumne-

zeu nu-l puteţi întreba, pentru că nici el n-ar şti ce să vă răspundă. De ce nu fac fermierii locuinţe omeneşti, cu paturi în care să se odihnească oamenii ce muncesc pentru ei şi de pe urma cărora cîştigă milioane? Nici la asta nu avem răspuns, nu, nici un răspuns, nimic, pentru că nimeni, nici chiar Dumnezeu, n-ar îndrăzni să spună că oamenii sînt mai răi decît cîinii! Şi mîncare cît trebuie, tovarăşi, mîncare bună şi să ajungă fiecăruia — şi asta se cuvine să li se dea acelora care trudesc de dimineaţa pînă seara, făcînd una din muncile cele mai grele şi mai istovitoare din cîte există. Rar tunzător care la terminarea muncii să nu ajungă piele şi os, asta o ştiţi fiecare mai bine ca mine!

— Noi ne uscăm ca ei să se îngraşe! se auzi o voce.

— Chiar aşa! aprobă vorbitorul. Ca să se îngraşe fermierii, slăbiţi voi! Este drept asta? Se poate spune că e drept?

Ştiau cu toţii că nu e drept şi fiecare găsea că întrebările acestea simple şi atît de precise, care mergeau omului la inimă şi îi arătau lumea, aşa cum e, erau la locul lor.

— Să mai fie şi un dulăpior cu medicamente, pentru cazul cînd se întîmplă vreun accident cuiva. Ei au tot felul de leacuri pentru vite, cînd se rănesc sau se îmbolnăvesc! Foarte bine! Dar nu există un strop de tinctură de iod sau un metru de pansament pentru un om rănit! La ei oamenii au mai puţină valoare decît vitele!

Delegatul vorbea tot mai înflăcărat. Se simţea încurajat de atenţia ascultătorilor săi. Ceru pămînt pentru agricultori, care nu departe de ei, la sud, în La Charqueada, şi în Batovi, la nord, se organizau să lupte împotriva marilor proprietari; ceru salarii şi condiţii de viaţă mai bune pentru peoni. Îi sfătui ca toţi la un loc, peoni, agricultori, tunzători, să se sprijine unii pe alţii. Numai aşa vor putea scutura jugul ce-i apăsa.

Cuvintele lui pătrundeau în sufletul fiecăruia. Era un fel de „ia-ţi patul tău şi umblă“ din evanghelie.

Dar cuvintele astea nu erau spuse unor bolnavi de moarte, ci unor oameni sănătoși, și nu veneau de la Dumnezeu la om, ci de la om la om, pătrunzînd în sufletul fiecăruia, necesare ca focul, apa, sarea, pîinea, puterea și fericirea. Li se dădeau și armele cu care să-și cucerească această viață mai bună. Da, le fuseseră înmînate acolo, în după-amiaza aceea însorită, sub cerul dintotdeauna al Curtinei, într-o zi ca atîtea altele din istoria nescrisă a satului amorțit de scurgerea nesfîrșită a anilor. Ani grei cu secetă și furtuni, cu morți și nașteri. Le fuseseră înmînate acolo, în prăvălia, în cîrciuma și pe terenul de popice ale lui Aniseto Mora.

— Tovarăși, lupta pentru pîine este lupta pentru libertate. Să ne unim, să ne organizăm în sindicate! Numai așa vom învinge!

III

Echipa în care se aflau Juan și Chiorul urma să înceapă tunsul peste o săptămînă, două. Erau hotărîți să se întoarcă a doua zi dimineața la Tiatucura. Acum mai era lumină și o porniră, în trapul cailor, spre ferma lui José Iturralde, cam la o leghe de Curtina, cu gîndul să ceară găzduire peste noapte. Călăreau vorbind înflăcărați despre adunarea tunzătorilor. Apoi, după un timp, Juan tăcu. Mergeau mai departe, fără un cuvînt.

Într-un tîrziu, Chiorul rupse tăcerea:

— Ce-o mai fi făcînd bătrînul basc?

— Sînt ani și ani de cînd nu l-am mai văzut! răspunse Juan, și adăugă, simțind nevoia să-și descarce sufletul: Ținea mult la mine...

— Ai lucrat la el, nu-i așa?

— Da, mai bine de un an. Ce om de treabă! Or mai fi oameni buni, nu zic nu, dar ca el...

— Atunci, de ce ai plecat? Dar și eu! De ce te

întreb ? Cînd eşti tînăr ţi se pare că în altă parte e totdeauna mai bine!

Juan nu-i răspunse nimic. Îşi urmărea gîndurile în tropăitul ritmic al cailor. Soarele apunea, împrăştiind o lumină aurie spre înălţimile albastre ale cerului. La ceasul acesta cînd se lasă seara, ceva din liniştea nopţii, din suflarea ei de uriaş ce îmbrăţişează totul vine şi se aşterne pe sufletul omului. Lumina nu mai tremură pe verdele păşunilor primăvăratice, nu mai luceşte pe ochiurile iazurilor. Pluteşte în văzduh, dezbrăcată de toate podoabele, nespus de curată, plină de o linişte desăvîrşită. Atunci trupurile călăreţilor se destind, muşchii îşi slăbesc încordarea, iar piciorul se lasă în scări, fără putere parcă.

Juan îşi aminti de Orfilia şi se simţi trist, sfîrşit parcă ; durerea nu-i sfîşia numai inima, ci se risipise în tot trupul, în întreaga lui fiinţă... Deodată, îşi aminti într-o străfulgerare că femeia lui era ofticoasă. Ofticoasă ! Orfilia era ofticoasă ! De vină era el şi primul ei bărbat, pentru că erau nişte nenorociţi, pentru că îşi treceau viaţa muncind ca să-i îmbogăţească pe alţii din sudoarea lor ! Sîngele îi năvăli în faţă, trupul i se încordă şi, stăpîn pe tot ce viaţa îl învăţase în ultimul timp, se simţi întărit de adevărurile pe care le auzise în seara aceea. Şi începu să vorbească, după obiceiul oamenilor de la ţară, răspunzînd la o întrebare mult timp după ce i-a fost pusă :

— ...Am plecat de la bătrîn ca să nu fac rău unui om cumsecade... Tăcu o clipă, părînd că se gîndeşte la ceva. Apoi urmă :

— L-ai cunoscut pe don José ? Un adevărat gaucho, cum azi nu se mai găsesc. A venit în locurile astea de mic copil, şi pînă la urmă a devenit unul de-ai noştri. Pînă şi vorba lui e ca a noastră. Nimeni n-ar spune că n-a văzut aici lumina zilei... El m-a învăţat să muncesc... Una din fetele lui, cea mai mică, pe care a luat-o Pedreira, şofer la Achar, era pe atunci nemăritată şi cam începuse să-mi facă ochi dulci... Frumoasă fată ! Albă ca o spumă ! Ar fi putut să te orbească cu atîta strălucire... Nu ştiu nici azi

cum de am izbutit să mă stăpînesc şi nu m-am legat şi eu de ea... Dar mă gîndeam într-una la bătrîn. „Dacă îi fac nelegiuirea asta, nu sînt decît un nemernic!“ Şi ca să nu-i fac bătrînului un pocinog — că dacă mai stăteam, fără îndoială că i-l făceam — am plecat.

Bătrînul Iturralde, cu toţi cei aproape şaptezeci de ani ai săi, se ţinea încă bine, şi avea gura cea mai spurcată din cîte s-a pomenit vreodată. Nu făcuse avere din două pricini, zicea el: pentru că fusese toată viaţa păgubos şi cinstit. Ştia el bine că mai erau şi alte cauze, şi vorbea adesea despre ele, dar, ca un adevărat basc care se respectă, sfîrşea întotdeauna prin a da vina pe ghinion. Marile averi se ridicau întotdeauna pe noroc şi pe necinste, cu toate că uneori, şi bătrînul admitea asta, dacă erai foarte, foarte necinstit, te puteai lipsi şi de noroc. Se îndoia însă că s-ar putea întîmpla şi pe dos. Norocul, unit cu o viaţă de trudă — şi cînd zicea trudă, se gîndea la el — puteau să te facă, desigur, să agoniseşti ceva. În sinea lui, Iturralde simţea un anumit respect pentru cei care făceau avere, dar cu timpul, tot ciocnindu-se zi de zi de realitate, şi asta mai bine de cincizeci de ani de muncă, ajunsese, nu la scepticism, pentru că fusese totdeauna sceptic, ci la un fel de neputinţă de a admira sau respecta pe cineva.

Îi primi pe cei doi cu un val de ocări:

— Tu erai, banditule? Mare pungaş trebuie să te fi făcut de n-ai mai dat pe aici de atîta vreme! De unde vii? Din puşcărie? Şi cine mai e şi negrul ăsta pe care mi-l aduci? Bună poamă trebuie să mai fie, dacă umblă cu tine!

Goni cîinii, scuipă printre dinţi şi mormăi:

— Hai, daţi-vă jos şi scoateţi şaua de pe cai, dacă nu cumva vă urmăreşte poliţia.

Mai tîrziu, vorbind de una, de alta şi aflînd că tunzătorii aveau de gînd să ceară o majorare de treizeci la sută pentru munca lor, bătrînul făcu repede socoteala în gînd şi izbucni:

— Ia te uită! De la douăzeci şi cinci de pesos suta de oi, la treizeci şi doi şi jumătate! Adică vreţi

să-mi luaţi anul ăsta cam patruzeci de pesos mai mult. Bandiţilor! Ştiam eu că din partea voastră nu pot să mă aştept la nimic bun! Şi dacă nu vă plătesc?

— Nu tundem.

— Mie, nemernicilor? Vă grozăviţi şi voi pe spinarea ălor mici! Golanilor! Ei, mare lucru o să cîştigaţi de pe urma celor o sută de oi pe care le am. Aş vrea să vă văd însă acolo unde sînt zece sau cincisprezece mii! Tare mi-e teamă că o să le tundeţi chiar dacă n-or să vă plătească majorarea. Dar să ştiţi că dacă faceţi una ca asta, meritaţi să fiţi jupuiţi de vii!

Tuşi, şi după ce blestemă guturaiul care-l chinuia, începu să înşire necazurile ce se abătuseră pe capul micilor fermieri: arenzile tot mai urcate, impozitele exagerat de mari, scumpirea transporturilor pe calea ferată, lipsa de credite şi dracul mai ştie cîte.

— Munceşti ca un bou, ca să-ţi ia totul fiscul, proprietarul pămîntului şi calea ferată! încheie el, adăugînd pe deasupra cîteva înjurături la adresa guvernului, a lui Dumnezeu şi a întregii lumi. Apoi se grăbi să adauge: — Nu vorbesc de voi, care la urma urmei sînteţi şi mai nenorociţi ca mine! Fac ceva pe cei patruzeci de pesos pe care o să mi-i luaţi în plus. Să-i beţi sănătoşi! Dar dacă o s-o lăsaţi mai moale în faţa ălor mari de la care puteţi scoate bani grei, atunci sînteţi un neam de ticăloşi şi meritaţi să dea nu o ciumă, ci trei peste voi!

A doua zi dimineaţa, soarele nu se ridicase încă pe cer cînd Iturralde se şi sculase. După ce mîncă şi bău mate împreună cu oaspeţii şi cu singurul său peon, porunci să li se aducă o bucată de carne şi mate pentru drum. Şi cum oaspeţii încercară să se împotrivească, le-o tăie scurt:

— Ia te uită la leşinaţii ăştia! Mor de foame şi fac pe grozavii cu mine! Luaţi, pungaşilor, că după aia sînteţi în stare să umpleţi lumea că sînt un bătrîn zgîrcit!

La plecare bombăni că nu are nici cea mai mică încredere în nişte proşti ca ei şi că dacă au să dea greş, să nu mai calce pe la el, că-şi asmute cîinii.

După ce ieşiră pe poartă, Juan privi înapoi. Bătrînul şedea în uşa şopronului, nemişcat, învăluit în ceaţa dimineţii, şi se uita după ei. Juan îi făcu cu mîna un semn de rămas bun şi-l văzu pe bătrîn ridicînd şi el mîna; în clipa următoare, silueta lui Iturralde se topi în ceaţa care învăluia casa. Chiorul prinse să dea din cap, încălzit de omenia ce se ascundea sub asprimea lui Iturralde:

— Cumsecade om, bătrînul! Păcat de el, nu?

Sufletul lui umil, pe care nenorocul îl urmărise de mii de ori mai necruţător decît pe omul care-i găzduise peste noapte, era atît de larg, încît îi dorea o soartă mai bună! Ce deosebire între ura şi dispreţul pe care nelegiuirea unui Fagúndez i-o trezeau în suflet şi admiraţia şi respectul de care era cuprins în faţa omeniei lui Iturralde.

Pale de ceaţă se tîrau pe drum şi prin rîpe, înghiţind totul. În mijlocul acestei lumi cenuşii, nu izbutea să prindă formă nimic. Nici un contur nu putea să se precizeze, iar fumul ţigărilor lăsa spirale albăstrii, străvezii ca amintirea cerului pierdut printre munţi de ceaţă.

Sosiră la Tiatucura către seară.

De departe văzură lume adunată lîngă rancho-ul Malvinei, şi pe măsură ce se apropiau, recunoscînd-o printre oamenii adunaţi pe Cleta şi alte femei, Juan bănui că se întîmplase o nenorocire. Se gîndi mai întîi la Orfilia, dar teama pentru copilaşi îi strînse inima.

— Ce s-o fi întîmplat? şopti el nedumerit, încercînd să-şi păstreze cumpătul. Nu-mi place să văd atîta lume.

Chiorul tăcea. Presimţea şi el nenorocirea. Şi, în loc să se îndrepte spre rancho-ul său, îl urmă la trap pe Juan care îşi îndemna calul, fără să mai scoată o vorbă.

Mereu tăcuţi, se apropiară de rancho fără grabă, Juan pregătindu-se să primească vestea cea rea, iar Chiorul simţind că trebuie să fie alături de tovarăşul său, acum, la nenorocire. Descălecară. Din rancho

ieși Malvina, cu ochii roșii de plîns, și se repezi spre Juan, căzîndu-i la piept.

— Acum un ceas am aflat... spuse ea printre sughițuri. Biata fată! A fost singură, Juan, singură... De unde era să știu?

Zdrobit, Juan nu scoase nici o vorbă. Gîndul că Orfilia murise între străini, fără să-și mai vadă copilașii, fără să aibă alături pe mama și pe bărbatul ei nu-i intra în cap, cu atît mai mult cu cît Malvina nu contenea să repete mereu același și același cuvînt „singură". Ca și cum moartea și-ar fi pierdut o parte din grozăvia ei, dacă cel ce se ducea avea pe cineva drag alături.

Chiorul, Cleta și altă vecină se opriseră la o mică depărtare de rudele Orfiliei. Faptul că femeia își dăduse sufletul la spital dădea morții ei ceva de taină, era de necrezut. Ca și cum în lumina amurgului, atît de dulce și atît de limpede, mintea nu putea înțelege pieirea unei ființe, pieire care părea o farsă, o glumă sinistră.

Cu pași grei, intrară în rancho. Acolo totul li se păru și mai gol, și mai lipsit de înțeles. Pe drum, în gîlceava vrăbiilor, venea Chiquito. Venea să-l consoleze pe Juan, simțind și el că moartea avea de data asta ceva neobișnuit. Dar după ce îi strînse mîna lui Juan, își dădu seama că nu știe ce să spună și se simți deodată fără rost în casa aceea. Lipsa Orfiliei îl copleșea cu totul.

— Ce nenorocire! gemea Malvina. Singură! Îți dai seama ce înseamnă asta? Și-acum, ce trebuie să facem?

— Liniștește-te, mătușă! încercă s-o îmbărbăteze Juan, deși era cuprins de un puternic simțămînt de deznădejde. Cu cît te vaieți mai mult, cu atît e mai rău. N-ai grijă, mă duc eu s-o însoțesc! Cum apune soarele și mi se mai odihnește calul, pornesc spre Tacuarembo. N-avea grijă! N-o să se ducă singură la cimitir.

Statueta de piatră a Fecioarei, lipită de mîinile neîndemînatice ale Malvinei, aștepta neclinitită ceasul

rugăciunilor, pe care neînduplecata Cleta nu va întîrzia să le înceapă. Copiii fuseseră duși la o vecină, ca să nu încurce pregătirile pentru priveghi. Trebuiau să aibă grijă de sufletul răposatei, să înlocuiască într-un fel absența trupului și să dea ceasurilor ce aveau să urmeze măreţia obiceiurilor creştineşti.

Cînd sosi ora plecării, Chiorul ieși din muţenia în care se cufundase :

— Tot e bine că am cruţat caii și acum sînt odihniţi. Cum la noapte o să fie răcoare... Cine ar fi crezut că o să se întîmple una ca asta !...

Juan înţelese că tovarășul lui are de gînd să-l însoţească la Tacuarembo.

— Dar tu...

— Ce eu ? Sau poate că nu-ţi place tovărășia mea ?

— Îţi mulţumesc, frate, dar nu-i nevoie ! E cale de o noapte...

— Ei, şi ce-i cu asta ? Sau, poate, că ţii să te duci singur...

Juan nu mai spuse nimic. Purtarea Chiorului îi aduse aminte de Pilar și se simţi întărit. Să ai parte de un prieten adevărat ! Printre atîtea minciuni, printre atîţi oameni care în faţa nenorocirii dau înapoi, ce bine e să găsești un prieten adevărat !

Chiorul ştia să fie un bun tovarăș. Nu vorbea mult, dar ştia să fie alături de tine. Ca să simţi că nu ești singur. Încolo, nici o vorbă, nimic care să-ţi tulbure singurătatea. Ca să poţi fi singur, fără să te simţi părăsit.

Seara trecu repede, ascunzîndu-se prin rîpe și printre dealuri, îmbrăţişînd îndepărtatele pustietăţi ale cîmpiei. Cîteva rîndunele trecură în zbor săgetat pe lîngă o fermă, dînd o ultimă strălucire zilei care se stingea. Înserarea care se lăsase fu sfîșiată o clipă de un bîtlan alb care străbătu ca un rămas bun înălţimile cerului. Din scorburi, cucuvelele se uitau după călăreţii care treceau, gata să se ascundă la prima spaimă, dar rămîneau locului, măreţe, triumfătoare parcă, după trecerea oamenilor, care nici nu le bă-

gară în seamă. Undeva, departe, dincolo de granițele serii, păsările teru-tero își lansau țipetele lor sonore ca niște semnale ce se scufundau într-o mare de tăcere.

Pe cer norii erau acum cenușii ; puțin cîte puțin, lumina se stinsese, lăsînd loc umbrelor nedeslușite. Cei doi călăreți, mereu tăcuți, înaintau în trapul cailor, în timp ce pe nesimțite noaptea acoperea umbrele cîmpiei, răspîndind peste tot izul pătrunzător al vulpilor.

Cerul era presărat de stele, picături de lumină strălucitoare atîrnînd în înălțimi, scînteieri tremurînde, gata parcă să se desprindă, atrase de taina pămîntului. De după creasta unui deal se ivi, șovăind, cornul lunii. O fîșie de lumină se lungi pe pămînt, argintînd pășunile din marginea drumului și trimițînd în întuneric umbra călătorilor. Noaptea era răcoroasă, dar blîndă, învăluitoare, departe, străină de tot ce era moarte. Moartea era doar ceva rece, ceva care se afla dincolo de spațiul și timpul în care răsufla noaptea. Ceva rece, rece, înghețat. Un trup rece... închipuirea lui Juan nu se putea desprinde de trupul rece al Orfiliei.

— Singură, sărmana ! Ce lucru dureros ! șopti el într-un tîrziu, dus pe gînduri. Tare greu trebuie să-ți vină cînd vezi cum, deodată, moartea te cheamă, și n-ai ce face, pentru că nu te poți împotrivi... Ea te cheamă, și tu n-ai pe nimeni de la care să-ți iei rămas bun. Amarnic e, Doamne sfinte ! încheie el, cu amărăciune.

— Și să mai crezi în Dumnezeu ! bombăni Chiorul. Dacă Dumnezeu ar exista, n-ar fi atîta durere pe lume. Ce păcat a făcut oare femeia asta ?

— Nici unul ! Întotdeauna tăcută, răbdătoare... Îți vine parcă să înnebunești... Vrei o țigară ?

— Da...

Chiorul întinse mîna după tabacheră. Răsucindu-și țigara, în lumina încă roșcată a lunii, Chiorul se lupta cu un gînd nelămurit.

— ...Eu cred... rosti el în cele din urmă. Mare păcat!... Dacă există Dumnezeu, înseamnă că nu e drept... Tu crezi că ar putea să fie atît de nedrept?

— De ce să te gîndești la asta? îl întrebă Juan. Un lucru pe care-l știu bine este că oamenii sînt nedrepți... Și ăstora o să le cer eu socoteală într-o zi.

IV

Prin părțile unde se afla Santa Rosa, nimeni nu lucrase vreodată pămîntul. Cel mult o grădiniță, pe lîngă casă. Din vremuri pierdute în negura trecutului, pămîntul nu fusese răscolit niciodată de plug. Nu-l cultivaseră triburile băștinașe, care rătăceau prin păduri după vînat și pescuit; nu se atinseseră de el colonizatorii spanioli, oameni fără de lege și fără căpătîi, care se îmbogățeau din vînzarea pieilor; nu-l brăzdaseră nici creolii, fermierii, înverșunați dușmani ai grîului și ai plugurilor. Istoria acestor pămînturi era istoria pășunilor și a vitelor. Întîi indienii care mergeau pe jos, apoi gauchos călări, iar mai tîrziu oamenii „civilizați", în diligențe, trenuri, automobile sau aeroplane, nu văzuseră altceva pe aceste meleaguri decît pășuni și vite, vite și pășuni.

Pășuni și vite... La început fusese bogăție și viață ușoară, fiindcă cele cîteva vite pe care Hernandarias[1] le adusese în țară se transformaseră în douăzeci sau treizeci de milioane de capete; un laso, cîteva boleadoras[2] și un cuțit și orice om putea să-și sature foamea. Dar apoi a venit sărăcia și viața grea cînd totul, pînă la ultima vacă, pînă la ultima bucățică de pămînt, își avea stăpînul neîndurător, apărat de

---

[1] *Hernandarias* — Hernando Arias de Saavedra, 1561—1634, guvernator spaniol al provinciei La Plata; sub el a luat avînt creșterea vitelor.

[2] *Boleadoras* — armă întrebuințată de gauchos, compusă din două sau trei bile legate prin curele.

o lege, de o morală şi de obiceiuri ce-şi aveau obîrşia în primele cesiuni de pămînt făcute particularilor de către administraţia colonială.

Dacă Jesús Zabaleta, prototipul proprietarului modern, își mai dorea ceva, visul lui era ca pămîntul să rămînă întotdeauna așa, pășuni şi vite, vite şi pășuni, pînă la sfîrșitul veacurilor.

Şi cu toate acestea, în primăvara aceea, cam pe vremea în care erau așteptaţi tunzătorii prin locurile despre care vorbim, o sută de cuadras fuseseră brăzdate de plug. De departe era greu să-ţi dai seama dacă pata întunecată care întrerupea verdele pășunilor de iarnă era urma plugului sau a focului. De aproape, însă, ogorul acela desţelenit părea un steag negru așternut peste cîmpie.

Dar nu pe pășunile din Santa Rosa se afla bucata asta de pămînt, ci pe mica proprietate a lui Valdenegro. Şi nici nu era măcar opera acestuia, ci a lui Florentino Nunez care, după ce colindase luni de zile prin tot departamentul, se întorsese din nou la Piedra Sola și la Tambores. În curînd se înfiripase între el și fata lui Valdenegro o dragoste care se terminase prin căsătorie. Un an întreg se luptase cu socrul său, pînă să-i dovedească avantajele agriculturii. Valdenegro simţea însă că îmbătrînește și, privind uneori spre Santa Rosa, se temea să facă o experienţă. Era prea mare riscul. Dacă nu reuşeau, îi pîndea ruina: pămîntul, păstrat cu atîta greutate de cele trei generaţii Valdenegro, avea să treacă în mîinile lui Zabaleta, înghiţit de uriașa lui proprietate.

— Mai bine rămîn cu oiţele mele! repeta el cu încăpăţînare. Oaia, dragul meu, e un animal sigur! Ea e vaca săracului. N-o prăpădesc nici seceta, nici lăcustele, iar la sfîrşitul anului ai plocon lîna. O vinzi și îţi mai plăteşti din datorii...

— Da, dar stai pe loc, îi răspundea Florentino. Nu te pui niciodată ca lumea pe picioare! Iar cu rîiosul ăsta de Zabaleta, care tot timpul trage cu ochiul încoace... Ne-ar ajunge două, trei recolte bune şi totul va merge ca pe roate!

Valdenegro clătinase încă un timp din cap, se mai împotrivise, dar pînă la urmă începu s-o lase mai moale, impresionat nu atît de argumentele lui Florentino, cît de voinţa şi de energia lui. În curînd chiar, şi fiica sa trecuse de partea soţului ei. Sora lui Florentino, Alcira, care îşi luase diploma de inginer-agronom şi care venea să-şi petreacă la ei vacanţele, se apucase să măsoare adîncimea solului şi să facă diferite calcule. Trimisese chiar pămînt la analiză. Concluzia a fost că pămîntul e foarte bun pentru cultura inului şi floarea-soarelui. Valdenegro îşi dădu în cele din urmă consimţămîntul. Dar abia acum începură greutăţile pentru Florentino. Cîtă bătaie de cap pînă să obţină un credit! Pînă la urmă, după trei, patru întrevederi, ajunsese duşman de moarte cu directorul sucursalei băncii din Tambores, care îi ridicase în faţă o mulţime de piedici şi clauze legale. Nunez îl întrebase atunci cît îi plăteşte Zabaleta pentru treaba asta!

— O bandă de hoţi! exclamase el, vărsîndu-şi furia. Te dai cu capul de toţi pereţii ca să fii cît de cît folositor ţării, şi netrebnicii ăştia îţi pun beţe în roate. Se vede cale de o poştă că sînt cumpăraţi!

— Ce-ţi spuneam eu! Adu-ţi aminte ce-ţi spuneam... nu pierdea prilejul să-l bată la cap Valdenegro, tot nădăjduind că Florentino o să se lase păgubaş pînă la urmă şi că o să-l lase să trăiască în linişte, la fel ca şi pînă acuma.

Ana, fiica lui, care nu moştenise firea întunecată a celor din neamul Valdenegro, ci semăna cu maică-sa, îi spunea soţului ei, în glumă, încercînd să-l liniştească:

— Cu un nas ca al tău, Florentino, nu se poate să n-o scoţi la capăt! Ai un nas irezistibil! De asta m-am şi îndrăgostit de tine... şi se uita rîzînd la nasul vulturesc al soţului ei.

În cele din urmă, Florentino obţinu creditul, după ce puse însă în mişcare toate relaţiile tatălui său. Apoi se puse problema tractorului! De cumpărat, nici vorbă. Întîi pentru că nu avea bani, şi în al doilea rînd pentru că nu găseai în toată ţara un trac-

tor de vînzare; abia după mii de încercări izbuti să închirieze unul. Și acum semănase o sută de cuadras cu floarea-soarelui, tocmai pe fîșia de pămînt de lîngă clădirile din Santa Rosa.

Da, dar asta părea o sfidare! Doi ani de recoltă slabă și Zabaleta îi înghițea. Dar dacă veneau doi, trei ani buni! Zabaleta o să vadă atunci nu o sută, ci șapte sute de cuadras semănate, înfipte ca un cui în inima pămînturilor sale.

Florentino știa ce primejdii îl pîndeau din umbră, dar nu era el omul care să lîncezească acolo, în indolența aceea firească vieții de fermier. Alcira îl încuraja. Prin profesia ei, ca și prin ideile sale, strîns legate de mișcarea care începea să-și facă drum în țară în favoarea reformei agrare, fata era o apărătoare înfocată a agriculturii. Știa însă că viitorul acesteia nu se sprijinea numai pe visele cîtorva oameni îndrăzneți, de acțiune, ca fratele ei, ci pe o largă mișcare, pe un puternic impuls revoluționar și pe lupta dîrză a poporului, în stare să frîngă împotrivirea marilor fermieri. Totuși Alcira încuraja orice sforțare a fratelui ei în această direcție. Știa că oamenii trebuie să fie pregătiți și cu gîndul, și cu fapta. Iar Valdenegro, deși n-o văzuse de prea multe ori pe sora ginerelui său, avea mereu în fața ochilor chipul acelei fete mărunțele, cu ochii negri și vioi, deșteaptă și mai ales plină de entuziasmul tinereții. Ei, toți cei din neamul Valdenegro trăiau de generații întregi în nesiguranță, roși de teamă și ură, sub veșnica amenințare a fermei Santa Rosa care se revărsa peste pămînturile vecine ca apele unui torent pe o cîmpie. Bunicul său, tatăl său și el însuși își cheltuiseră toată energia ca să păstreze bucățica aceea de pămînt, udată cu sudoare și lacrimi, pentru care înduraseră atîtea lipsuri și făcuseră atîtea sacrificii. Dar acum venea fetișcana asta, aproape o copilă, clipind din ochi, îi vestea, ca și cum ar fi fost un general care are în spatele său o armată uriașă, că zilele Santa Rosei erau numărate — auzi dumneata, numărate — că pămîntul va fi împărțit și cultivat și că soarta lui Zabaleta și a urmașilor

săi, dacă nu voiau să moară de foame, va fi, nici mai mult nici mai puţin, decît să se apuce să-şi lucreze pămîntul cu propriile lor mîini! Împărţirea pămîntului nu-i plăcea prea mult lui Valdenegro, dar se liniştea la gîndul că atunci cînd va veni ceasul împărţirii, i se va cuveni şi lui ceva, pentru că şi el era sărac, şi el era om muncitor.

— Dumneata nu eşti un latifundiar! spunea Alcira din toată inima. O să vezi că o să trăieşti atunci mai bine, fără grijile şi neplăcerile de acum.

— O fi, o fi cum spui dumneata, dar eu n-o să mai apuc vremurile astea! oftă el.

— Ba da, o să le apuci, că nu eşti atît de bătrîn pe cît vrei să pari, îi răspundea ea deschis. Lumea se schimbă repede. Oamenii, cei mulţi, se organizează, capătă conştiinţă şi luptă; lupta asta dumneata n-o vezi, pentru că stai aici, ca într-o văgăună, dar gîndeşte-te cum luptă muncitorii din Montevideo, gîndeşte-te la ţăranii din sud şi de pe litoral, care se adună şi cer pămînt. Sau gîndeşte-te la tunzători, care şi ei se organizează! Eu cred că ai să apuci vremurile acelea, domnule Valdenegro, şi atunci să-ţi aduci aminte de mine!

Şi într-adevăr n-a trebuit multă vreme pentru ca bătrînul Valdenegro să-şi aducă aminte de ea.

Într-o după-amiază de început de octombrie sosiră tunzătorii. Valdenegro, Florentino şi flăcăiaşul care le servea de peon pregătiseră din vreme, într-un colţ al şopronului, un loc acoperit cu scînduri groase. Vîntul intra pe o parte şi ieşea pe cealaltă, dar aerul rămînea limpede, curat, fără un fir de praf. Adierea lui mişca doar încetişor hamurile şi laso-urile care atîrnau de cîrligele din sîrmă neagră, agăţate de grinzile putrede. Totul era pregătit pentru tunsul oilor. Nerăbdarea se simţea în liniştea apăsătoare a acelui început de toamnă, dar mai ales în discuţiile celor din gospodăria lui Valdenegro. Aceeaşi echipă care trebuia să tundă la Santa Rosa şi în La Marca avea să lucreze şi la ei. Începeau cu oile lor, două zile de muncă, ca apoi să continue cu cele ale lui Zabaleta, pînă la sfîrşitul sezonului.

Ca în toţi anii, sosi mai întîi camionul cu maşinile de tuns. Apoi se iviră şi tunzătorii călare, cîte unul, sau în grup. La căderea serii, maşinile erau gata instalate pe terenul de tuns, şi o parte din oi aduse la adăpost, ca în zori lîna să nu le fie umezită de rouă şi să nu îngreuneze astfel munca oamenilor. Lui Florentino, care intrase în vorbă cu Juan, i se păru că omul e cam tăcut, dar puse asta pe seama nenorocirii sale, despre care aflase chiar de la el. Totuşi era limpede că bărbatul acesta cu basma neagră la gît, stăpînit, sigur pe el, nu mai era peonul tînăr şi năvalnic pe care-l cunoscuse cu doi, trei ani în urmă. Şi cu toate că amîndoi se arătau prietenoşi, nici o clipă nu se mai stabili între ei apropierea, şi mai ales încrederea, care îi legase atunci, în acea împrejurare de demult.

Pentru Juan, Florentino era acum „patronul". Cardoso şi cu el erau delegaţii echipei, adică acei care discutau cu proprietarii, şi el îşi pusese în gînd ca recunoştinţa pe care i-o datora lui Florentino să nu-i tulbure cu nimic hotărîrile. Se duse la Cardoso şi-l întrebă :

— Ai vorbit cu vreunul dintre oameni ?

— Da, cu Torcuato, Garcia, Viseca şi Rosales. Rosales şi Garcia se ţin bine; ceilalţi doi sînt însă cam şovăielnici. Zic că dacă patronii n-or să plătească, tot noi o să pierdem. Dar dumneata cum stai, tovarăşe ?

— Chiorul e om sigur. Berardi, la fel. Negrul Trinidád spune că dacă toţi zic la fel, atunci e şi el...

— Afurisit negru !

— Ce vrei, e încă un copil ! Şi-apoi e cam fricos. Diosmedes a vorbit cu Rodriguez şi cu Ruiz. Ăştia sînt ca fierul. Mergem să discutăm cu ei ?

Ruiz era un om mărunţel, îndesat, cu o faţă blîndă şi cu o voce groasă.

— Bizuiţi-vă pe mine ! zise el, şi adău~ă cu modestie: Nu mă taie mintea prea mult (aţi putea spune chiar de loc), dar sînt alături de voi !

— Să ne simtă puterea ! întări Rodriguez, un om înalt, cu faţa măslinie, care vorbea cu accent portu-

ghez. Zic că or să facă o echipă pe socoteala lor ? Aş vrea s-o văd şi pe-asta ! Dacă se încăpăţînează, li s-a dus dracului lîna !

— Aşa-i, spuse Juan. Atunci, rămîne hotărît ! Cum se strîng oamenii la mate, pornim discuţia. Eu zic să înceapă Cardoso.

— De ce nu începi dumneata ? Cred că eşti tocmai omul potrivit, propuse la rîndul său Cardoso.

— Dumneata ştii să vorbeşti mai bine, mărturisi Juan, deşi ştia că oamenii aveau încredere în el.

Simţea cum în sinea lui se trezea şi creştea năvalnic o fiinţă nouă, necunoscută, în stare să îndreptăţească această încredere.

— Dumneata trebuie să vorbeşti, ziseră Rodriguez şi Ruiz.

Juan primi. Va vorbi el. Dacă asta era voinţa tunzătorilor, nu putea să nu se supună ! În ceea ce-l priveşte pe Valdenegro, era încredinţat că la el vor obţine uşor majorarea, se îndoia însă că o va scoate la capăt şi la Santa Rosa. Pe Zabaleta trebuia să-l apuci de coarne, ca pe taur, şi oamenii trebuiau bine pregătiţi pentru clipa aceea ! Deocamdată era aproape sigur că şeful echipei, care răspundea de maşini, cu toate că şi lui îi convenea majorarea, o să dea înapoi în faţa primelor greutăţi. Partea proastă era că avea o oarecare influenţă asupra cîtorva tunzători. Deci, trebuia pus întîi el cu botul pe labe. Iată de ce înainte de a-i aduna pe oameni ca să stea de vorbă, îl chemă deoparte.

Cînd află despre ce e vorba, şeful echipei încercă s-o scalde :

— Dacă asta e voinţa tuturor oamenilor, eu sînt de acord, dar dacă unii vor să lucreze şi fără majorare, ce pot să fac ?

Cardoso bătu nerăbdător din picioare :

— Bine, dacă asta e voinţa tuturor, e limpede că dumneata nu poţi să faci nimic ! Doar dacă ai avea şi dumneata o maşină ca aceea pe care voia s-o facă răposatul Prudencio López, în care să vîri oaia pe o parte şi s-o scoţi tunsă pe cealaltă, în timp ce sacii se umplu singuri cu lînă şi se cos la gură tot singuri.

Rîsetele batjocoritoare ale oamenilor îl făcură pe şeful echipei să lase ochii în jos. Juan începu din nou:

— Ceea ce vrem noi să spunem este că dumneata trebuie să fii de partea noastră, să ajuţi oamenii ca să poată învinge. Dumneata, care eşti mai bine plătit ca noi, o să tragi cele mai mari foloase!

— Dar dacă fermierii au să spună: „Duceţi-vă la dracu!", cu ce obraz o să viu eu apoi în faţa proprietarului maşinilor? Mi-aş pierde pîinea cum vă văd şi mă vedeţi!

— Spune, dumneata nu eşti uruguayan ca şi noi? îi aruncă Cardoso cu duşmănie.

— Ei şi? îi răspunse celălalt pe acelaşi ton.

— Ai putea să fii măcar alături de noi!

— Dacă vreau şi dacă-mi place!

Nu asemenea cuvinte auzise Juan la adunarea de la Curtina, la adunarea aceea care i se întipărise în minte cu toate amănuntele. Şi-apoi socotea că şeful echipei n-are dreptate, aşa că se grăbi să adauge:

— Dacă începem să ne războim între noi, pun rămăşag pe ce vreţi că tot noi vom ieşi în pagubă!

Oamenii se grăbiră să-l aprobe pe Juan şi discuţia continuă. Uneori Juan simţea cum îl cuprinde furia şi la fel ca şi Cardoso avea poftă să le biciuiască unora laşitatea, dar se stăpînea. Care dintre oamenii aceştia, oferindu-li-se prilejul, nu era în stare să scoată cuţitul şi să se bată pe viaţă şi pe moarte chiar şi cu dracu? Curaj aveau destul! Nu despre asta era vorba! Oamenii aceştia nu înţelegeau încă bine lucrurile. Cîte lovituri nu-i dăduse lui viaţa pînă să ajungă să le priceapă şi el bine! Cardoso colindase mult prin lume, era un om de acţiune, dar firea lui de veşnic hoinar îi stricase mult.

Apusul vopsea în trandafiriu bătrînele ziduri ale casei, cînd oamenii se îndreptară spre şopron, unde fusese aprins focul. Juan îl trase de mînecă pe Cardoso şi îi şopti:

— Ascultă, frate, vreau să-ţi vorbesc ceva... Nu mi-o lua în nume de rău, căci ce-o să-ţi spun e izvorît

din inimă. Pune-ţi frîu mîniei! Nu te aprinde, pentru că atunci n-am făcut nimic!

Vorba lui prietenească potoli supărarea pe care altădată cuvintele lui Juan le-ar fi trezit în sufletul nestăpînit al lui Cardoso.

— Ce-i drept, e drept! Asta a fost întotdeauna păcatul meu, mă înfurii prea repede.

— Şi eu eram înainte la fel, mărturisi deschis Juan, amintindu-şi şi acum, ruşinat, de întîmplarea cu Florentino, de atunci, de la Santa Rosa. Şi dacă mă zgîndări mult, nu ştiu zău dacă...

Bucătarul, un bătrîn vînjos, cu sprîncene stufoase care îi cădeau pe ochi, acoperindu-i aproape pleoapele, învîrtea cu linguroiul într-o oală afumată, din care se ridicau aburi şi un miros plăcut de carne de oaie. Noaptea se vestea răcoroasă, şi tunzătorii începură să se apropie de foc. La lumina flăcărilor patru, cinci ceşti de mate trecură din mînă în mînă, soli ai odihnei acestor fii ai cîmpului.

Uneori, amintirea Orfiliei punea stăpînire cu putere pe gîndurile lui Juan. Abia acum îşi dădea seama limpede că femeia lui nu mai era, că nu-l mai aştepta cu copiii la Tiatucura, ci putrezea în cimitirul din Tacuarembo. La gîndurile acestea se amesteca şi simţămîntul că toate se întîmplaseră demult, că ţineau de un trecut îndepărtat, ca şi cum inima lui se şi resemnase. Şi iarăşi se întorcea la realitate, la tovarăşii lui, tunzătorii. Nu se mai gîndea la Orfilia, ci la mizeria care-i provocase boala şi moartea şi simţea cum îl arde ceva în suflet, prefăcîndu-i durerea într-un fel de furie rece şi răzbunătoare.

Fără să-şi dea seama de încordarea oamenilor, cineva îl rugă pe Cardoso să cînte din muzicuţă:

— Mai tîrziu, zise acesta. Acum avem de vorbit lucruri serioase. Mi se pare că Méndez vrea să ne spună ceva. Să-l ascultăm mai întîi pe el. Apoi o să avem timp şi pentru cîntece...

În cîteva clipe se aşternu liniştea.

— Ştiţi cu toţii, mai mult sau mai puţin, despre ce este vorba... începu Juan, stingherit oarecum de toate perechile acestea de ochi îndreptaţi asupra lui.

In echipa noastră sînt cîţiva care au fost la adunarea de la Curtina. Toţi aţi fost de faţă cînd ne-aţi ales delegaţi, pe Cardoso şi pe mine, şi chiar dacă a lipsit vreunul, a aflat în urmă despre asta. Aşa-i ? Eu n-am mai ieşit de vreo trei ani la tunsul oilor, dar înainte am fost peon şi ştiu ce muncă istovitoare este asta... Dacă lucrezi la foarfeci, stai tot timpul aplecat şi-ţi nenoroceşti şalele şi mîinile. Iar dacă lucrezi la prinderea oilor, te apleci toată ziua să le prinzi şi să le cari. De cel care umple sacii cu lînă nu mai zic nimic ; cînd vine căldura, abia îşi mai trage sufletul... La fel şi cei care strîng lîna, nu-i aşa ?

Bucătarul, ceva mai la o parte, îl asculta fără să piardă un singur cuvînt. La lumina lămpii cu gaz, atîrnată de un cîrlig, ochii lui, ascunşi sub arcul sprîncenelor stufoase, nu lăsau să se vadă decît o scînteiere ca un fulger. Juan, a cărui privire trecea de la unul la altul, se opri şi asupra lui şi adăugă imediat :

— Sau bucătarul ! Vă întreb dacă mai există pe lume bucătar care să aibă mai multă muncă decît cel care lucrează într-o echipă de tunzători ! Eu cred că nu !

— Nu, nu există, făcu serios bucătarul.

Oamenii zîmbiră şi Juan urmă :

— Fermierii cîştigă tot mai mulţi bani de pe urma lînei. Acum cîţiva ani, lîna se vindea cu zece pesos, iar acum a ajuns la douăzeci ; nouă însă ne plătesc la fel ca înainte, şi noi ieşim în pagubă ! Căci ce puteam cumpăra înainte cu un peso, nu mai cumpărăm azi nici cu doi. Nu-i aşa ?

— Ba da, aşa-i ! se auziră cîteva glasuri.

— Atunci, drept e ca să ni se plătească mai mult. Dar dacă o să aşteptăm ca asta să vină de la ei, putem să aşteptăm mult şi bine ! Trebuie să-i înfruntăm cu curaj, să ne cerem fără frică dreptatea... Foarte multe echipe fac acum aceasta, aşa încît vedeţi şi voi că nu este o ploicică trecătoare, ci aproape o vijelie... Noi cerem trei reali mai mult la fiecare peso. Asta înseamnă că unul care ar fi trebuit să primească, să zicem, două sute de pesos, o să ia două sute şai-

zeci. Să spună cei pe care îi așteaptă nevastă și copii acasă, dacă banii ăștia nu merită osteneala...

Un murmur de aprobare îi acoperi cuvintele.

— Dar ca să obținem majorarea, trebuie să fim tari ca stînca și uniți ca degetele mîinii!

— Deștept băiat! exclamă bucătarul, așezat pe o grămăjoară de lemne, din care arunca din cînd în cînd în foc cîte o bucată.

Chiorul clătina din cap. Admirația lui pentru Juan creștea tot mai mult.

— Va să zică, ne-am înțeles! Îi vom cere lui don Valdenegro să ne plătească majorarea. Cum credeți că ar putea să spună nu, dacă știe că altfel nu tundem? Dacă refuză, îi lăsăm oile netunse! Și cum legea trebuie să fie la fel pentru toți, dacă, de pildă, don Valdenegro plătește, dar don Zabaleta n-o să vrea să plătească, n-o să dăm înapoi! N-o să ne purtăm ca niște netrebnici!

— Și dacă Zabaleta — oricine știe cît de îndărătnic și de nărăvaș e! — ne zice: „Cărați-vă!" întrebă unul dintre tunzătorii de la mașină, deschizînd ochii mari. Atunci, în loc să cîștigăm trei reali mai mult, n-o să mai luăm nimic și o să rămînem cu buzele umflate.

Juan tăcu, și oamenii începură să se certe. Glasul hotărît al lui Cardoso curmă însă neînțelegerea:

— Ba nu! Că o să-și lase lîna să se plimbe slobodă pe cîmp pe spinarea oilor!

— Nu, omule, n-o s-o lase, dar o să aducă altă echipă!

— Care echipă, mă rog, o să-și lase fermele la care are contract, ca să vină să tundă la el? Ce, crezi că sîntem cu toții o turmă de berbeci?

— Cred ceea ce cred și nu vreau să fac nici pe deșteptul, nici pe șeful! răspunse celălalt, înțepat.

— Ei, lăsați, se amestecă și șeful echipei! Potoliți-vă acum, știam eu că o să ajungeți la ceartă și că cel care o să iasă cel mai prost din toată istoria asta o să fiu tot eu!

Juan, care stătea lîngă Cardoso, se aplecă spre el și-l rugă să tacă. Oamenii vorbeau acum în grupuri,

aprinși, cu toții deodată. Cel care se certase cu Cardoso căsca ochii tot mai mari, pe măsură ce vorbea :

— El e atît de deștept pentru că nu are familie. Poți să pui alături un om singur cu unul care așteaptă tot anul tunsul oilor, ca să poată duce ceva de mîncare copiilor ?

Brațul lui Rodriguez se întinse acuzator spre el :

— Vorbești ca și cum nu te-aș cunoaște, Doroteo ! Anul trecut ai băut și ai pierdut la cărți aproape toți banii. Nu-ți aduci aminte ? Pe atunci nu erai atît de supărăcios.

— Am avut ghinion...

— Ia te uită ce mai ghinion ! Ghinionul a fost nu că ai pierdut, ci că ai jucat ; nu există om pe lume care pînă la urmă să nu piardă, chiar dacă la început cîștigă !

— Dar ce, tu nu joci ? Parcă nu te-am văzut eu ?

— Cîteodată, așa, ca să-mi mai pierd timpul, dar nu sînt pătimaș !

— Ascultați, ascultați ! striga altul, întinzînd mîinile împăciuitor. Ascultați la mine !

Dar nimeni nu-l asculta. Unul dintre tunzătorii care în tot balamucul acela stătuse liniștit și băuse mate spuse, deodată :

— Pe mine nu m-a văzut nimeni jucînd, dar și eu sînt de părerea lui Doroteo.

— Bine, tu ai dreptul să vorbești, dar el nu.

— Și de ce, mă rog, poți să-mi spui ? se supără Doroteo.

— Pentru că tu ai ghinion !

Bucătarul se zăpăcise de tot din cauza certei oamenilor, se uita cînd la unul, cînd la altul, în vreme ce șeful echipei clătina din cap șușotind :

— Nu vă spuneam eu ! Nu vă spuneam că mai bine e să ne vedem de treabă liniștiți, că guvernul...

— Muncitorii din Montevideo nu așteaptă ca guvernul să le aranjeze treburile. Ce-mi tot dai zor cu guvernul ! Muncitorii cîștigă azi mai mult, pentru că au făcut greva la timp ! Dacă ar fi așteptat de la guvern, ar fi rămas tot acolo... i-o tăie Cardoso.

Cu buzele strînse, stăpînindu-și cu greu furia, Juan continua să tacă. Cu singurul său ochi Chiorul îl privea stăruitor. Vocile izbucneau și se încrucișau tot mai aprinse. Lampa începuse să fileze și afumase sticla, învăluind oamenii într-o lumină tulbure.

— Parcă ați fi niște muieri! bombăni Cardoso disprețuitor și, ridicîndu-se, se îndreptă spre ieșire.

Într-o clipă umbrele nopții îl înghițiră. Sîngele îi fierbea în vine. „Niște netrebnici", mormăia el, ca un cîine bătăios pe care vocea stăpînului îl silise să se retragă din încăierare. Nici prin cap nu-i trecea că el și numai el era vinovat pentru tot ce se întîmplase!

Juan tăcea mai departe. Suferea. Pentru prima dată în viață trebuia să poarte jugul zdrobitor al patimilor dezlănțuite, să vadă călcată în picioare judecata sănătoasă. Nu avea încă experiența necesară care l-ar fi ajutat să domine situația. Numai dezamăgirea fără margini pe care o încerca îl împiedica să se ridice și să reverse asupra tuturor un val de ocări și de cuvinte tari.

Se ferise să răspundă întrebărilor pe care i le puseseră oamenii în toiul certei și acum în sinea lui se zbuciuma. Urla acum mîndria, aceeași mîndrie care-l făcuse să se încaiere pentru o nimica toată cu Florentino, aceeași mîndrie care-l împinsese acolo, sub fereastra Benitei, să plece din Santa Rosa. Dar n-o lăsă să izbucnească. Se ținu tare, neclintit, îmbărbătat din cînd în cînd de privirea caldă, frățească a Chiorului, care tăcea.

Și bucătarul stătea liniștit. Și iată că liniștea clocotitoare, liniștea care pornea din sufletul lui Juan îi învălui și pe Rodriguez și pe Ruiz, pe Berardi și pe micul negru Trinidád... Veni și clipa cînd cearta se stinse, lăsînd în locul ei un gol și oamenii se treziră, nedumeriți și rușinați.

— Începusem să cred că am ajuns să fac de mîncare pentru o bandă de bețivi! zîmbi bucătarul. Trăncăneați cu toții deodată ca muierile... Se cuvine ca omul, și arătă spre Juan, să termine ce avea de zis...

Numai că nu ştiu dacă, după toate astea, mai are chef să ne spună ceva !

Privirile tuturor se îndreptară spre Juan, care se simţi cuprins de bucurie. Încă o dată oamenii îi acordau încrederea lor, încă o dată voiau să-l asculte! Poate că va izbuti să-i convingă pe toţi, poate că, în sfîrşit, au să-l înţeleagă ! Toţi se uitau ţintă la el şi înţelese primejdia de care mai înainte nu-şi dăduse seama. Îi acordau încrederea lor, da, dar printre ei erau şi din aceia care mai tîrziu, dacă va da greş, îi vor cere socoteală, şi dacă n-o să ştie ce să le spună, nu se vor da în lături să scoată cuţitele ! Dar asta, departe de a-l descuraja, îi întări puterile şi încrederea. Se simţi mai tare, mai sigur de sine, mai limpede la minte decît înainte. La urma urmei, era doar între fraţi, între oameni de aceeaşi obîrşie, a căror viaţă era la fel cu a lui, care sufereau aceeaşi mizerie ! Îşi înfipse cu hotărîre privirea în ochii întunecaţi şi duşmănoşi ai lui Carmelo Lanza, cel mai înverşunat dintre potrivnicii săi, şi vorbi cu o voce emoţionată :

— Unii cred cum că eu aş vrea să ajung şef, şi murmură din cauza asta, dar se înşală ! Nu-i adevărat. Şi ca să le dovedesc că se înşală, am să le spun un lucru.

Apucă de un capăt basmaua neagră pe care o purta la gît.

— Nu sînt decît două săptămîni de cînd mi-am îngropat nevasta... Dacă aş fi astăzi tot atît de orb şi de neştiutor ca înainte, aş da vina pe soartă ! Dar prea ne-am învăţat să dăm vina mereu pe soartă ! Femeia mea a murit ofticoasă. Nu spun asta ca să cer mila cuiva, nu, credeţi-mă ! V-o spun numai ca să vă daţi seama de ce a ajuns aşa. Credeţi pentru că a mîncat prea mult şi a trăit prea bine? Nu, tovarăşi ! A murit din cauza lipsurilor pe care le-a îndurat, răbdînd, rămînînd nemîncată, ca cei trei copilaşi ai ei să nu moară de foame ! Să vedem ! strigă el sfidător. Să vedem care e deşteptul în stare să-mi spună că mint !

Ochii lui aruncau fulgere. Oamenii îl ascultau nemişcaţi, cufundaţi într-o linişte adîncă. Doar unul, care şedea lîngă foc, se aplecă şi, stingherit, luă o aşchie de la care îşi aprinse ţigara.

— Proprietarii de ferme cred că sîntem o bandă de derbedei, care ne-am născut goi şi goi trebuie să murim! urmă Juan cu energie. Fiii lor au automobile, şcoli, medicamente... Cum îl doare pe unul vîrful nasului, gata au şi chemat avionul să-l ducă la Montevideo! Ai noştri însă nu au nici ce pune pe ei ca să se ducă la şcoală, şi în loc de medicamente rumegă la buruieni, ca vitele... Vă întreb însă ce-ar face ei fără noi? Ia să vedem? Diosmedes spunea că în ziua în care toţi oamenii de prin sate se vor organiza, fermierii vor fi siliţi să-i respecte şi să le plătească salarii mai bune. Şi a avut dreptate! Pentru că dacă nimeni n-o să le mai muncească, şi cel mai băţos dintre ei o să-şi plece capul!... Credeţi că dacă echipele se vor ţine tare şi nu se vor apuca de tuns pînă nu li se acordă majorarea, vor avea patronii vreo scăpare? Ei măsoară totul în bani, tovarăşi! O ştim cu toţii prea bine! Nu le pasă că mai tîrziu au să-i arunce în vînt, pe toate fleacurile; numai cînd e vorba de noi strîng baierile pungii! Dar o să înţeleagă pînă la urmă că-i costă mult mai scump să ne dea afară, decît să ne plătească majorarea. Lucrul de căpetenie e să fim toţi ca unul singur! Atunci fiţi siguri că vom cîştiga bătălia! Să nu credeţi însă că sînt proşti şi n-au să caute să ne pună la încercare! Dacă văd că nu sîntem uniţi şi că dăm înapoi — sîntem pierduţi! Dar dacă se izbesc de o funie împletită în opt şi bine unsă, atunci cei pierduţi sînt ei!

Ultimele cuvinte fură primite cu un murmur de aprobare.

— Eu nu mai am nimic de zis... încheie Juan. Iar dacă e vorba de familie, v-am spus că am trei copilaşi de care trebuie să am grijă. Trăiesc în Tiatucura şi pot să-i arăt oricui se îndoieşte. Şi nu din cauza lor am să mă las înfricoşat. Tocmai pentru ei sînt gata să lupt!

Oamenii nu începură să strige de entuziasm, cum ar fi făcut în altă ocazie, dar se vedea că erau convinşi. Înseninat acum, Cardoso se apucă să povestească ce văzuse el în timpul grevelor, pe vremea cînd lucra la Montevideo. Şi vorbi apoi fiecare tunzător, pe rînd. Povesteau fiecare, în cuvinte puţine şi aşa cum se pricepeau, dar din ceea ce spuneau se vedea că erau de partea lui Juan. Înţeleseseră că de acum înainte nu mai avea rost să dea vina pe soartă şi să se resemneze.

Ultimul vorbi Carmelo Lanza. Vocea îi era aspră şi uscată, iar mişcările încete şi greoaie. Avea faima unui om nestăpînit, certăreţ, care nu ştie ce vrea şi pentru ce dracu vrea ceva.

— Şi eu zic la fel ca voi, spuse el de la început, şi asta nu pentru că mi-ar fi teamă c-o să fiu socotit laş! Eu nu ştiu ce-i aia laşitate. Întreb numai: cine o să răspundă dacă lucrurile ies prost?

— Cine o să răspundă? făcu Chiorul, mirat. Dar ce, sîntem la cazarmă, să ne comande cineva?

— Întreb cine o să răspundă! nu se lăsă celălalt.

Se auziră mai multe voci:

— N-o să răspundă nimeni!

— De ce vrei să răspundă cineva?

— O să răspundem cu toţii...

Carmelo Lanza nu fu însă mulţumit şi atunci Cardoso se întoarse spre el:

— Să zicem, de pildă, că te poftim să bei o caña cu noi şi dumneata te îmbeţi, cazi şi-ţi rupi o mînă! De asta dumneata o să răspunzi, pentru că dumneata ai vrut-o! Nimeni nu te-a silit, nu crezi?

— Se potriveşte ca nuca-n perete! sări Carmelo şi, fără să-l mai asculte pe Cardoso, se întoarse către oameni. Eu cred că Méndez şi Cardoso, fiindcă ei au venit cu istoria asta, trebuie să răspundă dacă lucrurile ies pe dos!

Atît Juan cît şi Cardoso văzură limpede unde ţintea Carmelo. Juan răspunse:

— Dacă dumneata ai nevoie să răspundă cineva, nu-ţi face grijă pentru asta! Poftim, răspund eu.

— Şi eu! adăugă Cardoso.

— Dacă trebuie să răspundă cineva, răspund și eu, se alătură repede Chiorul.

Începură atunci să vorbească cu toții, grăbindu-se care mai de care să strige că-și ia și el răspunderea.

Și așa se întîmplă că în seara aceea Valdenegro, stînd de vorbă cu Juan și Cardoso, își aminti de Alcira!

Valdenegro încercă să obțină o oarecare reducere a procentajului, dar Florentino fu categoric de părere că trebuie să li se satisfacă cererea. La șase sute de oi, majorarea nu însemna mai mult de cincizeci de pesos. Avea vreun rost să se certe pentru o nimica toată?

— Greșești cînd crezi că micii fermieri pierd dacă plătesc mai mult peonilor și tunzătorilor! îi spuse Nunez socrului său. Cînd încarci un vagon cu boi, plătești de fiecare cap de vită cît plătești și pentru un om, deși locul destinat pasagerilor e mai bun și deși boul nu stă pe o canapea capitonată, ci înghesuit într-o cușcă! Fă o socoteală: cît îți mănîncă negustorii la lînă? Nu la tunzători trebuie să faci economie! Lor trebuie să le plătești cinstit, e dreptul lor, ascultă-mă pe mine! Dacă nu le plătești, n-au să se apuce de tuns, ți-au spus-o destul de lămurit!

Delegații muncitorilor nici nu puteau găsi un apărător mai bun pentru cauza lor. Spre mirarea lor, Florentino era de părere că micii fermieri trebuiau să se unească în cooperative ca să scape de intermediarii care-i mîncau de vii. Trebuiau să se asocieze ca să obțină reducerea impozitelor și să lupte ca acestea să fie stabilite proporțional cu proprietatea pe care o aveau.

Orice acțiune menită să slăbească puterea marilor fermieri era în favoarea celor mici. Și datoria lor era să-i încurajeze pe acești oameni, ca să înfrunte cu hotărîre pe marii fermieri! Păcat că nu făcea parte și el din echipă, să vadă ce-o să se întîmple la Santa Rosa!

Cînd Juan își dădu seama că Florentino rămăsese tot așa cum îl cunoscuse la Santa Rosa, îi săltă inima

de bucurie. Valdenegro, bineînţeles, cedă. Vru să ştie doar atît :

— Dar sînteţi siguri că n-o să lucraţi în altă parte pentru mai puţin ? Pentru că atunci o să-mi daţi înapoi banii. Ăla de colo, adăugă el, arătînd înspre Santa Rosa, nu e ca mine ! Cîinele ăsta o să-și arate colţii !

— Atunci n-are decît să-și tundă singur oile ! spuse Juan cu hotărîre.

Delegaţii părăsiră modesta sufragerie a lui Valdenegro însoţiţi de Florentino. Afară era o beznă de nepătruns. Pe cer se îngrămădeau norii, lăsînd să se vadă ici-colo cîte o insuliţă de un albastru închis, presărată cu stele tremurătoare. Singuratică, pîlpîia departe, în întinderea întunecată a cîmpiei, lumina de la Santa Rosa. Juan şi Florentino priviră într-acolo și, în întuneric, ochii lor se întîlniră. O cucuvea sfîșie liniștea cu vaietul răgușit, și fîlfîitul aripilor ei făcu să tremure o clipă aerul nopţii.

— Dacă nu ai nimic împotrivă, aş vrea să văd cum primesc oamenii vestea... zise Florentino.

— Poftim, domnule ! N-am nimic împotrivă ! Cred că e bine ca oamenii să vadă că sînt și unii fermieri de acord cu noi, îi răspunse Juan.

Și cele trei umbre se îndreptară spre şopron.

V

La Santa Rosa se lăsa seara. Vechea clădire era învăluită în liniște, o liniște rece, de nepătruns, care umplea încăperile casei și se revărsa parcă afară, peste cîmp. Afară însă pluteau înăbușite, surde ca niște valuri, zgomotele amurgului : ciripitul nevăzut al păsărilor care își căutau culcuș printre ramurile bogate în frunziș, behăitul tremurat al oilor închise în magazii, pentru ca nu cumva roua să le umezească lîna, sau scîrţîitul trist al morii mișcate de briza primăverii.

Benita ieşi în grădină şi începu să strîngă rufele întinse pe frînghie, căutînd spre drum: trebuiau să vină tunzătorii. Devreme, după-amiaza, sosise camionul cu maşinile de tuns şi cu celelalte unelte şi acum, în timp ce îşi încărcase braţele cu un maldăr de rufe ce miroseau a soare şi a curat, văzu apărînd oamenii. Veneau călări, în grupuri răzleţe, şi cum coborau coasta, în lumina soarelui care apunea, siluetele lor se profilau pe cer, desluşite. ca pe marginea unei prăpăstii. Colbul ridicat de copitele cailor părea pulbere străvezie, de aur, şi învăluia cai şi călăreţi în văluri înhorbotate.

Cîteva clipe Benita rămase nemişcată; apoi, greoaie, înţepenită parcă, îşi văzu de treabă. Un cîrlig de rufe îi căzu jos; cînd se aplecă să-l ridice, îşi dădu seama că-i tremură mîna. Sîngele i se ridică în faţă, aprinzîndu-i obrajii; apoi o trecu un fior, care îi îngheţă tot trupul. O vînă prinse să-i bată, nebună, la gît, genunchii i se tăiară şi-şi simţi braţele acoperite de o sudoare rece. Se îndreptă spre casă, emoţionată de reîntoarcerea lui Juan la Santa Rosa, reîntoarcere atît de deosebită de visele care-i legănaseră gîndurile în atîtea şi atîtea zile pustii şi fără speranţă. În visurile ei, Benita îl văzuse pe Juan întorcîndu-se de mii de ori. Îşi înfăţişase în mii de chipuri sosirea lui! În mii de feluri îşi închipuise întîlnirea cu el! De cîte ori, plină de tristeţe, cu trupul şi cu sufletul pîngărite, umilită, nu se întorsese ea la primele zile ale dragostei ei cu Juan, cu care fugea pe murg, în noaptea aceea de neuitat! Să aducă înapoi clipa aceea a plecării, să îngroape realitatea, să dezgroape ceea ce murise, să înece în plîns rana care nu se mai închidea, dorinţa de a muri! Să se scuture de silnicia voinţei străine care o zdrobea şi să viseze, să viseze că Juan o să se întoarcă, că Juan s-a întors, că n-a plecat şi că n-a spus niciodată că nu-şi va mînji cuţitul cu sîngele unei tîrfe!

Şi el se întorsese. Dar nu ca în visurile ei, nu ca s-o caute, ei ca să lucreze la tunsul oilor, ca un străin! Acum Juan avea rancho-ul lui, avea nevastă şi copil, iar ea, ea era o femeie căreia un străin îi

făcuse un copil și care trăia cu un alt străin. Pentru Juan nu mai era decît ce-i aruncase el în ultima noapte în obraz: o femeie pierdută.

Asta era — îngrozitor, da, îngrozitor — asta era adevărul. Toate visele Benitei se spulberaseră. Chinuită, cu sufletul gol, se retrase în singurătatea camerei sale și, ca un cîine bolnav, se întinse pe pat, fără să lase din brațe maldărul de rufe care miroseau a aer, a soare și a viață tihnită, plină de bucurii.

La Santa Rosa silnicia, ca și viciul, se ascundeau, de aceea Benita stătea tot în camera ei de fată, ca pe vremuri. În timpul zilei fiecare își îndeplinea treburile lui și atîta tot! Noaptea însă sfîșia falsa independență de peste zi și atunci Benita nu mai era decît țiitoarea administratorului. Acesta intra și se dezbrăca. Rămînea pe el doar cu o cămașă groasă, care trăsnea a sudoare, și Benita se lăsa în voia acestui om bătrîn, care se purta ca o brută, pentru ca apoi, potolit, să cadă într-o stare de mulțumire, căreia pentru a fi desăvîrșită nu-i lipsea decît aerul. O ruga pe Benita să deschidă geamul, să-l deschidă cît mai larg, și se odihnea. În zori pleca, și asta se întîmpla o dată sau de două ori pe săptămînă.

Dar nu umilința că trăia cu administratorul, lucru de care Juan își putea da seama de cum va sosi la Santa Rosa și care îl va convinge că Benita nu merita nici măcar să-i dea bună ziua, nu asta o chinuia cel mai mult. Nu. Era ceva și mai îngrozitor. Și nici copilașul căruia îi dăduse viață și care murise la cîteva zile după aceea, nu, nici acest suflet nevinovat care odihnea adînc sub pămînt, într-o lădiță îmbrăcată în pînză albă. Fusese o mare durere, da, o durere profundă, dar la urma urmelor fusese o durere senină, izvor pierdut al cîntecelor de leagăn pe care le învățase pentru el și care serile îi rătăceau uneori cu duioșie pe buze. Nu, nu. Lucrul cel mai îngrozitor era povestea copilului, această aventură petrecută dincolo de zidurile Santa Rosei, care de fapt, fără ca ea să-și dea seama, nu fusese decît opera acesteia. Pentru că dacă ea, Benita, era fiica Santa Rosei, ne-

norocirea ei, pierzania ei erau și ele fiicele Santa Rosei.

Totul începuse într-o zi ca oricare alta.

Cum începuse? Un tînăr prieten al familiei Zabaleta o înconjurase cu atențiile sale curtenitoare. Era un bărbat cu experiență, frumos și vicios. Iar ea, pierdută, înspăimîntată în fața nesfîrșitelor clădiri care se înșirau pretutindeni și care-i împiedicau privirea, dornică să găsească cîmpia liberă și verde, era atît de singură în orașul acesta zgomotos, mereu treaz, care o înfricoșa. Începu să regrete din ce în ce mai mult liniștea prietenoasă de la Santa Rosa. Sufletul îi era tulburat de presimțirea că nu va mai scăpa niciodată de acolo, că va muri într-o zi în mijlocul acestei lumi amețitoare în care se simțea atît de străină. Și omul acela știuse cum s-o ia. În cîteva ceasuri încercase s-o învețe tot ceea ce învățase el în ani de zile de la franțuzoaicele și polonezele care vindeau plăcerea pe bani. Într-o duminică o dusese într-o căsuță plină cu perne — rancho-ul lui! — o îmbătase și în focul patimii, în toiul unui delir, cînd sfiiciunea Benitei plîngea ca un copil obosit, mai chemă doi prieteni ca să le arate cu ce măiestrie își făurise opera, pe care o savură ca pe un vin vechi. Și așa pe rînd, în vreme ce ceilalți beau și rîdeau în altă odaie, fiecare gusta opera măiastră, amestec de nevinovăție și de patimă nebunească. Și le plăcu. Pentru că suspinele de rușine ale nenorocitei, dorința ei de a muri acolo, pe loc, ca să nu mai sufere dezonoarea, îi înfierbîntaseră. Cîteva zile Benita fu bolnavă, cuprinsă de grozăvia acelui vis urît. Acum încă, chiar numai mirosul băuturii îi dădea amețeală. Iar de bărbați îi era scîrbă.

Iată care era stavila ce se ridica între ea și Juan. Era o ceață prin care întrezărești doar lumea, dar nu poți s-o atingi. Ce mai însemnau în fața acestei grozăvii nopțile pe care i le fura administratorul, silnicie pe care voința lui și a mamei ei o adăugaseră atîtor altora din ziua în care, descoperindu-i-se sarcina, o trimiseseră la țară să nască fără scandal, ca dobitoacele?

Benita își șterse cu o rufă lacrimile și se ridică; n-ar fi vrut să știe nimeni că se încuiase în camera ei. Dacă mai avea o brumă de bun simț, trebuia să facă și imposibilul ca să nu fie văzută de Juan. Și era hotărîtă s-o facă. Dar aducerile aminte nu mor atît de ușor. Își făcu socoteala că ar putea să-l vadă fără să fie zărită, ascunzîndu-se, să zicem, printre copacii din grădină. Voia să-l vadă. Era singurul lucru pe care-l mai cerea de la viață.

Cînd ieși din cameră, Zabaleta o strigă. Se afla pe galerie, stînd de vorbă cu fiul său, avocatul, care venise să petreacă la Santa Rosa cîteva zile, mai mult ca să-i propună tatălui său o afacere. Avocatul era un om ca la vreo treizeci de ani, destul de gras, puhav, lipsit de expresie și cu ochii reci, albaștri-cenușii; pe nasul nefiresc de mic purta ochelari fără rame.

— Adu niște whisky, Benita, porunci Zabaleta.

În vreme ce fata se îndrepta spre sufragerie și scotea dintr-o căldărușă bucățele de gheață, avocatul continuă conversația întreruptă. Avea o voce subțire, de om pedant și plin de el. Vorbea cu monotonia oamenilor obișnuiți să pună întotdeauna lucrurile la punct:

— Mi se pare că tu, papa — și ca tine sînt mulți fermieri — nu vă dați seama prea bine de realitate! Spuneți: Anglia ne-a cumpărat mereu mărfurile, așa că trebuie să-i vindem tot Angliei. Perfect! Cu toate acestea, nu poți să tăgăduiești că și Statele Unite cumpără de la noi, și din ce în ce mai mult. Ce te-ai face fără Swift? Spune, cîți fermieri din departamentele de frontieră nu s-au îmbogățit făcînd contrabandă pentru Armour de la Rio Grande?

— Eu nu tăgăduiesc, dar piața engleză a fost întotdeauna mai stabilă, prețurile mai sigure... O piață de încredere, Marcos, pe cînd Statele Unite, uită-te și tu: cînd urcă, cînd coboară. Ia, de pildă, lîna.

— Ce, n-au fost bune prețurile? întrebă avocatul, zîmbind malițios.

— Ba da. Dar nu poți ști niciodată ce o să se întîmple mîine: dacă urcă sau scade. Stăm tot timpul

în întuneric, și în afaceri mie nu-mi place să mă joc de-a baba-oarba!

— Uiți de fluctuațiile datorite războiului. Anul acesta, o să fie o afacere grasă dacă o să vinzi lîna pe loc, din magazie, cu douăzeci de pesos. Depozitul nostru a cîștigat sute de mii de pesos în ultimii ani. Trebuie să...

— Mult îi mai trebuie fetei ăsteia! exclamă deodată Zabaleta.

Avocatul, care își dusese mîna la frunte, ca și cum ar fi vrut să scoată din ea argumentele și să i le prezinte tatălui său pe palma întinsă, o lăsă să cadă.

— E cam zăpăcită, după cîte i s-au întîmplat... adăugă Zabaleta încercînd să schimbe discuția. Iat-o că vine, în sfîrșit.

Benita aduse băutura și paharele pe o tavă și o așeză pe măsuța de răchită.

— Lumina, Benita! porunci avocatul, privindu-i gînditor corpul mlădios.

Lumina becului țîșni, aprinzînd luciri în pahare, în sifon, în sticlă, în tavă și în sticlele ochelarilor lui Marcos Zabaleta. Iar în penumbra curții interioare, unde țîrîia neobosit un greier, umbra nopții se făcu mai deasă. Fiul fermierului lăsă pentru o clipă deoparte gîndul de a înlocui cîteva zile pe administrator în patul Benitei, lucru pe care de altfel îl socotea simplu, și reînnodă firul discuției:

— Voiam să-ți spun că nu trebuie să judeci lucrurile după un criteriu simplist, papa! Anglia și-a avut sfertul ei de oră în istorie — sfert de oră cam lung, fără îndoială, și destul de bine folosit. Acum e rîndul Statelor Unite să domine pe toate piețele și să-i ia locul; și atitudinea cea mai nimerită pentru o țară mică și slabă ca a noastră este să se întoarcă înspre partea de unde încălzește soarele mai mult...

— Sînteți niște nerecunoscători față de Anglia.

Foarte amuzat, Marcos Zabaleta rîse, arătîndu-și dinții mari și regulați:

— Nu fi sentimental, papa! Nu-ți șade bine!

— Anglia ne-a îmbogățit.

— Statele Unite ne vor îmbogăţi şi mai mult! Şi-apoi tu însuţi ai călcat pînă acum de mii de ori în picioare fidelitatea de care faci atîta paradă!

— Da, dar numai cînd a fost în interesul meu! recunoscu, repede, tatăl.

— Dar eu despre ce-ţi vorbesc acum? Nu despre cei trei crai de la răsărit! Avocatul sorbi o înghiţitură şi urmă: Să fim sinceri și cu picioarele pe pămînt, papa. Cui vinde depozitul nostru? Vrei să spui că nu eşti mulţumit de cîştiguri? După părerea mea, poţi să-ţi mai aduci aminte din cînd în cînd de o veche amantă, dar nu poţi să rezişti la farmecele uneia noi! Eu nu sînt un idealist și nici voi n-aţi fost. Bunicul s-a dovedit un om practic toată viaţa. A știut să se folosească de fiecare moment, pentru a pune bazele averii noastre de azi! Nu s-a împiedicat niciodată de fleacuri. Pe vremea cînd era tînăr, muta din loc gardurile ca să intre în stăpînirea unei surse de apă străină, vitală pentru el, pe care celălalt refuzase să i-o vîndă. Şi n-o făcea pentru că ar fi fost un hoţ sau un...

— Nu ţi-ar fi permis în nici un caz să vorbești despre el așa cum vorbești! se supără Zabaleta, care știa cît era de lipsit de scrupule fiul său în afaceri. Lasă-l în pace pe bătrîn, că n-are nici un amestec în treaba asta!

— Ba da, are. Şi eu nu-i ponegresc memoria, ci mă mîndresc cu ea! Nu uita că sînt avocat și că lucrurile pe care le făcea bunicul au un nume în codicele de legi. Și dacă ar fi fost să se aplice legile cu strictețe...

— Gata! i-o tăie Zabaleta. Așa n-o să ajungi să mă convingi.

Își destinse trăsăturile încordate și turnă din nou de băut. Încăpăţînarea și cinismul fiului său îl supărau.

Dar Marcos zîmbea. Tatăl său îl privi drept în ochi, deși sticla lentilelor pe care cădea lumina îi ascundeau. Cîteva clipe, zîmbetul mai pluti, orb, pe buzele avocatului, ca apoi să se risipească, pe măsură ce vorbea:

— Recunoaşte că îţi cer foarte puţin, dacă te rog să faci un efort şi să mă asculţi ! N-am venit aici numai să mă odihnesc, ci, mai ales, ca să-ţi propun această afacere...

— Mi-ai propus-o și ţi-am răspuns că trebuie să mă gîndesc mult și că, în principiu, nu sînt de acord.

— Fac apel ! Nu poţi să-mi refuzi acest lucru !

— Dacă nu m-a convins afacerea în sine, cu atît mai puţin o să mă convingi tu, cu vorbe !

— Nu sînt vorbe. Vreau să vezi limpede că realitatea de azi te obligă să-ţi modifici puţin principiile după care îţi duceai afacerile înainte de război. Tu eşti, ca și bunicul, un realist, în aceeaşi şcoală am crescut şi eu, si nu poţi să refuzi să analizezi această nouă realitate.

De afară răzbeau pînă în curtea interioară, înăbușite puţin de depărtare, sunetele muzicuţei lui Cardoso. O polcă de demult revărsa în noapte parfumul unor alte timpuri și muzica ei săltăreaţă aducea ecourile unei vieţi patriarhale, în care voioşia unor oameni neînfricaţi, a oamenilor de odinioară, izbucnea la marile sărbători ca marcarea vitelor, domesticirea cailor, tunsul oilor sau ziua stăpînilor. Era epoca în care își trecuse tinereţea primul Zabaleta. Şi această lume, care dispăruse pentru totdeauna, reînvia și acolo, în șopron, din sunetele cîntecului, și aici, în casă, din cuvintele unui avocat care vorbea de afaceri.

— ...Bunicul a fost un adevărat om al vremii sale, al unor vremuri care aveau nevoie de oameni îndrăzneţi, hotărîţi să-și făurească și să-și cimenteze cu orice chip averea. Şi-a cîştigat un nume prost prin faptele sale, dar cine nu făcea pe atunci la fel ? Şi cine i-a scos faima aceea ? Proştii şi cei slabi, cei care rămîn mereu de căruţă. Cît trebuie să fi rîs bătrînul în sinea lui de asta !... Apoi ai venit tu, ai dat avînt fermei și ai modernizat-o ; ai făcut iazuri, ai împărţit păşunile, ai îmbunătăţit rasele de vite și te-ai folosit pe larg de creditul bancar. Dacă n-ai fi făcut toate acestea, am fi avut noi azi tot ce avem ? Și tu, papa, ai fost un om al vremii tale. Putem spune cu mîndrie, și fără teamă de a ne înșela, că noi fer-

mierii am fost aceia care am guvernat ţara asta, atît prin guvern, cît şi în afara lui. Şi vai nouă dacă n-ar fi fost aşa! Am fi ajuns la împărţirea pămîntului, şi astăzi l-am fi văzut semănat cu cartofi, de la un capăt la altul al ţării...

Marcos Zabaleta vorbise tot timpul cu privirea aţintită în ochii tatălui său; se opri cîteva clipe, ca să-şi scoată ochelarii, şi începu să-şi frece încetişor nasul.

— Dar iată că, urmă el, dînd vocii sale o notă de uşoară spaimă, în ultima vreme, trebuie să ţi-o spun, omul de acţiune din tine s-a oprit pe loc, dacă n-a rămas chiar în urmă! Situaţia de acum deschide perspective nemaivăzute pentru afacerile mari, industriale, şi tu îmi vii cu sentimentalisme pe care nu le-ai avut niciodată şi pe care în realitate nici nu le ai! Pentru că, iartă-mă, dar nu pot să cred că sînt altceva decît nişte pretexte, ca să nu investeşti jumătatea de milion necesară...

— Vorbeşti de jumătatea asta de milion, ca şi cum ar fi o jumătate de real!

— ...Jumătate de milion ale cărui dividende vor fi nemăsurat mai mari decît cîştigul pe care ţi l-ar putea aduce orice investiţie în pămînturi şi care, în plus, m-ar pune pe mine, Marcos Zabaleta, fiul lui Jesús Zabaleta, într-o situaţie privilegiată în lumea afacerilor! Doar faptul că din fondurile acestei societăţi vor face parte capitaluri americane şi e cea mai bună dovadă pe care pot să ţi-o ofer că e vorba de o afacere sigură. Nimic nu e mai tare ca dolarul şi am fi nişte proşti dacă nu ne-am bizui pe el! Americanii ne aduc maşini, tehnicieni, capitaluri. Eu aş intra cu cea mai mare parte de capital naţional, necesar pentru a pune bazele societăţii. De condus, au să conducă ei, şi este drept să fie aşa, pentru că ei dau banii. Mi se oferă această ocazie, într-adevăr unică, şi ar fi o crimă s-o pierd. Dacă nu o facem noi, o vor face alţii, n-avea grijă... Mă miră, papa, că te văd atît de prudent, tocmai tu, care ai fost o viaţă întreagă îndrăzneţ! Îmi închizi drumul spre viitor! Te rog să te mai gîndeşti încă o dată cu seriozitate.

Zabaleta se gîndea la asta încă din ajun. Acum, după primele pahare, deci nici treaz, nici beat, înțelegea că fiul său are dreptate. Dar era prea mîndru ca s-o recunoască.

— Am să mă mai gîndesc... zise el.

— Mulțumesc, papa, răspunse celălalt. Știam eu că tu nu te poți mulțumi doar cu urcarea prețului la vite din ultimii ani ! Și apoi să trăiești cu speranța unui alt război, care va veni peste cinci sau poate peste zece ani, nu se știe... Războiul va aduce, e drept, beneficii fermierilor, dar nu în măsura în care le-o va asigura industria !

— Ți-am spus că am să mă mai gîndesc, îl întrerupse tatăl său, ridicîndu-se în picioare. Intrăm în casă ? E cam răcoare aici. Benita !

— Să intrăm dacă vrei tu. Voiam numai să-ți amintesc că pentru oamenii practici deviza zilei este azi „nu dormi !"

Benita alergă să ia paharele și sticla de whisky și să le ducă în birou. Marcos, sigur că învinsese rezistența tatălui său și voind să-și sărbătorească imediat izbînda, îi aruncă fetei o privire mîngîietoare și hotărîtă. În afara celor cîteva pahare de whisky băute în tovărășia tatălui său, viața plicticoasă de la Santa Rosa nu-i putea oferi altceva decît mica satisfacție a simțurilor, și această satisfacție ar fi vrut să i-o dea Benita.

În birou fereastra era deschisă și din grădină pătrundea mireasma ierburilor, umedă și proaspătă, amestecîndu-se cu mirosul de lucruri vechi al mobilelor. Cei doi bărbați se trîntiră în fotoliile moi, confortabile, lăsîndu-și gîndurile să rătăcească ca niște cîini fără stăpîn. Nu aveau nimic de vorbit, dar nici nu găseau pretext ca să se despartă. Zabaleta făcea o oarecare deosebire între primul său născut și restul familiei, dar nu-i plăcea tovărășia nici unuia. Îl plictiseau cu toții. Se obișnuise cu singurătatea de la Santa Rosa, pe care o întrerupea, cînd i se ura, cu cîte o călătorie la Montevideo ; de altfel se ducea aproape zilnic la Tacuarembo și Tambores, sau se mai abătea pe la tîrgurile și licitațiile de prin împre-

jurimi. Nu-i mai plăcea viaţa de familie, dacă îi plăcuse vreodată. La Tacuarembo întreţinea, de cîţiva ani, o tînără femeie. Niciodată nu se întrebase dacă îi este credincioasă, sau nu, după cum nu se întrebase nici ce făcea soţia sa, cu care de ani de zile nu mai avusese o clipă de intimitate.

Marcos, fire pătrunzătoare, îşi dădea bine seama că această situaţie, departe de a-l supăra pe tatăl său, îl elibera de anumite obligaţii pe care, prin felul şi prin obiceiurile sale, le ura. El, Marcos, se însurase din dragoste, dacă în afară de unirea a două averi mari, se ţinea seama şi de profunda simpatie care-l legase de logodnica lui. Dar doi ani fuseseră de ajuns pentru ca între el şi soţia sa să-şi facă loc adulterul, practicat de ambele părţi cu cea mai mare discreţie şi cu toleranţa mutuală pe care această discreţie o cerea. Şi deşi convins, prin propria-i experienţă şi prin experienţa altora, că aceste situaţii erau perfect suportabile, Marcos se prefăcea îngrijorat de singurătatea în care trăia tatăl său şi-i arăta o dragoste filială pe care n-o simţea.

Dar problemele de familie se epuizau repede ; chestiunile de afaceri se rezolvau şi ele, în general, destul de repede, în afară poate de aceea pe care o discutau acum. Şi cum nici unuia din ei nu le plăcea să vorbească de politică, în foarte scurt timp nu mai avură ce să-şi spună.

Muzicuţa tăcuse şi nenumăratele zgomote ale nopţii de primăvară se strecurau în casă, unde mureau ca un foşnet de mătase. Benita intră, aducînd căldăruşa cu gheaţă. Lăsînd ochii în jos, se feri de privirea cercetătoare a avocatului, de ochii lui lucizi şi reci, goi, lipsiţi de viaţa care scînteia în ochii tuturor celorlalţi oameni. Marcos însă luă asta ca un semn de supunere. Îşi goli paharul. Îi era sete. Sete de dragoste. Se închipui în postura de vicepreşedinte al Societăţii şi simţi cum asta îi răscoleşte toată fiinţa, îl umple de putere, îi dă senzaţia ameţitoare că ţine, în sfîrşit, în mîini frînele întregii lumi.

Vocea tatălui său îl smulse din visare :

— Ascultăm buletinul de ştiri ?

— Ascultăm.

Aparatul de radio începu să hîrîie, să fluiere, scoase cîteva chiuituri și apoi se liniști, pentru a face loc vocii crainicului, care anunța o grevă muncitorească.

— Aș vrea să știu ce face guvernul ca să împiedice grevele din Montevideo! spuse Zabaleta. Zi de zi, același și același cîntec. Mă rog, cine conduce țara asta? Președintele republicii, sau capii muncitorimii? Eu i-aș băga pe toți la închisoare, începînd cu comuniștii!

— Și eu. Dar guvernul a dat dovadă de cîteva ori de slăbiciune. Se teme ca nu cumva eventualele tulburări să-i zdruncine situația.

— Mult îmi pasă mie de situația lui, dacă nu ia măsuri!

— Dar lui îi pasă.

— Vrei să spui că muncitorii sînt mai tari decît par?

— Incontestabil! Și dacă încep tulburări, s-ar putea să vină unul cu o mică lovitură de stat, care să aranjeze lucrurile.

— Să vină, dacă e nevoie!

— Dacă e nevoie într-adevăr, să vină! Dar vreau să-ți spun un lucru: eu, ca avocat, am o anumită formație juridică și înclin mai mult spre un instrument legal care să dea guvernului puterile necesare pentru a-i pune cu botul pe labe pe cei ce se răzvrătesc.

Spusele lui Marcos îl scoaseră pe Zabaleta din seriozitatea lui obișnuită. Izbucni în rîs. Un rîs sec, ce spulbera parcă scrupulozitatea fiului său. Rosti batjocoritor:

— „Deviza oamenilor practici"... Aș vrea să te văd, o dată instalat la conducerea acestei Societăți, pus deodată în fața unei greve! Să vedem dacă o să ceri sau nu mînă forte din partea guvernului!

— O să cer! se grăbi Marcos să afirme. Cine zice că nu? Firește, trebuie să cerem toți legi care să oprească valul de greve și să controleze activitatea sindicatelor. Eu prefer un control polițienesc...

— Toate bune, dar pînă atunci grevele ne stau în gît.

— Anul trecut, nu uita, guvernul proiectase să reglementeze activitatea sindicatelor; dar l-a speriat greva generală. Trebuie să facem presiuni mult mai mari... Eu...

— Va să zică, îmi dai dreptate! i-o tăie Zabaleta. Spune, ce garanţii îmi oferă un astfel de guvern pentru jumătatea mea de milion?

Marcos îl privi întrebător, încercînd să-şi dea seama în ce măsură vorbele lui însemnau o ezitare în legătură cu afacerea pe care i-o propusese.

— Afacerile nu sînt în pericol! răspunse el categoric. Dimpotrivă. Şi nu ar exista absolut nici un pericol, dacă noi toţi, industria, comerţul şi fermierii, îi vom da de înţeles guvernului că nu ne place amploarea pe care a luat-o mişcarea muncitorească din ţară!

— Un Lattore! strigă pe neaşteptate Zabaleta. Iată ce ne trebuie: un Lattore.

— De ce neapărat un Lattore? sări din colţul său avocatul, nu pentru că ar fi avut ceva împotriva sumbrului dictator, ci pentru că puterea în mîinile unui singur om i se părea şi prostească, şi periculoasă. Crezi oare că Lattore a putut, la vremea lui, să apere dezvoltarea afacerilor mai bine decît o fac guvernele actuale?

— A putut!

— Te rog, papa! Crede-mă, stă în puterea noastră să silim guvernul să ia măsuri drastice. Cît despre bani, nu te teme: sînt mai mult decît în siguranţă.

— Aş vrea să-i văd şi mai în siguranţă.

— Mai în singuranţă nu se poate. Dacă n-ar fi aşa, americanii, care în afaceri sînt de neîntrecut, n-o poţi nega, nu şi-ar fi plasat capitalurile la noi în ţară şi n-ar fi pus mîna pe principalele ramuri ale economiei noastre!

În clipa aceea în uşă apăru Benita. Cei doi bărbaţi se întoarseră întrebători. Fata era albă ca varul. Vorbea sacadat, cuprinsă de o emoţie pe care cu greu şi-o putea stăpîni.

— Șeful echipei de tunzători a venit cu încă doi. Vor să vorbească cu dumneavoastră.

— Spune-i lui Camilo să-i primească! Să vadă el ce vor, porunci Zabaleta.

O clipă Benita rămase nehotărîtă; apoi dispăru.

— Ce-o fi cu fata asta? se întrebă, curios, Zabaleta.

Marcos, care punea tulburarea Benitei pe seama înțelegerii secrete dintre ei, schiță un gest de indiferență. Nu trecu mult și intră administratorul. Oamenii voiau să vorbească numai cu stăpînul fermei.

Zabaleta se încruntă, dar se ridică în picioare, ager încă în mișcări. Se îndreptă spre ușă și, gata să treacă pragul, se întoarse spre fiul său:

— Mă întorc îndată, Marcos.

După plecarea bătrînului, avocatul se întinse comod în fotoliu și, cu privirile ațintite spre ușă, pîndi clipa în care Benita va trece din nou prin galerie.

Zabaleta se întîlni cu cei trei oameni chiar în ușa casei. Pe șeful echipei și pe Juan îi cunoștea, pe al treilea însă nu-l știa.

— Bună seara, spuse el. Ce s-a întîmplat?

Se aștepta ca șeful echipei să înceapă vorba, pentru că nu-și lua ochii de la el. De altfel, din tot felul lui de a se purta, se vedea că avea de gînd să rezolve pe loc orice chestiune.

Șeful echipei șovăia. Aici, afară, în lumina nesigură a becului ce ardea tocmai la capătul celălalt al galeriei și în fața grabei lui Zabaleta, îi era greu să înceapă.

— ...Nu știu dacă dumneavoastră ați aflat, dar tunzătorii... echipele... izbuti el în cele din urmă să îngăime, găsindu-și cu greu cuvintele. Mai multe echipe, nu numai asta... Oamenii vor... vreau să spun că s-au înțeles, și ca să spun drept, nu se poate...

— E vorba de cele treizeci la sută? i-o tăie scurt Zabaleta.

— Exact! se auzi vocea liniștită a lui Cardoso.

Atît Juan cît şi el îşi dădeau acum limpede seama că şeful echipei pe care îl luaseră cu ei ca să-i ajute, să vorbească în numele lor, dădea înapoi. Se fîstîcise de tot! Zabaleta se uită la Cardoso, dar imediat se întoarse spre şeful echipei.

— Eu am stabilit cu dumneata parcă altfel! Douăzeci şi cinci de pesos suta! Nici prin cap nu mi-a trecut că o să veniţi cu alte pretenţii!

— Eu ştiu, don Jesús, ştiu, dar ei vor încă treizeci la sută, şi eu nu pot să-i silesc să muncească... Ei sînt delegaţii echipei.

Oftă, bucuros că trecuse răspunderea asupra celorlalţi. Juan nu scăpase încă din tulburarea în care îl cufundase întîlnirea cu Benita. Nici măcar nu-şi dăduseră mîna. O privise numai temător, aproape sălbatic. Cardoso, ca şi cum ar fi fost întrebat cine este, spuse:

— Mă numesc Alejo Cardoso.

— Deci, dumneavoastră sînteţi delegaţii! rosti Zabaleta, neîncrezător parcă.

— Da, domnule, răspunseră ei într-un glas.

Deodată, Zabaleta le făcu semn să intre:

— Bine, atunci poftiţi să stăm de vorbă!

Trecînd prin galerie, Juan aruncă o privire furişă spre bucătărie. Dar în grădină copacii înfrunziseră. Nu putu s-o vadă pe Benita. Simţi în schimb semnul pe care i-l făcea Cardoso cu cotul şi schimbară o privire de încurajare.

Aşa se făcu că Marcos, în locul Benitei, văzu apărînd în birou trei necunoscuţi.

— Acesta e fiul meu, avocatul Marcos Zabaleta, zise Zabaleta. Dumnealor sînt delegaţii tunzătorilor, iar dumnealui este şeful echipei. Vin să ceară o majorare de treizeci la sută. Luaţi loc.

Stîngaci, oamenii se aşezară pe marginea scaunelor. Erau furioşi. Îşi dădeau seama că Zabaleta îi adusese în bîrlogul lui ca să-i zdrobească cu ajutorul avocăţelului acesta gras, cu pielea albă ca slănina de porc.

Ca şi cînd ar fi fost singur, Zabaleta se întoarse spre fiul său şi-i spuse, ironic:

— Instrument legal, ziceai ? Uită-te la ei ! Vor cu treizeci la sută mai mult. Ce spune legea ? Au dreptul s-o ceară ? Dacă așa glăsuiește legea, eu sînt primul care să le recunosc dreptul !

Juan își dădea seama că Zabaleta era furios. Avocatul, cu o expresie gînditoare, începu :

— Sînt sigur, în țara asta nu există nici o lege care să prevadă majorarea. Așa, încît, dumneavoastră nu puteți s-o cereți ! Este ilegală. V-ați angajat să munciți pentru o sumă și trebuie să vă respectați angajamentul. Ei, dacă fermierii vor să vă dea de bună voie ceva pe deasupra, asta-i altceva.

Atunci vorbi Juan :

— Noi cerem ceea ce e drept să cerem. Dacă fermierii înțeleg acest lucru, cu atît mai bine. Lîna are acum un preț foarte bun, așa că nici un fermier nu va păgubi prea mult din cauza majorării. Viața s-a scumpit mult și banii nu ne mai ajung. Valdenegro, de pildă, a plătit majorarea, și el nu are cine știe ce avere.

— A plătit pentru că așa a vrut, nu pentru că a fost silit s-o facă, se grăbi să spună Zabaleta. Trebuie să înțelegeți că eu nu sînt obligat să fac ce fac și alții ! La ferma mea aveți de lucru două luni, nu două zile ca la Valdenegro. Așa că cel care vă dă într-adevăr prilejul să cîștigați sînt eu !

— Ar trebui să vă gîndiți bine ce faceți, spuse avocatul. Să nu vă încredeți în oamenii care vă înșală și vă îmboldesc să cereți cu sila ceea ce puteți cîștiga cu binișorul ! Nu știți ce poate să iasă din asta. Eu, ca avocat, știu ce spun : poate să vă coste scump. Dumneavoastră sînteți creoli, dar v-ați lăsat îmbrododiți de niște elemente străine, de niște gringos[1], îi lămuri el, știind că acest cuvînt avea pentru ei un înțeles insultător.

— Dacă-i vorba pe așa, zise Cardoso, și don Zabaleta e creol.

---

[1] *Gringo* — nume care se dă în America de Sud tuturor străinilor, în afară de spanioli.

Avocatul înțelese tîlcul spuselor lui Cardoso și-și dădu seama că nu-i va fi chiar atît de ușor să-i înfricoșeze pe acești țărani cu mintea ageră și neîncrezători. Așa că se apucă să argumenteze:

— Tocmai de aceea! Nu-i mai bine să vă înțelegeți ca între creoli? Dumneavoastră încercați să folosiți metode care vă pun în afara legii... și, văzînd neîncrederea pe fața lui Juan, adăugă: sau care vă pot pune oricînd în afara legii... Pe străini nu-i interesează de loc dacă dumneavoastră trăiți mai bine sau mai rău. Ei urmăresc scopuri politice! Pentru ei, nu sînteți decît niște instrumente...

— Noi n-am stat de vorbă cu nici un gringo, se grăbi să-l lămurească Juan, pentru că toți sîntem creoli și cred că dintre cei mai buni, nu-i așa? Și fiindcă veni vorba de lege, noi nu ne gîndim decît la nevoile noastre, pentru că nu există lege mai aspră decît nevoia. Iar dumneavoastră, fermierii, nici n-o să sărăciți, nici n-o să vă îmbogățiți, dacă ne plătiți majorarea asta... Pentru noi, ea înseamnă mult. Și cum nimeni nu se îngrijește de nevoile noastre, ne-am hotărît să ne îngrijim noi singuri...

Juan mai vorbi cîteva minute, fără să-l întrerupă cineva. Cînd în sfîrșit se opri, Cardoso încheie:

— Dumneavoastră spuneți să ne înțelegem cu binele. Nu zic că-i rău! Dar se știe că mai ușor trece cămila prin urechile acului decît să ți se dea de bună voie ce ceri! Așa că, dacă fermierii nu vor să ne plătească, noi nu le tundem oile! Să vedem pe cine o să-l doară mai mult.

Aceste vorbe îl scoaseră din fire pe Zabaleta. Fiul său îi făcu semn din ochi să stea liniștit, dar fermierul nu se putu stăpîni:

— Dumneavoastră știți că și eu am mașini de tuns! Dacă nu le-am folosit în ultimul timp a fost ca să nu am neplăceri cu dumnealui, și arătă spre șeful echipei. Dar pot oricînd să pun oameni să lucreze cu ele, și atunci aș vrea să văd ce-o să se aleagă din pre-

tenţiile dumneavoastră. Începeţi mîine lucrul! Pe urmă om mai vorbi noi despre majorare.

Dar Juan, hotărît, nu primi:

— Iertaţi-mă, don Jesús, dar asta nu se poate! Oameni care să vă muncească n-o să găsiţi, şi chiar dacă găsiţi, pînă puneţi mîna pe ei, vine vara şi se strică lîna! Eu zic că dumneavoastră ar trebui să vă gîndiţi bine care sînt interesele dumneavoastră.

Lui Zabaleta îi era peste putinţă să admită ca fostul său peon, care acum doi ani nu ştia să zică decît „da, domnule" sau „nu, domnule", să-i vorbească astăzi aşa cum îi vorbea. Îşi vedea primejduit prestigiul atît de bine apărat de o viaţă întreagă. Oamenii începeau să i se urce în cap! Peonul ăsta, de pildă, care pînă mai ieri îl asculta fără să crîcnească, se apuca deodată să-i vorbească ca de la egal la egal, cu atîta neobrăzare încît te întrebai dacă e cu putinţă! Dar ceea ce era şi mai rău, ceea ce îi răscolea în suflet furia, ura, indignarea şi chiar teama, era că Juan nu vorbea numai pentru sine, ci în numele mai multor oameni. Aici, pe pămîntul lui, în casa lui, douăzeci de oameni îi impuneau condiţiile lor. Cu alte cuvinte, îi porunceau! Cădeau la înţelegere între ei, numeau delegaţi, numeau şefi, ăsta era cuvîntul, şi îl puneau pe el, pe stăpîn cum s-ar zice, la zid! Zabaleta se simţi jignit de moarte. Clocotea de furie şi de mînie nu numai din cauza acestor cîţiva neobrăzaţi, ci din cauza întregii ordini sociale care permitea asemenea nedreptăţi. Era trădat, jefuit! Simţea nevoia să-i înveţe minte, să-i pedepsească, să tune şi să fulgere. Ar fi fost în stare să se înţeleagă şi cu dracul! Dar dracul nu apărea! Se lăsa aşteptat!

— Începeţi să lucraţi de mîine, spuse el, înecîndu-se aproape de furie. Începeţi lucrul. Apoi o să stăm de vorbă. Mai înainte, nu. Acesta-i ultimul meu cuvînt. Sau vă apucaţi să tundeţi, sau n-aveţi decît să crăpaţi de foame, pentru că aici, la Santa Rosa, eu comand! Acum plecaţi. Plecaţi şi spuneţi-le asta şi celorlalţi.

VI

Cînd cei trei oameni se ridicară, Zabaleta făcu semn șefului echipei să mai rămînă, așa încît numai Cardoso și Juan părăsiră biroul. Trecură în tăcere prin galerie și ieșiră în curte. Deasupra capetelor lor, aproape atingîndu-i, fîlfîi umbra prevestitoare de rele a unui liliac.

— Piei, drace! izbucni Cardoso care fierbea de furie.

Cîțiva pași mai departe se opriră să se sfătuiască, rezemîndu-se de trunchiul unui arbore al paradisului.

— Crezi că o să se țină tare pe poziție ticălosul? întrebă Cardoso.

— Nu ăsta e lucrul de căpetenie! Oamenii noștri trebuie să se țină dîrji. Cine o să fie mai dîrz n-o să-l facă pe celălalt să cedeze, fu răspunsul lui Juan. Grea încercare, frate, dar va trebui s-o cîștigăm!

— Nici nu se poate altfel.

— Păcat de șeful nostru! S-a muiat de tot.

— Zic să-l așteptăm aici, pînă iese. O să-i arătăm noi, să-i piară pofta să semene tulburare printre oameni! Pentru că, după cum bănuiesc eu, cam asta ar vrea dumnealui să facă...

— Trebuie să fim foarte prevăzători. Omul ăsta e în stare de toate. Poate să pună mîna pe telefon și să ne denunțe chiar. Și-atunci o să ne trezim aici cu poliția, cu cătușele gata pregătite. Zabaleta e în stare să-l încînte și face din el tot ce vrea!

— Hai totuși să-l așteptăm. Să-i vorbim cu frumosul, poate că-i plac oamenii delicați... dar să-i arătăm de departe și colții, ca să vadă că nu-i bine să facă pe nebunul. Ah, să-i am eu pe moliii ăștia pe mînă, i-aș vindeca repede!

Juan nu-și putea desprinde privirea de la casă. În întuneric, fereastra luminată a biroului unde Zabaleta uneltea împotriva lor părea un ochi fără pleoapă, fix, amenințător, ațintit în bezna nopții. Vîntul foșnea printre copaci, ca pe vremuri, ca atunci cînd se strecura pe furiș pînă la fereastra Benitei. Era același

glas de altădată, cîntecul tainic, țesut din tăcere, din șoapte cunoscute... Și inima lui bătea la fel ca altădată. Dar Benita nu mai era aceeași! Cîte nu i se întîmplaseră! Un val de duioșie, fără nici o urmă de amar, îi încălzi pieptul. Cîte i se mai întîmplaseră, sărmana!

Cîteva clipe fu stăpînit de simțămintele acestea. Dar apoi se scutură: trebuia să-și păstreze mintea limpede, ca să poată duce la bun sfîrșit sarcina care i se dăduse. Așa că-i răspunse tovarășului său:

— Să-l așteptăm! Dar fii foarte stăpînit, Cardoso! Nu te înfierbînta! Ascultă-mă pe mine, pune frîu mîniei, cum îmi pun și eu, căci lucrul e serios! Nu avem voie să ne jucăm cu el, înțelegi?

Îl așteptară un timp să iasă, plănuind ce să spună tovarășilor lor. Își dădeau bine seama că ieșirea lui Zabaleta nu era altceva decît neputința omului care știe că nu se poate împotrivi. Dacă se vor ține tare, îl vor învinge. Asta trebuia să fie limpede pentru fiecare tunzător. De asta trebuiau să-i convingă.

Dar cum șeful echipei nu mai apărea, se hotărîră să nu-l mai aștepte și porniră singuri pe cărarea ce ducea spre șopron. Cînd ajunseră în dreptul bucătăriei peonilor, Cardoso se opri și-i șopti lui Juan:

— Trebuie să cîștigăm, frate! Trebuie să cîștigăm! Tare am chef să-l punem cu botul pe labe pe boierul ăsta! Și pe el și pe fiu-său, trîntorul ăla care crede că ne sperie cu învățătura lui! Are gura mare, dar dacă ar fi să lupte bărbătește, ar face pe el!

— Bandiții ăștia îți pun mereu legea în față! Și cînd nu au una potrivită, o meșteresc la repezeală! Las' că o să simtă ei puterea noastră, cu legea lor cu tot!

Cum erau chiar în dreptul bucătăriei peonilor, Juan se opri:

— Stai puțin...

Din ușa bucătăriei îl strigă pe Lorena și pe Morales, singurii peoni care mai rămăseseră de pe vremea cînd lucrase la Santa Rosa. Lorena era neschimbat. Parcă nu mai voia să îmbătrînească. Nu plecase de la Santa Rosa de teamă că n-o să gă-

sească nicăieri de lucru, din pricina vîrstei. Morales era ţinut pe loc din cauza banilor pe care-i datora lui Zabaleta, căci de atunci se mai împrumutase în cîteva rînduri de la el. Trebuia să facă faţă nevoilor familiei sale, care se mărise cu doi copii.

— Aş avea multe de vorbit cu voi, le zise Juan ; să nu credeţi că nu mi-ar place, dar va trebui să le lăsăm pentru mai tîrziu. Atunci o să stăm şi-o să povestim pînă o să vi se urască.

— Pentru asta avem timp, nu-i aşa, don Lorena ?... Ia spune ce s-a întîmplat acolo, înăuntru ? Spuneţi-mi şi mie dacă nu mă socotiţi cumva prea curios, se interesă Morales.

— Omul a început să mugească ca un taur rănit ! spuse Cardoso. Dar nu se dă bătut ! Încearcă să facă pe grozavul.

Juan se grăbi să-şi lămurească un gînd :

— Aş vrea să ştiu un lucru : dacă nebunului ăstuia îi dă prin cap să-i pună pe peoni să tundă şi le plăteşte, în afară de leafă, ce li se cuvine tunzătorilor, ce-o să faceţi ? Nu prea îmi vine mie a crede că o să joace cartea asta, n-are sorţi de izbîndă, dar noi trebuie să ne acoperim spatele, cum ar spune don Lorena, nu-i aşa ? Nu-i cunosc pe oamenii care sînt acum aici, cum nu-i cunosc nici pe cei din La Marca...

— N-o să facă Zabaleta una ca asta, pentru că oamenii n-au să se prindă, zise Morales. Tocmai vorbeam cu don Lorena. Peonul care vrea să tundă se duce la tuns, nu rămîne peon...

— N-o să găsească pe nimeni. Oameni au rămas puţini, şi cei care sînt nu se pricep la tuns.

Se pregăteau s-o ia spre şopron, cînd Morales îi opri :

— Aş putea să viu şi eu ? Tare aş vrea să fiu de faţă. Trăim aici ca dobitoacele ! Avem multe de învăţat de la voi. De unde ştii, don Lorena, că n-o să avem nevoie o dată şi noi, peonii, să facem la fel ?

— Ia te uită cum s-a mai schimbat lumea ! se minună bătrînul. Pe vremuri, cînd ne răzvrăteam, luam lancea şi o porneam pe dealuri, sub comanda stăpînul ! Că el era şeful ! Dar iată că azi oamenii

se răzvrătesc, dar împotriva stăpînului, iar şefi sînt ei !... Şi luptă cu gura, ca avocaţii !

Oamenii începură să rîdă, înveseliţi. Dinăuntru se auziră bătînd, răguşite, seci, loviturile care anunţau masa de seară, pe care aerul umed al nopţii le trimite mai departe, spre ascunzişurile şi pustietatea beznei. Şi iarăşi, trecutul năvăli în sufletul lui Juan. De cîte ori, la aceste bătăi, nu făcuse el drumul de la bucătăria peonilor la bucătăria din casă, cu gîndul la Benita ! Dar acum el era în afara acestei lumi, în care bătăile acelea răguşite anunţau masa de dimineţă, de prînz şi de seară ! Era în afara ordinii, a obişnuinţei, a atmosferei şi a constrîngerii care învăluiau viaţa din Santa Rosa. Nici el nu-şi dădea seama de asta, dar văzînd că Morales şi Lorena continuau să ducă aceeaşi viaţă, un val de revoltă îi năvăli în piept. Se stăpîni însă şi spuse :

— Vă aşteptăm în şopron. Cred că ar fi bine să mîncăm întîi şi apoi să vorbim cu oamenii.

Masa tunzătorilor era gata de mult, dar oamenii aşteptau întoarcerea reprezentanţilor lor. Ideea fusese a bucătarului şi toţi socotiseră că într-adevăr nu era drept să se aşeze la masă, în vreme ce cei doi tovarăşi se războiau acolo, înăuntru, pentru toţi. Izbînda uşoară pe care o avuseseră asupra lui Valdenegro le dădea speranţă şi încredere, dar erau noi în luptă şi uitaseră ce deosebire era între Valdenegro şi Zabaleta, uitaseră că viaţa le fusese totdeauna aspră şi potrivnică şi acum aşteptau cu o vădită nerăbdare rezultatul. Şi dacă speranţele lor erau mari, pentru că erau noi, neîncrederea era şi ea puternică, pentru că era veche. În fiecare din ei se dădea o bătălie cruntă. Ieşeau din izolarea de veacuri a atîtor şi atîtor generaţii de oameni necăjiţi, neluaţi de nimeni în seamă, de nimeni ascultaţi şi se îndreptau spre o luminoasă conştiinţă colectivă. Mergeau încă pe bîjbîite, poticnindu-se, fără să ştie cum să-şi potrivească paşii pe calea sforţării şi a acţiunii lor comune.

Juan şi Cardoso fură întîmpinaţi de o tăcere adîncă.

— Tovarăşi, rosti Juan, se pare că omul vrea război.

A încercat să ne sperie, dar pînă la urmă cel care s-a speriat a fost el.

— Acum dă din colț în colț ca un cîine călcat pe coadă ! adăugă Cardoso.

— Chiar așa. Eu zic că dacă masa-i gata, să mîncăm întîi și să vorbim după aceea.

— V-am așteptat... zise Chiorul.

— Nu era nevoie. Prea ne răsfățați !... Ei, atunci mîncăm ?

Carmelo Lanza tuși, limpezindu-și vocea. Avea o coamă zbîrlită de păr, care-i cădea pe fața încruntată și ochii căprui ascunși de pleoapele pe jumătate închise.

— Eu zic să mîncăm întîi, spuse el, nu cumva pe urmă să ne piară pofta...

Cîțiva îi luară în glumă vorbele ; alții însă văzură în ele o provocare. Printre aceștia era și Cardoso. Înfuriat peste măsură, își jură că, după tuns, Carmelo va face îndeaproape cunoștință cu pumnii lui. Bucătarul se apucă să împartă fiecăruia în farfurii de tinichea porția de mîncare și bucata de galetă.

Mîncară repede, și zgomotul lingurilor și al farfuriilor acoperea frînturile de cuvinte ce se auzeau ici-colo. Oamenii mîncau cum le venea mai la îndemînă ; unii cu farfuria în mînă, alții punînd-o pe o șa, sau pe o ladă. Și dacă erau nerăbdători să termine masa, și mai nerăbdători erau să afle ce se petrecuse acolo, înăuntru, în biroul lui Jesús Zabaleta.

Juan sfîrși primul și se apucă să-și răsucească o țigară. O șuviță de păr negru îi căzuse pe frunte. O dădu pe spate, ca și cum ar fi vrut să scape de ea, dar abia își aplecă iar capul, și șuvița aceea i se răsuci din nou pe frunte. Din clipa în care o zărise pe Benita în curtea interioară a casei îi năvăleau în minte mereu și mereu alte amintiri. Acum își aduse aminte deodată cum, într-o seară, fata îi pieptănase cu degetele șuvița aceea care cădea iarăși înapoi și că-i spusese, surîzînd : „Încăpățînată ca tine.“ Amintirea îi era dragă și-i păru atît de limpede, încît nu-i veni să creadă că o putuse păstra atîta vreme ascunsă în sufletul lui. Spusese bine Benita, era într-adevăr în-

căpăţînat. Îl năpădi însă părerea de rău că ea nu ştie că toată supărarea pe care i-o purtase cîndva se spulberase de mult, că ura nu se încăpăţînase să rămînă în sufletul lui. Acum înţelegea că teama Benitei şi gelozia aceea turbată cu care el o chinuise nu se născuseră o dată cu ei pe lume, ci fuseseră veninul pe care viaţa de necurmată silnicie de la Santa Rosa îl turna oamenilor în sînge...

Sosi în sfîrşit clipa în care începu să povestească întrevederea, cu toate amănuntele de care îşi putea aminti ; încheie astfel :

— Eu sînt de părere că trebuie să ne ţinem tari. Cine ne garantează că dacă începem să lucrăm, ni se va plăti apoi majorarea ? Eu nu cred în vorbele lui şi nici Cardoso, care a fost cu mine, nu crede. A încercat omul să ne înşele şi înainte. E limpede deci că o să ne înşele şi după aceea. Dar eu ştiu un lucru : că l-am încolţit bine ! S-a trădat singur cînd a spus că are şi el maşini şi că poate găsi oameni care să-i lucreze. Aş vrea să văd unde o să-i găsească ! N-o să ne lăsăm înşelaţi, oricît ar face el pe grozavul şi oricît de şmecher ar fi avocăţelul ăla ! Ce cred ei că sîntem noi ?... Pînă acum am fost nişte proşti şi de asta au făcut ce-au vrut din noi ! Am fost supuşi şi ne-am lăsat călcaţi în picioare ! Ne-am deşălat muncind, ca ei să se îmbogăţească de pe urma noastră ! Pînă şi femeile noastre erau ale lor, blestemaţii !... Dar acum li s-a înfundat ! Să ne plătească munca, dacă au nevoie de ea ! Şi să înveţe să ne respecte ! Îţi creşte inima cînd îi vezi ce frică le e, dar ei încearcă totuşi să mai facă pe grozavii ! Să se obişnuiască cu puterea noastră, căci de acum înainte o să fie tot mai mare ! Nu începem, tovarăşi, nu începem pînă ce nu cedează. Trebuie să cedeze. Dacă nu cedează, înseamnă că am cedat noi, şi asta n-o să se întîmple niciodată, atît timp cît nu vom uita că mamele noastre ne-au născut bărbaţi pe acest pămînt al lui Artigas !

Se lăsă o tăcere adîncă. Pînă şi Juan rămase mirat de răsunetul cuvintelor sale. Căută în el însuşi, căută şi în ceilalţi forţa în stare să-i susţină, să-i întărească. Se desluşea pînă şi uşorul fîşîit al hainelor, cînd oa-

menii se mişcau pe laviţele grosolan cioplite. Cîţiva priviră pe furiş la Cardoso, dar acesta n-avea chef să vorbească. Ruiz, Chiorul, Berardi, Rosales, negrul Trinidád, Rodriguez şi ceilalţi se uitau unii la alţii, înflăcăraţi. Neliniştea şi teama cîtorva, puţini la număr, nu putea să le stea împotrivă. Erau prea mişcaţi, mişcaţi pînă în adîncul sufletului. La urma urmei, dacă nu începeau să lucreze a doua zi, asta nu însemna că trebuiau să plece şi să-şi piardă lucrul ! Iar dacă lucrurile se întorceau împotriva lor, mai aveau timp să vadă cum au s-o scoată la capăt. Deşi nimic nu putea fi mai rău decît să dea înapoi...

— Şi acum, ascultaţi-mă şi pe mine ! izbucni Carmelo, aprins. Bine a spus Juan : nu începem tunsul ! Eu am întrebat, da, am întrebat cine îşi ia răspunderea dacă lucrurile ies prost, dar asta nu înseamnă că nu eram cu voi ! Dacă vreunul a luat-o aşa, apoi a înţeles greşit, pentru că eu nu asta am vrut să spun ! Mi s-a dus buhul de om îndărătnic şi certăreţ. S-ar putea să fiu şi rău, că uneori, ca să iasă toate bine, trebuie să fii rău. Dar mie, fraţilor, mi-a plăcut ce-a zis băiatul ăsta. E drept ce a spus, pe legea mea, şi încă foarte drept ! Astăzi după-masă l-am văzut la mutră pe trîntorul ăla de la Montevideo şi mi s-a făcut greaţă ! Crede că dacă este de la oraş şi că dacă mai e şi avocat pe deasupra, o să ne sperie cu învăţătura lui ! Ca să vă spun drept, acum mi s-a aprins inima, şi nu mai am nevoie să răspundă nimeni dacă o să se întîmple ca lucrurile să iasă rău, pentru că sînt sigur că trebuie să iasă bine ! N-o să vă mai pun beţe în roate ! Iartă-mă, Méndez, dacă înainte nu m-a tăiat capul să văd lucrurile limpede. Trebuie să ne purtăm bărbăteşte ! Atunci Zabaleta şi avocăţelul ăsta n-au decît să se ducă la mama dracului !

— Nu începem ! se auzi glasul de bas al lui Ruiz.

— Să se învoiască mai întîi !

— Să se învoiască !

Juan şi Cardoso schimbară o privire. Cardoso era cuprins de un simţămînt pe care nu-l trăise niciodată în hoinărelile lui ; i se părea că lumea nu e numai largă, brăzdată de drumuri şi mărginită de zări înde-

părtate, ci că era și adîncă, iar această adîncime se afla în oameni.

VII

Dimineața îi găsi bînd mate. Îmbucaseră cîte ceva și acum stăteau liniștiți și așteptau. Toți peonii din fermă ieșiseră la cîmp, urmați de cîini, și curtea rămăsese învăluită în tăcere. In ocol, Benita mulgea vacile, ajutată de un indian mărunțel, cu albul ochilor gălbui, tăcut ca un mort, care făcea toate treburile pe lîngă casă. Departe, în zare, atîrna o pîclă deasă, iar spre răsărit norii străvezii, care pluteau încet, se aprinseră deodată într-o fantastică strălucire purpurie.

Săltată parcă pe aripile luminii și împinsă de ciripitul argintiu al păsărelelor, ziua se înălța și întreg pămîntul cînta în cinstea ei un imn de slavă. Numai la Santa Rosa liniștea rămînea netulburată. În șopronul pregătit pentru tuns nu se auzea duduitul motorului. „Arcul", un schelet de lemne în formă de turn, prevăzut cu un dublu cerc de fier care ținea deschisă gura sacilor, rămînea tăcut, părînd un străvechi instrument de tortură. Nemișcate mașinile, nemișcate foarfecile. În fund, părăsit parcă de toți, cîntarul zecimal își îndrepta în van brațul, nemișcat și el, spre terenul de tuns.

Șeful echipei, care rămăsese să doarmă în casă, se ivi în șopron. Avea o mutră de om vinovat.

— L-au scărmănat bine... șopti Cordoso.

— Va să zică, nu începeți lucrul, spuse șeful echipei și imediat după aceea încercă să se apere. Cu un aer încurcat, arăta cît de grea era situația lui adăugînd că, la drept vorbind, nu el o căutase. Fusese vîrît în ea împotriva voinței sale, dar dorința sa, sinceră, de-a fi de partea tunzătorilor se izbea de cuvîntul pe care îl dăduse lui Zabaleta.

— Mi-am dat cuvîntul, repetă el. Sînt hărțuit și de el și de voi... Eu nu vreau să iasă nimeni păgubit...

Dacă începeţi lucrul, Zabaleta e gata să stea de vorbă cu voi în legătură cu majorarea...

— Iar noi vrem să fie tocmai pe dos! i-o taie Juan, liniştit şi dîrz. Întîi majorarea, şi apoi începem lucrul.

Cardoso, plin de energie, proaspăt ras, cu părul său castaniu frumos pieptănat, îl privea pe şef cam de sus. Acesta nu se lăsă :

— Don Jesús e un om de cuvînt...

— O fi, dar numai cînd îi convine! îi răspunse Cardoso repede. Doar nu cumva vrei să ne faci să credem că bătrînul ăsta e un îngeraş cu aripioare!

Era prima oară cînd îl făcea cineva pe Zabaleta „îngeraş" spunîndu-i de-a dreptul pe numele de familie, fără respectul cuvenit. Mai discutară un timp, dar pînă la urmă tot nu se înţeleseră ; într-un tîrziu şeful echipei coborî vocea şi, cu tonul unuia care dezvăluie, pentru binele prietenilor săi, o mare taină, spuse :

— Partea proastă e că Zabaleta nu vă înghite pe voi, ăştia doi. Mi-a spus să vă ofer, din partea lui, cîte două sute de pesos de cap de om, numai să plecaţi imediat de la Santa Rosa... Zice că dacă nu vreţi, cheamă poliţia să vă ia pe sus... Ce părere aveţi ? Decît să vă dea afară fără un ban în buzunare, nu e mai bine să plecaţi cu binişorul şi cu două sute de hîrtii foşnitoare ? Ei, ce ziceţi ? !

Cardoso se făcu roşu ca racul. Cu faţa schimonosită de furie şi cu ochii ieşiţi din orbite, se repezi la şeful echipei ; Juan, furios şi el, îl apucă de mînă, căutînd să-l liniştească, dar Cardoso striga :

— Du-te şi spune-i nemernicului ăstuia bătrîn că pe noi nimeni nu ne poate cumpăra şi nici speria ! Şi dacă vin poliţiştii, o să-i snopim în bătaie!

— Bine, bine, nu te aprinde, făcu şeful echipei împăciuitor, dîndu-se însă un pas înapoi. Eu n-am nici o vină...

— Cum n-ai ? Atunci cine şi-a vîrît coada în treaba asta ? Dumnezeu ?

Cînd începuse Cardoso să strige, cîţiva tunzători se apropiară de ei. Juan vorbea înfierbîntat :

— Noi nu facem parte din personalul fermei. Noi ţinem de echipă. Şi în echipă nu comandă Zabaleta.

Sau poate că mă înşel? Atunci dacă nu comandă el, singurul care ne poate da afară eşti dumneata. El niciodată. Da cum nu avem nici o vină, nici dumneata nu poţi să ne concediezi.

Tunzătorii făcură ocol în jurul lor. Tăceau, reculeşi, dar privirile lor aspre cereau o explicaţie.

— Vrea să ne cumpere cu două sute de pesos! declară Cardoso. Să ne luăm banii şi s-o ştergem imediat de aici, sau ne dă afară cu poliţia! Asta e!

Glasurile seci, tăioase, ale oamenilor umplură şopronul de freamăt. Furia le schimonosea chipurile tăbăcite de muncă şi lipsuri. Jignirea adusă celor doi îi rănea pe toţi. Pînă şi pe cei mai slabi, cei gata să facă tot ce le spunea şeful echipei, pentru că, la urma urmelor, el le dădea de lucru, oameni care nu credeau nu numai în izbîndă, dar nici în cea mai mică îmbunătăţire a vieţii lor, roşi de umilinţa sub care îşi treceau viaţa de mizerie. Da, pînă şi ei simţiră şfichiul insultei şi mînia care-i răscolea le aprinse pe chipuri strălucirea de temut a răzvrătirii. În clipa aceea îşi dăduseră seama că nu erau singuri... şi că nu puteau să-i lase singuri nici pe ceilalţi.

Din gura şi din ochii lor izbucniră, ca nişte lovituri de stilet, vorbe grele de indignare şi priviri ameninţătoare. Carmelo Lanza, făcînd sforţări să se stăpînească, dar împins de furia care-l făcea să vorbească mai repede ca de obicei, rosti:

— Du-te şi spune-i acestei inimi haine că nici un creol nu se vinde! Şi că dacă o să cheme poliţia, sîngele poliţiştilor o să curgă. Şi nu numai al poliţiştilor! Unde s-a mai pomenit să arestezi oameni fiindcă nu se lasă cumpăraţi!

Pe cît de mare fusese duşmănia lui Cardoso faţă de Lanza în seara trecută, pe atît de puternic fu simţămîntul de prietenie pe care i-l trezi acum. Chiorul, pe care arestarea lui la Tiatucura îl umpluse de ură împotriva poliţiei şi care, mai ales, era în stare să se arunce şi în foc pentru Juan, striga cît putea de tare:

— Să vină numai, că le arătăm noi!

— O să-i scuturăm bine!

Şeful echipei, văzîndu-se înconjurat de toţi aceşti

oameni, blînzi ca nişte mieluşei cînd nu-i întărîta nimeni, dar atît de temut dacă-i atingeai în onoarea lor, încerca desperat să-i lămurească că nu el îi ameninţa cu poliţia, ci Zabaleta. Juan simţea că furia îl tîra într-un vîrtej. Furia celorlalţi îl domina şi pe el, îl depăşea, îl împingea la orice, să se bată, să se repeadă... O clipă se păru că şeful echipei nu va scăpa nevătămat din învălmăşeala ce se produse. Dar Juan, simţind că se pierde, că se lasă tîrît de acelaşi val care-i lua pe ceilalţi, el care jurase să-şi păstreze mereu stăpînirea de sine, se încordă tot deodată. Ce făcea cu autoritatea şi cu încrederea pe care o aveau în el tovarăşii ? Cu un gest hotărît se întoarse spre oameni :

— O clipă ! Staţi puţin ! Linişte ! Hai Ruiz, Carmelo, potoliţi-vă !

Şi pînă la urmă oamenii se liniştiră. O tăcere încărcată, aproape duşmănoasă, străbătută de priviri scînteietoare, îl înconjură :

— Ce şi cine vă sperie, tovarăşi ? îi întrebă Juan, încruntat. Zabaleta sau poliţiştii ? Ia să vedem ! Poliţiştii nici măcar n-au fost chemaţi, dar noi ne şi pregătim să ne batem cu ei ! Dacă o fi să ne batem, o să ne batem, nici vorbă, dar să vedem mai întîi dacă nu ni se întinde o cursă, sau dacă nu ne zdrobim cumva singuri de gard, ca potîrnichile ! Nu-i aşa ?

Chiorul, simţindu-se vinovat, fu primul care recunoscu că Juan avea dreptate. După el găsiră cu toţii că Juan vorbise cu judecată. Iar Cardoso ceru, nici mai mult, nici mai puţin, ca şeful echipei să se tragă mai la o parte cît timp se vor sfătui ei, şi cererea lui, care purta în ea pentru şeful echipei pecetea ruşinii, fu pe voia tuturor.

Oamenii se adunară în cerc strîns şi, fără să ridice prea mult vocile, începură să întoarcă şi pe o parte şi pe alta propunerea lui Zabaleta. Juan putu să-şi desfăşoare în linişte gîndurile. Dacă Zabaleta încerca să-i cumpere şi-i ameninţa cu poliţia, înseamnă că omul voia să spargă unitatea tunzătorilor, să-i înfricoşeze şi să-i dezbine. Dar în nici un caz nu reieşa de aici că el putea să se lipsească de munca lor ! Va să zică, dacă ei au să se ţină tari, Zabaleta va sfîrşi prin a ceda.

— Trebuie să-i punem zăbala, să simtă ce înseamnă puterea muncitorilor! zise el. Eu cred că trebuie să-i răspundem așa: că noi doi nu sîntem peonii lui, așa că nu poate să ne dea afară, și că dacă cheamă poliția, plecăm cu toții.

— Va să zică nu-i mai luăm la bătaie pe polițiști, dacă vin? întrebă Lanza. Să-i lăsăm să vă ridice?

— Cine ți-a spus că polițiștii or să vină într-adevăr? izbucni Ruiz ca un fulger, pentru a adăuga imediat, pe un alt ton, cu modestia sa obișnuită: Eu nu sînt prea deștept, dar dacă nu mă înșel, chestia asta cu poliția este doar o poveste...

— Și dacă nu-i poveste?

— Îmi spune mie ceva că am dreptate...

— Tot ce se poate, se învoi în sfîrșit Lanza, care, ros de ura sa împotriva oamenilor de la oraș, adăugă: Asta a născocit-o trîntorul ăla! Voia să vadă dacă ne dă gata!

Juan vorbi din nou:

— S-ar putea să fie poveste și s-ar putea să nu fie. Vorba e însă că n-o să-i mai dea mîna să cheme poliția, dacă o să știe că plecăm cu toții și rămîne cu oile netunse!

— Așa e! întări Cardoso care prinsese gîndul lui Juan. Tot ce trebuie să facem e să le-o luăm înainte, să vedem dacă sînt atît de ageri după cum se spune. Eu cred însă că, de data asta, cursa o s-o cîștigăm noi!

Jignirea care li se adusese îi făcu să se strîngă și mai uniți unii lîngă alții. Arătară pe rînd că sprijină propunerea lui Juan și adăugară chiar că sînt gata să se și bată, dacă va fi nevoie.

Iată deci care fu răspunsul pe care-l duse Juan șefului echipei. Omul se retrăsese la intrarea șopronului, lîngă terenul de tuns, și fuma, amărît. Primi răspunsul în tăcere și se îndreptă apoi spre casă, unde, după cum i se părea lui Juan, cei doi Zabaleta se ascunseră ca niște cîrtițe în gaura lor.

Între timp soarele se ridicase. Strălucea acum pe cerul albastru, senin. Cîmpia, înrourată și smălțată de floricele oglindea strălucirea scînteietoare a raze-

lor. Cleștarul miilor de picături aninate pe sîrmele gardului sclipea de-ți lua ochii, iar frunzele tinere, de primăvară, sorbeau din plin razele soarelui, împrăștiind apoi în jurul lor luciri verzi-aurii, în timp ce umbrele subțiate, ciuruite de nenumărate firicele de lumină, abia atingeau pămîntul aburit. În zare, norii albi și pufoși dormitau leneși. Văzduhul era brăzdat de zborul necurmat al rîndunelelor iuți și ușoare ca gîndurile. Nechezatul unui cal răsună vesel, aducînd pînă la ei freamătul vieții de pe cîmpii și vibră cîteva clipe, susținut de ecoul repetat al dealurilor și al văilor.

Juan își umplu pieptul cu aerul tare al cîmpiei, înmiresmat de eucalipți și de ierburi. Fără să vrea, aruncă o privire spre vechea clădire cu ferestrele zăbrelite, închisoarea sărmanei Benita, mormîntul atîtor nădejdi de fericire. Și în vreme ce se îndrepta spre dormitorul peonilor cu pași sprinteni și rari, încercă încă o dată simțămîntul chinuitor pe care i-l dădea tot ce ținea de trecut, departe de viața lui de azi.

Tunzătorii, neavînd nici o treabă, se apucară să bea din nou mate, ascultîndu-l pe Cardoso care le povestea ce văzuse la Montevideo.

— Da, fraților, muncitorii se luptă adeseori acolo! Sînt oameni de inimă, curajoși și uniți. Nu ies să se bată pe stradă, dar dacă poliția, care este a dracului de afurisită, ajunge să tabere pe ei, îi țin piept înarmați doar cu pietre. N-au arme. Dar în ziua cînd or să ia armele în mîini, va fi vai și-amar de polițiști!

Carmelo asculta numai urechi, rumegîndu-și ura și disprețul față de avocat, pe care îl făcea răspunzător de jignirea adusă tovarășilor lor. Nu știa carte. Copil al unei bucătărese, nu-și cunoștea tatăl și crescuse, după cum singur spunea, „cu porcii". Pe măsură ce creștea, se văzuse despărțit, îndepărtat fără milă, de lîngă ceilalți copii — domnișori! — care, învățînd repede plăcerea de a umili, îl goneau de la jocurile lor cu strigăte de: „Fugi de aici, negrule! Marș în șopron! „Și el nici nu era măcar negru! Aducea doar puțin a indian, cu părul lui lins, lucios. Și chiar dacă ar fi fost negru, ce era cu asta? Așa crescuse Carmelo,

neîncrezător în nimeni, ros de frica de stăpîni și de ura față de domnișorii care plecaseră apoi să învețe carte la oraș și se făcuseră avocați. Și cu toate că acum nu-i mai era frică, neîncrederea și ura dăinuiau...

— Poliția este acolo a dracului de tot! spunea Cardoso. Dar și mai ai dracului sînt cei care o conduc! Ceilalți nu fac decît să asculte ordinele.

— Vrei să zici că ăștia de aici sînt mai buni? întrebă Carmelo, care ura poliția de la țară și n-ar fi vrut să fie mai prejos decît cea de la oraș.

— Nu-i vorba de asta! Acolo e altceva!

— Aș vrea să-i văd aici, unde fiecare om poartă cuțitul la brîu!

— Trebuie să-i învățăm pe muncitori să mînuiască cuțitul, rosti grav negrul Trinidád, în hohotele de rîs ale celorlalți.

Dimineața trecea încet. Juan se duse în camera peonilor, cu gîndul să se radă. Doroteo, căruia îi plăceau jocurile de noroc, scoase din lădița lui niște cărți de joc slinoase și murdare, cu marginile roase, și începu o partidă, iar după puțin timp, în șopron, se auziră rîsete. Cîțiva tunzători se duseră la iaz să-și spele cămășile, alții se chinciră în umbra șoproanelor, vorbind de una, de alta. Soarele și vîntul uscau repede cîmpia; în văzduh, păsările teru-tero sfîșiau liniștea cu țipetele lor ascuțite.

Din vreme în vreme, oamenii se întrebau de ce întîrzie șeful echipei. Nerăbdarea creștea. Și o dată cu așteptarea, în mintea lor își făceau loc cele mai felurite gînduri. Cîte unul își potolea tulburarea înjurînd printre dinți. Încetul cu încetul umbrele lungi și subțiri ale dimineții se îngroșară și se adunară. Aerul se încălzi. Cu toate acestea, acolo, în casă, nu se vedea nici un semn de viață. Și dimineața se scurgea, se scurgea mereu!

Cei care se duseseră la iaz se întoarseră, curioși să afle noutăți. Dar nu era nici una. Ce dracu urzeau acolo, înăuntru? Trinidád, pentru care nu era nimic mai frumos pe lume ca muzica, se gîndi la un timp să-l roage pe Cardoso să le cînte ceva, dar se răzgîndi; nu era ceasul potrivit! Încordarea oamenilor

creștea. Dacă Zabaleta chemase la telefon poliția, și polițiștii erau pe drum ?

Toți oamenii aceștia, obișnuiți să-și trăiască zilele una după alta cu mîinile în sîn, lîncezind în ranchourile lor în așteptarea norocului, care să le dea ceva de lucru, acum, o dată ce formaseră o echipă, pareau nou-născuți ; erau plini de energie, pregătiți cu trup și cu suflet pentru muncă și cu mare greutate îndurau trîndăveala la care erau siliți. O enervare surdă începea să-i cuprindă la gîndul că cineva își bate joc de ei. În răstimpuri, cîte o înjurătură risipea pentru o clipă încordarea pe care fiecare încerca în zadar s-o ascundă.

— Nu ți-e teamă că o să te înnegrești prea mult ?

Negrul Trinidád, care stătea întins la soare, înțelese gluma și rîse, arătîndu-și dinții strălucitori

Veni și clipa în care Doroteo, cuprins de cea mai neagră neîncredere în viitor, se plictisi de joc. Nu puteai spune că era un om frumos : avea nasul scurt și cîrn și niște ochi vii de viezure. Acum, nu mai contenea să se plimbe de colo pînă colo. Intra în vorbă cu fiecare și căuta să scape, glumind cu ceilalți de neîncrederea lui mereu crescîndă. Cu bucătarul nu-i merse, pentru că bucătarul n-avea chef de vorbă. Atunci se îndreptă spre ușă și, ocolind micul grup în care se afla și Cardoso, ieși afară din șopron, fluierînd plictisit. Dar nu merse prea departe. Își puse mîna streașină la ochi, privi în lungul drumului, și apoi îi șopti lui Ruiz, care își ascuțea cuțitul pe aproape :

— Ei, frate, cum merg lucrurile ? Mie nu-mi miroase a bine...

Celălalt își văzu cu grijă de treaba lui și, fără să-l privească, îi răspunse :

— Nu cumva vorbește frica din tine ?

Doroteo începu să rîdă, cu rîsul lui subțirel. Frică ? El nu știe ce-i frica decît din auzite, că de simțit, n-o simțise niciodată, putea s-o jure. Și cu atît mai puțin o s-o simtă acum, deși după cît se pare vor rămîne fără lucru !

— Păcat de bani, că de ei are omul totdeauna nevoie ! încheie el. Dar frică ? Tare aș vrea să știu și eu ce-i aia !

Ruiz, un bărbat mărunțel, dar bine legat, țîșni dintr-o dată în sus și, cu o expresie sălbatică întipărită pe față, se aruncă asupra lui Doroteo cu cuțitul în mînă :

— Păzea, că te tai !

— Doamne sfinte ! gemu, alb ca varul, Doroteo, făcînd un salt înapoi.

Rîsul batjocoritor al lui Ruiz îi acoperi însă strigătul.

— Nu știai ce-i frica, hai ? Ei, acum ai aflat ! îl lămuri el.

— Asta nu-i glumă ! Uite că m-ai rănit, sălbaticule! se văicări Doroteo cu vocea tremurătoare, arătîndu-i o tăietură din care se scurgea un firicel roșu și gros de sînge.

— Ai scăpat ieftin ! îi răspunse Ruiz, neînduplecat. Zgîrietura asta o să te învețe ce nu știai și poate chiar mai mult : să-ți ții gura !

Tunzătorii făcură mult timp haz pe socoteala lui Doroteo, cu toate că, gustînd gluma, nu se împăcau cu tăietura pe care i-o făcuse.

— Te-a cam luat mîna pe dinainte, Ruiz ! Puteai să-l rănești, ce dracu !

— Lasă că prea îi melița limba slobodă în gură ! Singur și-a căutat-o și-i păcat să nu-i dai omului ce caută... răspunse Ruiz, batjocoritor.

Lecuit să mai semene neîncredere printre ceilalți, Doroteo se apucă să-și fiarbă un mate, dar cum se potoliră glumele pe socoteala sperieturii lui, încercă să le arate că era o deosebire între frică și spaimă. În curînd, o liniște ciudată se așternu în șopron. Oamenii se trîntiseră care pe unde apucase, dar odihna trupurilor nu era și odihna privirilor lor pline de întrebări. Pînă cînd o să mai țină asta ? Ce unelteau acolo Zabaleta, avocatul și șeful echipei ? Unii cătau pe furiș spre drum, temîndu-se să nu vadă într-adevăr apărînd poliția. Juan, după ce le lămuri oamenilor că întîrzierea răspunsului arăta destul de limpede că Zabaleta nu știa cum s-o scoată la capăt, se duse să vorbească cu Lorena și cu Morales, care se întorseseră de la cîmp.

Restul dimineții se scurse într-o încordare care creștea tot mai mult pe măsură ce se scurgeau ceasurile. Veni și ora mesei, dar stăpînul din Santa Rosa tot nu părea că-și dă seama că douăzeci de oameni așteaptă un răspuns.

După-amiază, aproape nici unul nu putu să doarmă. Trîndăvia lor silită și, mai ales, așteptarea, îi ținea trezi. Doar vreo doi-trei, mai nepăsători, își așternură pe jos cîte o pătură și în cîteva clipe adormiră duși. Cardoso, aprins din fire, nu-și găsea locul : fuma țigară după țigară, se zbătea ca peștele pe uscat și se uita la ceilalți aproape deznădăjduit. Ce n-ar fi dat să poată pune mîna pe foarfeci și să se apuce de treabă !... Sau măcar să plece în trapul calului, pe drumul plin de soare, să zburde în mijlocul acestei primăveri, să străbată satele, unde în pragul fiecărui rancho luceau ochii negri ai femeilor și unde dragostea era dulce și sălbatică totodată ; sau să-și îndrepte calul spre locul unde se țineau curse de cai sau petreceri cu muzică bună de bandoneoane și ghitări — mereu străin, fără să prindă nicăieri rădăcini, hoinar prin lumea mare...

În unele clipe se simțea străin, în afara luptei tăcute care se ducea între echipa de tunzători și stăpînul din Santa Rosa. Apoi îl cuprinse dorința să lămurească lucrurile, o dată pentru totdeauna. Își închipuia că-i vede pe tunzători cum se îndreaptă, gloată înfierbîntată, spre locuința lui Zabaleta, gata la orice și se înfuria la cel mai mic semn de slăbiciune pe care credea că-l descoperă la vreunul din ei. Avea chef să simtă mirosul prafului de pușcă. Fața lui frumoasă, cu trăsături bărbătești, se contracta de furie. Vinele i se umflau pe brațele mușchiuloase ; ar fi fost în stare să doboare cu pumnul un vițel, darmite un om ! Ceasurile lungi de așepare îi măcinau judecata, iar gura îi era amară și cleioasă. Cum să nu-l scoată din fire calmul lui Juan ?

În timpul acesta, soarele își urma drumul pe cerul nepăsător ; începuse să coboare spre apus, dar din casă nu venea alt răspuns decît aceeași și aceeași tăcere.

Unul dintre oameni se apucă să-și dreagă cu o fîșie

de piele șaua putrezită, aproape ferfeniță de atîta întrebuințare; altul își tăia unghiile cu cuțitul; un al treilea fărîma în mîini cîteva frunze de tutun brazilian, puternic aromat; un al patrulea scăpăra un amnar, iar un altul, cu sprîncenele încruntate, scria sau desena ceva cu un bețișor pe pămînt, ștergînd apoi totul cu piciorul, ca s-o ia pe urmă de la cap. Fiecare își vedea de treabă, cu o încetineală și o răbdare nesfîrșită, ca și cum după-amiaza aceasta însorită ar fi fost undeva în afară de timp, oprită la marginea lui. Cîțiva schimbau din vreme în vreme cîte o vorbă, fără nici un chef, adîncindu-se apoi în tăceri lungi, din care întîrziau să iasă, dacă nu chiar se scufundau cu totul în ele, în tăcerile acelea pline de gînduri nerostite. Razele soarelui, strecurîndu-se prin găurile acoperișului de tablă, jucau pete de aur pe pămînt. Afară, adierea lină a vîntului învîrtea molcom roata morii, și scîrțîitul ei metalic ajungea pînă în șopron o dată cu zbîrnîitul dinamului.

O pisică roșcată se apropie de Cardoso și începu să se frece, fericită, de picioarele lui. Cardoso se aplecă, o mîngîie un timp, dar pe urmă uită cu totul de ea; dar cum pisica nu-i dădea pace, îi trase un ghiont și o goni. Ceva mai la o parte, negrul Trinidád se dusese cu gîndul la bătrînii lui părinți. Era singurul lor sprijin și așteptau în rancho-ul lor banii pe care avea să-i cîștige la tuns, ca să poată duce la gură și altceva în afară de mate și galeta muiată în apă, căci nici dinți nu mai aveau în gură. Se gîndea la el, dar și la muzicuța lui Cardoso. De fapt, mai mult se gîndea la muzicuță. Ce sunete minunate scotea! Unele subțiri, dulci și pătrunzătoare, altele groase, ample, adînci, fremătînde ca o seară în pădure! Ce încîntare! La drept vorbind, lui îi plăcea cel mai mult ghitara, dar nu avusese niciodată bani să-și cumpere una. Poate că acum, dacă li s-ar da majorarea... O muzicuță însă tot o să-și cumpere. Pentru că o muzicuță costă mult mai puțin decît o ghitară, și cu toate că e mică, de o poți băga în buzunar, nici ciocîrlia n-o întrece în cîntec! Ah, dacă ar avea curajul să i-o ceară o dată cu împrumut lui Cardoso!

Pe înserate, Ruiz făcu o glumă :

— Să știți că ăia de acolo, dinăuntru, au murit cu toții.

Dintr-un cor de mormăituri, se desprinse vocea pițigăiată a lui Doroteo, care căuta de mult prilejul să intre în vorbă.

— N-au decît să moară toți ! Negricioasa să rămînă ! Mi-aș petrece toată noaptea cu ochii la ea !

— Vezi să nu se uite la tine cu biciul administratorul de aici ! îi răspunse Ruiz.

Oamenii izbucniră în rîs. Mai puteau încă rîde ! Cîțiva dintre ei se apucară chiar să vorbească despre Benita, spunînd că era mult prea tînără și prea frumoasă pentru un om trecut, ca administratorul.

Juan tăcea. Un val de sînge îi năvălise în obraji. Simțea cum reînvie vechea ură împotriva administratorului, pe care acum îl disprețuia, era doar un biet nenorocit. Îi sfredelea parcă inima un fier înroșit în foc. Nemaiputîndu-se stăpîni, se ridică și ieși afară, lăsîndu-și fața în bătaia răcoroasă a vîntului. Cu fălcile încleștate, își încordă toată voința, ca nu cumva să înceapă să o urască și pe Benita. Dar voința i se dovedi slabă. Furia nu se lăsă învinsă. Se cuibărise în toată ființa lui și n-avea putere s-o ucidă. Cuvîntul murdar, cuvîntul pe care i-l aruncase Benitei în față atunci, la despărțire, lîngă fereastră, îi scăpă din nou, de data asta însă înăbușit, printre dinți.

Dar, încetul cu încetul, liniștea necuprinsă a serii îl învălui și pe el în mantia ei. Adierea vîntului care abia făcea să unduiască haina de primăvară a cîmpiei era ca o mîngîiere. Departe, într-o vale plină de stînci, albeau oasele unei vite. Și cum stătea așa, privirea lui Juan putea rătăci în voie, fără să întîlnească o casă, un pîlc de eucalipți măcar. Numai cîmpie și iar cîmpie. O întindere uriașă, verde, care se unea la orizont cu întinderea uriașă, albastră, a cerului.

Din vale ieși peonul care ajuta la treburile casei. Mîna alene vacile, care pășeau domol, rumegînd liniștite, urmate de viței zburdalnici. După ce închise viţeii în ocol, peonul trecu pe la șopronul cu scule, de unde se duse spre magazia de lemne, cu toporul în

mînă. Liniştit acum, Juan înţelese că se lăsase tîrît de tulburarea acestei lungi aşteptări şi că, în loc să-şi păstreze cumpătul, şi-l pierduse cu totul. Ce rost avea să căşuneze pe biata Benita? Uitase oare că îi murise nevasta de foame şi că nu aşa trebuia să se poarte un om care avea în grija lui trei copii? Un bărbat adevărat trebuia să fie cu totul altfel decît era el.

Se hotărî să se întoarcă în şopron, cînd văzu că peonul, care abia acum îl zărise, se îndrepta spre el. Rămase deci locului, curios să ştie ce vrea. Omuleţul, cu o pălărie blegită şi roasă pe cap, se apropie de el şi, după ce-i dădu bineţe, îl întrebă:

— Dumneata eşti Juan Méndez, care a fost aici peon?

— Eu.

— M-a rugat Benita să-ţi spun că stăpînul nu are de gînd să cheme poliţia. A fost numai aşa, o ameninţare. A auzit-o ea, cu urechile ei... Şi a mai auzit că n-o să lase echipa să plece fără să-i tundă oile. Zice că vor să vă dea cincisprezece la sută, să vadă dacă vă învoiţi... Benita zice că a auzit bine asta, că trebuie s-o credeţi şi că vă trimite vorbă ca să ştiţi... A, a mai spus să-ţi spun că ea nu are de ce să vă mintă... şi că nu ştie ce au de gînd să facă mai departe, dar că asta au vorbit pînă acum...

Ascunzîndu-şi tulburarea pe care i-o provocase vestea, Juan răspunse:

— Spune-i Benitei că-i mulţumesc mult... şi că nu-i pun, Doamne fereşte, la îndoială spusele... Şi dumitale, tovarăşe, îţi mulţumesc.

— N-ai pentru ce! Eu văd că treaba e serioasă! Cum să nu vă ajut, dacă pot! Vezi bine, că doar n-o să ţin cu stăpînii, ci cu ai noştri... Şi vreau să-ţi mai spun ceva: dacă Benita îţi trimite vorba asta, înseamnă că a auzit-o chiar ea, că ea nu minte niciodată...

Juan tăcu şi peonul, simţind abia acum că în cuvintele Benitei se ascunseseră gînduri tainice, neînţelese lui, încheie înveselit:

— Eu numai asta am avut de spus, aşa că...

Şi îşi văzu de drum spre magazie, încercat de un simţămînt de admiraţie amestecat şi cu puţină pizmă faţă de tunzători.

În sufletul lui, Juan cînta un imn de recunoştinţă pentru Benita. Da, Benita, neţinînd seama de nimic, le trimisese vorbă, nu numai lui, ci tuturora, să fie tari. Şi-apoi era fericit că ceea ce se spusese la Curtina se adeverea, că se adeverea ce gîndeau acum cu toţii. Se întoarse lîngă tovarăşii săi.

Era şi timpul. Nu mai erau decît vreo două ceasuri pînă la apusul soarelui. Chiar dacă s-ar fi înţeles cu Zabaleta, pe ziua de azi tot nu mai puteau începe tunsul. Neliniştea oamenilor atinsese culmea. Printre ei începuse să se strecoare gîndul că cei din casă îşi băteau joc de ei şi că Zabaleta era prea puternic ca să se dea bătut. Erau încredinţaţi că li se pregăteşte cine ştie ce capcană. Cardoso nu mai putea stăvili, singur, neliniştea oamenilor. Doar Doroteo, care uitase de nevastă şi copii, găsea că lucrurile nu stau chiar atît de rău :

— ...Cîtă vreme ne dau de mîncare pe degeaba, tot cîştigăm ceva...

Atîta lipsă de mîndrie îl înfurie însă pe Carmelo Lanza :

— Mulţumeşte-te tu cu asta ! Eu zic să mergem acolo înăuntru, să vedem dacă nu cumva au de gînd să ne ducă de nas ca pe nişte proşti ! Chiar aşa ! Că am cam ajuns la capătul răbdării ! Mi-e lehamite de atîta aşteptat !

Tocmai atunci intră şi Juan, şi Doroteo se întoarse spre el :

— Ce facem, şefule ?

— Aici nu-i nimeni şef ! răspunse Juan cu oarecare asprime. Aici facem fiecare ceea ce hotărîm cu toţii. Eu nu comand nimănui !

— Bine, foarte bine, frate ! Dar vorba e ce facem ? Fierbem aici de o zi întreagă ca fasolea în oală !

Gluma lui Doroteo nu fu însă pe placul oamenilor.

— Trebuie să facem ceva, că doar n-o să aşteptăm aşa, pînă la sfîrşitul lumii ! rosti cu severitate Cardoso.

Atunci Juan începu să vorbească, și din fiecare cuvînt pe care-l spunea răzbătea valul de energie care-l cuprinsese :

— Iar eu zic că trebuie să mai așteptăm. N-aveți grijă, n-au să ne dea mult timp mîncare pe degeaba. Trebuie să așteptăm ! Ăștia întîrzie dinadins cu răspunsul. Vor să ne pună la încercare răbdarea, să vadă dacă ne îmblînzim ! Dar chiar în seara asta au să ne dea răspunsul ! De cedat, trebuie să cedeze, pentru că n-au altceva de făcut : lîna e lînă, și trebuie s-o vîndă, iar dacă nu o tund, n-au ce să vîndă. Îmi cunosc eu bine omul ! N-am fost degeaba aici peon ! Vor să ne încerce și să ne domesticească. Dar o să capete asta !

Și arătă cotul.

— Asta o să capete Zabaleta !

Ochii lui aruncau flăcări, iar toată ființa lui vădea putere și hotărîre.

Și oamenii se învoiră să aștepte. Puseră din nou la fiert mate și seara își urmă netulburată drumul.

VIII

Niciodată nu-și făcuse Benita atîta de lucru prin sufragerie. Din ajun — și mai ales de cînd stăpînii discutaseră cu muncitorii și cu șeful echipei în încăperea alăturată — aproape că nu se mai dezlipise de acolo. În clipa aceea în care se întîlnise, aproape nas în nas, cu Juan, la intrarea casei, îi înghețase sîngele în vine. Ca și cum aerul s-ar fi îngreunat deodată, nu mai putuse nici să respire, nici să se miște. Abia dacă izbutise să îngăime un „bună seară“. Dar după aceea, dorința de a-l mai vedea și curiozitatea nestăpînită de a ști ce anume îl aducea acolo, la stăpîn, o împinseră în sufragerie. La început, se uitase pe gaura cheii și trăsese cu urechea și atunci o uimire fără margini o copleșise. Juan și celălalt tunzător vorbeau cu stăpînul și cu avocatul, ca de la egal la egal ! Era oare adevărat

ce vedea? Juan stătea pe scaun în biroul lui don Jesús și punea condiții! Și o dată cu uimirea, simțise o bucurie adîncă. Dumnezeu era bun. Viața mai era încă frumoasă. Se mai puteau întîmpla încă lucruri care să te facă să uiți de răutatea lumii! Dar înțelese deodată cît de mult urcase Juan și cît de mult coborîse ea, și bucuria i se stinse. Aflase de la maică-sa, căreia la rîndul ei i-o spusese șeful echipei de tunzători, că femeia cu care trăia Juan la Tiatucura murise, și vestea asta o tulburase adînc, deși își făcea socoteala că acum Juan e liber și că are nevoie de o femeie care să-i îngrijească copilul. Și gîndindu-se la asta, se și vedea luînd locul Orfiliei. Cu cîtă dragoste ar îngriji ea de copil! Ca o mamă, ca o mamă adevărată! Era doar fiul lui Juan, și toată dragostea ei pentru copilașul pe care i-l luase Dumnezeu i-ar fi dăruit-o lui... Dar de unde a scos-o ea că Juan ar mai putea s-o iubească? O iubise atunci, pe Benita de atunci, dar niciodată n-o va putea iubi pe Benita de azi, pe ibovnica administratorului, pe femeia care nu meritase nici măcar să-și murdărească cuțitul în sîngele ei! Și dacă soarta era atît de aspră cu ea, dacă pe Juan îl pierduse pentru totdeauna, cît de greu îi venea totuși să-l știe liber! Libertatea lui nu făcea decît să-i ațîțe doruri înăbușite, să-i hrănească visuri neîmplinite, s-o frămînte și s-o chinuie, ca și cum suferința ei de pînă acum n-ar fi fost de ajuns. Era blestemată!

În ciuda tuturor gîndurilor care o chinuiau, îi era peste putință să nu fie atrasă de lucrurile nemaipomenite care se petreceau acum la fermă. Și iată că și în seara asta stătea și trăgea cu urechea la discuția dintre cei doi Zabaleta și șeful echipei. Înțelegea că se ducea o luptă pe viață și pe moarte — o luptă cum nici nu visase vreodată că ar putea avea loc. Înainte de a-și da prea bine seama ce face, luase partea tunzătorilor, și se simți mai ușurată.

Tîrziu, spre miezul nopții, se duse și se culcă, dar nu putu să doarmă. Auzi după un timp cîteva bătăi ușoare în ușa camerei ei. Rămase uimită. În noaptea asta nu-l aștepta pe administrator.

Bătaile se repetară. Bănuitoare, se apropie de uşă şi întrebă :

— Cine e ?

De partea cealaltă se auzi vocea înăbuşită a tînărului Zabaleta :

— Sînt eu, Marcos ! Deschide, Benita ! Vreau să-ţi spun ceva...

Pe Benita o cuprinse teama. Teama faţă de bărbat, teama că se va supune dacă fiul stăpînului stăruie, vechea, dezgustătoarea teamă de stăpîn, de stăpînul care porunceşte, care-şi face poftele, încredinţat că îi face o mare cinste.

— Ce doriţi, domnule Marcos ?

— Deschide. Trebuie să-ţi spun ceva.

— Vă rog, domnule Marcos, s-ar putea să ne audă. Plecaţi vă rog ! N-aveţi ce să-mi spuneţi.

Teama că ar putea să-i audă cineva, teama că ar putea da administratorul peste ei, teama de scandal şi de vina pe care o vor da asupra ei, teama, mereu aceeaşi blestemată teamă...

Dar Marcos stăruia :

— Deschide, îţi spun ! Deschide repede, că de nu, bat şi mai tare !

Cu cît va bate mai tare, cu atît mai mare îi va fi teama. Trebuie să deschidă, trebuie să se lase în voia lui, ca să ocolească scandalul, ca totul să rămînă învăluit în taina nopţii...

Dar, putea oare să facă asta ? Putea să-l lase pe Marcos să intre la ea în cameră tocmai în ziua cînd, după atîta vreme, îl văzuse din nou pe Juan ? Cu Juan aici, la fermă ? În vreme ce Juan vorbea de la egal la egal cu Zabaleta, ea să se înjosească şi mai mult ?

— Nu pot să deschid ! zise deodată, hotărîtă. Plecaţi, pentru că nu deschid !

Se întoarse şi se culcă în pat. N-are decît să bată cît o pofti. Întîmple-se orice, dar de deschis nu va deschide ! Nu, pentru nimic în lume ! Nu poate să facă una ca asta, cînd Juan e atît de aproape. Teama i se topea. Nu mai simţea decît jignirea şi mînia.

Marcos mai șușoti un timp lîngă ușă, dar nu îndrăzni să-și aducă la îndeplinire amenințarea, și după cîteva clipe Benita își dădu seama că plecase. Îl ura pentru jignirea pe care i-o aduse, dar în același timp îl dispreţuia pentru că îl învinsese. Și începu să plîngă, chinuită, destinzîndu-și încetul cu încetul încordarea. Doamne, cît era de nenorocită ! Dar, în același timp, era pentru prima oară, de atîta vreme, cînd se simţea mulţumită de ea însăși, pentru că se ţinuse tare. Ah, dacă s-ar fi ţinut tare și înainte !

A doua zi dimineaţa se simţi mai liberă, mai puternică. Se hotărî să facă în așa fel încît să audă tot ce pun la cale stăpînii. Și așa se făcu că izbuti să afle ce-i spusese Zabaleta șefului echipei în legătură cu poliţia. Mai tîrziu află și despre majorarea de cincisprezece la sută, pe care aveau de gînd s-o propună tunzătorilor, și își făcu socoteală că toate acestea trebuia să i le spună lui Juan. Dar ea nu putea să se ducă la el. Ar fi fost văzută dacă se ducea pînă la șopron. Ce să facă ? Nu izbuti să dea nici peste Lorena sau Morales. Cît despre noul peon de pe lîngă casă, nu prea avea încredere în el, prea era tăcut și prea făcea pe supusul faţă de administrator și de stăpîn. Totuși, trebuia să se hotărască, și la prînz, cînd peonul veni să mănînce, îl rugă să-i comunice lui Juan tot ce aflase. Omul o ascultă și se mulţumi să răspundă că îndată ce va da peste Juan, o să-i spună.

Ziua trecu pentru ea în mijlocul unei așteptări chinuitoare. Stăpînii vorbeau tot timpul și beau whisky. Pînă în prînz goliseră o sticlă întreagă și acum, pe seară, terminau o alta. Șeful echipei se ameţise încă de dimineaţă și, pierzînd orice rușine, se uita la ea obraznic, ori de cîte ori le aducea gheaţă. Și, slavă domnului, cereau destul de des. La un timp, Zabaleta o trimise să-l cheme pe don Camilo. Dar nu izbuti să audă ce vorbiră, pentru că o chemă maică-sa în bucătărie și o puse să cureţe cartofi.

— Și nu te mai învîrti de colo pînă colo ! Ce ai de te frămînţi așa ! o certă ea.

Nu putu părăsi bucătăria nici pe înserate, cînd Juan și Cardoso se iviră din nou în curticica interioară.

Administratorul le ieși înainte și îi duse în birou, așa că nu avu cum să-l mai vadă pe Juan.

De data aceasta Zabaleta fu foarte scurt. Spuse lucruri pe care Benita, fără îndoială, ar fi dat mult să le audă. Abia intrară oamenii că li se și adresă pe un ton sec :

— Voiam să vorbesc cu ceilalți, nu cu voi doi, dar fiindcă sînteți aici, iată ce vreau să vă spun : ori vă apucați mîine de lucru, ori plecați pînă nu răsare soarele. Eu nu am nevoie de leneși și de răzvrătiți la ferma mea. Și așa v-am răbdat prea mult ! De altfel, pe voi doi, de mult ar fi trebuit să vă scot de aici cu poliția. Ar trebui să-mi mulțumiți că n-am făcut-o !

— Noi sîntem delegații muncitorilor din echipă, așa că de asta am venit tot noi, îi răspunse Juan cu mîndrie. Oamenii ne-au rugat să vă spunem că ei n-au de ce să vină, de vreme ce ne-au ales pe noi să le apărăm interesele... Cît despre leneși și răzvrătiți, asta e doar părerea dumneavoastră. Nu toți gîndesc la fel...

Zabaleta, scos din sărite de felul în care vorbise Juan, nu mai fu în stare să-și păstreze calmul. Cum ? Adică nu-i dădeau voie, nu-l lăsau să se înțeleagă cu restul echipei ? El poruncise să vină toți, în afară de Méndez și Cardoso, dar tunzătorii refuzau și-i trimiteau vorbă că aveau delegații lor ! Asta era prea de tot !

— În cazul acesta nu mai avem nimic de discutat, zise el. Hotărîrea mea e luată.

Cei doi părăsiră încăperea. Cardoso părea oarecum descurajat. Juan, cu fălcile încleștate, privea țintă în pămînt, călcînd greu și apăsat, ca și cum ar fi dus un sac cu pietre în spinare. Cîtă dreptate avuseseră oamenii cînd, plictisiți de atîta așteptare, voiseră să se ducă la Zabaleta ! Ei nu voiau decît să-i ceară un răspuns, dar dacă el i-ar fi înflăcărat, cu alte cuvinte dacă le-ar fi arătat că pot să-l silească să le plătească majorarea sub amenințarea că echipa pleacă, oamenii ar fi fost cu toții alături de el. Și altfel ar fi stat acum lucrurile. Nu Zabaleta ar fi fost acela care să pornească la atac. Simți că îl părăsesc puterile. Ce era

de făcut? Dacă oamenii se apucau de tuns, însemna că fuseseră înfrînţi. Iar dacă se hotărau să plece, însemna altă înfrîngere. Pentru că nici o altă muncă nu-i va mai despăgubi de tot ce pierdeau aici. Şi asta însemna foame pentru copilul lui, pentru Indita, pentru copiii bietei Orfilia şi pentru copiii şi nevestele tuturor tunzătorilor.

— Ei, şi acum, ce facem? întrebă Cardoso, oprindu-se la jumătatea drumului.

Juan îşi aminti în clipa aceea de ceea ce-i trimisese vorbă Benita şi deodată îndoiala i se înfipse în inimă. Îl chinuia gîndul că Benita era acum femeia administratorului şi că de la femeia administratorului nu te puteai aştepta la nimic bun.

— Nu ştiu... şopti el. Să vedem ce spun şi ceilalţi. Lucrurile sînt foarte serioase. Să ne sfătuim cu toţii... În ceea ce mă priveşte, sînt de părere să nu dăm înapoi. Îmi spune mie ceva că Zabaleta vrea doar să ne sperie. Asta-i felul lui de a se purta cu oamenii.

Tunzătorii primiră vestea tăcuţi. Juan spusese tot ce avea de spus şi acum tăcerea pe care nici unul dintre ceilalţi nu se încumeta s-o rupă, îl înăbuşea. Gîndul că vor pleca învinşi, ca să caute de lucru pe unde s-o nimeri, ameninţaţi să le moară nevestele şi copiii de foame, plutea în aer, atît de aproape de ei, încît îl puteai parcă atinge cu mîna.

După un timp, Ruiz şopti întrebător:

— N-o fi cumva vreo altă şiretenie, la fel ca cea cu poliţia?... Poţi să ştii?

Întrebarea stărui o clipă printre ei, peste chipurile lor încruntate, aşteptînd s-o prindă cineva. O prinse Lanza:

— Asta e fără îndoială lucrătura trîntorului! Avocăţeii ăştia n-au nici o ruşine, s-au născut ca să înşele lumea, şi acum ne încearcă să vadă dacă le merge... Dar sînt sigur că mîine cînd au să vadă că înşeuăm, au să cedeze. N-aveţi grijă! Lor nu le pasă că se murdăresc, pentru că mai murdari decît sînt, nici că pot fi.

Şi iată că Juan şi Cardoso simţiră din nou pămîntul sub picioare. Se aşteptaseră ca tovarăşii lor să-i

acuze, şi cînd colo ei îi ajutau. Din clipa în care voinţa lor slăbise, avîntul celorlalţi îi însufleţea din nou. Ce inimi cu adevărat mari aveau tovarăşii lor! Cum de au putut crede măcar o clipă că Zabaleta o să-i lase să plece fără să tundă? De ce să fi fost minciună vorba trimisă de Benita? S-au speriat ca nişte copii!

Şi amîndoi începură să discute, aprins, cu Lanza şi Ruiz. Cine era, la urma urmelor, Zabaleta? Acum avea, e drept, pămînt şi vite, dar asta n-o să ţină cît lumea. O să vină vremea cînd pămîntul o să fie al celor ce-l muncesc, după cum spusese delegatul de la Montevideo şi Diosmedes. Iar datoria lor era să lupte pentru ca vremea aceasta să vină cît mai curînd. Trebuiau să lupte fără o clipă de răgaz, dîrji, neînfricaţi.

Şi fiindcă erau creoli şi aveau în sînge dorinţa de a pune la încercare puterea şi răbdarea celorlalţi, mai ales acum, cînd luptau împotriva lui Zabaleta, se hotărîră să meargă pînă la capăt. Nu mai puteau da înapoi. Ar fi fost dezonoraţi. Adică cum? Veniseră aici ca nişte viteji, şi să plece cu coada între picioare? Asta, nu, niciodată!

Din adîncul sufletului lor de oameni veşnic oprimaţi, demnitatea scuturîndu-se de vremurile moarte, îşi croia drum spre lumină. În torentul care străbătea întreaga lume, se vărsă şi pîrîiaşul izvorît la Santa Rosa.

IX

În liniştea nopţii creştea un zgomot surd, greu, venit din inima pămîntului parcă. Urca uşor, făcînd să tremure totul... Caii pătrunseră în ocol şi zgomotul se potoli. Undeva cîntă un cocoş, vestind dimineaţa, singurul semn al zilei ce începea, pentru că zorile nu se întrezăreau încă printre dealuri. Cîntecul cocoşului nici nu ajungea parcă pe pămînt; se răspîndea prin văzduh, căutînd colţurile cele mai ascunse ale nopţii.

— Bine... zise unul dintre oameni, cu o voce tărăgănată. Se apropie ceasul...

— Bine-i să călăreşti pe răcoare! glumi Ruiz.

Dus pe gînduri, bucătarul, chincit lîngă foc, fierbea mate pentru ceilalţi. Felinarul fusese pus pe jos, şi umbrele uriaşe jucau pe pereţii şopronului. Toţi oamenii, unii resemnaţi, alţii dîrji, păreau că abia aşteaptă clipa plecării. Să plece o dată, ca să poată gîndi în voie, liniştiţi, la toate cele întîmplate.

Cîţiva făceau chiar haz de necaz. Numai Doroteo şi Trinidád stăteau mohorîţi, primul tăcut şi întunecat, al doilea privind în jur cu jalea cu care numai un negru poate să privească.

Juan rupse tăcerea, rostind cu o voce sigură :

— Nu vă temeţi, fraţilor ! Cum s-o lumina de ziuă o să avem noutăţi !

Il rodea însă şi pe el îndoiala. Tropotul cailor în ocolul de alături îl făcea să se gîndească la plecare ; se şi vedea ajungînd la Tiatucura, învins. Era de ajuns să se uite la oameni ca să-şi închipuie întoarcerea fiecăruia dintre ei în satele împrăştiate pe acest pămînt îndîrjit în duşmănii. Făcînd o sforţare, izbuti să-şi gonească pentru o clipă gîndurile negre, dar zgomotul surd al copitelor, tropăiturile neaşteptate ale cailor neliniştiţi îi aduceau din nou aminte de plecare, plecarea pe drumul întoarcerii. Dar, dacă îngrijorarea lui era mai adîncă decît a tuturor celorlalţi, şi speranţa îi era mai mare.

— Să vină zorile şi o să vedem dacă-i laie sau bălaie ! Pe întuneric nu poţi să deosebeşti prea bine culorile, îi spuse el lui Trinidád, rîzînd.

Chiorul, care ştia cît îi place negrului muzica, îl încurajă, înveselit :

— O să-ţi ajungă bani şi pentru ghitară. Cîntă şi muzicuţa frumos, nimic de zis, dar nu se poate măsura cu ghitara ! Şi-apoi, muzicuţa asta e străină, nu-i de-a noastră... hai, nu mai fi amărît, că şi aşa eşti destul de negru !

Şi fiindcă îi vorbea un om mai mult negru decît alb, care încerca să-l îmbărbăteze, Trinidád zîmbi cu zîmbetul acela atît de blînd şi senin al negrilor.

Cît despre Cardoso, gîndul că pleacă aşa cum pleacă nu-i făcea nici o plăcere. Avusese un rol im-

portant în echipă și-i era rușine față de tovarășii săi că, în parte, datorită și lui, trebuiau să plătească atît de scump mîndria lor de oameni. În adîncul sufletului, însă, nu putea să nu se bucure că o dată cu ivirea zorilor, totul se va lămuri într-un fel. Drumul pe care va pleca nu va fi pentru el drumul întoarcerii, el nu știa ce înseamnă „întoarcere", pentru că nu-și avea nicăieri casa lui. Și chiar dacă în dimineața aceasta se va îndrepta spre Yaguarí, locul unde se născuse, nu va fi o întoarcere. Va trece doar pe acolo, mereu străin, fără să prindă rădăcini. Ca vîntul care, cînd nu mai bate, moare.

Îi era parcă rușine că setea lui de hoinăreală îi făcea plecarea mai ușoară decît a celorlalți, îl durea că plătea mai puțin decît tovarășii lui. Și un simțămînt nelămurit care totodată era și nu era invidie făcea să-i crească neliniștea. Auzind cum îl mîngîie Chiorul pe Trinidád, pentru muzicuța pe care n-o va putea cumpăra, se băgă în vorbă :

— O fi ea străină muzicuța, dar numai cît nu o pune un creol la gură.

— Orice ai zice, n-o poți asemui cu ghitara ! spuse Chiorul.

— Dar cine o asemuiește ? Ghitara e regina reginelor ! Dar du-te și caută de lucru cu o ghitară după tine ! Nici nu te-au văzut bine cu ea, că te-au și socotit pierde-vară.

Și ridicîndu-se, scotoci puțin în lădița atîrnată de un cîrlig și scoase muzicuța :

— Ia-o, Trinidád ! Ți-o dăruiesc ! Eu am făcut-o pe jumătate creolă ! Fă-o tu creolă de tot !

Negrul rămase încremenit. Darul, atît de neașteptat, îl uluia. Pentru el, muzicuța asta prețuia atît de mult, încît nu se socotea demn s-o primească. Mut, se mulțumea să privească mai departe la micul instrument pe care celălalt i-l întindea.

— Foarte bine ! exclamă Ruiz. N-o lua, prietene. Cu împrumut da, dacă vrei, dar nu în dar ! Pentru că de aici o să plecăm cu atîta bănet, încît o să-ți poți cumpăra o orchestră întreagă !

Cîţiva rîseră. Cardoso se simţi jignit :

— Chiar dacă ar fi aşa, eu tot ţi-o dăruiesc, pentru că îmi face mie plăcere ! Trinidád, să ştii că mă supăr dacă n-o iei !

— Dar tu cu ce o să mai cînţi ? vru să afle în cele din urmă Trinidád, ca şi cum ar fi vrut să ştie cum o să mai poată trăi de acum înainte.

— N-avea grijă, că n-o să duc eu lipsă de muzică. Ia-o, fă-mi plăcerea asta. Sau mă refuzi cumva ?

Trinidád se uită întrebător la Ruiz.

— Dacă-i aşa... şopti acesta.

Negrul îşi şterse mîinile de pantaloni şi luă muzicuţa cu atîta grijă, de parcă ar fi fost o pasăre vie. Şi tăcerea se întinse din nou. Pe măsură ce se apropia ceasul plecării, Cardoso simţea cum îi creşte ura împotriva lui Zabaleta. Dar ce era mai rău nu era ura, ci faptul că nu ştia ce să facă cu ea. Nerăbdarea îl înăbuşea. Ruiz, în schimb, era încrezător ; Trinidád devenise acum, şi el, încrezător ; Lanza, Chiorul, Rosales, Berardi, bucătarul, toţi aşteptau cu încredere. Şi Juan era plin de încredere. Iar cei care mai erau îngrijoraţi îşi ascundeau îndoielile şi se pregăteau de plecare, căci ruşinea, vorba bucătarului, era la fel ca fecioria : o pierzi doar o singură dată în viaţă.

În sfîrşit veni şi clipa în care se arătară zorile. Cîteva raze albicioase, abia desluşite, se iviră la geana dinspre răsărit a zării. Lumina, sfioasă şi tulbure la început, urcă încetul cu încetul treptele cerului, vopsindu-l într-un verde apos, străveziu. Şoptindu-şi ultimele taine, noaptea începu să pălească.

Inima lui Juan bătea tot mai tare. Ce făceau cei dinăuntru ? N-aveau de gînd să se mişte o dată ? Bine. Dacă nu se mişcau, cu atît mai rău pentru ei. Oamenii, însă, n-au să se dea bătuţi nici morţi.

— Înşeuăm ? întrebă el cu o voce răguşită.

— Înşeuăm... răspunseră cîteva voci.

— Înşeuăm ! rosti şi Lanza, ridicîndu-se în picioare. Şi o şi ştergem de-aici, dacă n-aveţi nimic împotrivă. Ce dracu să mai aşteptăm ?

— Am plecat! zise Ruiz, hotărît. Am înţepenit de cînd tot stau aici!

Se ridicară. Vorbeau acum cu toţii, cu glasuri surde, aspre. Unii îşi aduseră frîiele şi zăbalele, alţii îşi strînseră prevăzători lucrurile de călărie şi îmbrăcăminte, iar alţii, în sfîrşit, aruncau pe jos iarba de mate. La dracu cu toate! Un vînt de răzvrătire sufla prin vechiul şopron, şi în vreme ce focul, părăsit, se stingea, oamenii umblau de colo-colo, cu mişcări sigure, hotărîte.

— Să-şi facă coşciug de aur cu banii ăştia!

— Tot o să-l mănînce viermii!

— Ar trebui să mergem prin toate satele şi să vorbim cu oamenii, ca nimeni să nu vină să lucreze pentru el!

— Chiar aşa! Să vedem, atunci, la ce i-o folosi zgîrcenia!

Cardoso, care se pregătea să iasă cu zăbala în mînă, se opri deodată în prag:

— Bestiile astea sînt în stare să aducă oameni de departe, tocmai de pe la Duranzo sau Florida...

— Grea treabă!

— Dacă le dă asta prin cap, n-o să fie prea uşor să le venim de hac.

— O să le venim! Dar despre toate astea o să vorbim pe drum, că dacă ne-apucăm acum de făcut planul, ne apucă soarele aici! Asta ar mai lipsi! Să creadă că sîntem laşi şi că le cerem de pomană! N-o să le dăm prilejul să vadă ei una ca asta!

— O să ne sfătuim pe drum, pe îndelete! spuse şi Juan.

Un altul rosti cu nădejde în glas:

— Încă nu se ştie! Poate că o să se răzgîndească, dacă ne-o vedea plecînd!

— Măcar de-ar face-o!

Unii se duseră în ocol să-şi aducă caii, în timp ce alţii îşi încălţau cizmele sau îşi scoteau lucrurile din şopron. Învăluiţi în umbre, arborii paradisului îşi înălţau trunchiurile nemişcate, întorşi cu o parte spre noapte, iar cu cealaltă parte spre zi. În bătaia luminii, vîrfurile lor desenau o dantelă tremurătoare, lăsînd

frunzele subţiri şi uşoare legănate de briza dimineţii. Trecînd pe lîngă ocolul vacilor, Juan o zări pe Benita mulgînd. O ajuta peonul cel mărunţel. Mirosul de staul şi de baligă proaspătă părea că mai încălzeşte puţin aerul rece al dimineţii. Ar fi vrut să-i spună ceva Benitei, să-i mulţumească măcar pentru vorbele trimise, deşi nu le ajutaseră la nimic, afară numai dacă în ultima clipă lucrurile nu vor lua o altă întorsătură, care dovediseră bunăvoinţa ei. Dar cum lumina neclară nu lăsa să se vadă decît silueta fetei, Juan nu izbuti să schimbe nici măcar o privire cu ea, şi trecu mai departe.

Avu de furcă pînă să-şi prindă murgul. În cele din urmă, îl despărţi de ceilalţi cai şi începu să-l împingă spre gardul de lîngă ocolul vacilor. Pe măsură ce se apropia de el, încet, încet văzu că Benita se uita din cînd în cînd înapoi, ca şi cum ar fi încercat să-l vadă. Terminase de pus zăbala cînd, pe neaşteptate, Benita răsări lîngă el. Numai după vocea ei tremurătoare se putea vedea că e tulburată.

— Juan, şi încercă să vorbească ca şi cum nimic nu s-ar fi petrecut vreodată între ei, plecaţi ?

Fără să ştie de ce, împotriva voinţei lui, îi răspunse aproape sec :

— Plecăm.

Fata urmă :

— Iartă-mă, dar vreau să-ţi spun că tot ce ţi-am trimis vorbă a fost adevărat... Şi ştii de ce am făcut-o ? Fiindcă am auzit eu cu urechile mele. Văd însă că lucrurile au ieşit pe dos... Nu ştiu cum, dar mă doare că trebuie să plecaţi...

— Eu îţi mulţumesc totuşi, răspunse Juan, cu aceeaşi asprime potrivnică simţămintelor sale. Îţi mulţumesc că te-ai gîndit la noi. Rămîi cu bine, Benita, şi fii fericită.

— Mergi sănătos, Juan. Îţi urez noroc. Ah, uitasem : acolo, în casă, s-au şi sculat şi stau de vorbă. Voiam să ştii şi asta...

— Mulţumesc! Poate că totuşi o să se dea bătut...
— Să dea Dumnezeu!
Se despărţiră, şi Juan trebui să-şi încordeze toată voinţa ca să nu întoarcă capul înapoi. Cînd ajunse lîngă ceilalţi, îi spuseră o glumă, pe care el însă n-o auzi şi n-o înţelese. Ce să facă? Să le spună oamenilor că înăuntru se ţine sfat? Mai puteau nădăjdui. Dar aşa cum se desfăşurau acum lucrurile, asta nu mai putea schimba în nici un fel hotărîrea generală. Ei plecau, şi nu de ei atîrna acum ceea ce se va putea întîmpla în ultimul moment. Cuvîntul hotărîtor îl avea acum Zabaleta, nemernicul acela, pe care înainte nu ştiuse să-l urască îndeajuns, cu ura aceea neînduplecată, împărtăşită de toţi tunzătorii, de la care învăţase atîtea lucruri, în doar cîteva zile. Pentru că acum ura nu îi mai învenina viaţa; ura lui avea un ascuţiş, ca şi a celorlalţi, şi ştia încotro să-l îndrepte. Seara trecută aflaseră că două echipe obţinuseră majorarea. Datoria lor era să nu cedeze, să lupte pînă la capăt.

Numai lui Cardoso îi spuse ce aflase de la Benita. Apoi se apucă să-şi înşeueze calul. Încet, conştiincios, îi puse întîi harşaua pe spinare, apoi samarul şi şaua. Strînse chinga, netezind totul cu grijă, şi la urmă aşeză cele două pături, una peste alta, şi le strînse cu chinga de piele netăbăcită. În tot timpul acesta, aştepta. Aştepta să se întîmple ceva. Aştepta, căci soarta echipei de tunzători era şi propria lui soartă. Aştepta, pentru că simţea greutatea răspunderii. Aştepta, pentru că mai nădăjduia că Zabaleta o să cedeze. Aştepta, aştepta, cum aşteaptau toţi tovarăşii lui, în vreme ce se pregăteau de plecare. Aştepta chiar... da, aştepta ca ultima dorinţă a Benitei să se împlinească. Ea s-ar bucura cum s-ar fi bucurat sărmana Orfilia, de-ar mai fi trăit...

Se duse în şopron şi-şi luă lădiţa şi pălăria. Oamenii amuţiseră. Stăteau şi aşteptau, gata cu toţii. Numai Doroteo întîrziase. Nici măcar nu-şi înşeuase calul.

În lumina tremurătoare a zorilor, totul începea să se desluşească mai bine. Umbrele îşi schimbau locul,

se strîngeau prin colțuri și piereau. În fața șopronului, caii, un amestec de pete deschise și întunecate, se găseau în plină lumină, în lumina nespus de dulce a dimineții, în vreme ce clădirile, ocolurile și iazul oilor luptau încă să iasă din neguri. Cardoso ieși și el din șopron. Juan se duse pînă în bucătăria peonilor să-și ia rămas bun de la Lorena și Morales.

— Îmi pare rău că nu fac și eu parte din echipă, frate, zise Morales. Crede-mă, din suflet îmi pare rău ! Dar sînt sigur că n-o să mai treacă mult și o să le îndoim grumazul stăpînilor ! Am învățat multe în ultimele zile, nu-i așa, don Lorena ?

— Mai multe decît mi-am închipuit că aș putea învăța acum, la bătrînețe, răspunse Lorena. Păcat că-mi sînt zilele numărate și că n-o să apuc să văd și eu izbînda !

— Dumneata mai ai încă mult de trăit, don Lorena. O să apuci să vezi totul ! îi răspunse Juan, strîngîndu-i mișcat mîna.

Își luă rămas bun de la toți peonii și ieși. Afară, Cardoso încălecase. Își ridicase marginile pălăriei și ținea capul sus, cu o mîndrie fără seamăn. Străbătu în pasul slobod al calului său bălțat bătătura, trecu pe lîngă șoproane, pe lîngă arborii paradisului și ieși afară în cîmp. Acum, nu-l mai putea opri nimic. Duhul răzvrătirii îl împingea departe, cît mai departe de Santa Rosa. Îl chemau drumurile, drumurile fără de sfîrșit care te duc și te mînă în toate părțile...

Un strigăt îl opri.

Întorcînd capul, îl văzu pe șeful echipei îndreptîndu-se în fugă spre șopron. Deși răzvrătirea clocotea în el și-l împingea înainte, îl zorea să plece, opri dintr-o mișcare calul, slobozind un strigăt sălbatic de triumf, care se rostogoli în aerul dimineții, spărgîndu-se în mii și mii de ecouri :

— Au cedat, nemernicii !

Și o luă în trap întins înapoi, alături de toți ceilalți. Dar o dată ajuns lîngă șopron, nu descălecă. Continuă să stea pe cal, trufaș, neîmblînzit. Și nici unul dintre oamenii care se întorseseră o dată cu el nu puseră piciorul pe pămînt.

Juan le spuse să descalece.
— Ce ne oferă ? întrebă Cardoso.
— Douăzeci la sută !
— Treizeci ! făcu Cardoso, sfidător.
De jos, Juan îl privi uimit. Deodată spuse domol, dar cu o energie neașteptată :
— Trebuie să ne sfătuim cu toții, nu ? Și eu sînt pentru treizeci, dar mai întîi să stăm de vorbă !
— Treizeci ! ceru din nou Cardoso.
De data asta Juan își plimbă privirea asupra oamenilor. Așa cum stăteau nemişcaţi, călări, păreau un detașament sub comanda lui Cardoso.
— Hai să ne sfătuim ! zise el. Ce credeţi ? Așa am făcut pînă acum, așa să facem și de acum înainte !
Văzuse în purtarea lor, în felul în care stăteau în șa — chiar și Lanza și Ruiz — un aer trufaș, de semeţie. Erau parcă vrăjiţi de strigătul războinic al lui Cardoso. Prin ochi îi trecu un fulger de mînie. Se stăpîni, totuși, și adăugă liniștit :
— Să mergem să stăm de vorbă, tovarăși. Noi am cerut treizeci, şi treizeci trebuie să ne dea ! Dar să stăm de vorbă, că asta nu poate face rău nimănui. Viteji și inimoși sîntem cu toţii, să nu credeţi că numai voi !
— Acum, dacă a îndoit grumazul, trebuie să-l facem să muște pămîntul ! se încăpăţînă Cardoso. Treizeci !
Juan ridică vocea :
— Numai dacă asta e părerea tuturor, Cardoso... Fiecare e liber să-și spună cuvîntul ! Nu poţi să silești pe nimeni să facă după voia ta. Descălecaţi cu toţii, să ne sfătuim...
Toţi îi cerură lui Cardoso, care stătea încăpăţînat, să descalece. Bucătarul se apropie de el :
— Va să zică așa ! Am fost uniţi cînd patronul se ţinea dîrz, şi acum, că s-a muiat, o să ne luptăm între noi ?
Un murmur de aprobare veni să întărească spusele bucătarului. Primul care descălecă fu Ruiz. Apoi, vrînd-nevrînd, Cardoso făcu la fel, și ceilalţi îl urmară.

Juan se uită ţintă în ochii lui Cardoso. De ce voia el să facă pe şeful ? De ce nu voia să discute ? Avea de gînd să le arate că este cel mai tare, mai dîrz şi mai bărbat dintre toţi ? Ah, dacă era de ajuns să fii numai curajos, ce uşor ar fi fost totul !

— Tovarăşi ! începu el de îndată ce se strînseră cu toţii la un loc ; se simţea tulburat, dar izbuti să dea vocii sale o anumită tărie bărbătească. Tovarăşi, omul a cedat, dar ne oferă mai puţin decît cerem noi. Eu am făcut o mică socoteală şi pot să vă spun că de pe lîna din Santa Rosa şi din La Marca, don Zabaleta scoate mai mult de două sute douăzeci de mii de pesos. Nouă ne dă doar şapte mii, pe care trebuie să-i împărţim cu toţii : noi, proprietarul maşinilor şi şeful echipei. Pentru două luni de muncă ! Ce ziceţi ? Poate să ne plătească majorarea de treizeci la sută ? Poate !

— Poate ! strigară oamenii.

— Atunci să plătească ! E cineva de altă părere ? Are vreunul ceva de spus ? Dacă are, să vorbească acum, căci pe urmă...

— Nu sîntem mişei ! strigă Cardoso.

— Nu-i mişel cel care-şi spune părerea ; fiecare e liber s-o facă ! îl îndreptă Juan, liniştit, stăpînit. Mişel e cel care are de gînd s-o întoarcă mai tîrziu şi nu-şi sprijină tovarăşii atunci cînd cei mulţi au hotărît un lucru la care toţi trebuie să se supună !

Oamenii dădură tăcuţi din cap şi nimeni nu se împotrivi cînd Juan propuse să nu cedeze dacă nu li se acordă treizeci la sută. În încheiere, adăugă :

— Atunci, să mergem să i-o spunem. Trebuie să plătească treizeci la sută, pentru că aşa vrem noi, muncitorii, şi pentru că aşa e drept. Nu ne pot înşela nici cu legile, nu ne pot speria nici cu poliţia şi nici nu se pot juca cu noi cum s-ar juca cu nişte paiaţe ! Nimeni nu ne poate frînge, aşa că n-are rost să ne tîrguim. Treizeci la sută, sau plecăm, că tot sîntem cu caii înşeuaţi. Mergem, Cardoso ?

— Mergem, frate.

Încă nu răsărise soarele, cînd cei doi delegaţi duseră stăpînului din Santa Rosa răspunsul echipei.

X

Peste o oră, duduitul motorului umplea șopronul, răzbind afară cu un pufăit sonor. Zabaleta fusese învins și echipa tunzătorilor se pregătea să înceapă lucrul. Chipuri mulțumite, priviri vesele, gesturi deschise, frățești. În treacăt unii își dădeau cîte un ghiont, alții se luau, în glumă, la trîntă. Terenul de tuns li se părea prea îngust, prea mic șopronul. Pînă și dimineața aceea însorită părea că nu-i poate cuprinde. Îți venea să crezi că abia în muncă, în încordarea brațelor vînjoase găseau întreaga conștiință a triumfului. Cu pantaloni scurți, sau cu pantaloni țărănești sumeși pînă la genunchi, „forfecarii" își acoperiseră pulpele cu un fel de ghetre făcute chiar de ei din piele de oaie, ca să se ferească de arsurile pe care, cu timpul, le face ceara lînei. Unii purtau bluze de pînză groasă, alții cămăși cu mînecile suflecate. Aveau cu toții sandale, șorțuri de piele sau pînză de sac. Începuse munca.

Juan, și un alt prinzător, se repezeau în ocol, unde se îngrămădeau oile. Aplecîndu-se cu o mișcare bruscă, apucau fiecare cîte o oaie de picioare și o tîrau pînă la terenul de tuns. Acolo, îi legau repede, cu îndemînare, picioarele și o lăsau locului. Acum venea rîndul lui Cardoso; acesta se apropia, apuca oaia și, așezîndu-se călare pe ea, începea s-o tundă. Ca fierul plugului în pămîntul reavăn pătrundea în lînă mașina dințată. Tăia întîi o brazdă albă, pe care o lărgea apoi și, în curînd, toată lîna, afînată, se revărsa jos.

Era prima oaie tunsă în anul acela la Santa Rosa. Cu trecerea zilelor vor fi zece, o sută, o mie, cincisprezece mii de oi. Apoi echipa se va muta la La Marca, unde alte zece, o sută, o mie, cincisprezece mii de oi vor trece prin mîinile tunzătorilor.

În acest început de primăvară, munca, deși aspră, nu este istovitoare. Vremea rămîne răcoroasă; diminețile sînt reci, uneori cade și brumă, iar zilele sînt încă scurte și nu prea calde. Dar pe măsură ce se

apropie vara, zilele se lungesc, soarele începe să ardă cu putere, pămîntul se încinge, aerul se înfierbîntă și năvălesc tot felul de musculițe. În iadul șoproanelor, în acel necontenit du-te-vino, în praful care se ridică din ocoluri făcînd aerul de nerespirat, oamenii sînt lac de sudoare. Pe fețele lor înnegrite de praf și de ceară, încordate de sforțare, picăturile de sudoare trag brazde murdare și se scurg pe gît în jos ; hainele, ca și podeaua șopronului, devin soioase de atîta ceară și de murdăria oilor, cu toate că un om aleargă într-una de colo-colo cu o lopată și cu o mătură, strîngînd gunoaiele și murdăria proaspăt căzută și ștergînd cu o cîrpă urina oilor. Încovoiați, înșirați de-a lungul mașinii — mijlocul să reziste, șalele să rabde ! — „forfecarii", grăbiți, dezbracă oile de prețioasa lor haină de lînă, lînă de aur, pe care alții o fac sul și o leagă repede, cît mai repede, ca și cum le-ar arde mîinile. Iar cel care îndeasă lîna, băgat în sacul uriaș atîrnat de „arc", înecîndu-se în praful care se ridică, joacă, joacă într-una, bătătorind lîna, strîngînd-o și potrivind-o. Picioarele-i goale, cu degetele răsfirate, sînt îndemînatice ca mîinile ; încet, sacul se umflă, se mișcă și începe să danseze, ca și cum ar avea un spiriduș înăuntru. „Prinzătorii" aleargă într-una, din ocoluri în șopron și înapoi, îndoindu-și șalele o dată, de zece, de o sută, de cinci sute de ori pe zi, murdari de pămînt, zgîriați și loviți. Iar ritmul surd și sălbatic al muncii pune stăpînire pe fiecare zi, pătrunde în sînge, întinde mușchii, tăbăcește pielea, înlănțuie mintea. E o luptă grea, o cursă nemiloasă din care oamenii ies aproape distruși, sleiți de puteri, ca să se întoarcă apoi în rancho-urile lor pe drumuri de țară, aceleași drumuri pe care vor trece mai tîrziu mînînd cirezile greoaie. Dar asta o vor putea face numai cei mai norocoși, puținii care au izbutit în timpul secetelor verii să-și păstreze caii, sau cîțiva domadori cărora li s-a dat voie să „scoată" din ferme caii pe care i-au domesticit, ca să însoțească cirezile.

Lîna făcută suluri este aruncată de ajutorul de umplutor în gura sacilor și cade pe capul și pe umerii

Chiorului. Umplut pe jumătate, sacul se leagănă acum mai încet. Nu trece mult și Chiorul, cu sudoarea șiroind pe el, cu părul lipit de piele, scoate capul afară. Cînd sacul e plin, oamenii îl desprind repede, îl cos la gură și îl împing, de-a rostogolul, pînă în colțul pe care îl au pregătit dinainte.

Saci și iar saci... Muncă și iar muncă... Aceeași muncă a cărei martoră e din vremuri îndepărtate primăvara. Aceeași muncă pe care au făcut-o și bunicii și părinții ce-și odihnesc acum oasele în cimitire părăsite, cu crucile prăvălite, năpădite de ierburi, cimitire risipite în mijlocul cîmpiilor verzi. Aceeași muncă, aceeași sforțare, din moși-strămoși, din vremuri străvechi, sub șoproanele de scînduri ridicate pe cîmpii și pe dealuri, la hotarele pădurilor, pe malul rîurilor și al pîraielor, sub umbra munților sau pe colinele însetate de soare, pe toată întinderea aceasta nesfîrșită unde pămîntul, ploaia, soarele, vîntul, vitele și oamenii sînt tot atîtea comori. Muncă și iar muncă, mereu aceeași muncă, în vreme ce soarele suie pe bolta azurie, primăvara cîntă afară, dincolo de șoproane, pămîntul se încălzește, vitele înfierbîntate mugesc și scurmă pămîntul cu copitele și armăsarii nechează simțind mirosul hergheliei. Muncă și iar muncă, în vreme ce păsările umplu văzduhul cu ciripitul lor, mugurii se deschid la mîngîierea razelor de soare. Poți auzi cum urcă seva prin ramurile copacilor, cum aleargă sîngele în vine, cînd perechile se cheamă, cînd setea caută fîntîna și iubirea cîntă pretutindeni, nestăvilită, iar vîntul împrăștie în lume sămînța, freamătul și dragostea de viață. Muncă și iar muncă... Dar pentru prima dată munca strălucește, înalță un cîntec triumfător, ca o lance înfrîngînd destinul. De data asta, Trinidád o să-și poată cumpăra o ghitară să-și îndulcească viața și să cunoască lumea, Ruiz își va ridica un rancho de paie și pămînt și-și va aduce în el o femeie, să-și îndulcească viața și să cunoască lumea; Chiorul o să se poată, în sfîrșit, odihni după atîta trudă, ca să-și îndulcească viața și să cunoască lumea; Juan o să-i aducă fiului său și copiilor Orfiliei pîinea care îndulcește

viața, pîinea nouă, pîinea triumfătoare, care-ți deschide ochii și care te face să cunoști lumea.

În aceeași seară, Juan scrise Federației, arătînd cu amănunte cum au obținut victoria. Scrisoarea fu citită tuturor după cină, cînd oamenii se strînseră roată în jurul focului. A doua zi dimineața, Lorena o duse la Tambores. Curînd sosi și răspunsul, în care tunzătorii fură felicitați pentru victoria lor și în care li se dădeau îndrumări pentru viitor. Și această scrisoare fu citită tot în jurul focului, în vreme ce oamenii beau mate. Înainte de a fi citit scrisoarea, ascultară o poveste de-a lui Doroteo, în care era vorba de o tararira uriașă, dar știți, într-adevăr uriașă, pe care o pescuise de demult, atît de demult încît nici el nu mai știa sigur dacă fusese uriașă de la început sau crescuse puțin cîte puțin cu fiecare an care trecuse.

Primăvara e prietena vînturilor și a ploilor, și într-o bună zi se dezlănțui o furtună năvalnică, care întrerupse tunsul. Șiroaiele de apă gîlgîiau scurgîndu-se prin jgheaburile de tablă ale acoperișului, spălînd frunzele, pietrele și pereții încărcați de colbul timpului și al muncii. Peonii din Santa Rosa își petrecură mai toată vremea asta printre tunzători și, încetul cu încetul, începură să priceapă multe și să întrezărească o viață mai bună și pentru ei. A doua zi după-prînz, ploaia încetă și norii începură să se împrăștie. Juan, care mai scrisese încă o dată Federației, hotărî să ducă chiar el scrisoarea la Tambores, mai ales că trebuia să tîrguiască mate și tutun pentru el și tovarășii lui. Cînd ajunse la prăvălie, se gîndi să-i cumpere și Benitei un dar, în semn de recunoștință pentru binele pe care i-l făcuse lui și celorlalți tunzători. Dar pînă la urmă nu se putu hotărî și, deși bău destulă bere ca să-și facă curaj, ieși din prăvălie cu mîinile goale. Nu-i cumpără sticluța aceea de parfum, la care îi rămăseseră ochii.

Dar abia străbătuse o jumătate de leghe, că începu să-i pară rău. Ar fi vrut să aibă în lădiță sticluța aceea. Uitase parcă adevărul, uitase că Benita era încă ibovnica administratorului. De pe culmea dea-

lului Haedo, dincolo de înălţimile brăzdate de rîpe şi văi înverzite, de coastele presărate cu izvoare, dincolo de crestele ascuţite, încununate cu stînci cenuşii sau cu tufişuri de mío-mío, dincolo de vîlcelele şi văgăunile pe care le luminau ultimele raze ale soarelui, văzu întinzîndu-se în faţa lui necuprinsul cîmpiei. Nu trecuseră nici cincizeci de ani de cînd aceste locuri fuseseră străbătute de ultimii comandanţi războinici, cruciaţii latifundiilor, care, în strigăte de luptă, tîrau după ei cetele de peoni, cete de gauchos neînfricaţi, pentru care viaţa însemna război, şi care transformaseră lupta de eliberare în războaie fratricide. Latifundiarii stăpîneau şi astăzi pămîntul uruguayan, dar oamenii erau acum alţii. Cîţi ar mai ieşi astăzi din rancho-uri şi şoproane ca să apere proprietăţile stăpînului? Nici unul! Oameni ca Juan sau ca oricare altul din echipa tunzătorilor, uniţi în lupta împotriva stăpînilor, ţăranii din La Charqueada, cultivatorii de arachide din Batovi, care se uneau pentru a cere pămînt, iată noii locuitori ai cîmpiilor!

Soarele se lăsa tot mai jos, ascunzîndu-se printre norii de aur şi foc ce străluceau într-o măreţie de nedescris. Juan se gîndea, în timp ce străbătea cu privirea depărtările, la clipa în care toate echipele de tunzători vor forma o singură armată, puternică, frînghie împletită în opt, în care vor fi una cu ţăranii şi cu peonii, copii înfrăţiţi ai pămîntului. Ce-or să mai tremure atunci toţi aceşti Zabaleta plini de trufie! Şi clipa asta nu era departe, se apropia, se apropia cu paşi repezi, şi nici Dumnezeu nu o mai putea opri din cale.

Murgul se opri pe o coastă, şi din înălţime, din locul în care dealul prinde să coboare lin pînă se pierde în nespusa blîndeţe a plaiurilor înverzite, Juan zări casa lui Valdenegro şi chipul lui Florentino Núñez îi apăru în minte. Da, şi cei ca Florentino! Cei care se ţineau cu dinţii de bucăţica lor de pămînt şi munceau ca robii ca să poată hrăni şi creşte droaia de copii pe care o aduceau pe lume! O să se cutremure pămîntul!

Cînd ajunse la Santa Rosa se înnoptase. Intr-unul din șoproane era lumină și se auzeau, înăbușite, vocile oamenilor, în noaptea plină de orăcăitul broaștelor și de țîrîitul greierilor. Descălecă, luă hamurile și intră în șopron. Nu-l miră scena care i se desfășură în fața ochilor, dar furia îl năpădi dintr-odată. Continuă totuși să se apropie liniștit, senin, simțind că vorbele vor veni mai tîrziu. Era atîta forță, atîta energie în el, încît știa că va ajunge să-i înfrîneze pe oameni.

Nu ardea numai un felinar, ci două, și luminau terenul de arșice improvizat, în jurul căruia se îngrămădeau tunzătorii. Doroteo, întins, cu piciorul drept îndoit, încordat tot, ca să dea trupului avînt, se pregătea să arunce. Cîntări de două, trei ori arșicul în palmă, îl săltă o dată în sus, prinzîndu-l cu îndemînare și apoi, după ce-și luă de cîteva ori avînt, îl aruncă spre capătul celălalt al terenului. Ochii tuturor urmăriră zborul arșicului prin partea umbrită a șopronului, parte unde se hotăra soarta loviturii. Arșicul căzu cu zgomot sec pe dușumeaua stropită din timp.

— Pe dos! A căzut pe dos! strigară cîțiva.

Oamenii se aplecară să-și ia de pe jos banii cîștigați. Il văzuseră pe Juan, dar, prinși de joc, nici nu se sinchisiră.

— Ei, cum ai petrecut, frate îl întrebă Cardoso, fără umbră de stinghereală; și puse mîna pe arșic, în vreme ce Lanza se și grăbea să parieze:

— Pun un peso contra!

Abia atunci oamenii îi văzură chipul lui Juan și dintr-o dată, de la joc, își îndreptară cu toții ochii spre el. Ruiz, Berardi, bucătarul, negrul Trinidád și alți doi care nu jucau rămaseră liniștiți, ca oameni cu conștiința curată. Ceilalți îl priveau neliniștiți. Juan își mușca buzele, dar nu scotea un cuvînt.

— Ce-i, frate, ce s-a întîmplat? întrebă Cardoso.

Vorbi ca și cum nu se simțea vinovat. Doar cu o sfidare ascunsă. I se părea că Juan se amesteca în lucruri care nu-l priveau.

Juan îl privi lung, fără să spună nimic.

Lanza nu se mai putu stăpîni:

— La urma urmelor, jucăm pe banii noștri!

Juan se întoarse spre el și de data asta mînia izbucni nestăvilită, mușcătoare.

— Nu-i adevărat, tovarăși. E o minciună! Nu jucăm cu banii noștri. Jucăm cu banii cu care va trebui să ne hrănim copiii și nevestele! Pentru asta am cîștigat noi întrecerea cu Zabaleta? Nu, tovarăși! Nu zic, e plăcut să joci arșice, după cum e plăcut să joci și cărţi. La fel și băutura e plăcută. Dar tocmai pentru asta spun stăpînii că noi nu merităm să cîștigăm mai mult, pentru că sîntem o bandă de netrebnici care ne pierdem banii la cărţi și la cîrciumă, adăugînd că dacă ne plătesc mai puţin, e mai bine, fiindcă nu încurajează viciul...

— Așa e! se grăbiră să spună cu hotărîre cîţiva, în frunte cu Chiorul.

Cardoso simţea că-l arde arșicul în palmă, dar, rănit în mîndria lui, nu-i dădu drumul jos.

— Și vreau să vă mai spun un lucru! adăugă Juan. Noi jucăm arșice și cărţi în cîrciumi, și cu toate că sînt oprite de lege, cei de sus închid ochii și o fac cu socoteală, pentru că dacă ne luăm unii altora banii, ne jupoaie ei mai ușor. Banii ăștia, cîștigaţi la joc, nu-ţi aduc nici un folos: îi cheltuiești pe băutură, sau îi pierzi a doua zi. Și banii o dată pierduţi, nu se mai întorc niciodată înapoi... Iar să jucăm aici, e și mai rău. Eu am să-l întreb pe Doroteo dacă nevasta și copiii lui nu au nevoie de mîncare. Să-mi spună că nu au nevoie! Și îl întreb același lucru și pe Lanza! Iar pe Cardoso îl întreb dacă e adevărat sau nu ceea ce am spus eu, și dacă el, ca delegat, se poartă cum trebuie! De asta ne-am unit și le-am smuls fermierilor majorarea?... Ei, aștept să mi se răspundă!

Dar nimeni nu deschise gura. Cardoso, cu buzele strînse, făcu cîţiva pași pînă la foc și lăsă arșicul să cadă în cărbunii aprinși.

— Ai dreptate... șopti el apoi și, umilit, ieși din șopron.

— Ăsta da, bărbat, își arătă admiraţia Chiorul, și

cu un zîmbet de mulţumire pe faţă, prinse să aţîţe focul care se stingea.

— Ce-i drept, e drept, se auzi şi vocea lui Lanza. Méndez are dreptate. Să mi se usuce mîna dacă o să mai ating vreodată un arşic!

Mişcat, Juan ieşi în căutarea lui Cardoso. De după dealurile adormite se ivea cornul lunii. Încotro se dusese Cardoso? Inconjură şopronul şi se opri în faţa ocolurilor, unde se apucă să-şi răsucească pe îndelete o ţigară. Rezemat de un stîlp, aştepta. Lumina lunii lucea pe fierul grilajului şi îmbrăca în argint vîrfurile piersicilor din grădină. Fără să vrea, îşi aminti de ultima lui noapte din Santa Rosa. Totul se petrecuse parcă în ajun, şi, cu toate acestea, cît trecuse de atunci şi cîte nu se întîmplaseră! Nu mai era cel care fusese cît pe-aci s-o ucidă pe Benita şi Benita nu mai era aceeaşi.

Ceva îl împingea, îl trăgea parcă mai aproape de fereastra Benitei, de fereastra aceea sub care se simţise cel mai fericit şi cel mai nenorocit dintre oameni. Cu grijă, căutînd să nu facă zgomot, intră în grădină. Printre pomi era întuneric. Mirosea a lămîi şi a pămînt reavăn.

Deodată însă îşi aduse aminte că pornise în căutarea lui Cardoso şi vru să se întoarcă, dar ochii lui, printre trunchiurile copacilor, zăriseră fereastra şi se opri. Visa oare? Nu! Era într-adevăr cineva la fereastră! Mai făcu cîţiva paşi şi în lumina lunii întrezări chipul Benitei. Dar ce făcea, Doamne, acolo, la ora asta tîrzie din noapte?

Se mai apropie puţin, pînă ajunse la marginea grădinii, şi atunci o văzu bine. Benita privea în noapte. Nemişcat, nu-şi putea desprinde ochii de pe chipul ei. Deodată se îndreptă, hotărît, spre fereastră. Văzîndu-l, Benita tresări mirată, dar rămase pe loc.

— Ce făceai aici, Benita? îngăimă el. Te-am văzut... şi cum tot voiam să-ţi mulţumesc că te-ai purtat atît de frumos cu noi toţi...

Benita nu izbutea să-şi revină.

— Erai în grădină, Juan ?... întrebă ea, în cele din urmă. Stăteam și eu și mă uitam, așa... Nu-mi era somn... De multe ori stau aici noaptea...

Juan o privi, o privi mereu, tăcut. Într-un tîrziu, șopti :

— Voiam să-ți mulțumesc pentru asta... Și voiam să-ți mai spun... vreau să știi că nu-ți mai port supărare, Benita. Atunci m-am purtat urît... N-am înțeles... Dar tu, care ești atît de bună, o să știi să mă ierți.

— Tu trebuie să mă ierți, Juan. Eu m-am purtat urît... Îmi era frică, o frică îngrozitoare...

— Dar acum nu ți-e frică că ar putea să ne vadă cineva ?

Un surîs înflori pe buzele Benitei :

— ...Firește că nu mi-ar place să ne vadă... dar frică, nu mai îmi e. Acum nu mai știu ce-i frica, Juan, am pierdut-o...

— Aș putea să știu și eu cum, Benita ?

Fata șovăi. Erau prea multe lucruri, ca să le poată spune, așa, dintr-o dată, în cîteva cuvinte.

— Vezi, Juan, am trecut și eu prin multe... Și apoi, cele ce s-a întîmplat aici, cu tunzătorii... și cu tine, Juan... Toate astea m-au ajutat să-mi pierd frica.

— Și administratorul ?...

— Camilo ?... Crede că mă stăpînește, dar nu e adevărat. Nu mai mi-e frică de el. I-am și spus că între noi totul s-a sfîrșit...

— Și cînd te gîndești că am vrut azi să-ți aduc un dar de la Tambores ! Ce păcat !

— Adevărat ?

— Adevărat, Benita... Ți-l aduc duminică...

— Dacă vrei... Numai să nu-ți cheltuiești banii în vînt...

Se lăsă o clipă de tăcere. Benita își trase ușurel mîna pe care i-o luase Juan.

— Așa, dintr-o dată, Juan, zise ea, mi-a venit nu știu cum... un gînd... știi, din pricina Orfiliei...

Juan îi luă din nou mîna și nu-i mai dădu drumul. Se întîmplaseră multe, foarte multe lucruri de la moartea Orfiliei. Atît de multe, încît i se părea că trecu-

seră ani de atunci. Nu o iubise, între ei nu fusese adevărata iubire. Îi cinstea amintirea și lupta pentru ca nici unei femei să nu i se mai întîmple ce i se întîmplase Orfiliei, pentru ca sărmanii ei copilași să nu ducă lipsă de nimic, ca să crească bărbați și femei fără frică. Dar în el clocotea viața, puternică, nestăvilită, și nu era omul care să renunțe la bunurile ei. Toate acestea i le spuse Benitei, cum putu mai bine. Fără să uite de copii, încheie simplu :

— Îmi trebuie o tovarășă, Benita. O tovarășă neînfricată, ca tine...

Benita se lăsă îmbrățișată.

Ceva mai tîrziu Juan plecă de lîngă fereastră. Se ducea să-l caute pe Cardoso, să-l strîngă frățește în brațe, pentru că ei erau cei puternici, pentru că nu le mai era frică, pentru că viitorul, viața și pămîntul pe care se născuseră erau acum ale lor. Și sufletul lui cînta în mijlocul nopții, cea mai frumoasă noapte din primăvara aceea.

Responsabil de carte : Maria Vîrcioroveanu
Tehnoredactor : I. Gheorghiu
Corector : A. Dram

Dat la cules 17.11.955. Bun de tipar 03.01.956. Tiraj 10.000+2100 ex. Hîrtie ediții tip B. de 60 gr. m.p. Ft. 840×1080/32. Coli ed. 18,43. Coli tipar 11,37. Ediția I. Comanda 2036. A. nr. 05030. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A—31=R.

Tiparul executat sub com. nr. 2555 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București R.P.R.

Lei 6,05